

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»
ЗАХІДНОЧЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ У М. ПЛЗЕНЬ
(ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI)**

**ЗБІРНИК ТЕЗ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І
ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

Переяслав – 2020

УДК 81'25:316.77

М58

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (протокол № 7 від 11 лютого 2020 року)

Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : тези III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав, 16 березня 2020 року) / Гол. ред. К. І. Мізін; ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав, 2020. – 232 с. (Електронна книга).

Редакційна колегія: К.І. Мізін, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.), Л.П. Летюча, канд. філол. наук, доц. (заст. гол. ред.), Н.В. Швець, канд. філол. наук (відп. ред.).

До збірника увійшли тези доповідей, які стали предметом обговорення учасників III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку» у м. Переяслав-Хмельницький 16 березня 2020 року. Тези конференції надруковані українською, німецькою, англійською, французькою мовами та розподілені у збірнику за секціями, що заявлені у програмі конференції.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects : the third International scientific and practical Internet conference proceedings (Pereiaslav, March 16, 2020) / Ed. by K.I. Mizin; SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University». – Pereiaslav, 2020. – 232 p. (Digital book).

This volume includes proceedings of the third International scientific and practical Internet conference «Crosscultural communication and translation studies: common issues and development prospects», which took place in Pereiaslav on the 16th of March 2020. The proceedings are published in Ukrainian, German, English and French, they are grouped according to the conference workshops.

This book is presented for scholars, lecturers, post-graduate students and Philology students.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 81'25:316.77

М58

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2020

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ №1. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	8
<i>Лисанець Ю.</i> Розвиток пацієнтоцентричної моделі спілкування у літературно-медичному дискурсі ХХ століття	8
<i>Савчук В.</i> Специфіка організації інтонаційної шкали комунікативних ходів у президентських промовах присвячених військовим конфліктам та операціям	10
<i>Семашко Т.</i> Етнокультурні стереотипи у контексті міжкультурної комунікації	13
<i>Швець Н.</i> Lexical Groups Motivation: Combining Perspectives.....	16
<i>Ямшинська Н.</i> Community Globalization and Linguistic Tolerance	17
СЕКЦІЯ №2. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	21
<i>Банах Н.</i> Особливості перекладу як різновиду міжмовної комунікації	21
<i>Воробйова В.</i> Особливості перекладу на слух.....	23
<i>Дідик С.</i> Переклад як спосіб і форма міжкультурної комунікації.....	26
<i>Доброскок В.</i> Переклад як одна з важливих форм міжкультурних взаємин	28
СЕКЦІЯ №3. ПРОБЛЕМИ РІЗНОЖАНРОВОЇ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА	31
<i>Князь Т.</i> Функціонування фразеологізмів у медійному дискурсі в аспекті міжкультурної комунікації.....	31
<i>Коломєєць О.</i> The Advertising Text in the Theory of Mass Communication.....	33
<i>Мізін К.</i> Архаїчна меліоративність української лексикографії як проблема перекладу.....	35
<i>Шамбір А.</i> Лексико-стилістичний аналіз промов британського прем'єр-міністра Бориса Джонсона.....	37
СЕКЦІЯ №4. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ	40
<i>Безвесільна Н., Дудка Л.</i> Le Tourisme et la Traduction	40
<i>Бойко Ю.</i> Гендерне перекладознавство як сучасний напрям лінгвістичних студій	41
<i>Гром Т.</i> Особливості перекладу багатозначних слів	44
<i>Зелінська А.</i> Використання інформаційно-комунікаційних технологій у перекладознавчій діяльності	46
<i>Іванова Ю.</i> Мовні реалії як вербальне вираження специфічних рис культур.....	50
<i>Карпик М.</i> Особливості та проблеми перекладу німецькомовної фахової термінології.....	53
<i>Кириленко Т.</i> Особливості перекладу сучасного науково-технічного терміну.....	54

<i>Склярєнко О.</i> Der Übersetzungsprozess und seine Besonderheiten	56
<i>Степанковська А.</i> Когнітивні чинники вибору перекладацьких стратегій	58
<i>Федорова О.</i> Специфіка передачі статусно-вікових конотацій при перекладі гендерно-маркованих назв осіб англійської мови	60
СЕКЦІЯ №5. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ	64
<i>Коростенки Й.</i> Некоторые вопросы формирования концептуальной метафоры	64
<i>Кришталюк А.</i> Translation Process and Conceptual Blending	65
<i>Лобачук І., Малінка О.</i> Prototype Effects in Cognition	67
<i>Макарова А.</i> Лексичні трансформації у статуті ООН	68
СЕКЦІЯ №6. ПИТАННЯ ХУДОЖНЬОГО Й ГАЛУЗЕВОГО ПЕРЕКЛАДУ	72
<i>Аль-Бухаїсі Л.</i> Англійські прислів'я та приказки з позиції перекладу	72
<i>Борисова Н.</i> Зображення часу і простору у повісті П. Треверс «Mary Poppins»	75
<i>Василенко І.</i> Питання актуальності фахового перекладу в сучасних умовах	77
<i>Галайбіда О.</i> Відтворення композитних прикметників на позначення кольору в українськомовних перекладах прозових творів Рея Бредбері	80
<i>Гребіневич Т.</i> Особливості вживання фразеологізмів у романі Сідні Шелдон «If Tomorrow Comes»	82
<i>Гура К.</i> Інтертекстуальність в оригіналі та перекладі (на матеріалі х/ф «Deadpool»)	84
<i>Захарова К.</i> Роль та значення французької мови у юридичному перекладі	86
<i>Зубцова А.</i> Особливості перекладу текстів англійськомовних пісень	88
<i>Кириляк К.</i> Мовностилістичні засоби вираження емоцій в художньому дискурсі (на матеріалі роману Джоджо Мойєс «Me before you»)	91
<i>Ковальчук М.</i> Особливості художнього перекладу	93
<i>Кононенко І.</i> Реалізація гумору при перекладі кінотекстів	95
<i>Костик Є.</i> Відтворення стилістичних фігур українською в художньому творі Оскара Вайлда «The Selfish Giant»	98
<i>Лаптінов М.</i> Characteristic Features of Science-technical Terminology Rendering from English into Ukrainian	101
<i>Летючая Л.</i> Соціальна метафора со сферой-мишенью Выборы президента Украины 2019 года	103
<i>Лила М.</i> Міжкультурна комунікація в перекладі художнього твору	107
<i>Литвин І.</i> Проблеми польсько-українського перекладу: заміна слова словосполученням	108
<i>Лонська Л.</i> Арештантська лексика в'язнів НКВД у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський»	111

<i>Маринич Н.</i> Опозиція концептів «Good» і «Evil» у творі Р. Дала «Charlie and Chocolate Factory»	114
<i>Маринич Т.</i> Специфіка ідіодискурсу Л. Керролла (на матеріалі повісті-казки «Alice in Wonderland»).....	116
<i>Пенькова А.</i> Відтворення okazіоналізмів у перекладах англомовної науково-фантастичної літератури.....	118
<i>Рудюк О.</i> Okazіональне словотворення у фентезійних творах (на матеріалі «Tales from the Perilous Realm» Дж. Р. Р. Толкіна).....	121
<i>Сердюк Н.</i> Порівняльно-зіставний аналіз вираження заперечення в романі Дж. К. Роулінг «Harry Potter and the Half-Blood Prince» та його перекладі українською.....	122
<i>Сога Л.</i> Особливості художнього стилю як одного з елементів мовної структури	125
<i>Стрижко І.</i> To the Question of Polysemy and Translation of IT Terms from English into Ukrainian	127
<i>Сухоніна К.</i> Мовлення персонажа як спосіб створення його образу (на матеріалі х/ф Murder on the Orient Express).....	129
<i>Філоненко Б.</i> Перекладацька майстерність В. Митрофанова (на прикладі оповідання «Пригоди Тома Соєра»).....	132
<i>Фурман А.</i> Структура та тематика авторських неологізмів у романах Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера	134
<i>Христич Н.</i> Переклад назв французьких комедій англійською та українською мовами.....	136
<i>Хрін І.</i> Особливості перекладу англомовної економічної літератури.....	139
<i>Цапук Г.</i> Топоніми в романах В. Вульф «Mrs Dalloway» та «Orlando».....	141
<i>Цепенюк Т.</i> Translating Medical Eponyms	144
<i>Чумак Г.</i> Особливості відтворення концепту «КОХАННЯ» у перекладах любовних романів	146
<i>Шабінський М.</i> Морфологія рекламного тексту як проблема перекладознавчого характеру	148
<i>Швець О.</i> Стилiстичні функції невластне прямої мови при перекладі	151
<i>Шитлюк О.</i> Українізація діалектичного мовлення Гегріда у серії романів «Гаррі Поттер» (на основі перекладу В. Морозова).....	153
<i>Юр'єва Н.</i> Les spécificités de la traduction de matériels des technologies de pointe.....	155
СЕКЦІЯ №7. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ	158
<i>Гапоненко О.</i> Походження та переклад запозичень у сучасній англійській мові	158
<i>Головень А.</i> Realia français et le probleme de leur traduction	161
<i>Деменчук О.</i> Лексика ментальних розладів у зіставно-типологічній перспективі.....	163
<i>Дягілева Ж.</i> Вербалізація аномальних явищ у німецькій мові	165

<i>Заболотна Т.</i> Фразеологічні одиниці з етноунікальним маркером в оригіналі та перекладі	167
<i>Зозуля Н.</i> Лингвокультурная специфика русской материнской поэзии	169
<i>Зосімова О.</i> Англійська лексика сфери освіти в українському перекладі американської комедії "Freaky Friday"	172
<i>Колесник О.</i> «Анатомія» мовного моделювання.....	174
<i>Мамедова А.</i> Лирика Сергея Есенина: особенности отображения лингвокультурной специфики при переводе на немецкий язык	178
<i>Марченко Т.</i> Праслов'янський суфікс * таць у сучасних слов'янських мовах	180
<i>Савчук О.</i> Стратегії експонування лінгвокультурних домінант у перекладацьких практиках	182
<i>Слива Т.</i> Лингвокультурные особенности формирования образных значений лексем	185
<i>Смольницька О.</i> Персоналія святого як маскулінний символ на прикладі вибраних ірландських народних балад (на матеріалі оригіналів і власних поетичних перекладів): лінгвокультурний дискурс.....	187
<i>Шемуда М.</i> Граматичні трансформації при перекладі роману Дж. Селінджера «The Catcher in the Rye»	191
<i>Школяренко В.</i> Універсальні чинники становлення фразеологічного складу німецької мови VIII-XVII століть	193
СЕКЦІЯ №8. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ	
<i>Жданюк І.</i> Проблеми перекладу «культурологічних лакун» в суспільно-політичних новинах	196
<i>Павлюк О.</i> Фразеологічне представлення концептів <i>pleur</i> та <i>плач</i> у французькій та українській мовних картинах світу (перекладознавчий аспект)	198
СЕКЦІЯ №9. ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І ПЕРЕКЛАДУ	
<i>Бочарова І.</i> Освіта майбутнього в глобальній перспективі	202
<i>Доброштан Т.</i> Особливості освоєння та перекладу безеквівалентних мовних одиниць: на прикладі російської мовної системи	204
<i>Іваницька Н.</i> Формування іншомовної писемної компетентності студентів-філологів	206
<i>Іваницька Н.</i> Автолінгводидактична діяльність студентів у процесі вивчення філологічних дисциплін.....	209
<i>Левенок І.</i> Міжкультурна комунікація як складник формування українськомовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей	212
<i>Личук С.</i> Вплив провідних факторів на формування мовленнєвої компетенції у говорінні іноземних студентів.....	214

<i>Марченко Н.</i> Übungssystem für die Bildung der Grammatischen Kompetenz im Daf-Unterricht.....	216
<i>Ольховська А.</i> Нові тенденції в сфері перекладацьких технологій: вплив на підготовку майбутніх перекладачів.....	219
<i>Танана С.</i> Основні аспекти професійно-мовленнєвої підготовки фахівця з перекладу.....	221
<i>Тихонова І.</i> Щодо формування компетенції в говорінні у процесі підготовки майбутніх фахівців морської галузі.....	223
<i>Федюк Д.</i> Фразові дієслова у системі навчання англійської мови.....	225
<i>Чудійович Т.</i> Комунікативний ефект транскреації в аспекті міжмовної та міжкультурної інтерації.....	227
<i>Швець Т.</i> Формування навичок перекладу науково-технічних текстів як складова професійної підготовки перекладача	229

*Лисанець Юлія
(Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава)*

РОЗВИТОК ПАЦІЄНТОЦЕНТРИЧНОЇ МОДЕЛІ СПІЛКУВАННЯ У ЛІТЕРАТУРНО-МЕДИЧНОМУ ДИСКУРСІ ХХ СТОЛІТТЯ

Дослідження розвитку моделей спілкування між лікарем і пацієнтом у літературно-медичному дискурсі прози США крізь призму наратології і рецептивної естетики дозволяє розкрити авторську інтенційність і виміри читацької рецепції, а також переосмислити соціокультурні феномени хвороби і здоров'я, норми і патології, що й зумовлює актуальність наукової розвідки. Мета статті – проаналізувати етапи розвитку моделей спілкування між лікарем і пацієнтом у літературно-медичному дискурсі прози США. Для досягнення поставленої мети ми дослідили особливості автодієгетичної нарації пацієнток у напівавтобіографічних романах “Зміїна яма” (“The Snake Pit”, 1946) Мері Джейн Уорд, “Під скляним ковпаком” (“The Bell Jar”, 1963) Сильвії Плат, “Перерване життя” (“Girl, Interrupted”, 1993) Сюзанни Кейсен та “Нація Прозаку” (“Prozac Nation”, 1994) Елізабет Вурцель.

У напівавтобіографічному романі “The Snake Pit” Мері Джейн Уорд (1905 – 1981) перед читачем розгортається історія Вірджинії Каннінгем, яка перебуває у психіатричній лікарні після перенесеного нервового зриву. У романі чітко простежується патерналістська (від лат. *pater* – “батько”) модель спілкування між лікарем і пацієнтом, яка характеризується тим, що медичний персонал самостійно приймає важливі для пацієнта рішення: “Shock treatment. Why bother with insulin, metrazol or electricity? Long ago they lowered insane persons into snake pits; they thought that an experience that might drive a sane person out of his wits might send an insane person back into sanity. <...> a more modern “they” had given V. Cunningham a far more drastic shock treatment <...> they had thrown her into a snake pit and she had been shocked into knowing that she would get well” [3, 216-217]. Патерналістська модель передбачає, що лікар, ретельно дослідивши стан хворого, призначає найбільш прийнятне для даної ситуації лікування, й при цьому за лікарем залишається останнє слово у виборі методів лікування. Водночас, хворий може бути не згоден із призначеною процедурами, однак оскільки він не компетентний в цьому питанні, то лише згодом зрозуміє правильність вибору, зробленого лікарем.

Патерналістська модель також спостерігається і в романі “The Bell Jar” Сильвії Плат (1932 – 1963), який був спершу опублікований під псевдонімом Вікторія Лукас у 1963 році, а надалі – під справжнім ім'ям авторки у 1967 році. Естер Грінвуд – головна героїня роману, яка потрапляє до психіатричної лікарні після спроби самогубства. У романі представлено досвід перебування Сильвії Плат у лікарні МакЛін протягом шести місяців у 1953 році. В автодієгетичній нарації Естер Грінвуд яскраво артикулюється голос авторки, її особисті переживання, сподівання і страхи. У романі Плат лікарка Нолан стає

беззаперечним авторитетом для героїні: “Doctor Nolan had said, quite bluntly, that a lot of people would treat me gingerly, or even avoid me, like a leper with a warning bell” [2, 193]. Так, лікар приймає рішення стосовно шокової терапії, не повідомивши про це пацієнтку: “It wasn't the shock treatment that struck me, so much as the bare-faced treachery of Dr. Nolan. I loved her. I had given her my trust on a platter and told her everything and she had promised, faithfully, to warn me ahead of time if ever I had to have another shock treatment” [2, 73].

У романі “Girl, interrupted” (1993) спілкування між лікарем і пацієнтом трансформується в інформаційну модель. У романі репрезентовано досвід американської письменниці Сюзанни Кейсен (нар. 1948 р.), яка також перебувала у лікарні МакЛін у 1967-1977 рр. протягом вісімнадцяти місяців після спроби самогубства. Інформаційна модель спілкування між лікарем і пацієнтом виявляється у побудові наративного простору роману – в оповідь інкорпоровано автентичні виписки з історії хвороби Кейсен, кореспонденцію між її лікарями, результати обстежень і лабораторних досліджень тощо: “McLean Hospital. KAYSEN, Susanna. No. 22201. DISCHARGE ON VISIT SUMMARY: Formal Diagnosis: Schizophrenic reaction, paranoid type (borderline) - currently in remission. Patient is functioning on a passive-aggressive personality, passive-dependent type” [1, 50].

У романі “Нація Прозаку” (1994) Елізабет Вурцель простежується інтерпретаційна модель взаємодії. Завдання лікаря згідно з цією моделлю – роз'яснити суть захворювання пацієнта, якомога докладніше інтерпретувати стан хворого, ризики і користь можливих варіантів лікування. Характерною рисою цієї моделі є активна роль лікаря, який однак не нав'язує пацієнту своєї точки зору, а лише докладає всіх зусиль, щоб той зробив правильний вибір: “He says a bunch of reassuring things, explains over and over again how carefully he is monitoring me – all the while admitting that psychopharmacology is more art than science, that he and his colleagues are all basically shooting in the dark” [4, 17]; “The problem, as Dr. Sterling explained it to me and as I myself knew, was that I was f*cked up” [4, 212]; “In a strange way, I had fallen in love with my depression. Dr. Sterling was right about that. I loved it because I thought it was all I had. I thought depression was the part of my character that made me worthwhile. I thought so little of myself, felt that I had such scant offerings to give to the world, that the one thing that justified my existence at all was my agony” [4, 302].

Таким чином, досліджувані твори виявляють різні моделі спілкування між лікарем і пацієнтом: від патерналістської моделі у романах “Зміїна яма” Мері Джейн Уорд та “Під скляним ковпаком” Сильвії Плат, до інформаційної моделі у романі “Перерване життя” Сюзанни Кейсен та інтерпретаційної моделі взаємодії у романі “Нація Прозаку” (“Prozac Nation”, 1994) Елізабет Вурцель. Як бачимо, трансформація наративу цілком відповідає хронологічним етапам розвитку моделей спілкування між лікарем і пацієнтом у ХХ столітті. Перспективи досліджень полягають у подальшому поглибленому вивченні особливостей наративного втілення пацієнтоцентричної моделі у літературно-медичному дискурсі американської прози ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kaysen S. (2013). *Girl, Interrupted*. New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
2. Plath S. (1971). *The Bell Jar*. New York: Harper & Row.
3. Ward M.J. (1946). *The Snake Pit*. New York: Random House.
4. Wurtzel E. (2014). *Prozac Nation: Young and Depressed in America*. New York: Houghton Mifflin Harcourt.

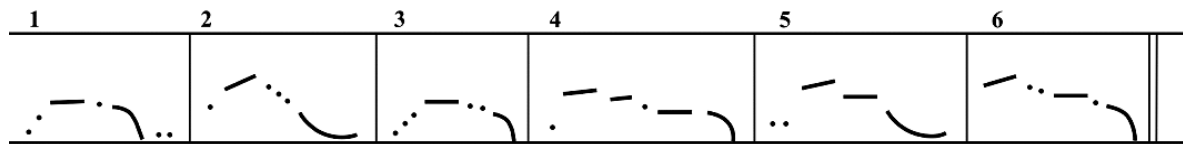
Савчук Валерій
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТОНАЦІЙНОЇ ШКАЛИ КОМУНІКАТИВНИХ ХОДІВ У ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ПРОМОВАХ ПРИСВЯЧЕНИХ ВІЙСЬКОВИМ КОНФЛІКТАМ ТА ОПЕРАЦІЯМ

Дослідження зосереджено на специфіці просодичного оформлення комунікативних ходів президентських виступів. З огляду на це, матеріал розглядався у межах таких комунікативних ходів (далі КХ) як аналіз-«плюс», викриття, обіцяння, кооперація, спонукання тощо. Усю сукупність було систематизовано за двома критеріями: емоційно прагматичний потенціал (далі ЕПП) та тип аргументації (емоційна та раціональна). Безпосередньому аналізу підлягали такі сегменти інтоногрупи як тональний рівень початку шкали, тональний діапазон шкали й тип шкали у контексті визначення ефективності актуалізації цими ділянками КХ у промовах президентів Сполучених Штатів.

Встановлені за результатами аудитивного аналізу особливості реалізації *тонального рівня початку шкали* засвідчують домінування середнього зниженого рівня, найбільша частка якого притаманна усім КХ з раціональним типом аргументації (від 50% до 80%), і середнього підвищеного рівня, переважний коефіцієнт рекурентності якого зафіксовано у висловленнях-актуалізаторах з раціональними видами переконування КХ аналіз-«плюс» (46,43%), викриття (59,53%), а також практично в усіх комунікативних ходах тактики театральності (КХ обіцяння – 30,96%, кооперація – 42,86%, спонукання – 53,57% і застереження – 42,86%).

Водночас, озвучені висловлення з емоційною аргументацією як-от КХ самопрезентація (52,94%), аналіз-«плюс» (61,76), кооперація (51,47%), застереження (42,65%) і викриття (88,24) вирізняються домінуванням середньо підвищеного рівня початку шкали. Попри виважений і спокійний характер президентських звернень присвячених різноманітним військовим конфліктам та операціям, така особливість пояснюється потребою збільшення експресивності повідомлюваного за рахунок поєднання різних тональних рівнів в ініціальних частинах інтоногруп, напр., *But to|day as \President, ¹| I|ask for your support ²| in a de|cision I've \made ³| to |stand up for what's \right ⁴| and con|demn what's \wrong, ⁵| \all in the |cause of \peace. ⁶||* (Bush 1990) (КХ спонукання)

Як бачимо, імплементація президентом КХ спонукання з низьким рівнем ЕПП і емоційним типом переконування досягається за рахунок різних тональних рівнів на такті. Зокрема, завдяки створюваному середніми підвищеними тональними рівнями з висхідним рухом на слові *ask* у другій інтоногрупі та *condemn* у п'ятій, різним тональним діапазнам (розширеного другої інтоногрупи і середнього – п'ятої), а також увігнутих низьким спадним ядерним тоном (*support* і *wrong*), досягається найвища промінантність ключової для цього КХ інформації. При цьому емоційно-логічне увиразнення повідомлюваного, забезпечуване функціонуванням антитези (*stand up for what's right | and condemn what's wrong*), супроводжується незначним наростанням напруги через поступове збільшення тонального рівня перших наголошених складів (середнього зниженого у четвертій інтоногрупі та середнього підвищеного у п'ятій і шостій), найбільші показники чого зафіксовано в останній інтоногрупі (*all in the cause of peace*), яка покликана експонувати у свідомості слухача дві ключові ідеї: 1) підтримка президента (... *as President, I ask for your support*) задля 2) мирної цілі (*in the cause of peace*). На фоні простої ритмічної структури, знижених темпу та гучності така просодична організація КХ спонукання надає звучанню висловлюваного категоричного і водночас закличного характеру, що інтенсифікує віру в доцільність обраних президентом дій.

Закономірності показників частотності функціонування *типу шкали* в актуалізації КХ з військовою ситуативно-тематичною домінантою указують на підвищену рекурентність поступово спадної ступінчастої шкали незалежно від типу аргументації (від 40% до 80%). Іншою за максимальністю появи шкалою зареєстровано усічену, частка якої складає від 10% до 25% для емоційної аргументації та від 12% до 40% – раціональної. Досить рекурентною також є рівна середня шкала, зростання частки функціонування якої практично в усіх комунікативних тактиках з емоційним типом переконування (від 12% до 25%) сприяє вираженню семантичних контрастів між більш і менш емоційно зарядженими частинами висловлювання. На рахунок цього також свідчить той факт, що збільшення кількості емоційних форм переконування опосередковано вищими показниками частоти появи поступово спадної з порушеною поступовістю, спадної ковзної і висхідної ступінчастої шкал, особливо у випадках функціонування комунікативних тактик, покликаних мінімізувати негативний ефект від запроваджених президентом дій щодо певних військових операцій: КХ відведення критики (13,79%, 7,76% і 7,76% відповідно), застереження (17,24%, 5,09% і 10,79% відповідно), аналіз-«мінус» (8,25%, 10,50% і 6,25% відповідно) і звинувачення (17,39%, 9,21% і 9,21% відповідно).

Типовими різновидами *тонального діапазону шкали* є звужений, переважання якого зафіксовано у значній кількості КХ з раціональним видом аргументації з частотою варіювання від 40% до 60%. Водночас, прикметним є оформлення КХ відведення критики (63,24%) середнім діапазоном шкали.

Подібним чином КХ обіцяння характеризується рівновеликим функціонуванням звуженої (45,59%) і вузької (47,06%) шкал, превалювання звуженого (50%) і середнього (31,10%) в актуалізації КХ звинувачення, а КХ самопрезентація – середнім (25,00%), звуженим (38,24%) і вузьким (29,41%).

Для КХ з домінування емоційних форм переконування високою рекурентністю відзначається середній діапазон шкали, частка якого становить від 35% до 50%. Значний відсоток також складає звужена шкала у випадку з КХ обіцяння (25,76%), спонукання (58,82%), застереження (32,35%), викриття (27,06%) і звинувачення (47,06%). Прикметним видається коефіцієнт рекурентності розширеного діапазону, властивого здебільшого комунікативним ходам тактики акцентування позитивних рис, а саме КХ самопрезентація (35,29%), аналіз-«плюс» (30,25%) і відведення критики (32,35%), а також КХ обіцяння (19,12%), застереження (17,65%), аналіз-«мінус» (26,76%) і викриття (20,14%). Подібна особливість пояснюється здатністю зазначеної групи КХ до трансляції лексико-семантичного змісту повідомлення, яке забезпечує оптимальне згладжування можливого не сприйняття країною агресивних рішень президента. Наприклад: *We succeeded¹ in the struggle for freedom in Europe² because we and our allies³ remain stalwart.⁴ Keeping the peace in the Middle East⁵ will require no less.⁶ We're beginning a new era.⁷ This new era⁸ can⁹ be full of promise,¹⁰ an age of freedom,¹¹ a time of peace¹² for all peoples.¹³* (Bush 1990) (КХ самопрезентація).

Самопрезентаційність, експонована у наведеному фрагменті контрастною акцентуацією досягнень минулого та футуральних очікувань, інтродуктивної частини висловлення (*We succeeded¹ in the struggle for freedom in Europe² because we and our allies³ remain stalwart.⁴*) забезпечується, насамперед, розширенням діапазону, актуалізованих на середньо-пониженому тональному рівні усічених і поступово спадних ступінчастих шкал, від вузького до середнього у поєднанні з різновидами спадного термінального тону: середнім пониженим у першій, низьким у другій і середнім підвищеним у третій та четвертій інтоногрупах. Особливою значущістю наділяється фінальна частина висловлювання завдяки змінам тонального діапазону усічених шкал від звуженого та вузького у сьомій і восьмій інтоногрупах до розширеного у дванадцятій і тринадцятій.

Про початок нової ери, до якої апелює президент демонструючи контрастне використання інформації щодо звершень країни та нації за час його каденції та очікуваних досягнень майбутнього, сигналізує, зокрема, характер темпоральної організації цього фрагмента. Так, зафіксований у всіх інтоногрупах помірний темп змінюється на прискорений у сьомій інтоногрупі (*We're beginning a new era.* ||), що дозволяє слухачеві фізично, на перцептивному рівні, відчутти швидкість змін і дієвість втілюваної президентом політики. Подібне досягається також плавними хвилеподібними змінами гучності від підвищеної (перші чотири інтоногрупи) до помірної у п'ятій та шостій інтоногрупах і її збільшення до підвищеної у решті висловлення. Це дозволяє відтінити важливу тезу щодо продовження ведення активної політики на Середньому Сході (*Keeping the peace in the Middle East⁵ will require no*

\less. ⁶||) та зосередити увагу на важливості наступних кроків подальшої діяльності президента.

Властиве аналізованому висловленню зниження гучності, середній рівний тон виділеного в окрему синтагму перцептивною паузою модального дієслова (>can) та низький висхідний термінальний тон з мінімальною зміною швидкості напрямку його руху в конвергованому фрагменті з іменниковими метафорами *promise* і *freedom* та середньо-підвищеного спадного з високою зміною швидкості напрямку руху на *peace* (*This 'new era* ⁸ | >can ⁹ ξ be *full of promise,* ¹⁰ | an *age of freedom,* ¹¹ | a *time of peace* ¹² | for *all peoples.* ¹³||) надає прогнозованим подіям особливої значущості та навіть певну загадкову ймовірність, стимулюючи слухача до належного сприйняття образу президента і наділяє слова мовця сугестивно-рекомендаційним характером й позитивним емоційним забарвленням.

Таким чином, проведений аналіз специфіки інтонації організації шкали висловлень-актуалізаторів КХ у президентських промовах, підтверджує вагомість досліджуваної ділянки інтоногрупи у створенні високого персуазивного потенціалу президентських промов виголошених у світлі військових подій, інтервенцій, боротьби з тероризмом тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bush G. H. W. (1990). *Address on Iraq's Invasion of Kuwait (Aug. 8, 1990)*. Retrieved February 20, 2019, from <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/august-8-1990-address-iraqs-invasion-kuwait>

Семашко Тетяна
(Національний університет біоресурсів і
природокористування України)

ЕТНОКУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Сьогодні не викликає сумніву, що кожна людина потребує класифікації вражень, які надходять до неї із зовнішнього світу, та вибіркової реакції на них. Це закон адаптації й необхідна умова для кодування та організації нових програм діяльності, яку виконують особистісні настанови. У цьому процесі особливий інтерес викликає питання про місце етнокультурних стереотипів у системі міжкультурної комунікації, та особливості вербалізації цих когнітивних структур, оскільки саме у мові останні отримують своє відображення.

У сучасній науковій парадигмі вивчення етнокультурних стереотипів, освоєних етнографами, етнологами, культурологами, фольклористами, етнолінгвістами, етнопсихологами, етносоціологами (А. Агєєв, Т. Адорно, А. Байбурін, Є. Бартмінський, Ф. Бацевич, О. Белова, Ю. Бромлей, Л. Гумільов, І. Кон, В. Красних, Г. Олпорт, Т. Стефаненко, Г. Тешфел, Т. Шибутані, П. Шихірев, В. Ядов та ін.), привертає увагу дослідників своєю практичною

значущістю у контексті визначення місця етнічної ідентичності в системі міжетнічних стосунків та міжкультурної комунікації. Етнічні стереотипи (далі ЕС) при цьому розглядаються як проекція етнокультурних ментальних уявлень про свій/чужий етнос, як сукупність суджень про властивості та способи існування об'єктів дійсності, що виражаються за допомогою мовних одиниць (Топоров 1990, 10); як «детерміновані культурою, впорядковані та фіксовані структури етнічної свідомості, що уособлюють результат пізнання дійсності етнічною спільнотою, закріплюють у свідомості людини культурні традиції, обряди, ритуали, звичаї, вірування, забобони, особливості мовленнєвої та невербальної поведінки тощо» (Селіванова 2004, 147).

За концепцією Л. Гумільова, етнічні стереотипи світосприйняття є основним чинником визначення етносу, де останній, виникнувши всередині групи, демонструє ієрархію стосунків: група – індивід, група – інша група, етнос – мікрогрупові утворення. Акцент при цьому ставиться на важливості ЕС щодо відтворення характерних кожному етносу властивостей; на їх великій дієвій силі, оскільки члени етносу сприймають етнічний стереотип як єдино достойний, а всі інші – як «дикість»; надзвичайній стійкості етнічних стереотипних образів, що легко переносяться на всіх представників етнічної групи (Гумільов 2004, 67).

У формуванні та закріпленні стереотипних уявлень провідну роль відіграє мова; вона виступає справжньою скарбницею історичного досвіду народу більше, ніж будь-яка інша сфера культури. Поділяємо думку В. Маслової за якої, сукупність предметних образно-еталонних уявлень про предмети й явища, з якими людина найчастіше стикається упродовж життя, в цілому формує певну стабільну мовну картину світу відображення об'єктивної дійсності (Маслова 2001, 69), в центрі якої знаходиться константно-закріплене стереотипне мовне уявлення. Сказане дозволяє розглядати ЕС не тільки як узагальнену, етноспецифічну, регулярно відтворювану когнітивно-дискурсивну фіксацію результатів профілювання світу етнічною свідомістю, а й як фрагмент мовної картини світу, тобто враховувати лінгвістичні засоби вияву цього складного культурно-когнітивного феномену.

Не можна не зважити на те, що стереотипи, репрезентуючи певні моделі уявлення світу, мають властивість використання різного за обсягом знакового матеріалу. І хочуть люди того чи ні, вони неминуче сприймають і оцінюють чужі звичаї, традиції, форми поведінки насамперед крізь призму звичаїв, традицій і цінностей своєї етнічної групи, яка виступає як еталон чи оптимум, а відтак «своя» культура, «свої» традиції, «своя» релігія, «свої» звичаї, «своя» мова сприймаються обов'язково «справжніми», «правильними», «праведними», на відміну від «чужих». Наочно ілюструють таку закономірність прислів'я та приказки – згустки народного досвіду, дієвість яких загальновідома, емоційний вплив – незаперечний: *«Наше все славне, наше і гостре, наше і велике»; «Знайте нас: ми кислиці, із нас квас»; «Тільки наше й хороше»; «Ось то ми! Нема в світі над ми!»*. Етноцентричну переоцінку власної культури зустрічаємо в багатьох народів у різних регіонах світу, тому раціональними є міркування, що етноцентризм становить загальнокультурне явище.

Формування ЕС продуковане рядом факторів: культурними та релігійними традиціями, звичаями, певними історичними подіями, нормами поведінки та ін., що уможлиблює їх різну природу. Одні ЕС зароджуються природно у процесі взаємодії певної частини суспільства з іншою групою, інші створені штучно. Природні культурні стереотипи акумулюють досвід взаємодії окремих представників соціуму та передають його через посередництво мови суспільству загалом. Як приклад наведемо етностереотип єврея, сформований в Європі ще в середні віки. З'явившись стихійно, цей стереотип згодом був розтиражований у літературі (В. Шекспір «Венеціанський купець», В. Скотт «Айвенго») і неодноразово свідомо використовувався соціумом для вирішення різноманітних завдань. Або більш пізній приклад: у 90-і рр. минулого століття туристи із колишнього Радянського Союзу в Європі вважалися бідняками та крадіями. Сьогодні спостережено іншу думку: у фінів склалось позитивне судження про росіян, оскільки вони (туристи) привозять великі гроші до Фінляндії. Тепер фіни не вважають росіян злодіями, а називають їх гарними клієнтами магазинів. «Насправді у Фінляндії росіяни врятували багато магазинів своїми грошми. Так, росіян люблять за те, що у них гроші, але чи люблять їх іще за щось» (Кашкін 2000, 65).

Формування штучних ЕС відбувається за потреби в них суспільства, або за умови обмежених контактів між групами. Прикладом штучно створеного стереотипу є образ представника Радянського Союзу, що з'явився у роки «холодної війни», коли контакти між радянською та західними державами були значно обмежені. Цей образ був покликаний дискредитувати СРСР як агресора. На превеликий жаль, образ російського уряду як агресора підтверджено сьогодні стосунками між Росією й Україною, чому сприяло поширення штучного ЕС про українців як «бандерівців», «людожерів», «укропів», які «знищують свій власний народ», зокрема, представників російської національності. Як наслідок – акцентується необхідність військової присутності в регіоні.

Отже, сформовані у межах етнічної самосвідомості, прищеплені в ранньому дитинстві як можливий спосіб бачення світу, етнокультурні, стереотипи (природні та штучні; позитивні, негативні, амбівалентні) через посередництво мовних форм закріплюють у свідомості етносу культурні традиції та звички, що характеризують моноетнічне середовище, виступають регуляторами мовної етносвідомості та поведінки.

Функціонування етнічних стереотипів зумовлює явище етноцентризму, що виникає у процесі спілкування етносів на основі двох взаєпов'язаних процесів: зближення та відособлення, розв'язання означеної проблеми можливе лише за умови, якщо люди вироблять у собі як гнучкість під час взаємодії з іншими людьми, так і зі своїм власним етноцентризмом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гумилев Л. Н. (2004). Этногенез и биосфера Земли. Москва : Айрис-пресс.

2. Кашкин В. Б. (2000). Этнонимы и территория национальной души // Русское и финское коммуникативное поведение. Воронеж : Изд-во ВГТУ.
3. Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва : Академия, 2001. 208с.
4. Селіванова О. О. (2004). Концептуалізація свого й чужого в українських пареміях. Наукові записки Луганського національного пед. ун-ту. Серія Філологічні науки, Вип. 5, Т. 1, 214–230.
5. Топоров В. Н. (1990). Образ «соседа» в становлении этнического самосознания (русско-литовская перспектива). Славяне и их соседи, Вып. 2. Этнопсихологический стереотип в средние века, 4–14.

Shvets Nataliia
(Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University)

LEXICAL GROUPS MOTIVATION: COMBINING PERSPECTIVES

The necessity of an interplay between semasiology and onomasiology was initially pointed out by K. Baldinger, who thought that both onomasiology and semasiology provided a one-sided view. Thus, to create a holistic study these perspectives should be used together, which allows to analyze lexical groups motivation in all its complexity.

Linguistic branches tend to interfuse, often with general scientific approaches. Recently, onomasiology was combined with cognitive aspect (Piquer-Pz & Alejo-Gonzz, 2016), which placed greater focus on the process of creating words (nomination) that is viewed as cognitive procedure and is an object of investigation of a new linguistic branch – cognitive onomasiology (Grzega, 2002; Koch, 2008; Selivanova, 2000).

This paper proposes two-dimensional methodology for analysing lexical groups motivation, based on cognitive onomasiological and semasiological approaches and modern linguistics interdisciplinarity.

In order to explore lexical groups motivation in all its complexity, it is necessary to consider different angles. Therefore, the idea, suggested by German linguist J. Grzega, is relevant to this study: “... the linguist should probe all synonyms that exist for a given concept; he or she should look at the formal qualities of the words and also at the features of the concept; the study should include the entire word field; and it should also include cultural aspects” (Grzega, 2002, 1038).

Taking into account all mentioned information, we suggest conveying the study of lexical groups motivation in three stages.

The first stage aims to define the initial motivation of the key lexemes of lexical group. When we analyse certain lexical group, naturally we study all the lexemes that it includes. However, it is also important to analyse the key lexemes, which give name to the whole group. The key lexemes commonly have obscure form. Often we cannot distinguish their motivational characteristics easily, because these lexemes underwent some lexical changes. In such cases, the comparative historical

method can be used. This method is based on reconstruction of linguistic phenomena archetypes.

The second stage focuses on revealing cognitive onomasiological side of the motivation, which means finding out the motivational characteristics chosen for each individual unit in lexical group. According to cognitive onomasiological view, to distinguish motivational characteristics used for lexical unit we should find out the motivational basis of each lexeme (which is a group of characteristics that describe certain object). At this stage, we also analyse the formal qualities of the words, as cognitive onomasiological analysis suggests.

The third stage seeks to uncover semasiological side of the motivation, for this we should find out new uses for lexical units in lexical groups and new meanings that were given to them. In other words, we look at cultural aspects of their use.

Throughout all these stages, the results from three languages are compared (with the help of contrastive method); in such a way, we can talk about similarities or differences in national lexical groups motivation.

REFERENCES

Baldinger, K. (1964). Sémasiologie et onomasiologie [Semasiology and Onomasiology]. *Revue de linguistique romane*. 28, 249–272.

Grzega, J. (2002). Some aspects of modern diachronic onomasiology. *Linguistics*. Volume 40, Issue 5, 1021–1045. <https://doi.org/10.1515/ling.2002.035>

Koch, P. (2008). Cognitive onomasiology and lexical change: Around the eye. From Polysemy to Semantic Change. (pp. 107-137). Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/slcs.106.07koc>

Piquer-Pz, A. & Alejo-Gonzalez, R. (2016). Applying Cognitive Linguistics: Identifying some current research foci (figurative language in use, constructions and typology). *Review of Cognitive Linguistics*, 1, 1-20. <https://doi.org/10.1075/rel.14.1.01piq>

Selivanova, Ye. (2000). *Kognitivnaya onomasiologiya* [Cognitive onomasiology]. Kiev: Fitosotsiotsentr.

Yamshinskaya Nataliia

(National Technical University of Ukraine KPI by I.Sikorskiy)

COMMUNITY GLOBALIZATION AND LINGUISTIC TOLERANCE

The changes taking place in the economic, social life and development of states all over the world cause rethinking of problems of personality formation, namely the value system of young people. Each new stage in society establishment is a unique basis for the transformation of the formed ideas about the role of the family and its function, social status and social role of the individual, career growth, the need to master modern technologies and public recognition. All the above mentioned aspects are intended to reflect the contemporary realities of social adaptation of student

community to the new requirements of society to the personal and professional qualities of the person.

Today, it is very important for a young specialist not only to have the knowledge and skills to solve issues related to the professional field, but also to have a communicative competence that includes the skills of effective communication. These include the ease of making contact, keeping in touch, synth communication skills, the ability to negotiate and insist on legal rights.

It is not possible to establish interpersonal communications, useful relationships that promote personal and professional growth without using a language that is one of the main social and basic means of communication.

Modern linguoculturology argues that language, thinking and culture are closely interdependent: the environment appears in the form of a real, conceptual and linguistic picture of the world, which is generated by the specific activity, way of life and national culture of a certain person [4].

Language has always been, and will remain, the object of scholarly research, as it is a concept that tells about the culture and history of the whole nation, the national identity of the individual, and enables the transmission of this cultural heritage through generations.

Through language, people exchange ideas, understand each other and interact in society. Each of us must be aware that, by learning a language, we not only master the vocabulary, but we learn the spiritual values belonging to people and the community. Language and culture are in the same conceptual plane and as spiritual values are organically interconnected.

In response to the country's rapid economic development, the word "tolerance" is increasingly used as a reflection of the problem of interpersonal and social interaction of members of society. The processes of globalization, economic development expand the possibilities for the exchange of cultures, and therefore everyone must be prepared for the fact that he/she can face the new norms of social life, which are sometimes seemed and perceived by them as unacceptable and strange, because each person has experience and value orientations of the society in which he/she lives.

The relevance of this topic is confirmed by numerous studies of both domestic and foreign scholars, the results of which have a significant impact on the formation of modern language policy of the state. Among such scientists we can mention Yu.V. Yuzhakov, L.A. Zavirukh, M.B. Khomyakova, Yu. V. Todortsev, T. M. Bilous, L.N.Sinelnikov, T.N. Fedorova, V. Beregovoi, O.O. Potebnya, I.D. Bech, T. Bolotin, A. Maslow, P. Pedersen, J. Lørsen, K. Rogers and others.

Modern science considers the problem of tolerance in different contexts such as philosophical, psychological, pedagogical and socio-cultural in particular.

Voytovich R.V. points out that tolerance is a new basis for communication between people in the age of globalization, innovative technologies and rapid social mobility [5].

The process of education humanization determines the basic direction of its development in the modern world and aims to solve the problems of intellectual, moral, aesthetic development of the individual with the formed humanistic

worldview, which underlies the value of any person. The humanization of education is a background for the formation of a tolerant consciousness, which is the guarantor of humanism in a person and disagreement with everything that degrades human dignity.

The main functions of tolerance are defined as following:

1. Peacekeeping - defines the multidimensionality of the environment and diverse views; ensures harmonious coexistence of representatives who differ from each other by various attributes; serves as a public guarantor of integrity and non-violence against minorities.

2. Regulatory - provides a way out of conflict situations; focuses people's relations on equality, respect and freedom.

3. Psychological - provides ethnic and social self-identification; serves as the basis for the normalization of the psychological atmosphere in a group, a certain of segment of society and society as a whole.

4. Educational - develops empathy, ability to correctly and faithfully evaluate the actions of others; is an example of organizing life in society.

5. Communicative - develops a readiness for communication, cooperation and mutual understanding, in particular with representatives of different groups, different worldviews, etc.

6. Cultural preservation function - ensures the preservation and enrichment of the cultural experience of the group,

7. Felicity - allows you to gain happiness from communicating with others, at the same time with an awareness of your own personality, from recognition by the group and society as a whole [2].

From the point of view of linguistics, linguistic tolerance is a language-turned-tolerance in every variety of its linguistic manifestations. From the perspective of psycholinguistics, language tolerance is a set of verbal and non-verbal means of communication that an individual uses when interacting with a person or group of people that is different from him or her [3].

Nowadays speaking of training of a future specialist in any field, it is not enough to provide him/her with professional knowledge, we must pay more attention to the formation of cultural competence, which implies the ability to communicate, establish relationships with representatives of different ethnic, religious, cultural, ideological and other groups in order to achieve the goal of dialogue based on language tolerance as an important component of vocational training.

Through linguistic tolerance, it becomes possible to realize in practice positive attitude to cultural differences and knowledge of different communication models and pictures of the world of representatives of other cultures.

Therefore, in order to create conditions for the effectiveness of interpersonal and intercultural communication, to prevent collisions of different value systems and norms, to reduce conflicts and enhance comfortable coexistence of students in a multilingual educational environment, it is necessary to carry out activities in higher educational institutions aimed at creating appropriate worldviews, ideals and principles, and at developing intercultural communicative tolerance, being one of the most significant social and professional qualities [1].

REFERENCES

Beketova, A. P., Kuprina T. V., Petrikova A. (2018). Development of students' intercultural communicative tolerance in the university multilingual educational environment. *The Education and Science Journal*, 20, (2), 108-124. doi: 10.17853/1994-5639-2018-2-108-124. (In Eng.)

Kozhukhar H.S. (2006). Problema tolerantnosti v mezhluchnostnom obshchenny. *Voprosu psikhologii*, 2, 3-13. (In Ukr.)

Liapunova V. (2014). Movna tolerantnist yak osnova komunikativnoi kompetentsii maibutnoho pedahoha. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*, 2, 204-213. (In Ukr.)

Maslova V.A. (2001). *Linhvokulturolohyia: Ucheb. posobye dlia stud. vyssh. ucheb, zavedenyi.* – M.: Yzdatelskyi tsentr «Akademyia». (In Ukr.)

Voitovych R. (2013). Modernizatsiia derzhavnoho upravlinnia v umovakh hlobalnoi intehratsii. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, 2, 14-23. (In Ukr.)

СЕКЦІЯ №2. ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Banakh Nataliia
Научный руководитель – prof. US dr hab. T. Szutkowski
(Uniwersytet Szczeciński)

ПЕРЕВОД В МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

В условиях глобализации общественной жизни, интерес к расширению экономических связей различных стран и народов увеличивается и приводит к новым видам и формам общения. Эффективность данного общения главным образом зависит от взаимопонимания культур и уважения к культуре партнеров, ведь каждому народу свойственны свои культурные традиции, обычаи и национальный дух (характер). На наш взгляд тема перевода в межкультурной коммуникации является очень важной для современного общества. Для эффективности процесса коммуникации представителей различных культур важными являются такие факторы, как: владение иностранным языком, знание о духовной культуре, нравственных ценностей, мировоззрении и материальной сфере коммуникантов, что влияет на модель поведения партнеров по коммуникации. «Межкультурная коммуникация – совокупность разнообразных форм отношений и общения между индивидами и группами, принадлежащими к разным культурам» (Фрик 2013, 52).

Для максимальной эффективности взаимопонимания в межкультурной коммуникации необходимо, чтоб информация передавалась и воспринималась максимально точно, как в смысловом, так и в лексико-грамматическом контексте. При этом, языково-семантическое содержание коммуникации в разных языках, то есть в языке оригинала и в языке перевода, может быть не идентичным, так как семантика языка очень зависит от культурной среды.

На данный момент не существует единого видения сущности перевода. Ученные продолжают изучать проблемы перевода, его адекватности и эквивалентности. Комисаров отмечает, что «в работах по теории перевода в центре внимания исследователя оказывается либо «процесс перевода», либо «текст перевода», создаваемый в результате этого процесса» (Комисаров 2009, 26).

Перевод, в современном мире, выступает важным средством общения между людьми, которые разговаривают на разных языках и принадлежат к разной лингвокультурной среде. В этом контексте перевод рассматривают, как особый вид межкультурной коммуникации. Переводчики, как представители одного лингвокультурного сообщества, должны иметь определенную базу знаний не только своего, но и другого (иностранного) национально-культурного сообщества, его менталитет. Переводчик является посредником между культурами и на нем лежит большая ответственность. Важнейшим заданием переводчика является стремление к точному воспроизведению

оригинала, но при этом учитывая манеры поведения, культурные и другие особенности личности автора.

Важной составляющей изучения процесса перевода является рассмотрение факторов, под влиянием которых он осуществляется. Ход и результат процесса перевода определяют смысловые отношения, которые могут существовать между оригиналом и переводом в связи с особенностями уровней содержания (смысловой близостью), обусловленными системами языка-оригинала и языка-перевода. Эти особенности являются постоянными факторами, которые влияют на акт перевода, не зависимо от условий его осуществления. Также существуют факторы, которые изменяются в зависимости от определенных условий, в которых происходит процесс перевода. Именно они определяют степень необходимости отношения эквивалентности между оригиналом и переводом. К ним относятся:

- особенности и характер текста оригинала. В процессе перевода переводчик может иметь дело с различными оригиналами, которые отличаются функциональной направленностью, временем и местом создания, жанровой принадлежностью. Эти обстоятельства накладывают отпечаток на методы и приемы перевода, которые использует переводчик, а также на результат переводческого процесса;

- способ порождения оригинала и перевода (устная и письменная речь), степень соотнесенности процессов порождения оригинала и перевода во времени (синхронный, последовательный, отдаленный во времени перевод), обстоятельства, при которых осуществляется перевод (сроки выполнения, наличие дополнительной информации, степень ответственности за перевод и т.д.);

- факторы, которые связаны с характеристикой лиц, которые участвуют в процессе перевода (Комиссаров 1973, 172-173).

Перевод, как акт коммуникации, базируется на постепенном и параллельном общении автора, переводчика и реципиента. Во время оценивания результатов перевода очень важно учитывать то, вызывает ли текст перевода такие же ощущения, что и текст оригинала, делает ли реципиент те же выводы, имеет ли эквивалентные эмоциональные и стилистические характеристики (Комиссаров 1973, 96). Таким образом, от плодотворного сотрудничества всех участников коммуникации зависит передача мысли автора, воспроизведение текста на языке получателя информации и адекватная межязыковая коммуникация.

В результате вышеизложенного материала, можно сделать вывод, что перевод является очень важным средством межкультурной коммуникации и имеет существенное влияние на поддержание непосредственных связей между коммуникантами. К переводчикам предъявляются высокие требования не только профессионального характера, но и личностного – как человека с высокой культурой и моралью.

ЛИТЕРАТУРА

1. Комисаров, В. Н. (2009). *Лингвистика перевода*. М: Книжный дом «ЛИБРОКОМ».
2. Комиссаров, В. Н. (1973). *Слово о переводе*. М: Международные отношения.
3. Фрик, Т. Б. (2013). *Основы теории межкультурной коммуникации: учебное пособие*. Томск: Изд-во Томского политехнического университета.
4. Швейцер, А. Д. (1988). *Теория перевода: статус, проблемы, аспекты*. М: Наука.

Воробйова Валерія
Науковий керівник – доц. Сітко А.В.
(Національний авіаційний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НА СЛУХ

Серед багатьох складних питань, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце посідають проблеми перекладу, оскільки процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої, а, навпаки, це складний процес, який містить цілу низку операцій, знання яких перекладачем є запорукою адекватного перекладу (Сітко 2011, 3), проте не всі аспекти перекладу є детально дослідженими.

Мистецтво перекладу – таке ж давнє, як і саме людство. Нині простежується розширення ринку праці, що призводить до утворення нових політичних, економічних та культурних зв'язків між державами. Іншими словами – глобалізація. Перекладач виступає основним посередником у вирішенні багатьох питань різних спрямувань, тому така професія має попит на ринку праці.

Основним питанням залишається те, що ж розуміється під терміном «переклад на слух»? Отже, слід перейти до класифікації усіх видів робіт перекладачу. Виокремлюють письмовий переклад (художній, науковий, публіцистичний, технічний переклад текстів, документів, статей) та усний (абзацно-фразовий переклад (АФП), неофіційний двосторонній переклад без запису, офіційний двосторонній переклад без запису, двосторонній переклад (під запис), переклад монологічного мовлення під запис, переклад з аркуша, синхронний переклад, переклад слайдів, кінопереклад). В даному дослідженні, спробуємо розглянути усний переклад та його особливості. Влучний вислів простежується у провідного вченого в галузі теорії перекладу, В.М. Комісарова : «Велику потребу в перекладах та перекладачах викличе подальше поширення міжнародних контактів, обміну в галузях культури, спорту, туризму, проведення різних міжнародних форумів, зустрічей та переговорів, не кажучи вже про представництво нашої країни в численних міжнародних організаціях, урядових і неурядових» (Комисаров 1990, 80).

Усний і письмовий переклад мають суттєві відмінності. Наприклад: під час письмового перекладу перекладач може користуватись різноманітними

словниками, Інтернет-джерелами, а також багатьма іншими довідковими матеріалами. Нерідко перекладачі письмових робіт обговорюють проблеми перекладу текстів оригіналу з фахівцями, в той час, коли усний переклад не передбачає такої можливості. Усний переклад вимагає від тлумача негайного застосування влучного слова без допомоги інших фахівців. Основними вимогами до усного перекладача є знання великої кількості іншомовної лексики, культурних особистостей опонента, а також наявність навичок усного перекладу. Нерідко незнання відмінностей між країнами та їх народами призводило та призводить до політичних війн. Отже, незнання загального не звільняє перекладача від відповідальності. Перекладач має володіти широким спектром перекладацьких прийомів на рівні не однієї мовної системи, гарною вимовою, і швидким темпом мовлення.

На жаль, Україна не приділяє великої уваги такій цікавій темі, як навчання усному перекладу, а саме синхронному, хоча були окремі спроби додати до навчального процесу спеціальні види робіт для перекладу на слух. Роботи Р.К. Мін'яр-Белоручева відіграли важливу роль у процесі навчання перекладу на слух (на прикладі французької мови). В процесі навчання у синхроніста формуються основні навички у галузі перекладу. Коли хтось обирає таку професію, то він повинен розвивати в собі розуміння не тільки одного виду перекладу. Під час навчання синхроністів, слід пам'ятати про письмовий та усний переклад, приділяючи їм належну увагу на кожному етапі формуванні необхідних знань.

Як зазначалось, послідовний переклад має низку видів, серед яких виокремлюється абзацно-фразовий переклад (АФП), тобто вид усного перекладу, коли мовець висловлюється невеликими фразами, не більше кількох речень. У цьому випадку тлумач повинен бути надзвичайно ерудованим, вміти влучно передавати жарти чи іронію опонента, вільно володіти рідною мовою з дотриманням всіх норм. Саме у такий спосіб, синхронний відрізняється від послідовного перекладу (Саприкін, Чужакін 2011, 47).

Неофіційний двосторонній переклад без запису – це переклад розмов чи просто обміну репліками, коли ситуація дозволяє не робити нотатки, або робити їх в мінімальній кількості. Важливим фактом є те, що такий переклад може іноді переходити у напівсинхрон, коли перекладач говорить майже одночасно з опонентом.

Офіційний двосторонній переклад без запису – це переклад ділової розмови за участі двох чи більше осіб з відносно короткими висловлюваннями різними мовами на спеціальну тематику. Важливим є точне сприйняття розмовної мови, вміння занотовувати прецизійну інформацію, володіння англійською чи іншою мовою на ідіоматичному рівні

Двосторонній переклад під запис – переклад офіційної розмови, виступів на прес-конференціях і т.д. Висловлювання відносно довгі (3-5 хвилин). В такій галузі перекладу тлумач має приділити певну увагу знання імен та посад політичних та державних діячів, вірному тлумаченню посилай та ознайомленню з дипломатичними оборотами.

Перекладаючи монологічного мовлення під запис – тлумач повинен мати такі навички, як: адекватна передача монологічного мовлення (виступи, заяви для друку, промова, звернення і т.п.) в закритому приміщенні або надворі (Саприкін, Чужакін 2011, 50).

Переклада з аркушу – це вид, який поєднує в собі риси і письмового і усного перекладу. Інформація передається шляхом читання з паперу чи дисплею. Як правило, перекладається незнайомий текст – такий текст читається вголос, чітко і достатньо швидко.

Нарешті, перейдемо до питання: «Що таке сприйняття мови?». З точки зору філософії, сприйняття складається з відчуттів, а як відомо, відчуття – це психічний процес відображення окремих якостей чи предметів явищ реальної дійсності. Отже, будь-то синхронний чи письмовий переклад, тлумач вступає у духовні відносини. *Духовні відносини* – це відносини, в які вступають люди з приводу духовних цінностей (ідей, наукових теорій, традицій, звичаїв, релігійних вірувань, витворів мистецтва, моральних норм тощо) (Дротянко 2012, 346). Сприйняття мови не може існувати без відчуття, яке базується на зорових і слухових відчуттях. Перекладач, який сприймає цільову мову, повинен і сам зануритись в неї, але вже шляхом передачі іншою мовою. Тому, цілком очевидно, що перекладачеві необхідна максимальна увага при виконанні перекладу (Сітко, Струк 2018, 72).

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що усний переклад на слух – це таке сприйняття, яке відбувається внаслідок слухових відчуттів, а вже переклад можна отримати у вигляді усного мовлення. Слід зазначити, що український ринок праці в майбутньому все ще буде вимагати від тлумачів адекватного одностороннього і двостороннього перекладу, тому буде доцільним і перспективним до переліку дисциплін у студентів додати двосторонній переклад.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дротянко Л. Г., Матюхіна О. А., Онопрієнко В. І. (2012). *Філософія*. К.: НАУ.
2. Комиссаров В. Н. (1990) *Теория перевода: Лингвистические аспекты*. М.: Высшая школа.
3. Саприкін С., Чужакін А. (2011) *Світ усного перекладу*. Вінниця: Нова книга.
4. Сітко А.В. (2011). *Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі (автореф. дис. ...)*. Одеса, Україна.
5. Сітко А., Струк І. (2018). *Перекладацька неточність у перекладі фахового контенту веб-сайтів. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах : зб. наук. праць*. Київ: Університет «Україна» (37).

ПЕРЕКЛАД ЯК СПОСІБ І ФОРМА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Переклад – це важкий і багатогранний вид людської діяльності. Хоча зазвичай говорять про переклад як «з однієї мови на іншу», але насправді, з точки зору міжкультурної комунікації зіставляються не тільки дві мови, а й дві культури, а ситуативний контекст комунікації сприймається як частина культурного світу.

Таким чином **об'єкт** поданого дослідження вбачаємо у аналізі поняття «міжкультурна комунікація».

Предметом дослідження є особливості процесу передачі інформації мови-джерела (source language) у цільову мову (target language).

Розглядаючи питання міжкультурної комунікації і перекладу, не варто забувати, що основну роль у цих процесах грає перекладач – людина, яка володіє одним або декількома іноземними мовами. Він повинен бути не тільки білінгвалом, а й «бікультурним». Міжкультурна комунікація і переклад нероздільні, тому доречно говорити, що переклад є різновидом міжмовної та міжкультурної комунікації.

Людина, яка говорить або пише, створюючи текст своєю мовою, орієнтується на свою систему культурних цінностей, та, яка слухає або читає, сприймає інформацію, спираючись на власну культуру. Таким чином, у міжкультурній комунікації, співрозмовники, що належать різним лінгвокультурам, по-різному декодують висловлювання, а це означає, що комунікативна функція мови, яка полягає в передачі значення, не завжди і не в повному об'ємі досягає своєї мети.

У зв'язку з вищесказаним, хочеться привести приклад моделі комунікативного процесу, розробленої авторами наукової роботи «Human Communication: Principles, Contexts, and Skills». Незважаючи на те, що в роботі описується процес комунікації безвідносно до міжкультурної взаємодії (спілкуванню представників різних лінгвокультур), автори акцентують увагу на значущості психологічного, соціального й культурного контекстів комунікації (Cassandra L. Book, 32). При цьому культурний контекст є найбільш масштабним і включає в себе всі інші характеристики, які впливають на комунікацію.

Тому правильний переклад передбачає не тільки використання знань рідної і іноземних мов, а й систему культурних цінностей, які належать учасникам комунікації.

Основні параметри, які визначають переклад, як спосіб міжкультурної комунікації:

По-перше, процес перекладу (як професійний, так і опосередкований у процесі комунікації представниками різних культур) завжди мають два аспекти – мову й культуру, так як вони взаємопов'язані й нероздільні.

Сенс мовного елемента – слова, тексту – зрозумілий тільки тоді, коли він згоджується з культурним контекстом, у якому вживається. При цьому важливі як семантичні, так і комунікативно-прагматичні характеристики мовних одиниць. Перші передбачають облік усіх компонентів значення мовної одиниці, включаючи національно-культурний елемент значення. Другі орієнтовані на двійну установку, коли перекладачу приходится пов'язувати культурний контекст вихідного тексту й культурно-комунікативні особливості тексту перекладу. Саме відмінність в культурах партнерів по комунікації накладають відбиток у тлумаченні слів, текстів, комунікативної поведінки.

Змістові й смислові бар'єри, які виникають у міжкультурній комунікації – скоріше правило, ніж виняток, оскільки кожен учасник комунікації приносить у неї власну систему смислів, які властиві йому як індивідуальності і як представнику відповідної культури. Чим більше подібності між системами й культурами двох мов, чим більш компетентний перекладач, тим більш реальна буде передача правильного сенсу тексту і, відповідно, тим більш продуктивним буде переклад при міжкультурній комунікації (Леонтович 2007, 91).

По-друге, на ефективність перекладу впливає правильна сегментація тексту. У тих випадках, коли різновиди культур можуть зашкодити повному розумінню вихідного тексту, перекладач усуває ці проблеми шляхом виразності інформації, яку мають на увазі, коли вносять у текст необхідні зміни, доповнення.

По-третє, так як у процесі своєї діяльності перекладач перемінно використовують мінімум дві мови, то вони знаходяться в контакті, наслідком якого є інтерференція – явище впливу мови оригіналу на мову перекладу та навпаки. Інтерференція може носити як деструктивний характер – негативна інтерференція, так і конструктивний – позитивна інтерференція.

У першому випадку вона призводить до різних помилок, неточностей, спотворень, які знижують якість перекладу. У якості яскравого прикладу негативної інтерференції можуть служити «помилкові друзі перекладачів»: *artist* – художник, а не артист, *data* – дані, а не дата, *Dutch* – голандський, а не датський.

У випадку з конструктивною інтерференцією ми маємо справу з «позитивним впливом явищ, функцій і засобів однієї мови на явища, функції і засоби другої мови при їх контакті» (Алимов 2011, 162). Під засобами варто розуміти, перш за все, лексику й граматику. Прикладами позитивно інтерферуєчих слів є наступні: *academic* – академічний, *attack* – атака, *center* – центр, *federation* – федерація.

Таким чином, «інтерференція є втручанням однієї мовної системи в іншу, а результат цього може бути негативним і виражатися у відхиленні від

норм даної мови і позитивним, який сприяє правильному перекладу і придбанню навичок в одній мові під впливом іншої» (Алимов 2011, 173).

Таким чином, можна зробити висновок, що переклад – це комплексна і багатогранна діяльність, у процесі якої відбувається не просто заміна однієї мови на іншу, а й взаємодія мовних особистостей з їх соціальними і психологічними характеристиками, взаємодія національних менталітетів та культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bool, C. L. (1980). *Human Communication: principles, contexts, and skills*. – N.Y.: Saint Martin's Press.
2. Алимов, В. В. (2011). Интерференция в переводе (на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации).
3. Леонтович, О. А. (2007). Введение в межкультурную коммуникацию.
4. Translation blog. Retrieved February 1, 2020, from <https://www.ulatus.com/translation-blog/the-importance-of-culture-in-translation/>

*Доброскок Вікторія
Науковий керівник – доц. Швець Н. В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

ПЕРЕКЛАД ЯК ОДНА З ВАЖЛИВИХ ФОРМ МІЖКУЛЬТУРНИХ ВЗАЄМИН

У 2020 році, коли Інтернет повністю полонив наше життя, ми стикаємося з різними точками зору та думками з приводу того чи іншого питання. Важливим у даній ситуації є не лише вислухати судження опонента, але й поділитися своїми. У час, коли ми маємо доступ до спілкування з людьми з різних точок планети, важливим є розуміти один одного. Саме тому я вважаю, що галузевий та художній переклади є значущою частиною нашого життя, адже це допомагає бути почутим не лише носіями рідної мови.

Метою цієї публікації є розглянути два напрямки перекладу: художній та галузевий; визначити їх особливості, дізнатися про нюанси їх застосування в предметно-практичній сфері.

У сьогоденні художній переклад розуміють як вид словесної творчості, внаслідок якої тексти, написані однією мовою, відтворюються засобами іншої лінгвальної концепції. Художній переклад відрізняється, наприклад, від галузевого тим, що він повинен передавати не лише дослівний зміст тексту. Експерт з художнього перекладу, поза всяких сумнівів, близько знайомий з культурою та менталітетом носіїв мови. В іншому випадку від читачів вислизне не лише авторський задум, але й настрій книги,

погляди на життя, стиль та характерні риси мови творця – все, що так важливо під час читання зарубіжної літератури. У зв'язку з цим, читаючи твір, який був перекладений з високою якістю, ми отримуємо лише насолоду, не замислюючись над тим, що текст перекладено з іншої мови. Важливим також є те, що розуміння читачем твору значною мірою залежить від підтексту, національної культури та від інших факторів, тому професіонал завжди має це на увазі. До того ж, перш ніж взятись до роботи він приділяє чимало часу осмисленню оригіналу.

На мою думку, найскладнішим у перекладі таких текстів є пошук смислових відповідностей для передачі референційних значень. Це пов'язано з тим, що лексичні одиниці в різних мовах за своєю семантикою можуть відповідати як повністю, так і частково, або ж зовсім не відповідати. Найчастіше при перекладі і зіставленні лексем спостерігається часткова відповідність – тобто, на одне слово у вихідному іноземному тексті припадає кілька семантичних еквівалентів. Завдання ж перекладача вибрати той варіант, яких найбільш точно зобразити сенс твору і при цьому збереже художність тексту і його гармонійність.

Художній переклад має справу не з комунікативною функцією мови, а з естетичною. Кожний мовний елемент твору впливає на образне мислення носія цієї мови і створює в його уяві певні образи. Закономірно, що під час перекладу твору іншою мовою через мовні розбіжності ці асоціативні взаємозв'язки значною мірою руйнуються. Для того щоб твір не втратив цінності в новому мовному середовищі, перекладач повинен перейняти на себе функції автора і в чомусь навіть повторити творчий процес його створення, заповнити твір новими асоціативними зв'язками, які б породжували нові образи, властиві носіям певної мови.

Якщо розглядати галузевий переклад то він є повною протилежністю художньому, адже у його створенні використовуються зовсім інші способи, емоційна складова в такій ситуації буде недоречною.

Галузевий переклад відрізняється від простого не лише тільки власною темою, а й тим, що для його виконання потрібний вузькопрофільний спеціаліст. Наприклад, слова з нафтопереробки абсолютно можливо назвати технічними, втім це не означає, що будь-який технічний перекладач здатний зробити кваліфікований переклад такого тексту з однієї мови на іншу. Особливість галузевих перекладів полягає в тому, що всі вони, як правило, перенасичені вузькоспеціалізованими визначеннями і містять інформацію, коректно викласти яку може лише фахівець, який володіє спеціальними знаннями в даній області. Особливої уваги при перекладі галузевих текстів вимагають так звані «фальшиві друзі» перекладача, тобто лексичні одиниці, що збігаються за зовнішньою формою, але викликають хибні асоціації і мають інше значення. Наприклад: англ. *data* – дані, відомості, а не дата; англ. *production* – виробництво, а не продукція; англ. *prospect* – перспектива, а не проспект. До того ж, для передачі змісту кожної фрази тексту, перекладач не завжди може використовувати дослівний переклад. Варто застосовувати граматичні

трансформації. Серед таких варто виділити: членування та об'єднання речення, заміна, переставлення, вилучення, додавання.

Ми вважаємо, що для здійснення якісного галузевого перекладу перекладач повинен хоча б частково орієнтуватися в тематиці текстів, використовувати у галузевих текстах терміни, затверджені у відповідних галузевих словниках. Основне завдання галузевих текстів – чітко та зрозуміло передати текст оригіналу мовою перекладу, а тому це можливо досягти лише точним викладом матеріалу, відсутністю емоційно забарвленої лексики, вживанням прийнятих граматичних конструкцій, використанням перекладацьких трансформацій.

У підсумку, обидва варіанти перекладу вимагають підготовки та певних знань. Для художнього перекладу фахівець має мислити емоційно, підбирати найкращий варіант перекладу, не забувати про милозвучність та читати твори в оригіналі. Для коректного галузевого перекладу спеціаліст повинен точно передати текст оригіналу, та, у зв'язку з тим, що мова постійно розвивається і як результат виникають нові терміни, повинен надалі вивчати проблеми перекладу галузевих текстів. Не можна сказати, що один з цих видів перекладу є більш корисним аніж інший, адже все залежить від вподобань людини та він того, на що вона націлена дізнатись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан, В. І. (2004). *Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця.
2. Корунець, І. В. (2008). *Вступ до перекладознавства*. Вінниця: Нова книга.
3. Кияк, Т. Р. (2006). *Теорія і практика перекладу*. Вінниця: Нова книга.
4. Коптілов, В. В. (2003). *Теорія і практика перекладу*. К.: Юніверс.

СЕКЦІЯ №3. ПРОБЛЕМИ РІЗНОЖАНРОВОЇ МІЖМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

*Князь Тетяна
(Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва)*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ В АСПЕКТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Останні десятиріччя позначені відчутними модернізаційними зрушеннями у всіх сферах соціально-культурної взаємодії: розширюються кордони культурного простору, підвищується академічна мобільність, створюються умови розвитку конкурентоспроможної й соціально успішної особистості. Глибину, характер цих зрушень певною мірою відображають мовні, зокрема фразеологічні, одиниці (ФО) української мови.

Питанням вивчення дискурсу в аспекті міжкультурної комунікації приділяється значна увага, оскільки дискурс і дискурсивна поведінка індивіда як члена певного соціуму в умовах міжкультурної комунікації стають важливими складовими аналізу культурних знань, що покладені в основі комунікативної поведінки особистості. Знання культурних особливостей співрозмовника, готовність до їх правильного розуміння є важливим етапом побудови успішної комунікації.

Медійний дискурс – актуальна сфера наукових досліджень медіалінгвістики, завданням якої є комплексне вивчення різних аспектів функціонування мови в засобах масової комунікації. У дискурсі найбільш яскраво відображається національно-культурна специфіка, вивчення якої дозволяє виявляти його національно-специфічні складові, а також успішно досягати поставлених комунікативних цілей у процесі міжкультурного спілкування. Сучасний медійний дискурс відрізняється активними процесами збагачення мовної палітри за рахунок уведення в текст фразеологізмів.

Знайомство із фразеологічним фондом української мови є одним зі складних мовних питань, оскільки потребує засвоєння матеріалу інтра- та екстралінгвального характеру, що відображає у фразеологічному значенні історичне минуле етносу, специфіку національного-культурного світосприйняття, виховання й віросповідання українців, народні звичаї тощо.

Проте у більшості фразеологізмів культурна інформація міститься у їх внутрішній формі. Важливим етапом «декодування» внутрішньої форми фразеологічних одиниць є обізнаність із символічним навантаженням слів-компонентів. Наприклад, уявлення про людину, основною рисою якої є чесність, порядність репрезентовано ФО **щира (золота) душа**: *Загалом українське – це синонім слова «щире». Щира мова, щира музика, щира душа* (Український тиждень 2014). Слово-компонент **душа** має символічне значення в українській культурі, саме тому відображає позитивну характеристику моральних якостей українців.

ФО в медійному дискурсі виконують інформативну та експресивну функції, саме тому одним із домінантних чинників у формуванні семантичної цілісності фразеологічних одиниць є внутрішня форма і оцінне значення. Суспільно-політичні, економічні, культурні реалії сьогодення часто характеризуються використанням ФО, що виражають позитивне або негативне ставлення до зображуваної події. Журналісти, представники громадськості, політики, використовуючи фразеологізми, дають власну (суб'єктивну) оцінку певної події, інформації. Наприклад, характеризуючи ситуацію, коли представники партії не виходили за межі своїх політичних інтересів, автор статті вживає фразеологізм **варитися у власному соку**: *У наступній Верховній Раді партія «Голос» має всі шанси повторити долю партії «Самопоміч», у списку котрої наче й були непогані люди і гарні фахівці, але які п'ять років у Раді «варились у власному соку» і не могли працювати ні з владою, ні з опозицією* (Українська правда 2019).

Зауважимо, що фразеологізми за своєю етимологією, значенням досить неоднорідні, що змушує автора статті, журналіста, політика з обережністю їх використовувати, заздалегідь прогнозуючи готовність сприйняття матеріалу іншомовним комунікантом. Мета спілкування, ситуація, а також соціальні ролі співрозмовників визначають використання фразеологізмів з урахуванням їх функціонально-стильових особливостей.

За умови незнання особливостей фразеологічного фонду української мови відбувається повне або часткове нерозуміння висловлення партнером комунікації, тобто неповне здійснення комунікативного наміру мовця. Існує низка факторів, що призводять до виникнення комунікативної невдачі, серед яких можуть бути як неточне висловлення мовця, так й безпосереднє сприйняття цього висловлення реципієнтом. З метою уникнення непорозуміння учасників міжкультурної взаємодії необхідне формування не лише міжкультурної компетентності, а й когнітивної – здатності словотворення й генерування думок мовою спілкування.

Представники різних культур використовують різні моделі сприйняття соціальної дійсності за допомогою символічних систем, що відображається в лексемах, фразеологізмах, що активно функціонують у медійному дискурсі. Отже, знання структурно-семантичних, стилістичних особливостей фразеологізмів української мови є запорукою успішної міжкультурної комунікації в культурній, суспільно-політичній сферах, завдяки чому можливе досягнення взаєморозуміння між її учасниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицка, А. (2001) *Понимание культур через посредство ключевых слов*. Москва: Языки славянской культуры.
2. *Український тиждень*: суспільно-політичний журнал. 2014. №11 (231). Retrieved from <https://tyzhden.ua/Culture/104798>
3. *Український правда*. 14.08.2019. 2014. №11 (231). Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/08/12/7223303/>

Коломеєць Ольга
Науковий керівник – доц. Христинч Н.С.
(Інститут міжнародних відносин Київського національного
університету ім. Тараса Шевченка)

THE ADVERTISING TEXT IN THE THEORY OF MASS COMMUNICATION

Advertising has become a part of everyday culture. Every day people are exposed to hundreds of advertisement whenever they switch on the TV or fold a magazine or a newspaper. A great interest to the study of texts of mass communication, in particular advertising texts, is growing and growing nowadays. In any country advertising is a complex and multifaceted phenomenon. It is not necessary to deny the fact that advertising nowadays is actively influencing on the development of mass communication.

Public opinion is largely shaped under the total influence of mass media circulating through communicative channels of the society. Such information largely determines social values and stereotypes, cultural dominant in the society. The proponents of this concept are considered to be the main propaganda moment in the process of social communication, and the concept of ‘propaganda’ in general is central to them.

To study text means to study written words that communicate information: structure, theme, meanings, figurative devices etc. To study advertising text means to study verbal and visual means as a whole. The main element of an advertising text is a message. Advertising text is a combination of the content of the advertisement and its form, that is, the symbiosis of ‘thoughts’ and ‘statements’. The language of advertising is verbal thoughts, which have a lot of stylistic nuances and accents. It is possible to build a text composition differently, to intonate it differently, to make a grammatical or stylistic combination differently.

Nowadays we claim that attention to study of advertising texts is given from different sides. So the general linguistic description of advertising texts was carried out by T. Dobrosklonskaya, O. Medvedeva. The research of a certain aspect of advertising was also carried out: the pragmatic aspect – A. Belova, A. Goddard, Y. Korneva , O. Nikonorova; psycholinguistic –Y. Sorokin; cognitive and cultural aspects – O. Anderson, K. Bove.

T. Dobrosklonskaya (Dobrosklonskaya 2005, 162) calls the advertising text ‘multidimensional’, since it provides the opportunity to obtain a three-dimensional image of the object that is described, that is, any advertisement text is perceived as an advertisement only in the unity of its verbal graphic and audiovisual embodiment.

In the ideal advertising text, as V. Zirka (Zirka 2005, 6) suggests, ‘there must be wonderful thoughts, set out in a beautiful language, beautifully designed so as to facilitate readings and assimilation’.

This understanding of the interpretation of the concept of ‘advertising text’ is reflected in the writings of many English-language researchers, in particular in the study of A. Goddard. ‘The Language of Advertising’ (Goddard 2001, 27). He writes

‘the word text’ here (in relation to advertising) is used in more broad sense, including both visual phenomena and verbal language’.

Almost all researchers agree that there are the two main functions of advertising texts: *the informative function* and *the persuasive function*. Language is the main thing in the advertising text, so is motivated by these functions. According to the following ideas, the main purpose of any text is to be the mean of communication and the object of the formation of speech competence.

The attention of the researchers to this phenomena was directed to discover in it ontological (vital) and functional (role) signs, that gave the possibility to form the meaning of the term text clearly. But there is no common definition of this term today.

N. Kovalenko (Kovalenko 2006, 12) identifies such functions as *informative*, *actual*, *aesthetic*, which help to realize the main purpose of advertising. They transform the following subfunctions: attracting attention, forming the interest of the object of advertising by creating a specific idea of it, influencing emotions and aesthetic sense of a person; operational information on changes in the field of activity of the object of advertising, the formation of views and new requirements of the recipient.

Quite the opposite of the function of an advertisement, the author of the text makes the use of non-standard speech solutions, thus, creating new language phenomena that require linguistic analysis and identification. The need to create an effective promotional message that simultaneously informs the consumer and influenced the impact on a short paragraph of the text has led to a reduction of the final letters, for example: *‘I’m lovin’it’ – (McDonald’s)*.

The advertising text is a message. Before designing a brand, one must identify the message. For example, one of the most popular strategies used in the history of perfume marketing, as described in ‘The Erotic History of Advertising’ by T. Reichert, is so-called ‘the desirable quarry’ approach [89]. In his book he claims that ‘Victoria’s Secret’ and ‘Calvin Klein’ are brand names practically synonymous with sexually suggestive advertising. Considering their high public profile and huge profits, anyone can see that sex sells’ [ibid]. The customer should associate the desirable idea to associate with the scent and sexuality. Of course, there are other marketable messages, too, such as excellence in sports, freedom and independence, youthfulness, beauty, rebellion, happiness and others.

However, despite the diversity of approaches and techniques, advertising continues to operate certain principles: advertising should be easy for perception and memorization. In modern communicative space, where visualization becomes one of the priorities, perception and memorizing, to a large extent, are provided by non-verbal, primarily, visual means. Therefore, modern advertisements are increasingly the category of visually dependent texts, or, as they are sometimes called creolized. The visual design is important elements of marketing. They realize the main aims of advertising such as persuasiveness and memorability.

LITERATURE

1. Добросклонская, Т. Г. (2005). *Вопросы изучения медиатекстов : опыт исследования современной английской медиаречи*. М. : Эдиториал.
2. Зірка, В. В. (2005). *Мовна парадигма маніпулятивної гри у рекламі*: дис... докт. філол. наук: 10.02.02; Дніпропетровськ. нац. ун-т. Дніпропетровськ.
3. Коваленко, Н. Л. (2006). *Лінгвістичне значення слогана у структурі рекламного тексту*: автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.02; Дніпропетров. держ. ун-т. Дніпропетровськ.
4. Goddard, A. (2001). *The Language of Advertising: Written Texts*. L., NY: Routledge.
5. Reichert, T. (2003). *The Erotic History of Advertising*. London: Kindle.

Мізін Костянтин
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

АРХАЇЧНА МЕЛІОРАТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Попри те, що вже настала третя декада третього тисячоліття, українська лексикографія досі знаходиться в лоні якоїсь незрозумілої меліоративної настанови щодо фіксації лексики. Наслідком цього є те, що розповсюджений сьогодні в усіх верствах української спільноти мат, фактично не фіксується як тлумачними, так і перекладними словниками. Виникає парадокс: іноземець, вивчаючи українську мову, не засвоює найактивніший її пласт – обценну (знижену) лексику або мат, через що виникають численні комунікативні девіації. Не допомагає виправити ситуацію і стрімкий розвиток електронних словників. Хоча тут, як і у випадку щодо відсталості корпусів української мови (див., напр.: Мізін 2019), простежується значне відставання від західноєвропейського мовознавства.

З огляду на те, що українські словникарі ігнорують обценну лексику, перекладачам, особливо тим, хто не хоче брати на себе відповідальність, часто не вдається досягти адекватності при відтворення німецькомовних текстів, оскільки в німецькій мові така лексика є не менш поширеною, ніж в англійській (див., напр.: Мізін 2017). Як правило, перекладачам у подібних випадках не вдається адекватно відтворити не лише мовні моменти (напр., експресію), а й мовленнєві (напр., прагматичну ситуацію), що засвідчують такі приклади (приклад за: Зюскінд 2003; Süskind 1994):

(1) *Wir werden ihm Fehler nachweisen und sie ausmerzen und es ihm auf diese Weise unter die Nase reiben: Du bist ein Pfuscher, Pelissier! Ein kleines **Arschloch** bist du! Ein Emporkömmling im Duftgewerbe, und sonst nichts!.* – *Ми виявимо хиби і, викорінивши їх, підсунемо йому під ніс: ти, Пелісьє, халтурник! Ти **нікчема з нікчем!** Ти в парфумерному ремеслі вискочень і більше нічого!*

(2) *Wozu brauchte er Paris! Er kannte es ja bis in den letzten **arschstinkenden** Winkel, er führte es mit sich, wohin immer er ging, er besaß Paris, seit Jahren. – Навіщо йому Париж! Він знав його до останнього **смердючого** закутка, він повсюди носив його з собою, він був його володарем уже багато років;*

(3) *Wenn er sterbe? **Scheiße!** Dann sterben mit ihm die herrlichen Pläne von der Manufaktur, von den netten kleinen Mädchen, vom Privilegium und vom Parfum des Königs! – А якщо він помре? **Жахливо!** Тоді разом із ним помруть чудові плани Балдіні щодо мануфактури, симпатичних маленьких дівчаток, привілеїв і парфумів короля;*

(4) *Denn nun, da man gelernt hatte, den Geist der Blumen und Kräuter, der Holzer, Harze und der tierischen Sekrete in Tinkturen festzubannen und auf Fläschchen abzufüllen, entglitt die Kunst des Parfümiers nach und nach den wenigen universalen handwerklichen Könnern und stand Quacksalbern offen, sofern sie nur eine leidlich feine Nase besaßen, wie zum Beispiel diesem **Arschstinkt** Pelissier. – Коли люди навчилися затримувати в настоях дух квітів і трав, дерев, смол і тваринних секретів, наповнюючи ними пляшечки, парфумерне мистецтво помалу вислизало з рук небагатьох умільців і потрапляло до всіляких халтурників, якщо тільки вони мали більш-менш тонкий нюх, як наприклад, оця **смердюча** тварюка Пелісьє;*

(5) *Der große Komet von 1681, über den sie sich lustig gemacht haben, den sie als nichts als einen Haufen von Sternen bezeichnet haben, er war eben doch ein warnendes Vorzeichen Gottes gewesen, denn er hatte jetzt wusste man es ja – ein Jahrhundert der Auflösung angezeigt, der Zersetzung, des geistigen und politischen und religiösen Sumpfes, den sich die Menschheit selber schuf, in dem sie dereinst selbst versinken wird und in dem nur noch schillernde und **arschstinkende** Sumpfblüten gediehen wie dieser Pelissier! – Велика комета 1681 року, над якою вони насміхалися, яку вони називали просто купою зірок, і була саме попередженням Божим, бо ж він – тепер це вже всі знають – сповістив про століття розпаду, руйнації, духовного, політичного та релігійного болота, яке людство створило собі саме, в якому воно одного дня й захлинеється і в якому процвітають оті **смердючі** болотяні квіти, як оцей Пелісьє!*

Як бачимо, німецькі лексеми *Arschloch*, *Scheiße*, *arschstinkend*, *Arschstinkt* значною мірою втратили при перекладі прагматичне навантаження, оскільки перекладачка – І. Фрідріх – не наважилася знизити стилістичний реєстр тексту перекладу. Тут можна лише припустити, що якби така обценна лексика фіксувалася двомовними словниками, то перекладачка, усе-таки, спробувала б досягти більшої адекватності перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зюскінд, П. (2003). *Парфуми: Історія одного вбивці*. Харків: Фоліо.
2. Мізін, К. (2017). Лексико- й фразеографічні проблеми крізь призму зіставлення мов та інноваційні спроби їхнього розв'язання. In: Scheller-Boltz, D., Weinberger, H. (Hg.). *Lexikografische Innovation – Innovative Lexikografie: bi- und multilinguale Wörterbücher in Gegenwart und Zukunft: Projekte, Konzepte, Visionen*. (S. 215–229). Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms Verlag.

3. Мізін, К. (2019). Проблеми застосування паралельних корпусів при навчанні перекладу в Україні. В: Мізін, К.І. (гол. ред.). *Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами*, тези міжнародної науково-практичної конференції. (с. 246–251). Переяслав-Хмельницький: КІФПМН.

4. Süskind, P. (1994). *Das Parfum: Die Geschichte eines Mörders*. Zürich: Diogenes.

Шамбір Анна
(Національний університет «Острозька академія»)

ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОМОВ БРИТАНСЬКОГО ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА БОРИСА ДЖОНСОНА

Політична діяльність завжди посідала важливе місце у житті суспільства. Без участі лідера функціонування великого державного апарату не є можливим. Постать політика репрезентує не лише позиції країни, народу, а й створює загальний імідж держави. Устами політика говорить весь народ, який має змогу висловити свої позиції щодо різних світових проблем. Тому ефективна комунікація між політиком та виборцями є вкрай важливою. Саме вербальна комунікація слугує основним способом зв'язку між різними ланками суспільства, що забезпечує його функціонування (Шейгал 2002).

Політична промова як вид політичного дискурсу цікавить науковців дедалі частіше. Більшість вчених сходяться на думці, що політична промова має бути загальнодоступною для всіх членів суспільства, а тому їй характерно використання активного словника, доступних засобів вираження. В ідеалі промова має апелювати до кожного зі слухачів. Таким чином, у нашому дослідженні ми будемо дотримуватися поняття «політичної промови» як підготовленого цілеспрямованого вербально-комунікативного акту в рамках контексту, метою якого є вплив на реципієнта (Мацько 1999, Павлуцька 2008).

Ефективна ораторська промова вимагає застосування широкого кола лексичних засобів та прийомів, оскільки основна ціль політика – досягнути конкретної мети шляхом комунікації з аудиторією. Така комунікація можлива лише за допомогою використання експресивної, поетично- і художньо забарвленої лексики, спрямованої на те, щоб привернути та затримати увагу.

Одна із основних особливостей ораторського стилю Бориса Джонсона – висока експресивність, широке використання ідіом, метафор та фразових дієслів. Саме експресивність та образність мовлення зумовлюють багате використання лексичних прийомів у його промовах.

Варто виокремити широке вживання **метафор**. Метафоризація промов Джонсона тісно переплітається із політичними явищами, що робить висловлювання менш сухими та більш загальнодоступними: «*You may only have lent us your vote...*», «*put your cross in the Conservative box*», «*no ifs, no buts, no maybes*», «*that service performs miracles*». Яскравою демонстрацією бачення

Джонсоном сутності Брекзиту та перемоги в процесі є метафоричний образ у поєднанні з ідіомою, відображений у реченні: «That's it, *time to put a sock in the megaphone and give everybody some peace*» (Boris Johnson's Brexit day speech in full, Election results 2019).

Промови Б. Джонсона дуже насичені **ідіомами**: «*rise to the challenge*», «*take for granted*», «*break the deadlock*» та фразовими дієсловами: «*to step down*», тощо. Примітно, що деякі ідіоми Джонсон підлаштовує під політичну ситуацію, наприклад, ідіому «*to turn your back on sth*» він використав у контексті Брекзита: «*to turn our backs on Europe*», або «*take the wind out of the sails*» у контексті екстремізму та політичної імміграції (Boris Johnson's Brexit day speech in full, Election results 2019).

Особливий наголос у промовах Джонсона падає на необхідність єднання народу. Саме з цією метою він використовує **синекдоху, рефрени, анафори, паралельні конструкції і повторення слів**. Наприклад, одну з промов він почав словами. Також у промовах часто зустрічаються **евфемізми та парафрази**. Зокрема, в одній із промов називає ЄС «*our stentorian friend in the blue 12-star hat*», маючи на увазі 12 зірок на офіційній емблемі ЄС (Boris Johnson's Brexit victory speech, Election results 2019).

Варто відзначити, що у промовах Джонсона використання політичної термінології та мовних кліше зведено до мінімуму, що може бути причиною успішності його звернень до аудиторії.

Таким чином, на прикладі промов Бориса Джонсона, можна простежити важливість політичної промови як засобу масового впливу та велике значення лексичної експресивності у політичному дискурсі, що слугує засобом створення іміджу політика та його успішності. Можна стверджувати, що промови Бориса Джонсона позбавлені клішованості і мають низку особливостей, які створюють образ політика та додають мовленню експресивності, а саме: висока частотність використання ідіом, фразеологізмів, оригінальних та актуальних метафор, рефренів, евфемізмів, питальних речень; часте суб'єктне звернення до народу, динамічне змалювання образу «ворога», тобто, ЄС. Окрім того, його промовам характерні загальні ознаки політичного дискурсу: спрямованість на позитивне майбутнє, інклюзивне звернення до слухачів з об'єднувальною метою, інші засоби масового впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мацько, Л. І. (1999). Лінгвістична риторика. *Наука і сучасність*, 4. (с. 3–16). К.: Логос.
2. Нагорна, Л. П. (2015). *Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики*. К.: Світогляд.
3. Павлуцька, В. О. (2008). Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного університету*, 39. (с. 218–221). Житомир.
4. Худолій, А. О. (2014). Лінгвістичні особливості політичних текстів. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, 133-137.

5. Худолій, А. О. (2018). Метафорична концептуалізація в сучасних американських публіцистичних текстах. В І.В. Ковальчук, Л.М. Коцюк, С.В. Новоселецька (Eds.), *Наукові записки. Серія «Філологія»*. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 1 (69), Ч. 2, 217-222.
6. Шейгал, Е. И. (2002). Инавгурационное обращение как жанр политического дискурса. *Жанры речи*, 3. (с. 205). Саратов.
7. Boris Johnson's Brexit day speech in full. Retrieved February, 16, 2020, from <https://www.telegraph.co.uk/politics/2020/01/31/boris-johnsons-brexit-day-speech-full/>
8. Boris Johnson's Brexit victory speech: full transcript. Retrieved February, 16, 2020, from <https://www.newsweek.com/boris-johnsons-brexit-victory-speech-full-transcript-474086>
9. Election results 2019: Boris Johnson's victory speech in full Retrieved February, 16, 2020, from <https://www.bbc.com/news/election-2019-50777071>

*Bezvesilna Nadia, Doudka Larissa
(Université nationale V. N. Karazin de Kharkiv)*

LE TOURISME ET LA TRADUCTION

Depuis de la formation de l'indépendance de l'Ukraine l'activité de tourisme dans le pays croît très vite. Les Ukrainiens veulent voyager non seulement à travers l'Ukraine mais ils veulent aussi voir d'autres pays. Un bon nombre d'Ukrainiens vont voir de différents coins du monde. Malheureusement peu d'eux connaissent des langues étrangères. C'est pourquoi les traducteurs doivent utiliser le maximum des forces pour traduire le mieux le contenu des programmes touristiques proposés. L'annonce par prospectus doit être non seulement signalétique mais elle doit aussi éveiller l'intérêt du lecteur, pour que celui-ci tienne à voyager immédiatement après avoir lu cette annonce.

On a étudié beaucoup de fois la publicité comme un objet des recherches linguistiques, parce que la présentation fidèle de la réalité ambiante pendant la traduction est très importante. La traduction des types différents des textes publicitaires, notamment celle-là des textes publicitaires de tourisme est différente un peu d'après la forme, les moyens de la langue, et aussi la tendance communicative. C'est pourquoi les traducteurs doivent chercher très souvent les moyens pour la transmission des composantes stylistiques de sens de l'original.

Comme les conditions de l'économie du marché ont provoqué le développement de la publicité dans l'activité des gens dans notre pays. aujourd'hui la publicité devient un mécanisme de l'influence sur le client. Maintenant la traduction des textes différents de publicité est devenue un phénomène journalier. Mais tout de même les traducteurs des textes touristiques de publicité ont beaucoup de difficulté en faisant la transmission du potentiel pragmatique de l'original. Par exemple ce sont des cas assez difficiles pendant la traduction des faits et des événements, liés avec la culture du peuple donné, des coutumes nationales différentes et des noms des plats, des éléments des vêtements etc. Les textes de l'annonce publicitaire doivent avoir les donnés nets de fait ; il doivent être très clairs.

L'impact de la publicité dépend de la conjonction réussie de toutes ses composantes. L'objet de la publicité exerce aussi une influence sur le style du texte publicitaire (Dyer 133).

Le plus souvent ce sont les adjectifs et les adverbes qui s'emploient couramment pour la description de différentes particularités du produit de publicité, plus précisément des formes, des qualités, des prix, des sensations appelés par le donné produit. Les annonces de la publicité sont bondées par les mots «plus», «pas cher», «meilleur», «avec profit», «le plus», «seul», «unique», «super». Les adjectifs et les adverbes aident à créer un certain ton de l'appel publicitaire, à notre cas du voyage touristique (ABBYY Lingvo).

En faisant la traduction on emploie aussi très largement les mots empruntés, les termes des langues étrangères, qui peuvent expliquer les réalités pas existantes en

Ukraine. L'emploi des mots d'une autre langue attire l'attention et devient une partie de l'explication d'objet comme la description de la couleur et de l'image, mais les mots doivent être compréhensibles, ils doivent avoir un caractère international parce ce qu'ils sont très répandus (par exemple: touriste, tour, safari, charter, réception) (ABBY Lingvo).

On peut ajouter aussi les noms de différentes directions des voyages de groupes à l'étranger qui sont très populaires en Ukraine à cause de leurs prix moins chers que les voyages individuels.

LITTÉRATURE

1. Dyer G. (1995). *Advertising as Communication*. L.: Routledge.
2. ABBY Lingvo x3 (2008). Retrieved February 6, 2020, from <http://www.kingvo.ua/ru>.

Бойко Юлія

(Хмельницький національний університет)

ГЕНДЕРНЕ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО ЯК СУЧАСНИЙ НАПРЯМ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ

В останні десятиріччя гендерне перекладознавство стало одним із пріоритетних напрямків у зарубіжних лінгвістичних студіях. Гендерне перекладознавство виникло на основі гендерних досліджень в інших гуманітарних дисциплінах – психології, соціології, літературознавстві, мовознавстві.

Варто зазначити, що у перекладознавстві зроблено лише перші кроки в цьому напрямку: окремі розвідки присвячено впливу гендерного чинника на перекладацькі стратегії (С. М. Анарі), гендерним аспектам перекладу як фемінінному/маскулінному компонентам мови (Є. В. Поліфук), проблемам перекладу граматичного роду в контексті гендерних студій (Б. Карубі), місцю гендера в перекладознавстві (Ш. Саймон), культурному баченню гендерних ознак (Л. вон Флотоу), бачення перекладача за гендерною приналежністю (А. Кузіо) тощо. Існує небагато досліджень про гендерні аспекти перекладу драматичних творів (О. С. Осинівська), хоча у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці мовознавці описують гендерні явища в драматургії (Н. Д. Борисенко, С. К. Топачевський, В. І. Лагутін, В. Я. Мизецька та ін.).

Важливим етапом для становлення гендерного перекладознавства була поява у 1996 році фундаментальної праці Ш. Саймон «Gender in Translation: Cultural identity and the politics of transmission», що сприяло появі дедалі більшої кількості публікацій, основною темою яких є вплив гендерного фактору на процес і результат перекладу (Simon 1996).

Що стосується українських наукових розвідок у контексті відтворення гендерних складових у перекладі, то тут також слід згадати дослідження

Г. В. Висоцької, в якому висвітлюються фразеологічні засоби реалізації гендерних стереотипів у перекладі (Висоцька 2017).

Сучасний світ перебуває під домінуванням чоловіків і навіть у мовах, які мають граматичну категорію роду, чоловічий рід завжди переважає над жіночим. В англійській мові, в якій немає граматичної категорії роду, його замінює «психологічний» або «метафоричний» рід. Ш. Саймон говорить про можливість правильного перекладу лише за умови зміни концептуального підходу до перекладу. Під впливом так званого «культурного повороту» («cultural turn») сучасне перекладознавство, на її погляд, шукає шляхи до визначення перекладу як динамічної діяльності, пов'язаної з культурою. Саме повернення до культури додало нових вимірів дослідженням перекладу (Simon 1996).

Фемінізм і переклад сприймаються як щось другорядне. Але переклад – це не просто передавання лінгвістичних даних, переклад утворює нові текстові форми, нові форми знань і вводить нові культурні парадигми. Ш. Саймон стверджує, що однією з найскладніших є проблема відтворення одного гендерного маркованого менталітету іншим. З точки зору гендеру, культури теж впливають на перекладача. Перекладач вимушений вести «одвічну боротьбу» з гендером як іншої культури, так і своєї власної. Більше того, сам перекладач є представником тієї або тієї статі, що також відображається у мові перекладу (перевага тих або інших граматичних форм, емоційність мови).

Додання гендерного виміру до дослідження перекладу є складовою перекладознавчого аналізу, який, серед іншого, має на меті вивчення: а) гендерних стереотипів у мові оригіналу та їх відображення в перекладі; б) мовних засобів конструювання гендерної ідентичності в оригіналі та перекладі; в) способів відтворення гендерних конотацій оригіналу засобами цільової мови з урахуванням історико-культурної специфіки; г) шляхів передачі образно-символічної системи, що описує чоловіка/жінку в культурі; д) проблеми перекладності одного менталітету на інший; е) концептів «фемінності» й «маскуліності» та їх відповідні прояви в мові оригіналу та перекладу тощо.

Перекладацький вектор дослідження гендеру реалізується також у контексті дослідження художнього та поетичного перекладу. Встановленням та класифікацією перекладацьких трансформацій під час відтворення гендерної ідентичності героїв/героїнь поетичних творів займалася також О. Ф. Сизова. Дослідниця вказує на основні перекладацькі прийоми, які в кінцевому результаті ведуть до зміщення гендерної складової фемінної чи маскуліної ідентичності (стереотипу) в бік її посилення, послаблення чи повного нівелювання (Сизова 2007, 13).

У центрі уваги перекладу художнього тексту стоять такі поняття як мовна особистість автора та перекладача, а також художній текст із ключовими концептами Жінка та Чоловік, завдяки яким створюється гендерна ієрархія твору. Так, функціонування категорії «гендер» можна досліджувати в таких ракурсах: по-перше, визначення впливу гендерної складової мовної особистості автора на створення гендерної ієрархії художнього тексту та ключових одиниць (концептів Жінка та Чоловік) на прикладі окремих художніх образів; по-друге,

розгляд способів прояву мовної особистості перекладачів у вихідному тексті під час реалізації цих ключових елементів художнього тексту – концепту Людина із поділом на маскуліність та фемініність.

Отож, на сучасному етапі вивчення проблеми взаємозв'язку мови і гендера у перекладах, можна виділити наступні напрями досліджень: 1) виявлення певних розбіжностей на мовних рівнях: фонетичному, морфологічному, семантичному і синтаксичному; 2) виявлення розбіжностей у сприйнятті вербальних стереотипів жінками і чоловіками; 3) виявлення семантичних розбіжностей; 4) побудова психолінгвістичних теорій, в яких «жіноча» і «чоловіча» мови зводяться до особливостей мовної поведінки жінок і чоловіків; 5) когнітивне пояснення виявлених показників. У цьому випадку важливим моментом є не лише визначення частоти розбіжностей, але й встановлення зв'язку з різними аспектами картини світу.

Кожен із зазначених аспектів містить у собі взаємозв'язок культурної та гендерної ідентичності автора/перекладача/читача, національні та культурні традиції, історико-соціальні особливості та ряд інших факторів, що в цілому ускладнює розробку та систематизацію гендерних методів перекладознавчого аналізу через нашарування аспектів лінгвістичного, культурологічного, перекладознавчого та гендерного аналізу.

Серед завдань, які стоять перед дослідниками гендерних аспектів перекладу, перш за все відчувається необхідність у виробленні відповідних методів дослідження функціонування категорії гендеру в перекладі як однієї з організуючих категорій ідентичності суб'єкта перекладацького процесу. Дослідження функціонування категорії гендеру в перекладі має бути спрямоване не на констатацію гендерних відмінностей у двох мовах й, ширше, культурах, а на знаходження способів передачі даних відмінностей та їх відповідне теоретичне оформлення.

Гендерні дослідження є актуальним та перспективним аспектом сучасного перекладознавства. На сьогодні питання гендерних студій у перекладознавстві асоціюється насамперед із дослідженнями та аналізом перекладів творів, написаних жінками-авторами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висоцька, Г. В. (2017). Фразеологічні засоби реалізації гендерних стереотипів. *Университетская наука*, 3, 154–155.
2. Сизова, О. Ф. (2007). Особливості відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб'єкта жіночого поетичного дискурсу (на матеріалі англомовних перекладів з української): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16. Київ.
3. Simon, Sh. (1996). *Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission*. L.; N.Y.: Routledge.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БАГАТОЗНАЧНИХ СЛІВ

Останніми десятиріччями у мовознавстві спостерігається перенесення акцентів у дослідницьких інтересах з вивчення мови як внутрішньої системи, в якій усе взаємопов'язане на вивчення мови-мовлення як діяльності або як дії (Сітко 2012, 267).

Полісемія – здатність слова мати два або більше значень. Це явище широко поширене в багатьох мовах світу та інколи здатне викликати значні труднощі як серед їх знавців так і серед перекладачів, оскільки в деяких випадках, незважаючи на однакове написання слів, їх семантика виявляється абсолютна різною.

Обмеженість мовної системи та різниця між інформацією, яку необхідно засвоїти та об'ємом пам'яті людини є причиною виникнення полісемії, як способу описати велику кількість різноманітних явищ одним словом (Сога 2016, 93). Приблизно 40% слів англійської мови – багатозначні. Деякі лексичні одиниці мають більше ніж тридцять різних значень, наприклад такі як: *set*, *get* або *run*. Серед варіантів їх тлумачення є як більш так і менш поширенні у вживанні. Полісемантичні слова спричиняють складнощі тим, що в контексті частіше перекладають їх первинне значення, адже процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої, а, навпаки, це складний процес, який містить цілу низку операцій, знання яких перекладачем є запорукою адекватного перекладу (Сітко 2011, 3).

Мається на увазі асоціація слова з конкретним образом поняття чи явища, що виникли вперше при його вивченні у свідомості мовця (Mason, Knisely, & Kendall 1978, 9). Таким чином, можливо первинне значення слова «*landslide*» для перекладача – «зсув», в той час як в контексті воно означає «*рішучу перемогу на виборах*» або ж «*deposition*» – «відкладення; нашарування»; «*письмові покази під присягою*».

В кожному з видів перекладу є свої особливості та нюанси. Беручи до прикладу усний синхронний, відразу спостерігається, що тлумачення багатозначних слів може бути некоректним, адже думка мовця не завершена повністю, тому перекладач має передбачити подальший розвиток речення. В усному перекладі усного мовлення до багатозначних слів можна також віднести омофони, які в деяких випадках складно тлумачити. Наприклад: «*His favourite cereal is «Krusty»*» та «*His favourite serial is «Krusty»*».

Найменше проблем виникає під час усного послідовного та письмового перекладу, адже відомий контекст та повна, цілісна думка мовця, що дає змогу правильно інтерпретувати значення полісемантичних слів. Інколи неможливо визначити повністю ситуацію та мовне середовище, в якому застосовуються багатозначні слова. Це може трапитися під час письмового перекладу певного фрагменту, частини, наприклад, наукового тексту. Важливим є усвідомлення

його змісту та переклад в ньому термінів. Якщо даної інформації в тексті не достатньо, варто самостійно дізнатися про тему більше для того, щоб обрати вірний варіант перекладу технічних визначень.

Терміни застосовуються в певних галузях науки, тому вони повинні мати одне конкретне значення для чіткого опису та представлення явища або предмета. Однак є думки щодо можливості їх багатозначності, а саме наявності двох значень. В цьому випадку полісемію в термінології можна пояснити тим, що перше значення характеризує явище в його загальних рисах, а друге окреслює більш детально та надає слову конкретики. За допомогою такої системи перекладу термінів, збільшується шанси здійснити адекватний переклад відповідно до контексту. У багатьох випадках умови використання мовної одиниці у контексті змушують перекладача відмовитись від використання мовної одиниці регулярного відповідника і знайти такий варіант перекладу, який би найбільш повно передав значення цієї одиниці у даному контексті (Сітко 2009, 144).

З плином часу та розвитком мови до вже існуючих слів додаються нові значення (відбувається збільшення його номінативної функції), що особливо викликає труднощі у випадку, коли це відбулося нещодавно і певні нововведення широко використовуються носіями мови (Костромин 2013, 63). Прикладом цього може слугувати слово «*snowflake*» загальновідоме значення якого «сніжинка», але відповідно до «Oxford Learner's Dictionaries» його нове друге значення може також тлумачитися як людина, яку легко образити, котра є вразливою як «сніжинка» (Oxford Learner's Dictionaries).

Проаналізувавши інформацію щодо порушеною теми, хочемо зазначити, що в деяких випадках для полегшення та допомоги в процесі перекладу багатозначних слів можна використовувати системи машинного перекладу. На основі алгоритмів, котрі використовують формальну граматику мови та статистичні данні, система будує список унікальних ознак для певної мови, вживання конкретних слів в конкретних контекстах. В даній ситуації, значення слова може змінюватися від збільшення або зменшення контексту, додавання або відкидання інформації. Таким чином, це також може стати причиною не зовсім коректного перекладу.

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що контекст під час перекладу багатозначних слів відіграє важливу роль. Від знання того, що було або ще буде сказано, усний перекладач має можливість вдалого тлумачення та передачі змісту повідомлення. Без мовного оточення (контексту), в якому безпосередньо вживаються полісемантичні лексичні одиниці, можливість виконати адекватний переклад малоімовірна або відсутня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костромин, А. Б. (2013). О некоторых особенностях полисемии в русском и английском языке. *Русистика*, 3. (116), 90-103.
2. Сітко, А.В. (2011). *Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі* (автореф. дис. ...). Одеса, Україна.

3. Сітко, А.В. (2012). Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. К.: Логос.

4. Сітко, А.В. (2009). Роль контексту під час перекладу інтерогативних висловлювань. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. праць. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Вип. 26 (3).

5. Сога, Л. В. (2016). Полисемия как языковая универсалия в системе европейских языков. *Науковий огляд*, 4. (152), 90-103.

6. Mason, J., Knisely, E., Kendall, J. (1978). *Effects of polysemous words on sentence comprehension*. (40 P.). Illinois: Champaign.

7. Oxford Learner's Dictionaries. Retrieved 18 Februar, 2020, from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/snowflake?q=snowflake>.

Зелінська Анастасія
Науковий керівник – доц. Сітко А.В.
(Національний авіаційний університет)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Характерними тенденціями розвитку сучасного суспільства є посилення процесів глобалізації та інформатизації, що призводять до збільшення й спрощення інтернаціональних зв'язків і контактів. Розширення глобальної мережі Інтернет надає всі умови для інтернаціонального спілкування – від традиційного листування до голосової та відеокommунікації. Єдиною перешкодою на цьому шляху залишається мовний бар'єр, подолання якого за допомогою традиційного перекладу не розв'язує проблеми повністю, оскільки обсяг перекладів у світі постійно зростає, і навіть збільшення кількості перекладачів не в змозі повністю задовольнити потреби в перекладах (Гудманян 2019, 48).

Технологічний прогрес призвів до безпрецедентних змін в перекладі як засобі міжмовної комунікації. У статті розглядається вплив двох основних технологічних розробок сучасного перекладу: комп'ютерних засобів перекладу і машинного перекладу. Ці технології підвищили продуктивність і якість перекладу, підтримали міжнародне спілкування і продемонстрували зростаючу потребу в інноваційних технологічних розв'язаннях вікової проблеми мовного бар'єра. Однак ці інструменти також є серйозними проблемами і факторами невизначеності для перекладацької професії та галузі.

Тотальна комп'ютеризація світу та гонитва за новими потужностями серед розробників, удосконалення й вихід нових версій програмних продуктів, спроби зробити програмне забезпечення максимально сумісним із низкою інших комп'ютерних засобів та програм, інші новинки та винаходи індустрії та технічного прогресу майже щодня виводять на ринок нові вироби, які мають

бути описані й перекладені якомога більшою кількістю мов для донесення до кінцевого користувача і збільшення обсягів продажу (Гудманян 2019, 48).

Отож, визнаючи необхідність підвищення рівня обізнаності та технологічної компетентності, метою даної статті є вирішення цих проблем, щоб зробити технології перекладу ще більш невіддільною частиною міжмовної комунікації.

Щоб домогтися успіху на міжнародних ринках, компанії, що виробляли програмне забезпечення в 1990-х роках, і ряд інших галузей, пов'язаних з технологіями, прагнули підвищити продуктивність перекладу і забезпечити узгодженість своїх лінгвістичних даних на все більшій кількості мов і країн (Esselink 2000). В результаті цієї потреби і інших чинників, таких як вища доступність і цінова доступність обчислювальних потужностей і Інтернету, засоби комп'ютерного перекладу (CAT) стали першим великим технологічним зрушенням в сучасній перекладацькій галузі, комерційний дебют якого відбувся в 1990-х роках. Ядром інструментів CAT є перекладацька пам'ять (Translation Memory, TM) – програма, яка зберігає переведений перекладачем текст разом з текстом оригіналу, так що ці пари згодом можуть бути повторно використані повністю або частково, коли перед перекладачем постає завдання перевести тексти аналогічної лінгвістичної композиції. Наприклад, попередньо перевівши наступну пропозицію з англійської на французьку:

Click on the «Next» button to go to the next step.

Cliquez sur le bouton «Suivant» pour passer à l'étape suivante (Doherty 2012).

А потім ввівши нову англійську фразу, яка містить:

Click on the «Back» button to go to the previous step (Doherty 2012),

TM покаже перекладачеві збережений переклад з першого речення і виділить лексичні збіги, подібно функції пошуку і заміни в сучасних текстових процесорах, але з двома мовами в тандемі. Відповідні слова (як показано нижче в підкресленому тексті) в новому реченні англійською мовою перекладено, використовуюючи збережені елементи, його переклад на французьку мову:

Click on the «Back» button to go to the previous step.

Cliquez sur le bouton «Suivant» pour passer à l'étape suivante (Doherty 2012).

За допомогою цих запропонованих збігів перекладач може оцінити їх якість і контекстуальну доречність і використовувати їх повністю або частково шляхом редагування (наприклад, додавання, видалення, заміни). Тут, наприклад, переклад для «Back» і «previous» потрібно буде вводити вручну, а перекладач буде замінювати дієслово на інше, щоб воно відповідало новому контексту. Ця нова англо-французька пара пропозицій буде збережена для подальшого повторного використання. Згодом TM можуть містити тисячі, мільйони і навіть мільярди таких перекладів, що збільшує ймовірність повторного використання, якщо тексти залишаються лінгвістично схожими.

На додаток до цієї основної функції TM, як правило, є в комплекті з додатковим програмним забезпеченням, що дозволяє перекладачам керувати спеціалізованою термінологією у форматі, аналогічному двомовним глосаріям (наприклад, медичними термінами); здійснювати пошук ключових слів у базі даних TM перекладам, що зберігаються; і обмінюватися цими лінгвістичними

даними з іншими користувачами за допомогою функцій управління проектами, характерних для сучасного ІТ-програмного забезпечення.

Поширення інструментів САТ в галузі і в академічних колах швидко привело до створення колекцій лінгвістичної інформації (званої «corpora», множинна форма корпусу) в багатьох мовних парах і в багатьох жанрах. З розвитком САТ-інструментів перекладачі змогли вперше з легкістю створювати свої власні колекції збережених перекладів для повторного використання в своїй роботі, для обміну з колегами, а також для комерційних і академічних цілей. Поглинання ТМ більшістю перекладачів послідовно зазначалося на протязі останніх двох десятиліть переважно для тих, які працюють у великих організаціях і спеціалізованих областях.

У своєму власному паралельному вигляді машинний переклад (Machine Translation, МТ) почав розвиватися в 1930-х роках у вигляді механічних багатомовних словників. Однак тільки в 1950-х роках МТ отримав більш широке поширення в якості обмеженого, контрольованого, але, можливо, автоматизованого процесу перекладу (Hutchins 2010).

Про це широко повідомлялося в засобах масової інформації в післявоєнний період, коли МТ інформувався головним чином коштом криптографій та різних статистик. У зв'язку з постійно зростаючою доступністю обчислювальної потужності, лінгвістичних даних та зростаючою потребою в автоматизації, відчутні успіхи МТ почали з'являтися в 1980-х і 1990-х роках, в основному з використанням підходів, заснованих на правилах, відповідно до яких набори лінгвістичних правил були написані вручну лінгвістами та перекладачами для кожної мовної пари (Arnold, Balkan, Meijer, Humphreys, & Sadler 1996). Із збільшенням числа професійних людських перекладів в ТМ в 1990-і і 2000-і роки для більшої сфери мов, напрямків, жанрів і типів текстів, статистичні МТ зробили значний крок вперед в області досліджень і розробок технологій перекладу. Тоді відбулося широке поширення МТ в перекладацькій галузі у вигляді вільно доступних онлайн-систем, таких як Google Translate2 і Microsoft Bing3, де обидві компанії вже були відомими ІТ-провайдерами, що володіли значними ресурсами для інвестицій в різноманітні дослідження МТ в глобальному масштабі.

МТ використовує статистичні підходи для аналізу великих обсягів даних з метою створення моделі перекладу слів і фраз з однієї мови на іншу та пошуку найкращих відповідників для певного контексту. Недоліком, однак, є те, що ці системи обмежені їх відносним незнанням лінгвістичної інформації та їх залежністю від власних даних. Таким чином, будь-які нові терміни і формулювання буде важко правильно перевести, якщо вони відсутні в даних системах.

Оскільки системи МТ зазвичай будуються безпосередньо на основі людських перекладів, вони дійсно розмивають кордони між людським і машинним перекладом. Сучасні системи зазвичай містять мільйони перекладених людиною речень, з яких вони дізнаються закономірності ймовірності, в той час як спеціалізовані і вільно доступні онлайн-системи можуть містити ще більше даних від тисяч перекладачів, зібраних за багато

років. Ці системи постійно удосконалюються з точки зору якості і ефективності в міру того, як їх інфраструктури стають все більш досконалішими і доступними для більш високоякісних перекладацьких даних.

У 2000-і роки, в рамках все більш технологічного процесу перекладу, МТ був доданий в інструментарій багатьох перекладачів поряд з ТМ і іншими інструментами. Важливим застереженням в МТ є те, що, як і до цього, він, як правило, найкраще працює зі спрощеними і повторюваними лінгвістичними характеристиками в рамках одних й тих же жанрів і типів текстів.

Отже, широке впровадження інструментів САТ, головним чином ТМ, створило зростання продуктивності і послідовності перекладу, але при цьому знизило оплату праці для тих, хто займається перекладацьким видом діяльності. Потім ТМ проклали дорогу сучасним системам МТ, що імітують переклади виконані людиною і забезпечують випуск продукції в таких швидкостях і обсягах, які ніколи не будуть досягнуті тільки людиною-перекладачем. Однак робота з МТ не обходиться без власних ризиків, пов'язаних з якістю та спотвореннями, тому є певною перешкодою з якою доводиться стикатися перекладачам.

Після появи програмного забезпечення для ТМ і МТ потреба в технологічній компетенції професійних перекладачів залишається на вершині, а то й на крок попереду. Хоча, при грамотному й ефективному використанні ТМ і МТ багато з відомих проблем і недоліків цих технологій можна подолати, особливо щодо якості перекладу, щоб трохи змінити тенденцію до зниження цін на перекладацькі послуги відповідно до більш жорстких термінів. Також ці нові технології, в свою чергу, дозволили створити нові види професійних функцій, пов'язаних з перекладом, наприклад, локалізація, постредагування, управління проектами та оцінки якості, і вони дозволяють (машинному) перекладу охоплювати мови, які до цього моменту ігнорувалися у зв'язку з недостатнім попитом і комерційною життєздатністю. Це положення, яким задоволені багато користувачів, навіть якщо результат МТ не є найкращим за якістю, тому що він просто краще, ніж нічого. Таким чином, технологічні розробки у вигляді ТМ і МТ мали і продовжують мати значні наслідки як для перекладачів, тому що цінність їх діяльності поступово знижується, так і для звичайних користувачів, бо вони все більше звикають отримувати доступ до «безкоштовних» сервісів перекладу одним натисканням кнопки. Тому роль перекладачів в умовах все більш глобалізованого суспільства, що певним чином залежить від технологій, залишається незрозумілою.

Оскільки технології перекладу перетинаються, а іноді і повністю охоплюють весь процес перекладу, важливим фактором в ефективному використанні цих технологій є критичний і усвідомлений підхід до розуміння того, що такі інструменти можуть і чого не можуть робити і як користувачі повинні їх використовувати для досягнення бажаного результату. Отож виникає потреба у фундаментальній обізнаності та доступній освіті в області технологій перекладу, їх сильні і слабкі сторони, вплив на міжнародну і міжкультурну комунікацію для всіх зацікавлених сторін, включаючи перекладачів, покупців і

продавців послуг з перекладу, і, перш за все, для повсякденного користувача, який є найбільш вразливим в цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудманян, А. Г., Сітко, А. В., Струк, І. В. (2019) Функціонально-прагматична адекватність машинного перекладу публіцистичних текстів. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*, 5. Львів
2. Armstrong, S., Way, A., Caffrey, C., Flanagan, M., Kenny, D., & O'Hagan, M. (2007). Leading by example: Automatic translation of subtitles via EBMT. *Perspectives: Studies in Translatology*, 14(3), 163–184.
3. Arnold, D., Balkan, L., Meijer, S., Humphreys, R., & Sadler, L. (1996). *Machine translation: An introductory guide*. Oxford, UK: Blackwell.
4. Baker, M. (1993). Corpus linguistics and translation studies: Implications and applications. In M. Baker, G. Francis, & E. Tognini-Bonelli (Eds.), *Text and technology: In honour of John Sinclair* (pp. 233–250). Amsterdam, The Netherlands: John Benjamins.
5. Doherty, S. (2012). *Investigating the effects of controlled language on the reading and comprehension of machine translated texts* (Unpublished doctoral dissertation). Dublin City University, Dublin, Ireland.
6. Hutchins, W. (2010). Machine translation: A concise history. *Journal of Translation Studies*, 13(1-2), 29-70.
7. W3Techs. (2015). Usage of content languages for websites. Retrieved from http://w3techs.com/technologies/overview/content_language/all
8. Машинный перевод. Retrieved from https://ru.wikipedia.org/wiki/Машинный_перевод

Іванова Юлія
Науковий керівник – проф. Гладуш Н. Ф.
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

МОВНІ РЕАЛІЇ ЯК ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ СПЕЦИФІЧНИХ РИС КУЛЬТУР

Реалії – це слова і словосполучення, які називають предмети, явища, об'єкти, характерні для життя, побуту, культури, соціального і історичного розвитку одного народу та малознайомі або чужі іншому народу, виражають національний колорит, що не мають, як правило, точних відповідностей в іншій мові і потребують особливого підходу при перекладі (Тер-Минасова 2000, 3):

- реалії є одним з класів безеквівалентної лексики;
- реалії характеризуються гнучкістю: не втрачаючи свого статусу, вони можуть одночасно стосуватися кількох лексичних категорій;
- багато реалій є виразниками конотативних значень;

- основним критерієм відмінності реалії від інших класів лексичних одиниць є національне забарвлення (Фененко 2001, 40).

Реалії, добре відомі широкому колу реципієнтів перекладу, як правило, перекладаються за допомогою транскрипції, транслітерації або калькування. Реалії, невідомі реципієнтам перекладу, можна перекласти за допомогою транскрипції або транслітерації з перекладацьким коментарем або описовим супроводом. Якщо реалія, яка використовується в оригіналі, не несе важливої смислового навантаження, вона може бути передана функціональним аналогом для відображення національного колориту або бути зовсім опущена.

Широке використання реалій у кінодискурсі свідчить про їх неабияку стилістичну значущість. Найбільша кількість реалій використовується для створення просторового континууму, тобто вказує на місце, в якому відбуваються головні події. Реалії також приймають участь у створенні часового континууму – вказують на період під час Руху за цивільні права чорношкірих в США. Вживання назв престижних вищих учбових закладів США, студентських вечірок та інших атрибутів студентського життя, свідчить про високий освітній статус персонажів: Розглядаючи стилістичні функції реалій, ми визначили, що вони виступають в тексті оповідання для визначення просторового континууму, а саме вказують на місце події.

Кінодискурс розглядається як продукт національної культури, в якому знаходять відображення національний менталітет, стереотипи і система цінностей. Все це можна узагальнити терміном «фонові знання», тому культурно-значима інформація відображається у вигляді культурних реалій. С. Влахов дає наступне визначення культурних реалій: «це слова (і словосполучення), що називають об'єкти, характерні для життя одного народу і чужі іншому; будучи носіями національного і історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідників в інших мовах, і вимагають особливого підходу при перекладі».

Проаналізуємо деякі реалії з фільму «The Help». «Прислуга» (англ. The Help) – драма режисера Тейта Тейлора, що вийшла на екрани в 2011 році.

Більшість реалій в ньому побутові, хоча зустрічаються також і географічні реалії, але їх набагато менше. Що стосується структури реалій із цього твору, то ми бачимо, що вони бувають окремими словами, словосполученнями, скороченнями і аббревіатурами; немає реалій-речень та реалій-фразеологічних зворотів.

Деякі реалії при перекладі були випущені, але, на наш погляд, зміст речення із-за цього не було викривлено і перекладач передав все, що хотів сказати автор.

Серед побутових реалій частими є вживання на позначення соціального стану (служниці, раба), умов праці, одягу.

Did you know as a girl, growing up, that one day you'd be a maid? – I ти вже дівчинкою знала, що, коли виростеш, станеш служницею?

У фільмі «The Help» чітко простежуються такі суспільні реалії, як соціальне становище, професії, релігія.

My grandmamma was a house slave. – Моя бабуся була в будинку рабою.

Серед етнографічних реалій багато назв територій, річок, озер.

I was born in 1911...Chickasaw County, Piedmont Plantation. – Я народилася в 1911 році в графстві Чикасоу, на плантації «П'ємонт».

Дуже часто перекладачі користуються транскрипцією або транслітерацією, якщо ця конкретна реалія відома читачам перекладу. Інколи після транскрипції або транслітерації вони дають коротке або поширене пояснення, якщо реалія, навіть після такого засобу перекладу не зрозуміла читачу. Інколи перекладачі використовують описовий переклад, якщо давати транскрипцію немає ніякого сенсу, тому що реалія невідома читачу, і тому що в перекладацькій мові немає адекватного еквіваленту. Часто перекладачі застосовують функціональний аналог, якщо в житті нашого народу є подібні за змістом та функціями поняття, і дуже рідко ми бачимо, що вони застосовують засіб калькування або контекстуального перекладу (Зорівчак 2006, 27).

З проблемою перекладу реалій перекладач зустрічається дуже часто. Так як реалії позначають поняття, які відсутні в інших культурах, вони завжди становлять особливу складність в процесі перекладу. З іншого боку, ці складнощі забезпечують інтерес до даної проблеми.

Існують такі основні способи передачі реалії у процесі перекладу: транскодування (транскрипція або транслітерація), калькування, описовий переклад та гіпонімічний переклад (Комиссаров 1990).

У процесі перекладу реалій виникають два основних складних моменти: відсутність у мові перекладу еквівалента через відсутність у носіїв цієї мови об'єкта, який позначає реалія (референта) та необхідність передати не тільки семантику, а й колорит – національне та історичне забарвлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зорівчак, Р.П. (2006) Реалія як компонент національно-культурного контексту: перекладознавчий аспект. *Славянские языки в свете культуры: сб. научн. статей.* (с. 27–49). М.: ООО «Темп».
2. Комиссаров, В. Н. (1990). *Теория перевода (лингвистические аспекты)*. М.: Высшая школа.
3. Рецкер, Я.И. (2004). *Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода; дополнения и комментарии Д. И. Ермоловича.* М.: Р. Валент.
4. Тер-Минасова, С. Г. (2000). Язык, личность, Интернет. *Вестник МГУ. Лингвистика и межкультурная коммуникация.* 2000. № 4.
5. Фененко, Н. А. (2001). *Язык реалий и реалии языка.* Воронежский межрегиональный ин-т общественных наук, Воронежский гос. ун-т. Воронеж: [б.и.].

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Основними визначальними характеристиками сучасного глобалізованого світу є його багатомовність, мультикультурність, плюрицентричність, висока інтенсивність комунікативних процесів, підвищені вимоги до якості, точності та релевантності лінгвістичного продукту, що в сукупності значною мірою актуалізують проблематику забезпечення ефективної усної й писемної фахової комунікації з акцентуванням особливої уваги на перекладознавчих аспектах її здійснення. При цьому варто зауважити, що означені процеси покликані забезпечувати потреби інтер-, інтра- та екстрафахової комунікації, які передбачають взаємовплив, взаємопроникнення та поліваріантність фахової й літературної мов.

Професійна діяльність перекладача – фахівця-експерта з крос-культурної комунікації пов'язана з його умінням та майстерністю реципування іншомовного оригінального тексту, який він сприймає через призму мовних, дискурсивних, перекладацьких і полікультурних компетенцій, здобутих ним у процесі практичної діяльності, а також, власне, зі створенням нового тексту з огляду на мету і цілі перекладу, який в цьому разі вже не може вважатися точним (дослівним) еквівалентом оригіналу мовою перекладу.

Переклад як акт мисленнєвої діяльності людини передбачає виконання певної послідовності дій, які відносно фахової термінології, на думку А. Л. Міщенко, полягають в упорядкуванні та уніфікації, що, своєю чергою, ґрунтуються на прескриптивних засадах, зокрема: для термінів визначається їхній статус (рекомендований, дозволений, заборонений, інтернаціоналізм, внутрішньокорпоративний, безеквівалентний, частково еквівалентний, термін для зовнішньофахової комунікації тощо), застарілі терміни замінюються їхніми актуалізованими унормованими варіантами, вилучаються синоніми й терміни, орфографічна форма яких не відповідає нормам правопису (Міщенко 2015, 183) тощо.

Німецькій фаховій літературі зокрема і німецькій літературній мові загалом притаманна риса плюрицентричності, використання різних рівноправних варіантів без суттєвих граматичних відмінностей, однак із низкою лексичних і фонетичних особливостей. У цьому контексті О. Я. Остапович у своєму дослідженні приходять до висновку, що тевтонізми та австріацизми серед загальної кількості допустимих відхилень від норм літературної мови виявляють лише невелике, статистично незначуще зростання кількості узуально закріплених системних одиниць по відношенню до архаїчних та okazіональних. Це пояснюється тим, що тевтонізми, невідомі і невживані за межами ФРН, не витримують комунікативної конкуренції у боротьбі за статус загальнонімецьких фразеологізмів та витісняються національно-державними повними варіантами. З іншого боку – австрійська

фразеологія значно активніше піддається асиміляційним взаємовпливам з боку мовно-комунікативного простору ФРН і не консервує такою мірою, як німецька мова у Швейцарії, мовні релікти та архаїку (Остапович 2016, 79–80). До схожих роздумів тяжіє й О. Лазебна (Лазебна 2015).

Якість перекладу фахової літератури визначається його лінгвістичною, термінологічною і фаховою правильністю та прагматичною відповідністю. За таких умов інтернаціоналізація, уніфікація та гармонізація фахової термінології значно спрощують роботу перекладача в сучасному світі, коли суспільний запит на фахову літературу зростає, а її контент постійно розвивається й ускладнюється.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазебна, О. (2015). Наукові дискусії щодо статусу сучасної німецької мови Австрії. *Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту ім. Лесі Українки*, 4, 199–205.

2. Міщенко, А. Л. (2015). Мультилінгвальна текстова комунікація у світлі сучасних лінгвістичних технологій (на матеріалі технічної документації) : дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.21 – структурна, прикладна та математична лінгвістика / НАН України, Укр. мовно-інформ. фонд. Київ.

3. Остапович, О. Я. (2016). Кількісні емпіричні параметри функціонування німецької фразеології поза межами ФРН. *Парадигма пізнання: Гуманітарні питання*, 7 (18), 65–82.

Кириленко Тетяна
Науковий керівник – ст. в. Усик Г.М.
(Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУЧАСНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТЕРМІНУ

Як відомо, переклад – складне завдання, а особливо коли йдеться про переклад науково-технічного терміну. Питання перекладу сучасного науково-технічного терміну хвилює багатьох науковців, адже в еру стрімкого розвитку науки та техніки, переклад термінів забезпечує передачу новітньої інформації та знань іншим національностям.

Що стосується проблем, які виникають при перекладі, науковці поділяють їх на лексичні, метафоричні, семантичні, проблеми перекладу власних назв, синтаксичні.

Лексичні виникають тому, що навіть коли слово в мові перекладу здається еквівалентом до слова мови оригіналу, однак, за контекстом може абсолютно не підходити. В такому випадку перекладач повинен зрозуміти основну думку автора та влучно передати її, аби уникнути неправильного трактування. Особливо часто це трапляється при перекладі термінів, адже один

і той самий термін в різних терміносистемах може мати різне значення, що, відповідно, впливатиме на переклад.

Переклад метафор пов'язаний з рядом наступних проблем. Перекладачеві важливо відрізнити метафору від звичайного виразу, який вживається в прямому значенні. І лише після цього, приймаючи до уваги той факт, що інколи значення метафори може змінюватися в залежності від контексту, прийняти рішення про вибір еквіваленту в мові перекладу, який не змінить зміст повідомлення.

До семантичних проблем належать так звані «лакуни». Це трапляється в тому випадку, якщо в мові перекладу не існує еквіваленту слова оригіналу. Так, перекладачі сучасних технічних термінів досить часто зустрічаються з цією проблемою тоді, коли вимушені перекладати назву нового пристрою або прибору, який лише входить на ринок їхньої країни, хоча в мові країни-виробника цей термін вже активно вживається впродовж довгого часу, як і сам пристрій.

Для того, щоб успішно впоратися з цими та рядом інших проблем, перекладачі розробили ряд перекладацьких стратегій. У роботі Бергена, який цитує Честермана (Bergen) зазначено, що перекладацькі стратегії мають наступні характеристики: вони дозволяють маніпуляції з текстом, застосовуються впродовж всього процесу перекладу, орієнтуються на кінцеву мету перекладу, зосереджені на проблемі, застосовуються перекладачем свідомо, повинні бути інтер-суб'єктивні (тобто зрозумілими не лише для перекладача, а й для пересічного читача).

Мона Бейкер (Baker 1992) пропонує 8 стратегій, які використовуються перекладачами для подолання проблем під час перекладу:

1. Переклад більш загальний словом – це один зі способів боротьби з відсутністю повного еквіваленту.

2. Переклад за допомогою нейтрального або неекспресивного слова.

3. Переклад за допомогою заміни культурного поняття – хоча цей спосіб робить переклад більш природним та зрозумілим для читача, рішення перекладача про застосування цієї стратегії залежить від мети перекладу та від того, яке значення в тексті має поняття.

4. Переклад за допомогою запозиченого слова з наступним поясненням цього слова.

5. Переклад за допомогою перефразування, використовуючи іншу словоформу

6. Переклад за допомогою перефразування – використовується тоді, коли концепт мови оригіналу не зафіксовано в словниках мови перекладу.

7. Опускання – дослідниця вважає, що в деяких випадках ця радикальна стратегія може бути навіть корисною, якщо поняття не впливає на розуміння основної думки. Таким чином перекладач не обтяжує текст довгими поясненнями.

8. Переклад за допомогою зображення доречний, якщо поняття позначає фізичний об'єкт, який можна зобразити, та таким чином, точно та влучно передати сенс тексту оригіналу.

У висновку можна зазначити, що існує цілий ряд проблем при перекладі науково-технічного тексту, єдине вирішення яких ще не було запропоноване науковцями. Однак, є ряд стратегій для вирішення цих проблем, які використовуються на практиці перекладачами, що доводить їх ефективність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Baker, M. (1992). *In other words: A course book on translation*. London: Routledge.
2. Bergen, D. (n. d.). *Translation strategies and the students of translation*. *Jorma Tommola*, 1, 109-125.

Skliarenko Olesia
(SHAA «Perejaslaw-Chmelnytskyj staatliche pädagogische Grygorij
Skoworoda Universität»)

DER ÜBERSETZUNGSPROZESS UND SEINE BESONDERHEITEN

Aktualität. Dieses Studium ist einem Übersetzungsprozess gewidmet, der wie eine komplette Handlung betrachtet werden kann. Der Übersetzungsprozess ist eine Art der Handlung des Übersetzers, die um den Text der Übersetzung (die Übersetzung selbst) erstellt ist. Der Übersetzungsprozess umfasst mindestens zwei Ebene: das Verständnis des Übersetzers für den ursprünglichen Inhalt und die Auswahl einer Übersetzungsoption. Als Ergebnis der Wahrnehmung des Textes und seiner Wiedergabe erfolgt der Übergang vom Originaltext zum Text der Übersetzung. Die Übersetzungstheorie versucht herauszufinden, wie dieser Übergang vom Originaltext zum Text der Übersetzung erfolgt wird, welche Gesetzmäßigkeiten dem Handeln des Übersetzers zugrunde liegen.

So sehen wir hier den Übersetzungsprozess als **Objekt** der Forschung.

Die Forscher unterscheiden je nach Art der Übersetzung verschiedene Stufen der Übersetzung. S. Kupsch-Losereit verneint also das Stadium der Analyse in der Interpretation. Forscher des Übersetzungsprozesses (Kupsch-Losereit 1997, 19) sehen ihn in 3 Stufen: Wahrnehmung, Wiedergabe und Kontrolle des fertigen Textes. Der Algorithmus der konkreten Aktionen des Übersetzers in jeder der Phasen wird immer anders geleitet.

Die Untersuchung des Übersetzungsprozesses erfolgt durch die Entwicklung verschiedener theoretischer Modelle, die den Übersetzungsprozess als Ganzes oder eine Seite davon beschreiben. Ein Modell der Übersetzung ist eine bedingte Beschreibung einer Reihe von Denkopoperationen über Sprach- oder Sprecheneinheiten, deren Auswahl durch die sprachlichen Merkmale des Originals und die entsprechenden Phänomene in der Zielsprache bestimmt wird.

A. D. Schweitzer besitzt die Idee der funktionalen Dominanz des Textes als Invariante der Übersetzung; er entwickelte auch eines der ersten funktionalen und pragmatischen Modelle der Übersetzung in der Geschichte der Übersetzung, die er als „dynamisch“ bezeichnete (Швейцер 1988, 24).

Laut A. D. Schweitzer besteht der Entscheidungsprozess bei der Übersetzung aus zwei Hauptphasen: (1) der Entwicklung einer Übersetzungsstrategie und (2) der Definition einer spezifischen sprachlichen Verkörperung dieser Strategie (Verwendung von Übersetzungstransformationen) (Швейцер 1988, 120).

Das Vorhandensein der ersten Stufe macht die operative Struktur der Tätigkeit des Übersetzers sinnvoll und zielgerichtet. Wenn eine Übersetzungsstrategie entwickelt wird, kann ihr der Vorzug gegeben werden:

1) Art der Übersetzung: eine textlich korrekte Übersetzung, die sich einer wörtlichen Übersetzung annähert, oder umgekehrt eine Übersetzung, die sich mutig von der formalen Struktur des Originals entfernt und sich einer freien Übersetzung nähert;

2) Skala der Übersetzungsprioritäten: diejenigen Aspekte des Originals, die sich in der Übersetzung überhaupt erst widerspiegeln sollten;

3) die Vermittlung exotischer Details von lokalem und epochalem Geschmack oder ein tiefes Eindringen in die historischen Besonderheiten des Textes (Rickheit 2003, 53).

Die pragmatischen Faktoren, die den Übersetzungsprozess beeinflussen, sind: die kommunikative Absicht des Absenders, die Haltung gegenüber dem Empfänger, die kommunikative Haltung des Übersetzers. Die Bedeutung, die durch den Kontext und die Kommunikationssituation gebildet wird, bleibt im Übersetzungsprozess invariant. Die am meisten erforschte Phase ist die Reproduktionsphase, d.h. die Übersetzung selbst, und die spezifischen Mittel, mit denen sie durchgeführt wird: Übersetzungseinheiten sowie Arten von Beziehungen der Sprachmittel, die im Übersetzungsprozess festgelegt werden. In dieser zweiten Stufe wird eine analytische, variative Suche durchgeführt (Gadanne 1996, 76).

Gleichzeitig sind die Handlungen des Dolmetschers oft intuitiv, und der Übersetzer ist sich manchmal nicht bewusst, wie er bei der Wahl dieser oder jener Option geleitet wird. Dies bedeutet jedoch nicht, dass diese Wahl völlig zufällig oder willkürlich ist. Sie wird weitgehend durch das Verhältnis der Art und Weise bestimmt, wie die Botschaft in der IS und der AS aufgebaut ist (Gadanne 1996, 76)..

In der dritten Phase macht der Übersetzer Korrekturen der Übersetzung. Der Text wird geprüft, die Einheitlichkeit des Übersetzungsstils bewertet und grammatikalische Unebenheiten aufgedeckt (Friederici 2003, 67).

Also der Fazit wird folgend gestellt: bei dem Dolmetschen Prozess soll der Übersetzer genau abstimmen, welche Methoden ihm/ihr am besten passen und die Botschaft in der Ausgangsprache in die Übersetzens Sprache richtig auswählen.

LITERATUR

1. Швейцер, А. Д. (1988). *Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты*. Москва: Наука.

2. Bransford, J. D., Barclay, J. R., Franks, J. J. (1972). Sentence memory: A constructive vs. interactive approach. In: *Cognitive Psychology* 3, 193–209.

3. Friederici, A. D., Kotz, S. A. (2003). The brain basis of syntactic processes: functional imaging and lesion studies. In: *Neuroimage* 20, Suppl. 1, 8–17.

4. Gadenne, V. (1996). *Bewusstsein, Kognition und Gehirn. Einführung in die Psychologie des Bewusstseins*. Bern: Verlag Hans Huber.

5. Kupsch-Losereit, S. (1997). *Übersetzen: ein integrativ-konstruktiver Verstehens- und Produktionsprozess*. In: Drescher, H. W. (Hrsg.). *Transfer. Übersetzen – Dolmetschen – Interkulturalität*. Frankfurt: Peter Lang.

6. Rickheit, G., Strohner, H. (2003). *Inferenzen*. In: Rickheit, G., Herrmann Th., Deutsch, W., (Hrsg.) *Psycholinguistik. Ein internationales Handbuch*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

7. Scherfer, P. (1997). *Überlegungen zu einer Theorie des Vokabellernens und -lehrens*. In: Börner, W., Vogel, K. (Hrsg.). *Kognitive Linguistik und Fremdsprachenerwerb*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.

*Степанковська Анжеліка
Науковий керівник – доц. Скляренко О.Б.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

КОГНІТИВНІ ЧИННИКИ ВИБОРУ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ СТРАТЕГІЙ

Розвиток ідей когнітивістики в перекладознавстві, з одного боку, привів до усвідомлення когнітивної сутності перекладацького процесу, розуміння ролі свідомості перекладача у ньому, а з другого – поставив перед дослідниками проблему вибору адекватних методів, адже як когнітивний процес, що перебуває у сфері розумово-мовленнєвої діяльності, він не є доступним для спостереження (Ребрій 2009, 215). Для роз'яснення цієї проблеми пропонуються методи психолінгвістичного експерименту, що дозволяють відстежити процеси синхронного та письмового перекладу (Черноватий 2005, 136), метод інтроспекції, який «екстерналізує переклад» (Ребрій 2009, 215), когнітивного моделювання, що розкриває механізми формування, зберігання й передачі знань (Ремхе 2007, 32).

Таким чином **мета** цієї розвідки полягає у короткому описі когнітивних чинників, які впливають на вибір перекладацьких стратегій.

Об'єктом дослідження – є когнітивні чинники.

Предметом дослідження є перекладацькі стратегії, як результат правильного відбору того, чи іншого, когнітивного чинника.

Основна ідея когнітивних розвідок у сфері перекладознавства полягає в необхідності «піднятися» від конкретних мовних структур до сфери мислення. Результати когнітивних перекладознавчих досліджень полягають у розкритті механізмів породження перекладу: обґрунтуванні моделі проб та помилок (Швейцер 1998, 36), механізму ймовірного прогнозування (Чернов 1998, 120), концепції перекладацької компетенції, координаторної та субординаторної двомовності (Venuti 1995, 27).

Дослідники когнітивних механізмів породження перекладу користуються поняттям «стратегії», зокрема, «стратегії підстановки прямих лексичних і синтаксичних відповідників», доводять залежність стратегій від ситуації, обґрунтовують евристичний принцип вибору стратегії перекладачем. Основними стратегіями перекладача наукових текстів вважають прототипова, яка полягає у виділенні та відтворенні мовою перекладу фрагментів. Які найлегше розпізнаються, й адаптивна, яка використовується при виникненні труднощів, коли прототипової стратегії виявляється недостатньо (Чернов 1998, 120).

І. М. Ремхе пропонує когнітивну модель перекладу, яка виступає як гіпотетичний конструкт, що дозволяє умовно описати мисленнєві операції перекладача з пошуку фреймових відповідників знань у межах динамічних фреймів. Тобто переклад (зокрема, науково-технічний) постає у цій моделі як оперування структурами репрезентації знань у вигляді фреймових структур (Ремхе 2007, 32).

В іншому дослідженні теорія фреймів розглядається як методологічна база для вивчення способів подолання розбіжностей між вихідною та цільовою картинами світу. Фрейм розглядається як когерентна концептуальна структура, утворена таким чином, що знання кожної її частини залежить від обізнаності з цілим. Фрейм містить енциклопедичну інформацію, таку, як ролі учасників і їх прототипові наповнення, прототипові обставини подій, зв'язок з іншими фреймами тощо.

На думку М. Солсбері, фрейми містять звязки з енциклопедичними знаннями, визначають значення слів, зумовлюють очкування, створюють базу для інтерпретації імплікацій і висновків, а також підґрунтя для розуміння порушених очікувань та іронії. Переклад, на думку автора, повинен відбуватися не через пошук слова з найвідповіднішим словниковим значенням, а завдяки зверненню до фрейму вихідної мови і пошуку в цільовій мові найближчого до нього фрейму. Хоча розглянута методика розроблена на матеріалі перекладу Біблії, цілком можливе її поширення на інші сфери перекладацької діяльності (Salisbury 2008).

Так, англійський термін зі сфери клінічних досліджень *endpoints* приблизно відповідає українському очікувані результати дослідження, оскільки описує саме ті показники, зміни яких очікуються внаслідок проведеного дослідження. Проте словниками рекомендується також інший термін, що відображає буквальні значення його складників – кінцеві точки. Електронний словник «Мультитран» (Multitran) рекомендує різні переклади на російську мову: *endpoint* – *ожидаемый результат*, а в складних термінах – *clinical endpoint* – *клинический результат*, *primary endpoint* – *первичная конечная точка*, *secondary endpoint* – *вторичная конечная точка, дополнительная конечная точка*.

Як бачимо, і в науково-технічній сфері переклад може здійснюватися як завдяки підбору відповідної когнітивної структури та її мовної репрезентації, так і завдяки підбору буквального словникового відповідника, що відображає різні підходи до перекладу, розуміння його сутності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ребрій, О. (2009). Системний підхід до вироблення стратегії перекладу. *Вісник ХНУ*, 848, 215–220.
2. Ремхе, И. (2007). *Когнитивные особенности перевода научно-технического текста*. Челябинск.
- Чернов, Г. В. (1988). *Теория и практика синхронного перевода*. Москва: Международ. отношения.
3. Черноватий, Л. (2011). Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930 років: Хрестоматія вибраних праць з перекладознавства до курсу «Історія перекладу» для студентів, що навчаються за спеціальністю «Переклад». Вінниця: Нова Книга.
4. Швейцер, А. Д. (1988). *Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты*. Москва: Наука.
5. Multitran. Retrieved February 1, 2020, from <http://www.https://www.multitran.com>.
6. Salisbury, M. Mentoring meaning: Bridging the Cognitive Gap between Biblical and Receptor Worldview. Retrieved February 1, 2020, from <http://www.gial.edu/GIALens/issues.htm>.
7. Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. London and New York: Routledge.

*Федорова Олеся
(Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія)*

СПЕЦИФІКА ПЕРЕДАЧІ СТАТУСНО-ВІКОВИХ КОНОТАЦІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ГЕНДЕРНО-МАРКОВАНИХ НАЗВ ОСІБ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Теорія та практика перекладу з англійської на українську стрімко розвивається, забезпечуючи фахівців чіткими правилами перекладацької діяльності. Однак мова, як живий організм, постійно змінюється та ставить все нові задачі перед дослідниками. До сегментів англійської мови, що постійно потребує підвищеної уваги, можна віднести гендерно марковану лексику, оскільки вона наразі зазнає трансформацій і є особливо соціально значущою. Помилки при уживанні та перекладі гендерно маркованої лексики є не лише мовними, а й політично-некоректними. Це зумовлює потребу у знанні усіх тонкощів семантичного значення гендерних маркерів та утворених ними назв осіб.

Метою даної статті є опис статусно-вікових конотацій фемінінних маркерів і рекомендацій щодо їх перекладу українською мовою.

Порівняльний аналіз словотвірних та семантичних значень фемінінних маркерів дає можливість виокремити ряд опозицій, які утворюють фемінітиви за статусними та віковими конотаціями. Опозиції мають градуальну природу, а їх члени характеризуються різним ступенем вираження спільної ознаки.

Градуальну опозицію за ознакою репрезентації семи «вік» утворюють напіввафікси -maid/maid-, -woman/woman-, -mistress/mistress-, -girl/girl-, -wife, -lady/lady-. Графічно співвідношення членів даної опозиції демонструє схема:

ЕГМ Ф	- girl (girl-)	- maid (maid-)	- lady (lady-)	- woman(woman-)	-mistress (mistress-)	-wife
Дівчинка						
Дівчина						
Молода						
Доросла						

Рис. 1. Градуальна опозиція в парадигмі маркерів фемінінності за ознакою «вік»

Першим членом в даній опозиції є маркер -girl/girl-, референтами похідних якого переважно є дівчатка та молоді дівчата (*charity-girl, Choir-girl, day-girl, girl scout, schoolgirl, ballgirl, flower-girl, gold girl,*). Властивість даного маркера вказувати на «незрілість» референта підтверджують і американські лінгвісти К. Міллер, К. Свіфт (Miller, Swift 1992, 100). Поряд з тим, численними є випадки використання -girl/girl- для маркування лексем з референтами дорослого віку (*bus girl, girl Friday, office-girl, salesgirl*), хоча, як правило, в таких випадках використовується -woman/woman-, пор.: *career girl – career woman*.

Другий ступінь опозиції утворює маркер -maid/maid- з типовим референтом «дівчина, молода жінка» (Каращук 1977, 54). (*bridesmaid, nursemaid, waiting-maid*). Однак для -maid/maid-, як і для інших маркерів, часто характерна нейтралізація семи «вік» в складі фемінітизмів (*milkmaid, housemaid, shopmaid, nurserymaid*).

Третій ступінь опозиції обіймає маркер -lady/lady-. Повнозначна лексема lady володіє широким спектром вікових значень від наймолодшого до найстаршого як ввічлива форма звертання до жінки, однак відповідний гендерний маркер в складі фемінітизмів, виявлених нами, здебільшого актуалізує сему «дорослий вік» (*boss lady, cleaning lady, The First Lady, foxy lady, leading lady*). Лише окремі одиниці допускають актуалізацію семи «малий вік» (*bag lady, lollipop lady, lady-help*).

Маркер -woman/woman- є найбільш нейтральним з точки зору віку референта (Каращук 1977, 54) та використовується для номінації осіб жіночої статі без вікових обмежень (*noblewoman, sportswoman, churchwoman, clanswoman, countrywoman, tribeswoman, Englishwoman*). У кількісному співвідношенні переважають референти дорослого віку (*businesswoman, chairwoman, aircraftswoman, congresswoman, council-woman, stateswoman, spacewoman, spokeswoman*). До винятків можна віднести *underclasswoman, upperclasswoman*, що позначають дівчат-школярок та студенток.

Маркер -mistress/mistress- безпосередньо не вказує на вік денотата, однак, завдяки семантичним ознакам «жінка-керівник», «жінка-вчителька», коло осіб, позначуваних фемінітизмами з -mistress/mistress-, представлено переважно дорослими (повнолітніми та старшого віку). Група фемінітизмів, маркованих – wife, досить малочисельна, її типовий референт – жінка середнього та старшого віку.

Ми також виділяємо градуальну опозицію, утворену маркерами фемінітності за ознакою «соціальний статус». Першим ступенем опозиції є – girl/girl-, що володіє диференційною ознакою «низький соціальний статус». Дана конотація підсилюється семою «малолітня особа». Як наслідок, референтами групи фемінітизмів, маркованих -girl/girl-, є переважно жінки з низьким соціальним статусом, що визначається молодим віком або непрестижною, малокваліфікованою роботою, професією (*ballgirl, flower-girl, bus girl, girl Friday, office-girl, salesgirl*).

Фемінітатив -maid/maid- також наділений конотацією «низький соціальний статус», та, завдяки семі «особа молодого віку» (на противагу – girl/girl-, що наділений семою «малолітня особа»), займає вищий щабель опозиції.

Маркер -wife, як корелят повнозначної лексеми wife, в інтенціоналі не містить сем, що безпосередньо вказують на соціальний статус референта, однак ознаки «дорослий вік» та «заміжність» дозволяють ЕМФ -wife зайняти вищий ступінь порівняно з -maid/maid- та -girl/girl- в межах даної опозиції. Пор.: *housewife – house-maid*. Разом з тим, семантичні значення фемінітизмів з -wife свідчать про нижчий соціальний статус їх референтів, порівняно з тими, що номіновані лексемами, маркованими -mistress/mistress-, -woman /woman-, - lady/lady- (*egg-wife, fish wife, housewife, washer-wife*). Пор.: *housewife – house-mistress*.

Відібрані нами лексеми з маркером -woman/woman- переважно номінують осіб з широким спектром соціальних статусів, рангів та посад, зокрема: *bondwoman – noblewoman, cleaning-woman – congresswoman, cavewoman – gentlewoman*. Це відповідає, як зазначалось вище, і широкому спектру вікових характеристик референтів. Та у кількісному підрахунку переважають назви жінок високого і середнього статусу дорослого віку (*churchwoman, businesswoman, clergywoman, chairwoman, draftswoman, militiawoman, ombudswoman, patrolwoman*). Тому в рамках градуальної опозиції за ознакою «соціальний статус» ЕМФ -woman/woman- займає центральну ланку. Це підтверджують спільнокореневі пари: *dairy-maid – dairy-woman, sales woman – sales girl, working girl – working woman*.

Серед фемінітизмів, маркованих -mistress/mistress-, є високий відсоток утворень, де маркер має значення «керівничка, управляюча», «майстриня» та «вчителька, викладачка», тоді як лексем, що номінують жінок низькооплачуваних професій, легкої поведінки, кримінальної діяльності, не виявлено. Як наслідок, маркер -mistress/mistress- займає вищий щабель в межах даної опозиції порівняно з -maid/maid-, -girl/girl-, -woman/woman та -wife: *dancing-girl – dancing-mistress, head girl – headmistress, house-maid – housewife –*

housemistress, schoolgirl – schoolmistress.

Маркер *-lady/lady-* займає найвищий ступінь в даній опозиції. Про що свідчить ряд назв титулів та посад (*first lady, lady mayor, landlady, lady-in-waiting*). Статусні конотації маркера *-lady/lady-* яскраво проявляються у спільнокоренових рядах: *landgirl – landlady, waiting-woman – waiting-maid – waiting-lady.*

соц. статус	girl(girl-)	maid(maid-)	wife	woman(woman-)	mistress(mistress-)	lady(lady-)
Високий						
Середній						
Низький						

Рис. 2. Градуальна опозиція фемінінних маркерів за ознакою «соціальний статус».

Отож, статусно-вікові конотації гендерних маркерів є варіативними та досить несистемно виявляються ними, тому має перекладач має бути пильним при перекладі їх на українську мову. Слід враховувати, що найбільш нейтральним у визначеному аспекті є маркер *-woman(woman-)*, що часто обмежується лише словотвірним значенням фемінінності, тоді як решта маркерів надають назвам осіб додаткового значення низького чи високого соціального статусу, молодого чи зрілого віку. Враховуючи відсутність чітких правил використання окремих маркерів-фемінітивів в англійській мові, рекомендуємо фахівцям при їх перекладі щоразу консультуватись з словником та особливо ретельно зважати на лінгвальний та екстралінгвальних контекст гендерно маркованої мовної одиниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каращук, Л. М. (1977). *Словообразование английского языка: учебное пособие*. М.: Высшая школа.
2. Miller, C., Swift, K. (1992). *One Small Step for Genkind*. Needham Heights: Alleen and Bacon.

СЕКЦІЯ №5. СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ЗАСАДИ ПЕРЕКЛАДУ

*Коростенски Йиржи
(Западночешский университет, Чешская Республика)*

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ФОРМИРОВАНИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ МЕТАФОРЫ

Вопросы, связанные с формированием концептуальной метафоры, представляют один из центральных вопросов когнитивной лингвистики. В тезисах анализируется и подытоживается переводный механизм на пути возникновения концептуальной метафоры. Последний начинается в областях источника и кончается в сфере языковых рефлексий в трансформационных процессах понятийного и языкового планов. Все документируется на примерах функционирования первичных ощущений сквозь призму первичных ощущений человеческих органов восприятия на фоне культуры человека в их функциональных и ролевых связях. Применяется чешско-русский сопоставительный языковой материал.

Языковая обработка и реализация продукции органов чувств относительно точно отражают понятийную тематизацию и реализацию в ЯКМ (языковой картине мира), причем одним из стержней построения языкового образа является понимание движения как формы проявления динамики и статики.

Если подвести частные выводы на основе анализа конкретного языкового материала, то надо учитывать ряд сопутствующих факторов. Одним из таких важных факторов, влияющих на формирование концептуальной метафоры в самых разных сегментах и этапах ее создания, является феномен антропоцентризма. Именно этот подход способствовал формированию новых взглядов на «незыблемые» и устоявшиеся в многовековой практике понятия, как напр. пространство, форма, прототип и др. С ними уже непосредственно связаны проблемы языковых рефлексий.

Примечателен факт, что при значительном многообразии различий формальных и коннотативных, в исследуемом сегменте руки и ноги как источников тактильных ощущений и формирования целевых языковых рефлексий наблюдается в сопоставительном чешско-русском плане поразительное сходство фразеологических образований, даже на уровне концептуализационных схем. Различия наблюдаются, пожалуй, лишь в деталях формальной обработки и экспрессивном заряде выражений.

Другую картину в рамках исследуемого фрагмента сопоставляемого материала наблюдаем на уровне концептуальной метафоры. С данной точки зрения изучались и сопоставлялись два источника тактильных ощущений в качестве исходного звена формирования конкретных языковых рефлексий в целевых областях, причем особое внимание уделялось процессам, связанным со становлением метафор и их сопоставлением. Исследуя процессы создания

концептуальной метафоры и включая емкость семантики единиц, следует отметить, что более разнообразный характер метафорических образований наблюдается в тех источниках, которые являются с точки зрения этнокультуры более важными не только функционально, но и своей ролью в человеческой жизни. Из двух представленных такой является рука. С ней связано в обоих языках намного больше простых языковых рефлексий, включая разные схемы метафоризации, как напр. ориентационная схема «далеко» х «близко» или концепт «контейнер-ёмкость». Помимо них можно наблюдать также пеструю гамму всевозможных экспрессивных оттенков значения и одновременно много семантических несовпадений между языками. В случае ноги в обоих языках с ней связано намного меньше языковых рефлексий и господствующей оказывается схема «онтологической» метафоры, другие концептуализационные схемы представлены намного реже, напр. «ориентационная» в чешском: *na vysoké noze...na barskou nohu*, а в русском «онтологическая» (Коростенски 2017, 42).

ЛИТЕРАТУРА

1. Коростенски, Й. (2017). Роль антропоцентризма в процессах оязыковления понятий. *Acta FF ZČU*, год. 9, ъ. 2, 25-46.

Kryshkaliuk Anna
(*Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University*)

TRANSLATION PROCESS AND CONCEPTUAL BLENDING

Cognitive approaches to translation have taken a mighty leap forward (Muñoz 2017) with translation process viewed as cognitive process becoming its object. One of the problems to be looked into is the reconstruction of the translation process from the source language to target language with the latter being the focus of attention.

The solution to the problem mentioned above can be offered by the theory of conceptual blending (Fauconnier & Turner 2002). Having been applied more within cognitive linguistics and cognitive literary semantics the theory of conceptual blending finds its way within cognitive translatology (McElhanon 2006; Xu 2019). Such main assumptions of cognitive translation studies as functionality, creativity, context dependency and target-text orientation correlate with the theory of conceptual blending. From this perspective translation process can be reconstructed through target-source comparison rather than on the basis of the source text alone, or even in its relation to the overall possibilities of the target language.

Conceptual blending is good for observing the reconstruction of metaphorical meaning in the translation process, the rise of new conceptualizations and perspectives by profiling different parts of the base content. Normally construction of a blend involves four spaces: generic space, two input spaces and a blend (Fauconnier & Turner 2002, 41). To demonstrate how translation process can be reconstructed with the metaphorical meaning reconceptualized we have applied the conceptual

integration framework adapted to translation process. It includes generic space, source language text space, translator space and blend (Xu 2019, 90). By way of illustration we have chosen a short story «Dad's hats» by Larry Flewin and its translation into Ukrainian «Татові капелюхи» by Gazdun Mia:

[...] Robert was looking for cats and dogs. His dad had said that it was raining cats and dogs, but, try as he might Robert could not see them anywhere. [...] (Flewin 2018, 9).

[...] Він шукав відро. Його тато сказав, що ллє як з відра, але як Роберт не намагався, ніде його не бачив. [...] (Газдун 2018, 10).

The generic space is structured with such key image schemas as MASS, CONTAINER, INSIDE, OUTSIDE and SCALE. The input space 1, i.e. the source language text space contains linguistic representation «cats and dogs», «it was raining cats and dogs» of metaphorical meaning «it was raining hard». In the source language text space the amount of rain is measured by indicated high points of the QUANTITATIVE SCALE by profiling the INSIDE of CONTAINER full of animals. Consequently, such one-directional metaphorical mapping as RAINING HARD is RAINING CATS AND DOGS and RAIN is FLOW OF ANIMALS emerges.

Translator space represents the target linguocultural experience and enables linguocultural shift. The blend demonstrates metaphorical reconceptualization achieved in the translation process by profiling CONTAINER itself (відро) and implicating the amount of rain that can be contained there «ллє як з відра».

Thus the theory of conceptual blending is considered to be good for explaining translation processes, integration of cognitive linguistics into translation, establishing relationship between the source language text, the translator and his socio-cultural experience, as well as dealing with the problem of equivalence and indicating the impact of translations on the target system.

REFERENCES

1. Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. Basic Books.
2. Flewin, L. (2018). Dad's hats. In Ye.V. Mykhailova, O.V. Konstantinova (Eds.), *Ars Translatica : The Collection of Translations* (p. 9). Rivne : RSUH.
3. Газдун, М. (2018). Татові капелюхи. In Ye.V. Mykhailova, O.V. Konstantinova (Eds.), *Ars Translatica : The Collection of Translations* (p. 10). Rivne : RSUH.
4. McElhanon, Kenneth A. (2006). From Simple Metaphors to Conceptual Blending: The Mapping of Analogical Concepts and the Praxis of Translation. *Journal of Translation*, 2 (1), 31-81.
5. Muñoz Martin, R. (2017). Looking toward the future of cognitive translation studies. In J. W. Schweiter & A. Ferreira (Eds.), *The Handbook of Translation and Cognition* (pp. 555-572). John Wiley & Sons, Inc.
6. Xu, J. (2019). Research on cross-cultural translation strategies of metaphorical meaning expression under conceptual integration. *2nd International Conference on Arts, Linguistics, Literature and Humanities*. (pp. 89-95). UK : Francis Academic Press. doi: 10.25236/icallh.2019.019.

PROTOTYPE EFFECTS IN COGNITION

According to E. Rosch and her colleagues, humans treat categories as if they were structured in a probabilistic rather than an all-or-none fashion. That is, categories such as “bird” are not treated as combinations of discrete features from some independent number of physical dimensions (such as color and shape in the case of the red triangle). Features of natural categories are difficult to specify and these categories are often continuous rather than discrete (Corrigan 1989, 4).

Cognitive categorization is based on representativeness rather than formal class logic involving criterial attributes, and evidence of it has come largely from work on object and perceptual concepts such as color, furniture etc. More complex concepts such as musical themes, sentences, artistic style, works of art, crimes, etc. have been investigated (Corrigan 1989, 4).

In comparing across categories in a taxonomic hierarchy, some categories are more basic (more prototypical) than others. Basic level categories are in the middle of the hierarchy. According to E. Wehling, metaphoric source domain can be located at divergent levels of categorization. They can be above basic-level cognition (superordinate), at basic level cognition (basic-level), or below basic level cognition (subordinate). For example, the concept “dog” is a basic-level category, whereas “animal” is a superordinate category, and “dachshund” – a subordinate category (below the basic level of cognition) (Wehling 2013, 56).

The nature of human representation is a fundamental question regarding categorization. Objects and events are not stored directly in memory, but their representations are.

Prototype effects can result from many factors. In and of themselves, they say nothing about the exact form of representation in memory. Rosch noted that “...the facts about prototypes can only constrain, but do not determine, models of representation” (Rosch 1978, 41).

There is no agreement concerning the exact nature of the representation of the category level information and the exemplars in memory among proponents of the “prototype” view of categorization. It is not clear at this point whether exemplars, prototypes, or both are stored in memory and what the nature of the summary representations might be. Examples of different models of representation of prototypes include the view that features are averaged such that a mean prototype is produced, a frequency count is maintained so that a model prototype is formed, or that many summary statistics are calculated including central tendency, variance, and the shape of the distribution of feature values (Corrigan 1989, 5).

In the cognitive science literature, the organization of knowledge in memory has been described in many ways. It has been difficult to agree on a description of knowledge organization due to lack of agreement over the basic units of that

organization. That is, there is debate concerning what is the basic unit of cognition and whether or not there are multiple types of basic units.

One possible unit of cognition is known as a “schema”. Categories of objects and events have been labeled “schemata” by Alba, Hasher, Anderson and other scientists. These units represent information about objects or events as sets of variables, which specify values of particular attributes or objects. A schema also includes information about patterning of those features, it also captures generalities about which features of objects belong together or about which events go together to form episodes. The content of event schemata differs from that of object schemata; nevertheless, the principles that organize the two are similar. It means that both are organized hierarchically with superordinate, basic, and subordinate levels. Schemata may include propositional information as well as spatial information and linear orderings (Corrigan 1989, 5-6).

ЛІТЕРАТУРА

1. Corrigan, R. (1989). Introduction: Linguistic and non-linguistic categorization: Structure and process. In: Corrigan, R., Eckman, F., Noonan, M., (Eds.) Linguistic Categorization: Proceedings of an International Symposium in Milwaukee, Wisconsin, April 10-11, 1987. (pp.1-6). John Benjamins Publishing Company: Amsterdam/Philadelphia.

2. Wehling, E. (2013). A nation under joint custody: How conflicting family models divide US politics (Unpublished doctoral thesis). University of California, Berkeley, CA. Retrieved 2 February, 2020, from https://digitalassets.lib.berkeley.edu/etd/ucb/text/Wehling_berkeley_0028E_13309.pdf

3. Rosch, E. (1978). Principles of Categorization. In: Rosch, E., and Lloyd, B. B. (Eds). Cognition and categorization. (pp.27-48). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Макарова Алла

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

КУЛЬТУРНИЙ АРХЕТИП ЯК ЕЛЕМЕНТ В СИСТЕМІ КОДІВ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасному світі, який вже не є ані світом класичної парадигми, ані неklasичної і вже навіть не посткласичної, триває напружений пошук методології розгляду соціальних явищ, яка б поєднувала здобутки попередніх парадигм і водночас являла собою новий підхід. У світі, роз'єднаному культурними, етнічними, політичними, економічними протистояннями, індивід так само страждає від нерозуміння і неприйняття, від неможливості реалізувати свої таланти і бажання (Ковтун 2008, 3). Проте симптомом сучасної реальності стає відчутна неадекватність традиційних форм діяльності індивіда новим умовам «інформаційного» суспільства, а якому цілі пласти культури дискредитуються, нівелюються, перестають

сприйматися як життєво важливі. І справа не в «архаїчності» професій типу «людина-природа» та «людина-людина», а у нестримній гонитві за результатами омріяного прогресу у царині «людина-техніка» або «людина-знак». Відбувається одночасне співіснування у просторі міжкультурних комунікацій досвіду спілкування людини зі сферами духовного, душевного, суб'єктного та персонального і грубе «очищення» культури від персонального, формалізація процесів, які традиційно вважались духовними, переорієнтація на механіцистське ставлення до людини. Ще у ХХ столітті проблема конфронтації власне людського живого та механічного мертвого була поставлена вкрай гостро, при цьому механічне – не завжди машинне, як у Р.Бредбері чи О.Гакслі, а й, у традиціях «Володаря пернів» Р.Толкіна, «Володаря мух» В.Голдинга та «Зони покриття» С.Кінга, тваринне. Дивовижно іноді, як філософи передчувають чи візюнують небезпеки втрати «того, не знаю чого» і як наполегливо застерігають людство від суб'єктивності та егоцентризму, зведеного до статусу міжкультурної комунікаційної практики. По суті повторюючи декалог і ще кілька моральних правил, вони пробують привести до тями істоту, яка бачить і читає лише алгоритми, знаки, і заглиблена у саму себе як зразок і замкнене коло величі. Сама особа у ХХІ столітті стає закодованою реальністю, що все далі і далі від гасла «Пізнай саму себе», і за оцінками тих же філософів, цей процес триватиме і поглиблюватиметься.

І все ж саме відправний образ коду, символу, знаку, що супроводжує людську свідомість у ХХІ столітті, дає надію на «розкодування», «розчаклування» замкненої соціальної істоти. Потенціал культурного архетипу як методологічного дослідницького конструкту в цій проекції є величезним. «З позиції архетипичного аналізу можна розглянути й поняття культурного коду, ядром якого є народний менталітет. Визначальні риси того чи іншого народу та його ментальних рис знаходять своє втілення в культурних архетипах. Вони проявляють себе скрізь історію, культурні трансформації, фольклор, художню творчість, окреслюючи себе і в просторі сучасності. Міжкультурну комунікацію тоді, відповідно, можна представити як освоєння національного світосприйняття іншої культури, через вивчення культурних архетипів, значимих для народу протягом його існування, народних міфів, символів» (Міщенко 2014, 92-93). Як і в минулі часи, наратив, або *казка* здатні налаштувати людську свідомість на емоційний, а не на раціональний лад, буквально пробудивши її духовні здатності (Шарманова 2015). Не обов'язково дана *казка* як система кодів повинна бути міфологічною – але вона повинна бути концептуальною, створювати образ, в якому поєднано в єдину кодову систему самість (Я), силу (енергію), ситуацію (поле дії), бажання зміни (трансформації) – стимул до дії, усвідомлення мети дії (покликання) та уявлення результатів дії (розвиток, вихід із ситуації стагнації). Персонаж, що являє собою єдність самості, сили, мети і результату у певному образі і в певних часово-просторових обрисах, матеріальних артефактах як інструментах та соціальних зв'язках як соціальній підтримці, є чітко окресленим раціонально-ірраціональним кодом,

зразком для наслідування або відкидання (Гуцол 2007, 72). Концептуальні персонажі діють як Герой чи Антигерой і дія/діяльність їх постає як перекодована мовою граничних основ людського буття історія міжкультурного спілкування талановитих самостей. «Вже при поверхневому погляді на питання застосування архетипів у комунікаційній практиці виразно проступає їхня роль у процесі кодування/декодування повідомлень. Консенсус, до якого прагне ефективна комунікація, забезпечується спільним кодом, що єднає комунікантів. Архетип, який є основою для зв'язку людей поза актами мовленнєво-знакової взаємодії, власне, і відіграє роль такого коду. Він дозволяє індивідам долучитися до надбань колективного досвіду й прийняти загальнокультурне як власне екзистенційно важливе переживання» – стверджує М. В. Бутиріна (Бутиріна 2013, 14). І сама соціальна реальність постає як система кодів, які потрібно розшифрувати (розв'язати задачі) через діяльність. В такій проекції час і простір, як механічні, обмежуючі координати (дедлайни – мертві лінії обриву діяльності) втрачають первинне значення і їх місце заступає усвідомлення Місії, Покликання, Подорожі за видимі горизонти.

Архетипний підхід як частина сучасного методологічного дискурсу здатен інтегрувати позитивно-терапевтичний вплив міфотворчості як створення цілісного образу, з одного боку, і цілепокладання як раціональної основи самореалізації, з іншого. Штучно розірвана система культурної комунікації в її зв'язку індивіда, групи, організації та соціального інституту відновлюється вже не з зовнішніх, чисто механістичних позицій, але з позицій смислів діяльності, перспектив майбутнього, відновлення істинності значень. Це – нова консолідація сутнісних сил в людині, відновлення її зв'язку із вищими цінностями. Можна зневажливо відмахнутися від індивідуальної смислбуттєвої «хибності» – мовляв, проблеми суб'єктів часто лишаються «проблемами суб'єктів» і не створюють загальної картини (хоча з цим могли б посперечатися не лише С. К'єркегор, Ф. Ніцше, Ф. Достоєвський, Ж. Верн, Т. Шевченко, І. Франко та Леся Українка, В. Маяковський (як літератори), та Е. Дюркгайм і Е. Фромм, В. Франкл, М. Вебер (як дослідники соціальної реальності), але також і математики, які знають ціну плюсу і мінусу). Проте кризова «хибність», спотвореність культурних кодів веде до загибелі високорозвиненої техногенної цивілізації, і лише колективне несвідоме, викликане методом активації культурних архетипів через спільну діяльність, може врятувати ситуацію. Серед таких архетипів – не лише мотиви трансформації та розвитку, долеборства і богоборства, а й мотив «засинання» Концептуального персонажа на етапі напіввиконаної місії; а слідом за ним – як за зимою весна – «вічне повернення» і передача здобутого. На практиці це означає боротьбу з обставинами за культуру, як чинили згадані і безліч незгаданих **діячів культури**, «будителів свідомості». Пробудити, актуалізувати архетип – означає розкодувати заплутану і зникаючу матрицю діяльності зі збереження людської сутності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутиріна, М. В. (2013). До питання застосування архетипів у комунікаційній практиці. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Соціальні комунікації. Т. 21, Вип. 13. 13-17.

2. Гуцол, С. Ю. (2007). От архетипа к кенотипу: некоторые аспекты концептуального анализа міфологем. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць*. № 2(20). – Ч. 1., 69–75.

3. Ковтун, Н. М. (2008). Архетип культурного героя в українській духовній традиції: історико-філософський контекст: автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. К.

4. Міщенко, М. М. (2014). Українські національні архетипи: від колективного несвідомого до усвідомленої національної ідентичності (до актуальності методології архетипічного аналізу). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософські перипетії*, № 1130, вип. 51, 90-94.

5. Шарманова, Н. М. (2015). *Етнолінгвістика: навчальний посібник для студентів факультету української філології*. Кривий Ріг: НПП АСТЕРІКС.

Аль-Бухаїсі Ліна
Науковий керівник – доц. Сітко А.В.
(Національний Авіаційний Університет)

АНГЛІЙСЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ З ПОЗИЦІ ПЕРЕКЛАДУ

Перекладна література, що потрапляє в культурний простір кожного народу, вступаючи у складні взаємостосунки з його оригінальною літературою, суттєво доповнює літературний процес, розширює його тематичні, жанрово-змістові, естетичні межі (Рудченко 2019, 107).

Прислів'я та приказки є поширеним жанром усної народної творчості кожного народу. Ще з давніх-давен людство розуміло, що його мудрість та сила духу знаходиться саме у прислів'ях та приказках і їх знання сприяє не тільки кращому розумінню мови певного народу, але й дає можливість краще зрозуміти певний народ, його особливості та спосіб мислення. Приказки та прислів'я пронизують будь-яку мову світу і є її невід'ємною частиною, в них закарбоване історичне надбання людства від давності до сьогодення. Влучне використання прислів'я чи приказки надає промові людини виразність, переконливість, емоційне забарвлення.

Питання про використання прислів'їв та приказок в сучасній англійській мові є актуальним. Деякі науковці присвячують свої дослідження цьому питанню, зокрема: А. Афанасьєв, В. Гвоздьов, А. Потєбня вивчали особливості перекладу прислів'їв та приказок, тоді як, Ф. І. Буслаєв, К. І. Грігас, О. Дандіс, В. П. Жуков, Х. Касарес, Ю. І. Левін, Г. Л. Пермьяков досліджували питання використання прислів'їв та приказок в сучасній англійській мові.

Порівняння прислів'їв і приказок різних народів демонструє спільні риси цих народів та сприяє їх взаєморозумінню та зближенню. Англійська мова збагачена ідіоматичними висловлюваннями, прислів'ями та приказками, які постійно зустрічаються в журналах, художніх творах, газетах по телебаченню тощо, і звичайно ж в повсякденному спілкуванні англійців. Велика кількість англійських та українських прислів'їв та приказок багатозначна, що робить їх важкими для тлумачення. Важливо пам'ятати, що утворюючись у різних історичних умовах та часі, прислів'я та приказки української та англійської мов досить часто використовують різні об'єкти та образи задля вираження одних і тих же або схожих думок, які, відповідно, показують різний побут та устрій цих народів і часто не являються абсолютними еквівалентами. Цікаво, що досить часто англійські прислів'я повністю відповідають українським так, нібито вони чітко перекладені (Вєрба 2008, 246), адже художній переклад допомагає зберегти національні традиції в культурі кожного народу, мовою якого він виконується. Він захищає свою мову від вторгнення сторонніх форм, котрі знищують чи замінюють національні форми (Печериця 2019, 70).

Способи перекладу англійських прислів'їв та приказок умовно можна класифікувати так :

1) прислів'я та приказки, які ідентично перекладаються українською мовою. Це прислів'я і приказки так званого «легкого» перекладу. До даної категорії можна віднести такі приклади: *honesty is the best policy* – *чесність – найкраща політика*; *all is well that ends well* – *все добре, що добре закінчується*; *there is no smoke without fire* – *немає диму без вогню*; *custom is a second nature* – *звичка – друга натура*; *better late than never* – *краще пізно, ніж ніколи* (Longman Dictionary of Contemporary English 2003, 1949). Але, на жаль, таких приказок та прислів'їв не так вже й багато, менше 15%;

2) прислів'я та приказки, які частково перекладаються українською мовою. Їх кількість складає приблизно 55%. Наприклад, *he laughs best who laugh last* – *краще за всіх сміється той, хто сміється останнім* (дослівний переклад) / *добре сміється той, хто сміється останнім* (українське прислів'я); *tastes differ* – *смаки різні* (дослівний переклад) / *про смаки не сперечаються* / *на колір і смак товариш не всяк* (українське прислів'я); *too much knowledge makes the head bald* – *занадто багато знань роблять голову лисою* (дослівний переклад) / *багато знатимеш, скоро постарієш* (український варіант прислів'я) (Longman Dictionary of Contemporary English 2003, 1943);

3) прислів'я та приказки, переклад яких значно відрізняється від оригіналу, але загальний зміст виразу зберігається. Таких приказок та прислів'їв в англійській мові близько 30%. Можна навести такі приклади: *Jack of all trades and master of none* – *за всі справи братися, та нічого не зробити* / *за все береться, та не все вдається*; *in for a penny, in for a pound* – *назвався грибом, ліз у кошик*; *if the cap fits, wear it* – *на злодієві шапка горить*; *second thoughts are best* – *сім разів відміряй, один раз відріж*; *the best is always the enemy of the good* – *від добра добра не шукають* (Longman Dictionary of Contemporary English 2003, 1938).

Варто відзначити, що існує ще одна особливість перекладу англійських прислів'їв та приказок, а саме, завжди потрібно шукати український еквівалент для того, щоб зрозуміти який сенс хотів донести мовець. І знову виникають труднощі. Якщо здійснити переклад прислів'я «*The pot calls the kettle black*», то дослівно воно звучатиме «*Горщик обзиває цей чайник чорним*». Для українця ближчим буде прислів'я: «*Чия б корова мукала, а твоя б помовчала*», а от якщо це прислів'я перекласти знову на англійську мову, то ми отримаємо «*Anyone's cow may moo, but yours should keep quite*», тобто видно, що початковий та кінцевий варіанти цього прислів'я дуже далекі один від одного.

Перекладачеві потрібно бути досить уважним при перекладі і враховувати мовні особливості, а інакше можна потрапити в незручне положення. Для того, щоб правильно перекласти прислів'я або приказку, в першу чергу, потрібно з'ясувати чи є схожий фразеологічний зворот в українській мові. Якщо такого звороту немає, то доведеться вибрати аналогічний, але з іншою основою. Слід також пам'ятати, що емоційне та стилістичне забарвлення не завжди збігаються. При виборі можна відштовхнутись від максимально наближеної лексичної однорідності. «*A friend*

in need is a friend indeed» – «Друг в біді є справжній друг» (дослівний переклад). За лексичним складом ближче прислів'я: «Друг при потребі – справжній друг», але найпоширенішим та найбільш вживаним варіантом цього прислів'я є: «Друг пізнається в біді».

Потрібно пам'ятати, що для будь-якого англійського прислів'я чи приказки завжди знайдеться український відповідник, лише потрібно серйозно віднестись до перекладу адже праця сучасного перекладача мусить бути глибоко творчою, такою, що передає не лише основний зміст твору, але й образи, реалії та характерний колорит епохи, яку відображено, адже кожен оригінал за своїм образом (та кожна адресна група за своїм типом і складом) потребує свого, завжди індивідуального підходу (Сітко 2012, 274).

Знання англійських приказок та прислів'їв збагачує словниковий запас, допомагає засвоїти образний лад мови, розвиває пам'ять ознайомлює із народною мудрістю (Есипенко 1992, 96). В процесі пошуку потрібних варіантів перекладу виразів на свою рідну мову дуже розвиває перекладача та його перекладацькі навички. Саме прислів'я передають світосприйняття народу, його розуміння емоцій та трактування різноманітних подій та понять (Ужченко 2007, 494) бо саме вони допомагають потрапити у внутрішній світ мовця та зрозуміти його характер та, власне, хід думок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верба Л. Г. (2008). Порівняльна лексикологія англійської та української мов. Вінниця: Нова книга.
2. Есипенко Д., Новиченко М. (1992). Українські прислів'я та приказки. К.: Знання.
3. Печериця І.І., Сітко А.В. Особливості відтворення англомовних фразеологічних одиниць з колірним компонентом. *The results of scientific mind's development: 2019: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (2권)*
4. Рудченко Ю.Р., Сітко А.В. (2019) Способи перекладу зачинів і кінцівок українських народних казок. *Problems and prospects of implementation of innovative research results: collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (3), December 13, 2019. Valletta.*
5. Сітко А.В. (2012). Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови (267-274). Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць (22). Н.М. Корбозерова (ред.). К.: Логос.
6. Ужченко В.Д. (2007). Фразеологія сучасної української мови. К.: Знання.
7. Longman Dictionary of Contemporary English, 2003. 1949.

ЗОБРАЖЕННЯ ЧАСУ І ПРОСТОРУ У ПОВІСТІ П. ТРЕВЕРС «MARY POPPINS»

Час і простір невіддільні один від одного і, у зв'язку з цим, М. Бахтін увів на позначення єдності цих категорій поняття «хронотоп», де хронос – це час, а топос – простір. У процесі зображення дійсності ці категорії стають одним із засобів передачі думок, почуттів як героїв, так і автора.

Художній простір активно розглядався такими науковцями, як М. Бахтін, Д. Ліхачов, Ю. Лотман, В. Пропп, В. Топоров та ін.

Художній простір за своєю сутністю має такі характеристики: відкритість, замкненість, просторість, доступність / недоступність до огляду, місткість, сенсорне сприйняття, відносність до місця розташування людини тощо. У залежності від цих характеристик, простір може бути відкритим, закритим, зовнішнім (макрокосм) і внутрішнім (мікрокосм), «своїм» і «чужим», прямим і кривим, великим і малим, локальним і глобальним, близьким і далеким тощо (Коркішко 2010, 388).

Слід наголосити, що художній простір конкретизується та реалізується за допомогою предметів, що наповнюють твір, тому що художній простір літературного тексту набуває свого семантичного й формального наповнення через предмети, що у ньому знаходяться, які визначають його кордони.

За ступенем умовності категорії простору і часу можуть бути в літературному творі відносними і конкретними. Для сприйняття літературного твору не принциповою є відмінність між вигаданим і реальним топосом. Головне, що вони художньо втілюють авторську думку і є символами світу, який втратив уявлення про моральність.

Поняття майбутнього в літературі невіддільне від уявлення про зворотність часу і простору. Про це свідчить ідея Ф. Ніцше про «вічне повернення», яке передбачає зв'язок часу з можливим переходом в дійсність і навпаки, часом не випадковим, а закономірним.

До елементів художнього простору у повісті П. Треверс належить вигаданий нею світ: Вишневий провулок і Будинок Номер Сімнадцять, «найменший будиночок у всьому провулку»; сусідній будинок, де живе міс Ларк із собаками Едуардом і Варфоломієм; на розі провулка – будинок Адмірала Бума, схожий на корабель («Навіть в палісаднику стояла щогла з прапором, а на даху був позолочений флюгер у вигляді підзорної труби») (Треверс, 2016).

Простір повісті отримує новий вимір, коли Мері Поппінс веде Джейн і Майкла в гості до свого дядька містера Перука, що, безумовно, розширює межі чітко окресленого світу. Крім «виходу в гості» до дивного дядечка, в першій повісті є розділ «Повний місяць», коли вони вночі йдуть до Зоопарку і

потрапляють в світ, де замість звірів в клітках сидять люди, а самі звірі гуляють і заглядають в клітки. «Все шкереберть!» – вигукнула Джейн» (Треверс, 2016).

Ці слова можуть служити кращим коментарем особливостей простору літератури нонсенсу. Світ ставиться з ніг на голову, всі традиції порушуються. У повістях П. Треверс дивацтво є основою існування персонажів. Герої дорослого світу ототожнюються з людьми, які в дитинстві не здійснили свої мрії, наприклад, Адмірал Бум, який бажав вирушити в плавання, втілює споконвічну мрію дитини подорожувати на кораблі в далекі країни і т.д.

У другій повісті вводиться новий простір – це парк, де відбуваються дивні речі. Саме сюди повертається Мері Поппінс, спустившись до дітей на повітряному змії. Тут з'являються нові персонажі, які стануть невід'ємною частиною казкових книг: сторож (що розривається між правилами, які неможна порушувати і мріями про дитячу свободу), Нелей (мармуровий хлопчиком з дельфіном), морозівник і Прем'єр-Міністр, а також старенька, яка продає повітряні кульки.

У парку відбувається безліч неймовірних подій: оживає мармуровий Нелей; Джейн потрапляє до світу пластилінових чоловічків разом з будинком і садком біля будинку, які вона сама йвиліпила; Майкл відправляється на далеку планету кішок, яким служать неслухняні діти; в парку зустрічається мисливець і лев (статуетка, що стоїть в будинку Бенксів на каміні); там же відмічається Хеллоуїн, і в честь цього свята зберуться разом всі персонажі повістей, щоб потанцювати. Також у парку дорослі хочуть повернутися в світ дитинства (Сторож, міс Ларк, Прем'єр-Міністр та ін.), а діти – пережити неймовірні пригоди.

Варто зазначити, що однією з важливих особливостей структури фантастичного простору є польоти, які є невід'ємною частиною пригод дітей. Джейн і Майкл літають на повітряних кулях, на льодяниках-кониках, а Мері Поппінс – на паперовому змії. Небо у повісті заповнене великою кількістю повітряних кульок. Вони додають простору відтінок дитячості, дива, мрії, навіть свого роду солодкого сну. Таким чином, в казковому просторі ми можемо виділити своєрідну виразну вертикаль (верх і низ), що дозволяє дітям осягнути буття не тільки на землі, а й на небі.

Потрапити у фантастичний простір одночасно легко і складно. Він принципово закритий для сторонніх – серйозних, «правильних» людей. Проте це не стосується віку, в душі кожної людини може жити дитина, і саме дитячі риси дозволяють проникнути в особливий світ казки. Просто дорослі люди забули про те, як чудово вийти з рамок, що обмежують існування, жити не за правилами і не за приписами, що кожна людина вільна і легка, неначе повітряна кулька.

Особливістю взаємодії реального і казкового світу у П. Треверс є непомітний перехід від буденності до чудес, а потім все повертається в початковий стан. Мері Поппінс – посередник між двома світами, вона використовує фантастичні предмети: парасольку з ручкою у формі папуги, килимову сумку, дивний градусник, який показує не температуру, а якості того, хто його використовує (Майкл – «великий пустун і бешкетник», Джейн –

«легковажна і неакуратна», Мері Поппінс – «повна досконалість у всіх відношеннях» тощо) (Треверс, 2016)

Мері Поппінс має «ключик» не тільки до своїх речей, але і до чужих предметів і тварин: собак міс Ларсон – Едуарда і Варфоломія, жайворонка міс Ендрю, до танцюючої корови або розумної Кішки, яка дивилася на Короля тощо. Отже, головна героїня відчуває увесь світ і знає всі його історії як реальні, так і фантастичні. Чарівні речі або істоти часом допомагають дітям подолати тривимірний простір свого будинку, парку або лондонської вулиці.

Коли все знову стає на свої місця, Джейн і Майкл починають сумніватися чи насправді все відбувалося, чи їм все привиділося. Вигаданий світ в повістях П. Треверс набагато яскравіший, ніж світ реальний, тому що це світ поетичний, творчий.

Категорія часу теж не залишена осторонь. У повісті згадуються дні тижня, свята, але саме час тут носить умовний характер. І найістотніше, що розриває циклічність часу, це поява і зникнення головної героїні. Вона з самого початку чітко визначає час свого перебування з Джейн і Майклом – це і є лінійність.

Діти дорослішають, але їхня няня залишається незмінною і лише тоді коли вона залишає дітей може трактуватися як їх дорослішання, яке є неминучим, як і неминуче розставання. Але в циклічному часу Джейн і Майкл назавжди залишаться зі своєю нянею.

Отже, категорії художнього простору і часу залежать від художньої свідомості, специфічних установок творчого методу, психологічних та ідеологічних позицій автора і конкретних завдань, які вони ставлять у своїх творах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коркішко, В. О. (2010). Часопростір як формотворча категорія художнього тексту. *Актуальні проблеми слов'янської філології*, XXIII, 1, 388–395.
2. Треверс, П. Л. (2015). *Мері Поппінс*. – Харків: Septima.
3. Travers P. L. *Mary Poppins*, from https://royallib.com/book/Travers_P/Mary_Poppins.html.

Василенко Ірина
(Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана)

ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ФАХОВОГО ПЕРЕКЛАДУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасний підхід до вивчення іноземних мов здебільшого спирається на вдосконалення навичок усного спілкування як у побутовому, так і професійному напрямках. Останнім часом підготовлена та впроваджена в

практичне користування велика кількість підручників, насичених різноманітними матеріалами усного спрямування, оскільки сучасний мовний освітній процес віддає перевагу більш гнучким моделям навчання на противагу статичним параметрам організації навчального процесу. Отже, відбувається перехід від звичного граматики-перекладного методу викладання до комунікативного. Насправді, навички усної комунікації дуже актуальні для подальшого особистісного та професійного розвитку, проте не треба зменшувати актуальність письмового перекладу, зокрема фахової літератури. Адже в процесі вивчення фахової іноземної мови майбутні фахівці повинні опанувати певні мовні компетенції для подальшої професійної взаємодії, а саме: досягти достатнього рівня володіння іноземною мовою, впевнено використовуючи спеціальну термінологію; вміти аналізувати та перекладати фахову літературу; редагувати іншомовні тексти; вести ділове листування; складати різноманітну ділову документацію; готувати доповіді та презентації іноземною мовою тощо. Очевидно, що для виконання цих та багатьох інших завдань набуття перекладацької компетентності суттєво допоможе підвищити рівень професійної підготовки майбутніх фахівців.

Проте, коли йдеться про письмовий переклад фахового тексту, або окремих речень, насичених вузькопрофесійною термінологією, для більшості студентів такі завдання часто виявляються доволі проблемними. Їм зазвичай простіше виконувати завдання, спрямовані на усне мовлення, незважаючи, навіть, на досить обмежений обсяг фахової лексики, який вони встигають опанувати вже наприкінці першого року навчання. Однією з причин може бути відсутність системної роботи зі словником для пошуку відповідної фахової термінології, нерозуміння структури англійського речення і, відповідно, хибне сприйняття інформації, закладеної у фаховий текст, хоча при перекладі професійних текстів неприпустиме відхилення від змісту оригінального тексту. При цьому такому поняттю, як «міжкультурна комунікація», увага майже зовсім не приділяється, отже відсутній повноцінний процес засвоєння та, відповідно, відтворення іноземної мови, оскільки взаєморозуміння між різними культурами можна досягнути тільки шляхом міжкультурної комунікації. Зазначимо, що появу поняття «міжкультурна комунікація» пов'язують з роботою Е. Холла та Д. Трагера «Культура як комунікація» («Culture as Communication», 1954), у якій автори вперше запропонували цей термін для широкого вжитку. Пізніше основні положення та ідеї міжкультурної комунікації були більш детально представлені в роботі Е. Холла «Німий язик» («The Silent Language», 1959), у якій автор показав тісний зв'язок між культурою та комунікацією. Розвиваючи ідею про взаємозв'язок цих понять, Е. Холл дійшов висновку про необхідність навчання культурі, запропонувавши поставити проблему міжкультурної комунікації в центр багатьох наукових досліджень, виокремивши її в самостійну навчальну дисципліну.

Ще одним з факторів, що ускладнює роботу студентів у напрямку підвищення якості роботи над фаховими перекладами, є доволі значна обмеженість в часі на користь завдань усного спрямування. Так, коли студенти отримують завдання з подвійного перекладу фахових текстів, більше проблем у

них виникає, як правило, з перекладом англійською мовою. Цю проблему, знов таки, прийнято пояснювати обмеженістю лексичного запасу; багатозначністю багатьох англомовних термінів та, відповідно, складністю вибору відповідної контексту термінології; невмінням правильно структурувати англійське речення. Проте, і україномовний варіант перекладу часто висвітлює доволі низький рівень володіння культурою рідної мови. Так, В. Комісарів відзначає, що навчання перекладу тісно пов'язане з мовною підготовкою студентів, в залежності від якої існує дві навчальні ситуації. Якщо в першій ситуації студенти вільно володіють як мовою оригіналу, так і мовою перекладу, то тоді викладання зводиться до формування перекладацької компетенції, розвитку перекладацьких навичок, вмінню використовувати мовні засоби на різних етапах міжмовної комунікації. Проте, частіше ми стикаємося з протилежною ситуацією, коли процес навчання починається в умовах недостатнього рівня знань іноземної мови. У цьому випадку процес навчання набагато ускладнюється і вимагає від викладача високої компетенції та професіоналізму. [2] За словами Х.-Г. Гадамера «вимога вірності оригіналу, яку ми застосовуємо до перекладу, не знімає принципової різниці між мовами. Всякий переклад, що всерйоз відноситься до свого завдання, ясніше і простіше оригіналу». [1]

Отже, перед викладачем іноземної мови постає завдання пояснити студентам певні правила роботи над перекладом фахових текстів та знайти можливість якнайефективніше опрацювати цей матеріал, застосовуючи компетентісний підхід до процесу навчання перекладу текстів за фахом на основі розуміння походження термінів (етимологічна компетенція). Цілком очевидно, що без створення перекладацької компетентності, куди можна віднести лінгвістичну, соціолінгвістичну, когнітивну, соціокультурну та інформативну компетенції, малоімовірно досягти певних позитивних результатів в цьому навчальному напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы филос. герменевтики: Пер. с нем./Общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова.- М: Прогресс, 1988.-704 с.
2. Комиссаров В.Н. Теоретические основы методики обучения переводу. М.: Рема, 1997. 111 с.

ВІДТВОРЕННЯ КОМПОЗИТНИХ ПРИКМЕТНИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРУ В УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ПЕРЕКЛАДАХ ПРОЗОВИХ ТВОРІВ РЕЯ БРЕДБЕРІ

Питання функціонування кольоропозначень у художньому тексті та їхнього перекладу українською мовою є об'єктом висвітлення у наукових працях О. О. Алейнової, І. М. Бабій, І. В. Ковальської, А. К. Мойсієнка та інших лінгвістів. Кольороназви є показниками індивідуальності автора, розкривають особливості сприйняття ним художнього світу та відображення його мовними засобами, мають окрім денотативного, конотативне навантаження у тексті, створюють важливі для поетичної картини світу письменника образи.

Своєрідність авторського мислення американського письменника Рея Бредбері, його індивідуального сприйняття та відтворення дійсності знайшли відображення у вживанні у текстах романів і повістей автора великої кількості сенсорної лексики, серед якої значне місце займають кольороназви. Вони впливають на емоційне сприйняття та викликають особливі асоціації у мовомисленні читача.

У повісті Рея Бредбері «Кульбабове вино» домінувальними є яскраві кольори, серед яких переважають жовтий, зелений, червоний та їхні відтінки, яким притаманні неймовірні авторські поєднання. Часто письменник послуговується складеними прикметниками, які містять поєднання кольорономінації і компонентів на позначення певних предметів повсякденного вжитку, природних явищ, частин тіла, об'єктів природи, які опосередковано містять натяк на певний колір. Такі складені прикметники створюють метафоричність та образність художньої оповіді.

В українськомовному перекладі повісті В. Митрофановим застосовано такі засоби для відтворення композитних колірних лексем:

- калькування, прямий відповідник: *all pervasive blue and secret smell of summer storms and lightning* (Bradbury 2006, 113) – ...всепроникний, мов ладан, таємничо-блакитний дух літніх гроз та блискавиць (Бредбері 2011, 131);
- заміну мотивованих опосередкованих кольоропозначень на прямі кольороназви: *corn-haired boys and flour-haired old men* (Bradbury 2006, 63) – білявих хлоп'ят і сивоголових дідів (Бредбері 2011, 73) (в українському варіанті дещо втрачено стилістичне забарвлення кольоропозначення, воно зазнає генералізації та стилістичної нейтралізації, немає згадки ні про пшеницю, ні про муку, а лише відтворено асоційовані з ними кольороназви);
- звуження значення через вилучення компонента, що позначає об'єкт порівняння і збереження лише прямої номінації кольору: *pickle-green frogs* (Bradbury 2006, 126) – зелених жабок (Бредбері 2011, 148);
- вилучення компонента на позначення кольору: *green-sea pickles* (Bradbury 2006, 122) – мариновані корнішони (Бредбері 2011, 143);

- доповнення опосередкованого кольоропозначення уточнювальним лексичним компонентом, який містить пряме позначення кольору: ... comes the trolley, painted the colour of tangerines (Bradbury 2006, 113) – впливає трамвай, жовтогарячий, як мандарин (Бредбері 2011, 130);
- контекстуальна заміна: He fixed his bright, stuffed-fox, green-glass-eyed gaze upon the wonderful merchandise (Bradbury 2006, 105) – блискучих, склисто-зеленкуватих, як в опудала лисиці, очей (Бредбері 2011, 122);
- смисловий розвиток: And there were the ears with the sunlight shining through them bright warm peach wax (Bradbury 2006, 126) – вони тепло світяться проти сонця, схожі на рожеві персики (Бредбері 2011, 148) ;

Серед композитних прикметників на позначення кольору у мові повісті «Кульбабове вино» є такі, до складу яких не входить прикметник на позначення кольору, а номінація носить мотивований характер і здійснюється опосередковано. Це може бути вказівка на предмет, явище природи, частину тіла і т.д. У перекладах українською мовою важко зберегти структурну відповідність між англійськомовними та українськомовними варіантами кольоропозначень. В. Митрофанов, наприклад, відтворює складені прикметники порівняльними конструкціями, у яких втрачено лексему на позначення кольору, і кольоропозначення здійснюється опосередковано: her face a peach-coloured moon (Bradbury 2006, 63) – з обличчям, наче схожий на персик місяць уповні (Бредбері 2011, 73).

Отже, відтворюючи семантику індивідуально-авторських словесних образів з колірним компонентом, перекладачі вдаються до калькування, замінюють структурно-лексемний склад образу, вилучають колірний компонент і компенсують його семантику неколірними відповідниками або навпаки, замінюють неколірну лексему, яка тільки містить асоціативні лексичні компоненти на позначення кольору, на колірний відповідник.

В українськомовному перекладі повісті Рея Бредбері «Кульбабове вино», здійсненому В. Митрофановим, переважно складені прикметники-кольоропозначення перекладені за допомогою порівняльних конструкцій, тобто перекладачеві не завжди вдається зберегти структурну відповідність, проте він намагається якнайповніше відтворити конотації оригіналу та досягнути адекватного перекладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алейнова, О.О. (2007) Переклад колірної лексики в художньому тексті (на матеріалі творів англійської письменниці Мюріел Спарк) : [англо-російський переклад]. *Держава та регіони. Гуманітарні науки*, 1, 50-53.
2. Ковальська, І.В. (2001) Колористика як перекладознавча проблема (на матеріалі українських і англійських художніх творів): автореф. дис. ... канд. філол. наук, К., 2001, 20 с.
3. Ковальська, І. (1999). Особливості відтворення стилістичної семантики колірних лексем у перекладі (на матеріалі української та англійської мов). *Мовознавство*, 4-5, с.67-70.
4. Бабій, І.М. (2004). Про метафоричне уживання кольороназв: традиційне й оказіональне (на матеріалі творів М. Коцюбинського і М. Хвильового. В:

Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Мовознавство. (с. 192-198).

5. Бредбері, Р. (2011). *Кульбабове вино*. Пер. з англ. В.Митрофанова. Тернопіль, 328 с.

6. Bradbury, Ray (2006). *Dandelion Wine*. М.: Айрис-пресс, 320 с.

Гребіневич Тетяна
Науковий керівник – доц. Шемуда М.Г.
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНІ СІДНІ ШЕЛДОН «IF TOMORROW COMES»

Актуальність дослідження характеризується підвищеним інтересом науковців до мовних засобів, які виражають індивідуальну чи групову картину світу, ментальність народу. Такими є фразеологізми, які відображають світогляд народу, суспільний лад, ідеологію епохи. Стійкі вислови, їх структуру, семантику, походження та взаємозв'язок з іншими мовними одиницями вивчає фразеологія. Фразеологізми займають особливе місце в словниковому складі англійської мови. Їх специфічна структура приваблює і зацікавлює науковців, а з іншого боку вимагає серйозного аналізу змісту та форми мовних одиниць. Фразеологізми є частиною культури англійського народу, тому потрібно знати і розуміти їхню структуру, семантику та суть. Без знань та розуміння фразеологізмів дуже важко зрозуміти мислення носіїв мови.

Починаючи з 30-х років минулого століття, було видано багато праць, які висвітлюють основні питання фразеологічної теорії. Вагомий внесок зробили М. Ф. Алефіренко, В. Л. Архангельський, Ш. Баллі, Л. А. Булаховський, В. В. Виноградов, В. П. Жуков, О. В. Кунін, К. І. Мізін, Є. Д. Поліванов, Л. Г. Скрипник, О. І. Смирницький тощо.

У лінгвістиці відомо понад двадцять визначень фразеологізму, але жодне з них не знайшло загального визнання. Беручи за основу визначення О.О.Селіванової, під фразеологізмом розуміємо окремо оформлене сполучення, яке складається з двох і більше слів, що мають цілісне значення. Слова, що входять до складу фразеологізмів, називаються компонентами (Селіванова 1995, 378).

Під час дослідження нами було виявлено, що Сідні Шелдон у романі «If tomorrow comes» найчастіше використовує фразеологізми, в основі яких згадуються описи частин тіла, систем або функцій організму.

to kill in cold blood – холоднокровно вбивати

When, during the commission of a felony, someone tries to kill in cold blood, we believe that that person should be properly punished (Sheldon 2006, 492).

Також велику кількість займають фразеологізи, в яких згадуються назви тварин, риб, птахів. Найменше у романах Сідні Шелдон вживаються

фразеологізми, в яких використовуються слова, пов'язані із звуками, фразеологізми, в яких згадуються описи погодних явищ, частин дня, фразеологізми, в яких згадуються біблійні, міфологічні, казкові або історичні події та персоналії та фразеологізми, в основі яких вживаються назви предметів одягу, догляду за собою. Наприклад, *to get all the colors of the wind, the brand of Cain – Каїнова печать, to scream like a banshee – кричати як сирена повітряної тривоги.*

Her mother had once told her, “Honestly, child, sometimes I don’t recognize you. You’ve got all the colors of the wind in you” (Sheldon 2006,104).

Topper screamed like a banshee, but we’ve got a deal.

The third is symbolical. The manner of my death marking me on the forehead. The brand of Cain (Sheldon 2006, 321).

До окремої групи ми відносимо фразеологізми, які не відрізняються яскраво вираженою тематичною спільністю.

Можна зробити висновок про те, що використання фразеологізмів, а також тематика їх вживання в англomовних художніх романах Сідні Шелдон є явищем надто поширеним. Виявлено, що автор використовує різні фразеологізми для того, щоб мова роману не була сухою, а емоційною, насиченою та легкою для сприйняття читачами.

Класифікувавши фразеологізми у романах Сідні Шелдон «*If tomorrow comes*» за структурною ознакою, ми з'ясували, що серед використаних фразеологізмів переважають: конструкції, структура яких складається з прикметника + іменника, конструкції, структура яких складається з дієслова + іменника та структура яких складається з прийменника + іменника. Подібні структури зустрічаються, як правило, у мові героїв, тобто вживаються автором опосередковано. Виявлено, що автор не мислить одноманітно і використовує різні за структурою фразеологізми. Маловживаними у романах Сідні Шелдон є конструкції, де ключовим елементом фразеологізму є власне ім'я, конструкції з запереченням “no”, “not”, конструкції, структура яких складається з дієслова + прийменника, конструкції, структура яких складається з дієслова + прикметника + іменника та конструкції, структура яких складається з прийменника + прикметника + іменника.

Конструкції з запереченням “no”, “not”: *oil and water do not mix* – не можна поєднати несумісне. Гусак свині не товариш.

The Stanhopes and the Whitneys would never mix, Tracy thought. Oil and water. And the Stanhopes are the oil. And what am I going on about like an idiot? Talk about ego (Sheldon 2006, 198).

Конструкції, структура яких складається з прикметника + іменника: *a scarlet letter* – червона літера (символ ганьби перелюбниці; прикріплювався їй на груди).

They made her feel it was a stigma. Now I know what I should have worn, Tracy thought. A scarlet letter (Sheldon 2006, 65).

Конструкції, структура яких складається з дієслова + іменника: *to go nuts* – зійти з розуму.

“Sorry I couldn’t meet you at the airport,” he told Tracy, “but the whole town’s gone nuts (Sheldon 2006, 297).

Проаналізувавши випадки вживання фразеологізмів у романі Сідні Шелдон *«If tomorrow comes»*, зазначимо, що фразеологізми в обох романах автора вживаються в основному в діалогічному мовленні, у внутрішній мові героїв, і в складні моменти сюжету. Це говорить про прагнення автора надати діалогам персонажів природність і експресивність, що є одним з найважливіших показників стилістичної забарвленості мови романів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.
2. Sheldon S. (1995). *If Tomorrow Comes*. United States: Warner Books.
3. Terban Marvin (1996). *Scholastic Dictionary of Idioms*. New York: Scholastic Inc.

Гура Карина
Науковий керівник – доц. Бережна М.В.
(Криворізький державний педагогічний університет)

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ (на матеріалі х/ф «Deadpool»)

На сьогодні існує безліч визначень поняття інтертекстуальності. Досить поширеною є думка про те, що кожний текст є інтертекстом. Цей постулат обстоюють Р. Барт, Ю. Кристева, Ж. Деріда, Ю. Лотман та інші науковці. Тобто кожний текст не існує ізольовано в часі й просторі, він у будь-якому випадку містить у собі відгомін попередніх текстів, акумулює напрацювання попередніх поколінь. Дослідження, переважно, концентруються на друкованих художніх текстах, у той час як аудіомедіальні твори залишаються поза увагою науковців. Недостатність вивчення текстів цього типу зумовлює актуальність дослідження.

Метою даної роботи є дослідження характерних проявів і видів інтертекстуальності як структурної і стильової риси художнього фільму *Deadpool* та особливостей її відтворення в українському перекладі.

Інтертекстуальністю називають діалогічні або полілогічні зв'язки між текстами. Сам термін та поняття були створені та введені в літературознавчий побут одним з впливових теоретиків постструктуралізму Ю. Кристевою. Дослідниця узагальнює ідеї про світову літературу як універсальний інтертекст, всі складові частини якого знаходяться в умовах безперервної взаємодії. За

Ю. Кристевою, «будь-який текст будується як мозаїка цитат, будь-який текст є продуктом всотування і трансформації будь-якого іншого тексту» (Кристева 2004, 167).

Спробу дослідження явища інтертекстуальності одним з перших зробив Ж. Женет. Дослідник запропонував класифікацію міжтекстових взаємодій, виокремивши п'ять типів 1) архітекстуальність – відношення, яке конкретний текст підтримує з родової категорією, до якої належить (жанровий зв'язок текстів); 2) паратекстуальність – співвідношення тексту зі своїм паратекстом (назвою, передмовою, ілюстраціями, епіграфом); 3) метатекстуальність – коментуюче і часто критичне посилання на свій власний передтекст; 4) гіпертекстуальність – будь-які відносини, що зв'язують наступний текст (гіпертекст) з попереднім текстом (гіпотекстом); часто реалізується у вигляді висміювання і пародіювання одним текстом іншого; 5) інтертекстуальність – відносини одночасного існування між двома або кількома текстами (Genette 1982).

У досліджуваному матеріалі знаходимо використання всіх типів інтертекстуальності. Н.В. Кондратенко зазначає, що у постмодерністському дискурсі характерною рисою інтертекстуальної номінації є посилання на масмедійний дискурс і загалом апеляція до масової свідомості. У такому разі передтекстами слугують твори масової культури – естрадні пісні, художні та анімаційні фільми, реклама тощо (Кондратенко 2013, 71). У матеріалі бачимо численні приклади на підтвердження цієї думки.

Відтворення інтертекстуальності у перекладі залежить від рівня прецедентності одиниці та контексту. Серед рівнів прецедентності вирізняють: соціумно-прецедентний (феномени, відомі будь-якому представнику того чи іншого соціуму), національно-прецедентний (явища, зрозумілі будь-якому члену національної лінгвокультурної громади), універсально-прецедентний (явища відомі будь-якій сучасній людині у зв'язку з глобалізацією культури) та автопрецедентний (відображені у свідомості індивіда деякі явища навколишнього світу, які мають особливе пізнавальне, емоційне значення для цієї особистості) (Гудков 2003, 115).

Доволі розповсюдженими є випадки одночасної реалізації кількох типів інтертекстуальності. Розглянемо приклад. Головний герой йде додому, розмовляючи з глядачами, тим самим руйнуючи «четверту стіну». Він розповідає про сліпу жінку, у якої він живе, як про свого напарника та говорить наступне: *She's like Robin to my Batman, except she is old, and black, and blind. And I think she is in love with me. Wait, pretty sure Robin loves Batman, too.* // Вона мені як Робін Бетмену, тільки вона стара, і чорна, і сліпа. І здається вона в мене втюхалась. Чекайте, здається Робін теж у Бетмена втюханий.

У фразі бачимо посилання на персонажів коміксів та фільмів студії DC Бетмена та Робіна, тобто реалізована власне інтертекстуальність. Одночасно проявлена гіпертекстуальність, оскільки фраза має іронічний відтінок, а гумор висловлювання побудовано на алогізмі: стара, сліпа жінка не може бути супергероєм. Тут же можна говорити й про архітекстуальність, оскільки перехресні посилання на персонажів вигаданих всесвітів є характерними для коміксів і фільмів, створених за їх мотивами. У наведеному випадку імена персонажів належать до універсально-прецедентних явищ, які передаються переважно дослівно, транскрипцією чи іншим фіксованим відповідником.

Фонова інформація глядача оригіналу і глядача перекладу збігається. Інтертекстуальність у перекладі збережено. Переклад вважаємо вдалим.

При відтворенні національно -, соціумно - й автопрецедентних явищ переважають заміна та компенсація, оскільки через комедійний жанр фільму необхідно в першу чергу зберегти гумористичний ефект. Втім, такі перекладацькі трансформації як дослівний переклад, транскрипція та експлікація виявляються також продуктивними. У цілому український переклад вдалий, зберігає інтертекстуальність і влучно передає дух оригіналу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудков, Д.Б. (2003). Теория и практика межкультурной коммуникации. М.: Гнозис.
2. Кондратенко, Н.В. (2013). Інтертекстуальна номінація в модерністському і постмодерністському художньому тексті. *Вісник Одеського нац. ун-ту: Сер. «Філологія»*. (с. 69–74). Одеса: Одеський національний університет.
3. Кристева, Ю. (2004). Избранные труды: Разрушение поэтики. М.: РОССПЭН.
4. Deadpool (in English) / Дедпул (українською). Retrieved September 16, 2019, from <https://english-films.com/action/614-deadpool-2016-hd-720-ru-eng.html>.<https://kinokrad.co/284495-djedpulls-2016.html>.<https://kinokrad.co/284495-djedpulls-2016.html>
5. Genette, G. (1982). *Palimpsestes. La littérature au second degree*. Paris: Editions du Seuil.

Захарова Катерина
Науковий керівник – проф. Смущинська І.В.
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ЮРИДИЧНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Юридичний переклад – це точка перетину різних мов, культур та права різних країн. Перекладний текст відображає традицію написання певного права. Але, у той же час юридичний текст, який містить основні гарантії основоположних свобод, може втратити будь-який сенс в наслідок перекладу.

В Україні проблема дослідження юридичного перекладу є вельми актуальною у зв'язку з необхідністю гармонізації українського законодавства у відповідності до *acquis* ЄС та до інших джерел права, зокрема, практики Суду ЄС та практики Європейського суду з прав людини (Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006; Рекомендації щодо наближення українського законодавства до права ЄС 2018, 10).

На сьогодні існує вже чимала кількість наукових робіт, присвячених цій проблематиці, але більшість українських науковців (Ажнюк Б. М., Балтаджи П. М., Білоусова О. І., Головатий С. П., Діомідова О. Ю., Дьомкіна О. В., Карабан В. І., Коваль Н. Є., Лобода Ю. А., Семьонкіна І. А., Черноватий Л. М.) досліджує здебільшого анго-український юридичний переклад.

Водночас французько-український юридичний переклад також потребує ґрунтовного дослідження, оскільки, навіть в рекомендаціях розроблених в рамках проєкту ЄС «Підтримка впровадження Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» прописано, що в плані юридичної термінології французька та німецька мови на відміну від англійської вважаються більш точними в сфері розробки проєктів нормативно-правових актів (Рекомендації щодо наближення українського законодавства до права ЄС 2018, 48).

Вважається, що у переважній більшості перекладів юридичних текстів слід максимально зберігати саме синтаксичну будову вихідного тексту, адже синтаксис це чіткість та логічність викладу певної думки, дотримання норм правопису та норм написання документів, які є обов'язковими.

Щодо французької мови А. Бадью пише, що вона є мовою рішення, принципу та наслідку, що французька мова надає перевагу фразам над словам. Він також вважає, що за своїми характеристиками французька мова дуже добре підходить для мистецтва судової промови (Бадью 2011, 51-54).

Дійсно, в плані юридичного перекладу синтаксис речення набагато легше передати у перекладі з французької мови ніж з англійської.

Стосовно спеціальної лексики цікавим є той факт, що значна частина ангосаксонської юридичної термінології запозичена з французької мови, оскільки, після нормандського завоювання у XI столітті саме французька мова стає мовою наукового життя, судочинства та правової сфери загалом. Зв'язок французької мови та правничої сфери був настільки сильним, що навіть Акт англійського Парламенту 1363 року, про те, що судочинство має здійснюватись англійською мовою нічого, по суті, не змінив – судочинство здійснювалось французькою мовою аж до XVIII століття.

Треба додати, що французька правнича мова, яка була у вжитку в Англії тих часів, це варіант давньо-нормандського діалекту французької мови. Саме тому низка англійських юридичних термінів нерідко може бути невірно інтерпретована навіть носіями французької мови. Прикладом тому є нормандське *voir dire* (перевірка судом неупередженості або компетентності учасника судового процесу), яке походить від латинського *verum dicere*, тобто – *vrai dire*.

Не можна не погодитись з твердженням О. О. Соломарської (2015, 229), що переклад юридичних документів ЄС має значний вплив на розвиток, формування та становлення власної національної правничої термінології. Треба зауважити, що О. О. Соломарська входила до складу групи перекладачів, які працювали над перекладом Європейської конвенції з прав людини. Вона зазначає, що текст Конвенції українською мовою є синтезом перекладів автентичних текстів Конвенції з англійської та французької мов. В плані

передачі деталей український текст Конвенції наближений до французького оригіналу, оскільки французький текст має виражений дескриптивний характер, він точніший ніж англійський текст Конвенції за рахунок більшої кількості деталей (Solomarska, 2015, 224-225).

Тому, цілком можна стверджувати, що дослідження юридичного перекладу з французької мови є досить актуальним та залишається недостатньо висвітленим у вітчизняній науці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадью А. (2011). Французька мова. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей, т.1, К.: ДУХ І ЛІТЕРА, с.48-54.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Закон України від 23 лютого 2006 року №3477-IV. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>>
3. Рекомендації щодо наближення українського законодавства до права ЄС. (2018). <<https://eu-ua.org/pravo-yes/rekomendatsii-nablyzhennia>>
4. Solomarska, O. (2015). Quelques particularités de la traduction des textes juridiques. Стил ь і переклад, №1, р.221-230.

Зубцова Аліна
Науковий керівник – ст. викл. Швець О.В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНИХ ПІСЕНЬ

Переклад «з однієї мови на іншу», в дійсності означає не просто заміну однієї мови іншою. У перекладі стикаються різні культури, особистості, склади мислення. Переклад співаної поезії як частини культури передбачає включення переказного тексту в живий літературний процес, в культурну традицію тієї мови, якою він здійснений. Це літературний процес, що вимагає великих творчих зусиль: важливо не тільки передати сенс, а й зберегти естетичну функцію, прагматику, а також поетичну організацію тексту.

Переклад поетичного тексту може здійснюватися різними способами, зокрема за допомогою художнього і поетичного перекладу. Т.А. Казакова відзначає, що «художній переклад є іншокультурною подобою вихідного художнього тексту, що відповідає літературно-комунікативним вимогам і уявленням суспільства на певному історичному етапі» (Казакова 2002, 113).

Художній переклад спирається на мовну творчість перекладача, його літературний талант. Перекладач повинен сприймати текст як незалежний оглядач і виявляти можливі труднощі при його прочитанні. Оскільки практично будь-який текст допускає можливість декількох варіантів перекладу, перекладач як творець художнього тексту, повинен мати на увазі, що обраний ним варіант повинен бути саме художнім, і він обов'язково повинен включати в

себе можливості всіх тих тлумачень, які допускає текст оригіналу (Сдобников 2007, 375). Здійснюючи художній переклад важливо відобразити індивідуальний стиль автора, авторську естетику (Сдобников 2007, 326).

Віршований переклад має свої специфічні особливості і методи передачі інформації при роботі з текстом. Перекладацькі проблеми при роботі з поетичним текстом можна умовно розділити на дві групи, перша з яких пов'язана з особливостями національного і авторського поетичного мислення, а друга з особливостями форми вірша, які враховують структуру мови і залежать від сформованих у кожного народу традицій. У поезії індивідуальність автора і його рідної мови проявляються в максимальному ступені. Відомий перекладач М. Лозинський вважає, що при перекладі іншомовних віршів на свою мову, перекладач повинен враховувати всі їх елементи у всіх їх складних і живих зв'язках, і його завдання – знайти в своїй рідній мові такий же складний і живий зв'язок, який можливо точно відобразив би оригінал та мав би такий же емоційний ефект (Лозинський 1987, 23 33).

Переклад пісень сучасних виконавців різних музичних напрямів і жанрів є окремою сферою перекладу. Ключовим моментом є визначення реципієнта перекладу. Зазвичай ним є шанувальник виконавця або просто слухач. Англomовна пісня для україномовного слухача – це музична композиція, що супроводжується текстом англійською мовою, тобто текст є другорядним аспектом сприйняття пісні. Реципієнту необхідна суть тексту без втрати сенсу, ключових моментів, ідеї, тому переклад тексту повинен бути максимально наближений до оригіналу, без стилістичних вольностей автора при роботі для збереження можливості реципієнта самому проаналізувати текст і зробити свої висновки по композиції.

Професійний перекладач повинен при перекладі тексту пісні передати настрій і думки автора, при цьому якнайкраще зберігши формальну і семантичну складову оригінального тексту. Перекладачеві бажано не тільки володіти мовою вихідного тексту, а й мати хоча б мінімальні музичні пізнання. При перекладі пісень необхідно брати до уваги стилістичні особливості і граматичну структуру мови, якою написаний оригінальний текст. Так, коли перекладач бере в руки текст оригіналу, переосмислює його і береться до роботи, він нерідко зустрічає жаргонізми, різні обороти і граматичні структури, які диктують розмір тексту і музичну форму пісні. Відомо, що в середньому слова в англійській мові коротші, ніж аналогічні в українській. Саме тому текст оригіналу буває коротше перекладу. Головне – зберегти при цьому первинний зміст і комунікативну інтенцію автора пісенного тексту.

Традиційна англomовна пісня складається з двох або трьох куплетів і приспіву, тобто має так звану двоскладову структуру. Текст пісні зазвичай відображає емоційно-чуттєвий зміст, розповідаючи історію (нарративний текст), описуючи якийсь пейзаж (дескриптивний текст) або повідомляючи про думки, оцінки чи міркування автора (аргументативний текст).

Тексти характеризуються досить вільною метрикою та варіюються кількістю наголошених складів. Домінуючою в англomовних пісенних текстах є ритмічна структура мелодійної складової, якій і підпорядковується ритм

вербального компоненту. Найчастіше використовуються такі стандартні способи римування, як парна і перехресна рима. У синтаксичному плані англomовні пісні неоднорідні. У них присутні риси як високого, так і розмовного, «зниженого» стилю, причому можливе співіснування того і іншого в одному тексті. Найбільш помітними рисами текстів англomовних пісень слід вважати паралельні конструкції в поєднанні з різними видами повтору, а також часте використання питальних речень, що говорить про присутність рис діалогізму, або ж діалогічність (Плотницький 2005, 75).

При аналізі фонетичної сторони текстів слід враховувати такі складові як: звукова організація художнього тексту, звукова гармонія, милозвучність, звукові повтори – алітерація, асонанс, звуконаслідування, звуковий символізм. При роботі з лексикою розглядається стилістичне забарвлення слова, засоби художнього створення образів: омоніми, синоніми, антоніми, пароніми, архаїзми, історизми, неологізми; індивідуальні новоутворення, стилістичні фігури. Морфологічні аспекти включають в себе функціонування іменних частин мови в тексті, стилістичне використання морфологічних форм іменників, прикметників, займенників, виражальні можливості дієслова і дієслівних форм. До синтаксичних особливостей відноситься паралелізм, просте речення, синтаксичні можливості речень із однорідними членами і відокремлених, порядок слів у реченні як засіб мовної виразності, використання складних синтаксичних конструкцій в різних типах мовлення (Лилова 1985, 15-20). При роботі з текстами розглядаються такі особливі категорії тексту і відображення їх в перекладі, як присутність або відсутність ліричного героя, особистість і образ автора, його сприйняття світу.

Всі перераховані особливості повинні відображатися в тексті перекладу. Переклад передбачає також аналіз відображених в пісенних текстах екстралінгвістичних ситуацій, в яких опиняються герої, образ їх дій і думок. Вироблена стратегія роботи передбачає виявлення особливостей, властивих художньому і віршованому перекладу текстів, на основі чого здійснюється їх порівняльний аналіз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казакова, Т.А. (2002). *Художественный перевод. Учебное пособие*. СПб: Санкт-Петербургский институт внешнеэкономических связей, экономики и права.
2. Лилова, А.А. (1985). *Введение в общую теорию перевода*. М.: Высшая школа.
3. Лозинский, М.Л. (1987). *Искусство стихотворного перевода. Перевод – средство взаимного сближения народов*. – Москва: Прогресс. 23-33.
4. Плотницький, Ю.Е. (2005). *Лингвостилистические и лингвокультурные характеристики англоязычного песенного дискурса*. Самара.
5. Сдобников, В.В., Петрова, О.В. (2007). *Теория перевода: учебник для студентов лингвистических вузов и факультетов иностранных языков*. Москва: АСТ: Восток-Запад.

Кириляка Каріна
Науковий керівник – доц. Борисова Н.В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ **(на матеріалі роману Джордж Мойєс «Me before you»)**

Емоції визначають якість життя людини. Люди проявляють свої емоції скрізь: на роботі, під час спілкування зі своїми друзями, родичами. Емоції по-різному функціонують в житті людини: вони можуть піти на користь, а іноді і завдати серйозної шкоди. Під впливом емоцій ми можемо виконувати дії, які будуть здаватися нам обґрунтованими і доречними, але під їх впливом ми можемо здійснювати і такі вчинки, про які будемо згодом шкодувати.

Л.С. Виготський зазначав, що емоції (лат. *emovere* – порушувати, хвилювати) – це валентні реакції на події, агентів або об'єкти, конкретна природа яких визначається способом сприйняття ситуації, що викликає емоцію (Виготський 2006, 132). Тобто, це стан, пов'язаний з оцінкою значимості для індивіда діючих на нього чинників. Вони виражаються, перш за все, у формі безпосередніх переживань задоволення або незадоволення його актуальних потреб і є одним з головних регуляторів діяльності.

Емоції і почуття – це своєрідна реакція на ситуації і події, які відбуваються в нашому повсякденному житті. Аналіз будь-якого дискурсу починається з інтерпретації психологічних, емоційних, національно-культурних, прагматичних та інших факторів, на основі яких суб'єкт (в нашому випадку, читач) декодує отриману інформацію з точки зору власних фонових знань про світ і цей предмет.

Емоції репрезентуються на всіх рівнях мови. На рівні фонетики емоції можуть актуалізуватися в певній послідовності звуків, їх повторюваності. У лексичному складі мови ми знаходимо найменування емоцій, емотивів тощо. Граматику емоцій можна описати експресивною морфологією (афіксами, словоформами) і синтаксисом (конструкціями, актуальним членуванням речення).

Розглянемо основні засоби вираження емоцій на прикладі сучасного англomовного художнього тексту відомої письменниці Джордж Мойєс «До зустрічі з тобою» (Jojo Moyes «Me Before You»).

У тексті зустрічаються емотиви як з негативним відтінком, так і з позитивним відтінком. Наприклад:

а) Емотиви з негативним відтінком: *pain, grimly, fair, sadness, unhappiness, distress, upset, sorrow, grief, despair, disappointed, frowned, fury, anger, vulgar, foolish* (Moyes 2012).

б) Емотиви з позитивним відтінком: *cheerful, joy, happiness, content, pleasure, delight, excitement, admired, beautiful, happy, charming, marvelous, to enjoy, romantic, love* (Moyes 2012).

Ці емотиви в романі Джорджо Мойєс можна поділити наступним чином:

1. Емоції, пов'язані з «поганими речами» (*sadness, upset, sorrow, grief, despair*) (Moyes 2012);

2. Емоції, пов'язані з «хорошими речами» (*joy, happiness, pleasure, delight, excitement*) (Moyes 2012);

3. Емоції, пов'язані з людьми, котрі скоїли погані вчинки, і що викликають негативну реакцію (*fury, anger, rage*) (Moyes 2012);

4. Емоції, пов'язані з роздумами про самого себе, самооцінкою (*remorse, guilt, shame, pride, triumph*) (Moyes 2012);

5. Емоції, пов'язані зі ставленням до інших людей (*love, hate, respect, pity, envy*) (Moyes 2012).

Необхідно принципово розрізнити спонтанний мовний вираз емоцій і усвідомлене їх вираження. У романі Джорджо Мойєс виявлено спеціальні лексичні одиниці, що передають описово емоційний стан героя.

1. а) прислівники, якими можна описати емоції: *lovingly, furiously, desperately, contemptuously, fiercely* (Moyes 2012).

б) дієслова, якими можна описати емоції: *to frustrate, to adore, to enjoy, to whine, to groan, to snap, to grunt, to snort, to bark, to snarl, to shrill, to explode, to swear, to spit, to blaster, to hate, to love, to despise, to adore, to awe* (Moyes 2012).

в) іменники, які включаються і все терміни емоцій з прийменником *with*: *with love / malice/ hate/ contempt/ disgust, grief, passion, effort* іменники, які позначають фізіологічні прояви емоцій: *tears, laughter, smile, choking, paleness, grimace, joy* (Moyes 2012).

д) прикметники: *angry, scornful, tender, loving, happy, joyous, pale* (Moyes 2012).

Таким чином, ми прийшли до висновку, що авторці вдалося створити необхідний емоційний тон твору, додати іронічний, навіть жартівливий настрій в роман, незважаючи на загальну депресивність твору. При цьому слід підкреслити, що інтерпретація і декодування емоцій вимагає від читача певних фонових знань. Сприйняття людиною художнього дискурсу, як і всієї навколишньої дійсності є результатом його інтерпретаційної діяльності, аналіз словникових дефініцій допомагає в деякій мірі вирішити ці конфлікти, але не гарантує встановлення повної гармонії авторських інтенцій і читацьких висновків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский, Л. С. (2006). Учение об эмоциях. М.: Педагогика.
2. Moyes, Jojo (2012). *Me Before You*. London: Penguin Books.

Ковальчук Марія
Науковий керівник – ст. викладач Гаман І. А.
(Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»)

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

З огляду на розвиток сучасної літератури та появу нових текстів, зростає потреба у якісному художньому перекладі, який уможливило б рецензію творів світової літератури. Саме перекладач є зв'язковим елементом, посередником між автором та читачем. Процес перекладу в Україні активно розвивається і дослідження розвитку перекладацької діяльності першої половини ХХ ст. виявляється цікавою темою.

Світовий художній переклад розпочався давно, на відміну від українського, чий розвиток мав багато перешкод. Власне український переклад розвивається від початку ХІХ ст. за складних умов: відсутність власної держави, розчленування земель, заборона вживання української мови заважали перекладачам працювати. Утиски української мови загострилися після Валуєвського циркуляру 30 липня 1863 року, який забороняв видання українських книг, тому навіть видання «Нового Заповіту» українською мовою вважалося небезпечним. Влада не дозволяла українській мові розвиватися також і у повсякденному вжитку. Виданий 16 травня 1876 року Емський указ мав на меті повністю ліквідувати українську мову, забороняючи, зокрема, усі переклади українською мовою заборонялися.

На розвиток перекладу в Україні вплинуло те, що більшість населення була неписьменною. Українські селяни не потребували іноземних творів. Перекладена Євгеном Гребінкою поема Гоголя «Полтава» мала серед своїх читачів невелику кількість освічених людей, які до того ж легко могли прочитати поему в оригіналі. Микола Костомаров радив «залишити в спокої всіх цих Шекспірів, Байронів, Міцкевичів, бо в українській мові і слів не вистачить для перекладу, і селянин їх не зрозуміє, а інтелігенція читатиме російський переклад», незважаючи на те, що він сам ще в молодості працював над перекладами творів Шекспіра та Байрона (Стріха 2002, 197).

Через активність інтелігенції українська мова не припинила своє існування. Освічених людей з часом ставало більше, як і нових перекладів. Перекладаючи Данте, Іван Франко хотів довести, що українська мова є самостійною та вивести її на вищий рівень. Українські письменники, зокрема, Пантелеймон Куліш розумів, що твори світової літератури духовно збагачують українську культуру і здійснив перший повний переклад Біблії, а також переклав величезну кількість творів Шекспіра, Гете, Байрона. Іван Франко додав в українську літературу античну поезію та переклад «Фауста» Гете (Поточняк 2017).

Працювалося українським перекладачам в умовах постійних репресій складно. Григорій Кочур став заручником радянських таборів за «український буржуазний націоналізм». 10 років він перебував в Інтинському таборі, де

знайомився з в'язнями з інших країн, активно працював над перекладами, знаючи близько 30 мов. За книжку перекладів «Друге відлуння» Г. Кочуру після смерті була присуджена Державна премія Т. Г. Шевченка (Дроздовський, Кочур Григорій – перекладач).

Українізація 1920-1930 р. стала поштовхом до усвідомлення національної важливості українського перекладу. На сцені «Державної опери» 1926 р. зазвучали українською твори П. Чайковського та Р. Вагнера. Для населення такі події були досить неочікуваними і часто натикалися на супротив, оскільки все ще цінувався зрозумілий російськомовний текст (Стріха 2002, 199).

На рубежі 1920-1930 років помічається підвищений інтерес до перекладених творів, зумовлений кількома причинами. Зокрема, представники української інтелігенції прагнули просвітити українське населення творами світової літератури, вони знали декілька мов і кожен хотів зробити свій внесок. Також більшовицька політика поширювала російську літературу, таким чином поступово русифікуючи населення. По-третє, з кінця 1920-х – на початку 1930-х років завдяки перекладу літератори заробляли на життя. Тривав той період, коли проукраїнська інтелігенція ще могла працювати. А у другій половині ХХ ст. більшовицька влада заборонила здійснення перекладу творів окремих іноземних авторів. Все робилося для того, щоб українська мова була менш популярною (Коломієць 2015, 10).

Український художній переклад сьогодні розвивається активно, хоча й не без проблем. Перекладаються як художні (на них припадає більша частина) твори, так і фахова література. Держава не надає достатньої підтримки для появи нових перекладів. Після розпаду Радянського союзу перекладацький центр залишився в Москві, а твори українською мовою і сьогодні складно знайти в Англії чи Америці. В Європі є лише дві кафедри україністики – у Німеччині та Італії. Важливість міжкультурного діалогу є беззаперечною, адже ми маємо багато професійних перекладачів. Наприклад, Марія Габлевич переклала з англійської твори Дж. Керуака, С. Плат, Д. Г. Лоуренса. М. Лаурі. Володимир Діброва переклад роман Семюела Беккета «Уот», за що отримав Премію ім. М. Лукаша. Олександр Мокровольський є перекладачем з англійської, німецької та французької мов. Дмитро Дроздовський – перекладач, літературний критик, головний редактор журналу світової літератури «Всесвіт», співробітник Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАНУ у своєму блозі зачепив основні проблеми перекладу в Україні (Дроздовський 2009). У нас немає відповідної бази перекладених творів. Європейські країни надають гранти для опрацювання сучасних авторів, але неможливо досягнути сучасних творів без знання легендарних. Для «старіших» творів гранти не надаються.

Отже, процес розвитку українського перекладу початку ХХ ст. був складним у зв'язку з протидією більшовицької влади, неосвіченістю та небажанням простого населення здобувати нові знання, а також через соціально-економічні проблеми. Найвагоміший внесок зробила українська інтелігенція, яка без страху продовжувала працювати для того, щоб вивести українську мову на новий рівень. Тема розвитку перекладу в Україні повинна і

далі досліджуватися, адже при порівняно нетривалому періоду існування офіційного перекладу в Україні є багато перспективних тем для вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дроздовський Д. І. Кочур Григорій – перекладач. Отримано 23 лютого, 2020, з <https://kolokray.com/uk/f/kochur-grigoriy-perevodchik.html>.
2. Дроздовський Д. І. Переклад у XXI столітті: місія нездійсненна? Отримано 25 лютого, 2020, з <http://litakcent.com/2009/03/12/pereklad-u-hhi-stolitti-misija-nezdijsnenna/>.
3. Коломієць, Л. В. (2015). Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка.
4. Поточняк А. П'ять видатних українських перекладачів. Отримано 23 лютого, 2020, з <https://vsiknygy.net.ua/neformat/48895/>.
5. Стріха, М. В. (2006). Український художній переклад: між літературою і націєтворенням (до постановки питання). Київ : Факт.

Кононенко Інна
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

РЕАЛІЗАЦІЯ ГУМОРУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ КІНОТЕКСТІВ

Глобалізаційні процеси у єдиному соціокультурному світовому просторі сприяють посиленню міжкультурної інтеграції. Активний розвиток цифрових та інформаційних технологій у медіапросторі сприяє розвитку кіноіндустрії, без якої складно уявити сучасне мистецтво. Переклад і адаптація кінофільмів іноземного виробництва та анімаційного продукту для дітей висуває нові вимоги до теорії та практики перекладу українською мовою.

Кінематограф розкриває культурне середовище персонажів, алгоритми поведінки і норми соціального простору країни-виробника. Візуалізація образів представлена як невербальними (міміка, жести, різноманіття голосового забарвлення), так і вербальними (лексико-граматичне навантаження тексту) засобами комунікації.

Перекладознавча наука користується широким арсеналом теоретичних та практичних методів та засобів інтерпретації іноземного тексту, адаптації до реалій сучасного українського культурного простору. Особливий інтерес викликає реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу у створенні комічного ефекту під час перекладу кінотекстів англійських анімаційних фільмів.

Типові особливості американського гумору відображають історичні та соціокультурні умови формування держави і національних традицій. Йому властиве перебільшення (overstatement), надмірність, тяжіння до гіперболи й гротеску, які швидко сприймалися літературно-художнім жанром. Характерними рисами американського гумору є показна хоробрість, відкритий

виклик небезпекам та недоліками повсякденного життя, комізм логічно абсурдного, коли мовець видає вигадки за реальні факти, а також підкреслена грубість цих оповідей. Народним засобам і прийомам гумористичного зображення властива своєрідність, яскрава образність, експресивність (Шонь 2003, 7).

Бурхливий розвиток сфери перекладацької діяльності, традиції адаптації кінематографічного продукту до українського ринку зумовлюють актуальність теми дослідження.

У цьому контексті значної ваги й актуальності набуває аналіз та системне представлення засобів інтерпретації, варіантності гумору при адаптації кінотекстів анімаційних дитячих фільмів американського виробництва. Кінотекст представляє мовотворчий процес із притаманними певному жанру мовленням та стилістикою. Завдяки специфічним лексичним зав'язкам втілюється ідея стрічки. Прагматичні настанови реалізує низка стильових тенденцій.

Водночас твори кіномистецтва відрізняються власною знаковою системою, тобто мають розглядатися як певний тип тексту. Про це свідчить і те, що кінотексту притаманні основні загальнотекстові категорії: семіотична неоднорідність, перспекція, ретроспекція, інтертекстуальність, антропоцентричність, емотивність, інформативність, системність, цілісність, адресність, модальність та прагматична спрямованість. Якщо вивчати кінотекст з позиції художнього тексту, то він виконує естетичну функцію, має ознаки поліваріантності змістового сприйняття; у ньому домінують іконічні знаки й стилізована жива мова. У художньому тексті з естетичною метою використовуються позалітературні, або знижені, мовні засоби (просторіччя, жаргони, діалекти) (Зайченко 2015, 131).

Винятковість організації кінотексту анімаційних фільмів іноземного виробництва потребує особливо креативних поглядів на міжкультурну комунікацію та творчих критеріїв у роботі.

Досліджуючи жанри художнього перекладу, О. Дзера виділяє дві традиції одомашнення: асоціативно-алюзивне та етнопоетичне й лінгвостилістичне (Дзера 2002, 30). Своєю чергою, Л. В. Андрейко, говорячи про стратегії очуження та одомашнення у процесі перекладу інтертекстуальних одиниць у художньому творі, пропонує замінювати функціональним еквівалентом культури-реципієнта добре відомі в рамках вихідної культури інтертекстуальні ланки. Більше того, як автор власних текстів, він схвалює будь-які вдалі спроби перекладача «прикрасити» їх інтертекстуальним відлунням навіть там, де в оригіналі воно відсутнє. Дослідник стверджує, що стратегія очуження, витoki якої сягають концепції дослівного (буквалістського) перекладу, остаточно втратила свою масову художньо-естетичну привабливість (Андрейко 2015, 7).

Аналіз змістового наповнення тексту анімаційної стрічки пов'язаний із комунікативною інформативністю обраних перекладацьких трансформацій. Переклад кінотексту передбачає: асоціативно-образне мислення і роботу з об'єктивними значеннями мовних фігур, варіації конотативних та денотативних компонентів для реалізації мовної інтенції автора перекладу.

Якщо загальний лексико-семантичний понятійний апарат не знаходить засобів втілення і не забезпечує смислової та стилістичної еквівалентності перекладу, автори вдаються до творчих інтерпретацій за допомогою екстралінгвістичних площин або перекладацьких трансформацій.

Так, Д. Рафаельсон-Вест залежно від критерію потенційної перекладності поділяє гумор на три основні групи: універсальний (universal); заснований на компоненті вихідної культури (culture based); лінгвістичний (linguistic) (Rafaelson-Vest, 1989).

Інтерпретація ситуативного жарту мовою перекладу здійснюється з урахуванням стилістичних та тематичних факторів, здебільшого за допомогою авторських новотворів, що виникають на основі незвичних поєднань лексем і суб'єктивних асоціацій з відеорядом, які супроводжують кінотекст. Часто створення україномовних гумористичних фрагментів започатковує нестандартні моделі тлумачення творчих комбінацій. Образно-суб'єктивне трактування екстралінгвістичних параметрів здатне відтворити культурну конотацію та відійти від штампів експресії комізму.

Дослідники сходяться на кількох типах перекладацьких трансформацій, серед них:

відхилення від прямих словникових форм;

стилістичні трансформації, що полягають у зміні стилістичного забарвлення одиниці, яка перекладається;

морфологічні трансформації – заміна однієї частини мови іншою чи декількома частинами мови;

синтаксичні трансформації, пов'язані зі зміною синтаксичних функцій слів і словосполучень;

семантичні трансформації – перетворення, що виходять за межі власне мовних модифікацій (Латишев 1981, 180).

Отже, реалізація концептуальності гумору визначається семантичними трансформаціями у структурі лексем з розвинутою семантичною будовою, а також у результаті сприяння ситуативного фону. Блискуче перекладацьке чуття, володіння широким спектром екстралінгвістичних засобів, повні перекладацькі трансформації зі збереженням контекстуального змісту кінофрагментів анімаційного фільму забезпечують абсолютну доместикацію лексико-семантичного матеріалу й адаптацію елементів гумору до українського культурного простору. Через відсутність мовних еквівалентів лексичних одиниць усі елементи гумору можуть бути адаптовані до україномовного культурного простору. Працюючи з кінотекстами, перекладачі найчастіше звертаються до таких прийомів, як модуляції (заміна наслідку причиною і навпаки), компенсації та заміни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайченко С. А. (2015). Особливості перекладу сучасного китайського кінематографа [Особливості перекладу сучасного китайського кіно]. Китаєзнавчі дослідження - китайські студії, 1-2, 126-143. Отримано з <http://www.chinese-studies.com.ua/sites/default/files/Archive/2015/1-2/15.pdf>

2. Дзера О. (2002). Жанри Художнього перекладу [Жанри перекладу]. Записський перекладський майстерні - *Записки перекладацької майстерні*, 1, 18-37.

3. Андрейко, Л.В. (2015). *Стратегії відчуження та одомашнення в перекладі інтертекстуальних одиниць. Філологічні трактати*, 7, 3. Отримано з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2015_7_3_3

4. Латишев, Л.К. (1981). Еквівалентність перекладу і способу її досягнення. Москва: Міжнародні відносини. Москва, 180.

5. Рафаельсон-Вест, Д. (1989). Про стратегію та можливість перекладу гумору. Мета: журнал перекладачів - Мета: Журнал перекладачів, 1, 128–14.

6. Шонь, О.Б. (2003). Мовно стилістичні засоби реалізації гумору, іронії та сатири в американських коротких оповіданнях [Мовно-стилістичні засоби реалізації гумору, іронії та сатири в американських новелах]. Отримано з <http://referatu.net.ua/referats/7569/152109>

Костик Євгенія
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНИХ ФІГУР УКРАЇНСЬКОЮ В ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ ОСКАРА ВАЙЛДА «THE SELFISH GIANT»

Мова художнього твору казки – надзвичайно багата і різноманітна національними особливостями, які відображають спосіб життя народу, його працю і побут, природні умови, де читач може ознайомитися з культурним надбанням народу, його мовною колоритністю тощо (Костик 2017, 32).

Оскар Вайлд відомий як один із провідних представників естетизму – літературно-художньої течії, головною вимогою якої до мистецтва слова було не копіювати природу, а відтворювати її за законами краси, недоступної для повсякденного життя (Ребрій 2012, 314).

Як і в народних казках, героями творів О. Вайлда стали принци й принцеси, чаклуни та велетні, тварини й птахи, які здатні розмовляти. У творах митця присутні чарівні речі, незвичайні обставини й магичні перетворення. Водночас казки письменника мають і чимало відмінностей від фольклору. Події в казкових творах О. Вайлда зумовлені не тільки художнім вимислом, а й доволі широким дійсністю, у казках митця не завжди буває щаслива кінцівка (власне, як і в житті). Персонажі зі своїми почуттями, мріями, стражданнями більше нагадують реальних людей. Інколи їх не можна оцінити однозначно, бо вони змінюються: негативні персонажі можуть ставати позитивними або навпаки (залежно від їхніх учинків). Головними випробуваннями для героїв О. Вайлда стають не зовнішні боротьба з чудовиськами, подорож у невідомий світ, а саме ті, які виявляють внутрішню сутність героїв, – їхня стійкість, мораль, милосердя, любов та інші якості. Тому й чарівні перетворення, які є

традицією народної казки, поширюються письменником не на зовнішній, а передовсім на внутрішній світ людини (Ребрій 2012, 315).

Казка «The Selfish Giant» (Вайлд; Радієнко 2015, 90-98) – є однією з невеличких творів О. Вайлда зі своєю філософсько-композиційною структурою. У цьому творі розповідається про Велетня, який не любив дітей, і проявляючи грубість і безсердечність прогнаних їх зі свого саду. Внаслідок чого в його саду не настала весна, а навпаки панувала вічна зима. Розкаяння Велетня-егоїста змусило знову повернути його в улюблений квітучий сад, де бажання дітвори гратися, в саду Велетня, вже стало можливим. Кінцівку твору автор переплітає з біблійним змістом: перед смертю Велетню з'явився хлопчик з кривавими ранами на обох руках і ступнях, який забрав його в свій небесний сад, що зветься Раєм.

Насиченість і неоднозначність відтворення семантико-синтаксичних і морфологічних структур урізноманітнюють художній зміст та композицію твору.

Зокрема, ставлення автора до живої природи передається персоніфікацією: *the Frost, the North Wind, the Hail, The Snow, the Spring, the Summer, the Autumn, the Winter* (Мороз, Північний вітер, Град, Сніг, Весна, Літо, Осінь, Зима); «*He is too selfish*», *she (Autumn) said*. – *Надто вже він себелюбний*, – сказала Осінь; «*This is delightful spot*», *he (Wind) said*, «*we must ask the Hail on a visit*». – Чудова місцинка, – ревів Вітер, – ану, запросимо сюди ще й Град!. Подібні приклади персоніфікації служать для мети алегоричної подачі інформації і вираженню відношення автора до живої природи.

У повтореннях зустрічаємо архаїзми «*Who hath dared to wound thee?*», що створюють труднощі у перекладі тексту, адже *hath* це застаріла форма третьої особи однини дієслова *have*, а *thee* є архаїчною формою другої особи однини *you*. Тому маємо такий переклад «Хто насмілювався тебе поранити?».

Слід зазначити, що запроваджені О. Вайлдом морфологічні ознаки архаїзації повністю збігаються з тими, які містяться в King James Bible (Wikipedia): архаїчна форма закінчення третьої особи однини в дієсловах теперішнього часу –*eth* (*cometh, careth, feedeth, beneath, tarrieth*); архаїчна форма дієслова *are* – *art*; архаїчна форма модального дієслова *can* – *canst*; архаїчні форми дієслів *will* – *wilt* та *shall* – *shalt*; архаїчні форми займенників другої особи однини – *thou, thee, thine, thy*; архаїчні форми минулого часу дієслова (*drave* замість *drove*); архаїчна форма займенника *where* – *wherefore*. Тому, використання архаїчної лексики хоча й ускладнюється перекладом, але й відіграють важливу роль для створення урочистості, піднесеності в зображенні подій, надання вишуканості героям, їх мові та думкам та надання мові високого стилістико-поетичного тону.

Полісиндетони займають особливе місце у творах Оскара Вайлда, зокрема, сполучник «and» тут використовується для підсилення експресії і досягнення особливого емоційного впливу на реципієнта: *So it was always Winter there, and the North Wind, and the Hail, and the Frost, and the Snow danced about through the trees*. – І тому тут завжди була Зима, і лише Північний вітер, Град, Мороз і Сніг кружляли у танку поміж дерев; *And the Giant stole up behind*

him and took him gently in his hand, and put him up into the tree. – А Велетень ступив до нього, обрежно взяв його у свою велику долоню і посадив на дерево. Перекладаючи речення з полісиндетонами втрачаємо зміст підсилення експресії в українському варіанті, проте уникнення сполучника «і» тут буде більш доцільним.

Порівняння є одним із засобів художньої образності, що полягає у зіставленні одного предмета або явища з іншим для того, щоб глибше розкрити, яскравіше змалювати його. У творі О. Вайлда порівняння виражає внутрішнє бачення світу автора: ...beautiful flowers like stars... – мов зорі, сяяли чудові квіти; ...his breath was like ice – його подих був холодний, як лід. Переклад першого прикладу є інверсивним, адже більш яскравіше передає зміст зіставленого предмета, проте прямий переклад цієї фрази також можливий.

Епітет «delicate blossoms of pink and pearl» підкреслює характерну рису явища або предмета, зокрема опис персикових дерев, що навесні вкривалися «перлинно-рожевим цвітом». Переклад українського варіанту відрізняється від структурної побудови англійської версії, де delicate означає ніжний, хоча при перекладі українською це слово опускається, при цьому саме словосполучення виражене означенням на відмінну від англійської версії (додатком).

Контрастивність, виражена протилежністю, при перекладі також відіграє важливе значення: «...any one can understand that, and I will allow nobody to play in it but myself». Але переклад відрізняється своїм семантико-граматичним значенням: «Це мусить розуміти кожен, і лише я маю право тут розважатись».

Мова художнього твору О. Вайлда насичена стилістично-забарвленою лексикою, як простими, так і складними, підрядними та сурядними реченнями, порівняльними зворотами, інверсією тощо, що урізноманітнюють художній стиль автора.

Казка «The Selfish Giant» містить виражальні елементи, які підвищують їх експресивність за допомогою образних порівнянь, епітетів, архаїзмів і контрасту, а також демонструють образне мислення автора, що і є стилістичною особливістю казки. Однак, можна зробити висновок, що при міжмовній трансформації перекладу художнього твору неможливо досконало відтворити авторський стиль написання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайлд, О. (2015). Кентервільський привид = The Canterville Ghost [пер. з англ. Д. О. Радієнко]. Харків : Фоліо.
2. Костик, Є. В. (2017). Лінгвістичні особливості увиразнення художнього мовлення казки. В: Мізін, К. І. (гол. ред.): *Поміж мов і культур: методологічний еkleктизм і міждисциплінарність сучасного мовознавства*. (32-37). Переяслав-Хмельницький/Кременчук: ПП Щербатих О. В.
3. Ребрій, О. В. (2012). *Сучасні концепції творчості у перекладі*. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна.
4. Wikipedia = Encyclopedia «Wikipedia». Retrieved February 15, 2020 from <http://en.wikipedia.org>.

Липтінов Микита
Науковий керівник – проф. Гладуш Н.Ф.
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

CHARACTERISTIC FEATURES OF SCIENCE-TECHNICAL TERMINOLOGY RENDERING FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

As technological progress has become an integral part of modern society, interest in an efficiency of information technology and programming is increasing. In this regard translatology quickly develops in the field science-technical terminology in the field of information technology. Nevertheless, modern translators are facing problems with adequate rendering of industry-specific terminology systems. On the basis of translation project of studying materials in the field of programming *Introduction To Computing. Explorations In Language, Logic, And Machines* a sample of terms was made and ways of terminological unit translation was investigated.

The research topicality is determined by the general trends of the current linguistic works on terminology and the theory of translation. The translation of the term is not always a simple and straightforward replacement of the word of the source language with the word in the target language, since the term is unambiguous; it is devoid of synonyms and has no connotative meaning. Therefore, there are often difficulties in translating industry-specific terms that do not have corresponding equivalents in the target language (Дуда 2001, 5).

The lexical difficulties of translation can be attributed to the problem of choosing an adequate equivalent of the polysemantic terms translation, translation features of terms derived from common words, proper use of translation ways of terminological units, translation of neologisms, etc.

All terminological units can be divided into two groups - those that have translation correspondences in the target language (equivalents) and can be translated using the equivalent translation. There are also terms that do not have a match in the source language (non-equivalent vocabulary) (Дуда 2001,7).

The major difficulties in translating the terminological units of the programming area may arise from choosing the appropriate way for translating non-equivalent terms.

Ways of translation, which were distinguished by linguists I. V. Korunets and V. I. Karaban were taken as the basis. (Корунець 2003, 394; Карабан 2004, 158).

One of the most commonly used ways of non-equivalent terminological units translation is descriptive translation (Карабан 2004, 159). It is used in the absence of a Ukrainian equivalent, for example: *evaluator* translates as *імітаційна модель для оцінювання параметрів*.

Also, in translation non-equivalent terms, transcription with transliteration elements can be used. Transliteration and transcription were implemented, for example, in the following English terms translation (Карабан 2004, 159). For example: *debugging* – *дебагінг*, *display* – *дісплей*, *moderator* – *модератор*, *operator* – *оператор*, *format* – *формат*, *object* – *об'єкт*.

The advantage of transliteration and transcription as a way of translation is their reliability. Thus translating a little-known, not well-understood concept, the translator transmits only its sound shell. The substantive side of this concept becomes clear through context, and it is possible to avoid explaining and misinterpreting its special characteristics in the target language. This translation way is the most widely used in translation of programming terms.

When translating complex or derived terms, calquing is widely used as a way through which the meaning that arises when two (and more) linguistic units interact (just as the meaning of a term in a context can be specified), the semantics of a terminological unit is conveyed fairly accurately. An example is the following terms: *domain names* – доменні імена, *dynamic programming* – динамічне програмування, *information processes* – інформаційні процеси, *primitive expressions* – примітивні вирази. (Корунець 2003, 394)

Context is also important in the translation of non-equivalent terminological units, especially in translation of words with broad semantics and linguistic homonyms. For example, the term *interpreter* can be translated as перкладач (*інтерпретатор*) or as *перетворювач* даних depending on the area in which it is used. (Корунець 2003,394)

Thus, it can be assumed that when translating the terms of bank crediting it is necessary to accurately convey the meaning of the term with the help of the terms of the target language, and if this is not possible, the calquing or descriptive translation are used.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуда О. І. Процеси термінологізації в сучасній англійській мові (на матеріалі літератури з кредитно-банківської справи) : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.04 "германські мови", Київський держ. лінгв. ун-т. Київ, 2001. 19 с.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вид. 4, випр. – Вінниця : Нова книга, 2004. 576 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник Вінниця. «Ноавуа книга», 2003. 448 с.
4. Evans D. Introduction to Computing. Explorations in Language, Logic, and Machines. University of Virginia: Creative Commons, 2011. 266 p.
5. Godman A., Payne E. M. F. Longman Dictionary of Scientific Usage. M., 1987. 728 с.

СОЦИАЛЬНАЯ МЕТАФОРА СО СФЕРОЙ-МИШЕНЬЮ ВЫБОРЫ ПРЕЗИДЕНТА УКРАИНЫ 2019 ГОДА

Изучение концепта, его типы (представление, схема, понятие, фрейм, сценарий (скрипт), гештальт (Попова 2007, 117–119)) необходимо исследовать в контексте обращения к межкультурной коммуникации и языковой картине мира, в том числе обращаясь к монолингвальному изучению концептов. Межкультурная политическая коммуникация разворачивается в виде политического дискурса как сложного коммуникативного явления.

Среди исследователей нет общепринятого определения и политического дискурса как одного из типов дискурсов В.З. Демьянков считает политический дискурс сложным объектом исследования, поскольку он находится на пересечении разных дисциплин – политологии, социальной психологии, лингвистики и связан с анализом формы, задач и содержания дискурса, употребляемого в определенных («политических») ситуациях (Демьянков 2002, 36).

Активное употребление метафоры в политическом дискурсе объясняется тем, что метафора является одним из самых сильных средств воздействия на человека. Анализ метафорических образов – это путь к пониманию ментальных процессов, национального самосознания.

Наиболее емким можно считать следующее определение метафоры: «Метафора (метафорическая модель) – уподобление одного явления другому на основе семантической близости состояний, свойств, действий, характеризующих эти явления, в результате которого слова или словосочетания, предназначенные для обозначения одних объектов действительности, употребляются для наименования других объектов на основании условного тождества приписываемых им предикативных признаков» (Глазунова 2000, 177). Н. Д. Арутюнова, классифицируя метафоры, выделяет тип когнитивной метафоры, возникающей в результате сдвига сочетаемости предикативных слов и создающей полисемию (многовариантность слова) (Арутюнова 1990, 366). Дж. Лакофф и М. Джонсон разработали теорию, которая внесла системность в описание когнитивного механизма метафоры: основой процесса метафоризации является взаимодействие двух концептуальных доменов: сферы-источника (source domain) и сферы-мишени (target domain). В результате метафорической проекции (metaphorical mapping) из сферы-источника в сферу-мишень сформировавшиеся в результате опыта взаимодействия человека с окружающим миром элементы сферы-источника структурируют менее понятную сферу-мишень, что составляет сущность когнитивного потенциала метафоры. Устойчивые соответствия между сферой-источником и сферой-мишенью, фиксированные в языковой и культурной традиции общества, были названы «концептуальными метафорами».

А. П. Чудинов, систематизируя содержание основных разрядов русской политической метафоры последнего десятилетия XX века, выделяет следующие четыре типа: 1) Человек и Природа (зооморфная и фитоморфная метафоры); 2) Человек и Общество (социальная метафора); 3) Человек и результаты его труда (артефактная метафора); 4) Человек как центр мироздания (антропоморфная метафора) (Чудинов 2001, 38).

Цель статьи заключается в исследовании и анализе социальной метафоры со сферой-мишенью Выборы президента Украины 2019 года на материале украинских русскоязычных СМИ.

Исследованный нами материал позволил выделить такие наиболее частотные субсферы социальной метафоры: военная метафора, метафора игры, спорта и театра, цвета.

1. Метафорическая модель «Выборы – это война»

Метафора со сферой-источником «война» является отличительной чертой в том числе и для украинского русскоязычного политического дискурса, где часто встречаются метафорические выражения из военного лексикона.

Данная метафора представлена следующими фреймами:

Фрейм 1. «Военные действия и их итоги»

Слот 1.1. «Военные действия»

[Процент Зеленского] – нелегкая вершина для Порошенко, но он наверняка будет **атаковать** Зеленского за неопытность и сомнительные связи с олигархом (НВ Украина, 1.04.2019). **Битва** за кресло президента. Начало (УНИАН, 30.12.2018). Но Киев не просто лаборатория для отработки российских **тактик** информационной **войны**. The Atlantic: Выборы в Украине превратились в информационную войну (УНИАН, 17.04.2019).

Слот 1.2. «Итог военных действий»

Действующий глава Украинского государства Петр Порошенко **проиграл** президентские выборы в Украине ... (Гордон, 19. 02. 2020). 30 апреля ЦИК Украины официально огласила результаты выборов – согласно им, **победу одержал** шоумен Владимир Зеленский с результатом 73,22% голосов избирателей (Гордон, 19.02. 2020). В свою очередь директор социологической службы «Украинский барометр» Виктор Небоженко считает, что для **победы** на выборах президента необходимо представить избирателям один четкий аргумент (УНИАН, 22.03.2019). По словам Кочеткова, избирательным штабам Порошенко дано задание «нарисовать **рекордный результат**» поддержки (УНИАН, 22.03.2019).

2. Метафорическая модель «Выборы – это спорт»

Метафоры со спортивно-игровой сферой-источником активно используются украинскими средствами массовой информации, чтобы придать выборам элемент игры, спортивного состязания.

Данная метафора представлена следующими фреймами:

Фрейм 2. «Виды спорта».

Слот 2.1. «Игра вообще»

Грядущие выборы президента Украины важнейший в жизни ... Она покажет, кто умеет **играть** по правилам, а для кого главная цель... (Гордон, 21.03.2019). На самом деле выборы – это **игра** нервов (УНИАН, 22.03.2019).

Слот 2.2. «Игра и ее виды»

Об этом шла речь во время экспертного обсуждения на тему: «Ожесточенное **троеборье**. Чего ожидать?»... (УНИАН, 22.03.2019). Участие же нескольких кандидатов, сходных по идеологии, только раздробит электорат – к выгоде, прежде всего, президента, хотя он и будет для них общей **мишенью** (СТРАНА. ua, 29.03.2018). Президентский «**забег**»: эксперт рассказала, в каких регионах за кого проголосуют (LENTA.ua, 29.12.2019).

Слот 2.3. «Состязание в скорости передвижения»

Дело в выборах: 31 марта стартует марафон выборов Президента Украины (Delo. ua, 30.03.2019). «Каждый раз лучше»: в США оценили первый тур президентской гонки в Украине (УНИАН, 2.04.2019).

Слот 2.4. «Лидеры, фавориты, аутсайдеры»

Соперники – комик Владимир Зеленский и действующий президент страны Петр Порошенко (УНИАН, 22.03.2019). Пока что подают документы в Центризбирком только **аутсайдеры**, которые ... Поэтому большинство потенциальных кандидатов, особенно **фавориты**, не торопятся в Центризбирком (Українська правда БЛОГИ, 06.01.2019). После того, как 31 марта в Украине закрылись избирательные участки и появились предварительные данные о лидерах первого тура выборов, результаты голосования оказались в фокусе международного внимания (НВ Украина, 1.04.2019).

3. Метафорическая модель «Выборы – это театр»

Театральная метафора является одной из распространенных в политическом дискурсе. Это когнитивное проецирование смысловых компонентов «фальшивости» на политическую действительность.

Фрейм 3 «Театр»

Слот 3.1. «Театр вообще»

Для многих кандидатов эта кампания будет **репетицией** предстоящих в Украине осенью парламентских выборов (Радио Свобода, 5.01.2019). Год до старта. По какому **сценарию** пройдут президентские выборы в Украине. На арену выходит «украинский Макрон» Тем более, что кроме него на **роль** «украинского Макрона» претендуют и другие политики (например, Анатолий Гриценко) (СТРАНА. ua, 29.03.2018).

Слот 3.2. «Массовое мероприятие и его характеристики»

Украина – 2019. Год рационального выбора или сплошного дурдом-шоу (ЛІГА. Бизнес, 01.01.2019). Социолог Дмитрий Дмитрук заявил, что украинский шоумен и актер Владимир Зеленский в рамках реализации своей президентской кампании применит **креативность**, что позволит ему якобы полностью отойти от существующих правил (Диалог.ua, 02.03. 2019). Если «слуга народа» все-таки захочет поучаствовать в выборах, причем не ради «прикола» ... (СТРАНА. ua, 29.03.2018).

4. Метафорическая модель «Выборы – это цвет»

Фрейм 4 «Цвет»

Слот 4.1. «Зеленый цвет».

В данной метафорической модели лексема цветообозначения «зеленый» апеллирует не к собственно денотату, а к ассоциативным признакам, возникающим у носителей языка при упоминании этого цвета: однозвучной фамилией кандидата в президенты – Зеленский.

При этом Ефросинина в зеленом платье в горошек подписала пост «Ситуация – Зеленый». На нее тут же набросились поклонники, посчитавшие ее пост очевидной поддержкой Владимира Зеленского. (РБК-Україна, 02.04.2019). Дали **зеленый** свет: как страна выбирала президента (РБК-Україна, 22.04.2019). И какие бы сейчас победные реляции и какие-то **цветастые** отчеты не были провозглашены пока еще властью, которая еще сидит в кабинетах ... оценку дал народ от Востока до Запада (СТРАНА.ua, 22.04.2019). Выборы в Украине 2019 ... второй тур проходит 21 апреля, в бюллетене Петр Порошенко и ... Теперь в них превалирует зеленый (СТРАНА.ua, 22.04.2019). Несмотря на серьезное поражение на выборах, у Порошенко есть база для ... Моя Украина не **зеленого** цвета (СТРАНА.ua, 22.04.2019).

Анализ вышеупомянутых метафорических моделей позволяет проследить определенные тенденции общественного сознания украинского избирателя: наиболее частотными метафорическими моделями являются модели: «Выборы – это война», «Выборы – это спорт», «Выборы – это театр», «Выборы – это цвет» Это определяет национальную специфику выборов президента 2019 года в Украине: они являются метафорически войной, спортивным состязанием с элементами театральности и шоу и связаны, прежде всего, с фамилией Зеленского.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова, Н.Д., Журина, М.А. (1990). Теория метафоры. Москва: Прогресс.
2. Глазунова, О.И. (2000). Логика метафорических преобразований. СПб.: Питер.
3. Демьянков, В.З. (2002). Политический дискурс как предмет политической филологии. Политическая наука. Политический дискурс : *История и современные исследования*. Москва: ИНИОН РАН, № 3. 32–4.
4. Попова, З.Д. (2007). Когнитивная лингвистика. Москва: АСТ: Восток – Запад.
5. Чудинов, А.П. (2001). Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991-2000). Екатеринбург.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Процес міжкультурної комунікації майже завжди ускладнюється мовними, поведінковими, психологічними та культурологічними перешкодами, які обумовлюються відмінностями менталітетів і національних характерів, розбіжностями в мовних картинах світу, культурно-мовних нормах та комунікативних стратегіях, діями культурних стереотипів, специфічними формами та засобами комунікації, які використовуються в різних культурах.

Переклад являється засобом міжкультурної комунікації, за допомогою якого відбувається подолання культурної дистанції між комунікантами, інтегрування культур у єдину світову культуру, ознайомлення читачів з реаліями світу інших культур, що сприяє розширенню їх кругозору та здатності до усвідомлення інших форм культурного розмаїття. «Співставлення мов і культур виявляє не тільки загальне, універсальне, але й специфічне, національне, самобутнє, що зумовлене розбіжностями в історії розвитку народів» [1].

Переклад художнього твору іноземною мовою може слугувати прикладом міжкультурної комунікації, коли прототекст (базовий текст з опорою на який створюється метатекст) належить одній літературній мові, а метатекст (переклад) – іншій. При цьому необхідно зауважити, що кожна культура має свою специфіку, неповторність, пізнавати яку означає пізнавати скарбницю духу конкретного народу, розуміти його психологію та філософію.

У міжмовній і міжкультурній комунікації вторинний текст (метатекст) замінює і репрезентує первинний в іншому мовному і культурному середовищі. Текст, який характеризується установкою на передачу комунікативного ефекту первинного тексту, частково модифікується відмінностями між двома мовами, двома культурами і двома комунікативними ситуаціями [2]. Різні мови по-різному розглядають один і той самий світ, позначають одні й ті самі реалії. Звідси, перекладач стикається з проблемою на яку саме з культур повинен орієнтуватися переклад «вихідну» чи «культуру призначення».

Адекватність чи еквівалентність вихідного і перекладеного тексту є однією з найбільш важливих проблем перекладу художнього тексту як засобу міжкультурної комунікації, оскільки виникає необхідність переходу не лише з одного лінгвістичного коду на інший, а з одного національно-культурного коду на інший. У результаті культурних контактів, виникає явище культурної і літературної інтерференції.

Розуміння смислу тексту є особливим соціокультурним феноменом у структурі «культура – мислення – мова» і означає, що суб'єкт на підставі логічного препарування тексту визначає для себе сутність того, що він прочитав, може виразити її у певному понятті й встановити істинність тексту як

дещо цілісного. Вершиною розуміння і тлумачення тексту є інтерпретація, в якій смисловий зміст виявляється через відповідний контекст. Від того наскільки повним і точним буде переклад інокультурного твору багато в чому залежатиме сприйняття і розуміння твору інокультурним реципієнтом.

Аналізуючи труднощі перекладу, відомий італійський письменник і філософ Умберто Еко формулює три рівні розуміння тексту: а) треба шукати в тексті те, що хотів сказати автор; б) треба шукати, що каже текст, незалежно від намірів автора; в) треба шукати в тексті, що в ньому знаходить читач [3].

Невід'ємною особливістю будь-якої національної мови є полісемія – явище зумовлене природою мови, яке водночас витікає з особливостей функціонування свідомості. Оскільки значення слова можна визначити тільки в зв'язку з іншими словами, то і зміст багатозначного слова можна визначити лише в контексті. Важливою функцією авторської полісемії є функція збільшення глибини тексту шляхом розширення асоціативно-метафоричного поля слів і їх значень. Письменник іноді навмисно використовує певні лексеми з можливим підтекстним значенням, та в потенційній двозначності. Здебільшого розкриття контекстуального значення слова залежить від широкого контексту, від контексту сусіднього речення або навіть від змісту цілого абзацу.

Варіантні відповідники встановлюються між словами в тому випадку, коли в мові перекладу існує декілька слів для передачі одного й того самого значення вихідного слова.

Отже, літературний переклад художнього твору неможливий без урахуванням усіх мовних особливостей та всебічного осмислення оригіналу, вміння інтерпретувати вихідний текст, відтворити художній образ, передаючи національний колорит та ідею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Осипов П.І. Міжкультурна комунікація: проблеми і перспективи. Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/zbirnuku/7/8.pdf>
2. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. М., 1988. 211с.
3. Інтерпретація тексту перекладачем. Режим доступу: https://studopedia.com.ua/1_278575_Interpretatsiya-tekstu-perekladachem.html

*Литвин Ірина
(Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького)*

ПРОБЛЕМИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ: ЗАМІНА СЛОВА СЛОВОСПОЛУКОЮ

Нашу розвідку присвячено проблемі перекладацьких трансформацій в польсько-українському перекладі. Зокрема метою цих тез є аналіз заміни слова словосполученням та навпаки в українському перекладі роману польського

письменника Я. Вишневського «Самотність у Мережі» (переклад виконано Ольгою Кравець).

Часто слову оригіналу в перекладах відповідає описовий зворот – словосполука, вжита для пояснення цього слова, зокрема тоді, коли воно називає реалію (Литвин 2018, 145), тому такий тип перекладу А. М. Фітерман і Т. Р. Левицька визначають як описовий, В. Н. Комісаров називає експлікацією, В. С. Виноградов кваліфікує як дескриптивний чи перифрастичний (Виноградов 2006, 111): *Jak myślisz, ilu katolików w Polsce zna grzechy dekalogu?* (Wiśniewski 2001, 81) // Як ти вважаєш, скільки католиків у Польщі знають гріхи, записані в десяти заповідях? (Вишневський 2016, 121). *Dekalog – «jest nazwą pochodzenia greckiego, a oznacza «dziesięć słów», co wolnym przekładzie przetłumaczono jako «dziesięć przykazań»»* (Witczyk 2004, 162). Прямий відповідник декалог вживається в значенні – «Закон Божий» або «десять заповідей». Тож і декалог, і Закон Божий, і десять заповідей є українськими варіативними відповідниками польського слова грецького походження *dekalog*. *...za kwadrans w Internecie prześlą mu hasło otwierające dostęp do programów sekwencjonowania DNA* (Wiśniewski 2001, 137) // ...за п'ятнадцять хвилин Інтернетом вишлють йому пароль до програм для секвенціювання ДНК (Вишневський 2016, 207). Можливим варіантом перекладу є словосполука за чверть години, адже *kwadrans* – «чверть години, п'ятнадцять хвилин».

Z zamyślenia wyrwał go głośny pisk komputera stojącego na jego biurku (Wiśniewski 2001, 102) // Із задуми вирвав його голосний писк комп'ютера, що стояв на його письмовому столі (Вишневський 2016, 154). Польське слово *biurko* зазвичай перекладається українською письмовий стіл чи стіл, хоч в українській одне із значень полісемічного слова бюро – «Рід письмового стола з висувною кришкою і шухлядами для паперів; конторка» (СУМ, т. 1, 269).

Заміни слова словосполукою та зворотню заміну О. О. Селіванова відносить до лексичних трансформацій номінативного плану, за яких модифікуються ономасіологічні структури номінативних одиниць у перекладі, що супроводжуються як збереженням їхнього змісту (формальні трансформації), так і зміною змісту (формально-змістові) (див.: Селіванова 2012, 460): *Pod koniec września następnego roku zdałem ostatni zaległy egzamin na politechnice* (Wiśniewski 2001, 89) // Наприкінці вересня наступного року я здав останній «хвіст» у політехнічному інституті (Вишневський 2016, 133). *Politechnika* // політехнічний інститут (Hessen, Stypuła 2004, 97). *Trener był noblistą z Harvardu, pieniędzy mieli jak Eskimosi śniegu i wszyscy chcieli zagrać mecz swojego życia* (Wiśniewski 2001, 137) // Тренером був нобелівський лауреат із Гарварда, грошей мали, як ескімоси снігу, і всі хотіли зіграти матч свого життя (Вишневський 2016, 207). *Noblista – laureat Nobeliwskiej premii (abo nobeliwskiej laureat)*. *Wpleciona w tę historię tragedia ludzka podziałała na mnie stokroć lepiej niż wszystkie środki psychotropów, które połąkłem od śmierci Natalii* (Wiśniewski 2001, 81) // Вплетена в цю історію людська трагедія вплинула на мене стократ краще, ніж усі психотропні ліки, які я ковтнув від смерті Наталії (Вишневський 2016, 121).

Заміна польської прийменниково-займенникової конструкції типу *do siebie, z sobą, naprzeciwko siebie* українськими словосполучками один до одного, один з одним, один навпроти одного має граматичне підґрунтя – диктується особливостями морфологічних систем двох мов: *W pewnym momencie ciszę zakłócił pociąg, przelatując z hukiem obok ławki, na której siedzieli przytuleni do siebie* (Wiśniewski 2001, 6) // У певний момент тишу порушив потяг, пролітаючи з гуркотом повз лавку, на якій вони сиділи притулившись один до одного (Вишневецький 2016, 11). *Staliśmy naprzeciwko siebie* (Wiśniewski 2001, 62) // Ми стояли один навпроти одного (Вишневецький, 95). *Lubimy z sobą rozmawiać* (Wiśniewski 2001, 109) // Любимо поговорити один з одним (Вишневецький 2016, 166).

Значно рідше в польсько-українських перекладах трапляється зворотна заміна: словосполучка польського оригіналу відповідає слову в українському перекладі: *Kasjer dławił się bułką, gdy ścisnął z całych sił jego szyję* (Wiśniewski 2001, 77) // Касир давився булкою, коли я стискав щосили його шию (Вишневецький 2016, 116). *Palce wskazujące obu rąk dwa razy pod obojczyk, potem dwa razy w kierunku rozmówcy. «Kocham Cię»* (Wiśniewski 2001, 90) // Вказівні пальці обох рук двічі під ключицю, потім двічі до співрозмовника: «Я кохаю Тебе» (Вишневецький 2016, 133).

На морфологічному рівні польській аналітичній формі майбутнього часу, що утворюється за допомогою дієслова *być* та форми 3-ї особи минулого часу основного дієслова, відповідає в українській мові синтетична форма майбутнього часу: *Będę pamiętał* (Wiśniewski 2001, 50) // Я запам'ятаю (Вишневецький 2016, 79). *Będę tam stała i czekała na Ciebie* (Wiśniewski 2001, 168) // Я там стоятиму і чекатиму на Тебе (Вишневецький 2016, 258).

Лексикалізована словосполучка (описовий дієслівно-іменниковий зворот) перекладається дієсловом: *Nie wie do dzisiaj, dlaczego, ale słuchając go i wypytyując o szczegóły, nabierał przekonania, że uda mu się pomóc* (Wiśniewski 2001, 152) // Він до сьогодні не знає чому, але, слухаючи його і розпитуючи про деталі, переконувався, що йому вдасться допомогти (Вишневецький 2016, 232). Пор. також українсько-російський переклад: *розтаборилися // расположились лагерем, торгувати // торг вести* (див.: Литвин 2014, 95). Такого типу заміни можна віднести до синтаксичних трансформацій.

Таким чином, заміни слова словосполучкою та навпаки в польсько-українському перекладі мають різне підґрунтя та причини, тому як тип трансформації їх можна кваліфікувати: як лексичні номінативного плану, як прагматичні – описовий, дескриптивний чи перифрастичний переклад, як синтаксичні чи морфологічні заміни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов, В. С. (2006). Перевод: общие и лексические проблемы. Москва: КДУ.
2. Вишневецький, Я. Л. (2016). *Самотність у Мережі* / пер. з пол. О. Кравець. Київ: Рідна мова.

3. Литвин, І. М. (2014). Лексичні трансформації в російському перекладі романів О.Гончара «Берег любові», «Собор». *Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки*. 7 (260), 88–95.
4. Литвин, І. М. (2018). *Перекладознавство*. Черкаси: Видавець Ю. Чабаненко.
5. Селіванова, О. О. (2012). *Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке*. Черкаси: Видавець Ю. Чабаненко.
6. Словник української мови. В 11 т. (1970–1980). Київ: Наукова думка.
7. Hessen, D, Stypuła, R (2004). *Wielki słownik polsko-rosyjski*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
8. Wiśniewski, J. L. (2001). *Samotność w Sieci* https://www.proszynski.pl/Samotnosc_w_Sieci-p-29760-.html
9. Witczyk, H. (2004). *Encyklopedia chrześcijaństwa. Historia i współczesność 2000 lat nadziei*. Kielce: Jedność.

*Лонська Людмила
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)*

АРЕШТАНТСЬКА ЛЕКСИКА В'ЯЗНІВ НКВД У РОМАНІ ІВАНА БАГРЯНОГО «САД ГЕТСИМАНСЬКИЙ»

Сьогодні розсекречено багато історичних документів, архівних матеріалів про злочини більшовицької влади, зокрема одну з її структур – НКВД, що насамперед пов'язано з тими суспільними подіями, які відбуваються в Україні, насамперед із процесами декомунізації тощо. Однак набагато раніше злочинну діяльність цієї організації описав І. Багрянний у романі «Сад Гетсиманський», у якому НКВД постає крайною тюрем, концтаборів, етапів, жорстоких допитів, усіляких провокацій. У тюремних камерах перебували переважно не декласовані елементи (злочинці, убивці, гвалтівники), а люди, які потрапили сюди за політичні чи інші моральні переконання (свої справедливі ідеали), люди, для яких ідея нескореності, почуття національної гідності, моральна чистота, вірність традиціям свого роду була природною потребою, як потреба жити, дихати, боротися, перемагати.

Специфічною є лексика в'язнів НКВД – умовна говірка, яку використовують арештанти. У нашому дослідженні використано термін арештантська лексика, який охоплює загальновідомі слова групи людей, пов'язаних спільними умовами проживання в камері, й умовну говірку в'язнів («зашифровану», «утаємнену»), значення якої розкрито в тексті роману.

Метою дослідження є аналіз лексико-семантичних груп слів на позначення реалій арештантського життя.

Письменник чітко окреслює дві категорії персонажів – *в'язнів і слідчих*. Лексеми на позначення осіб представлені опозицією *свій/чужий*. *Арештанти в очах слідчих* – це «вороги народу», повстанці, військові зрадники, класові

вороги, людішки, безвольні істоти, правопорушники, петлюрівські собаки, диверсанти, контрреволюціонери всіх мастей, дашнаки, хвильовісти, шумськісти, бухаринці, уклоністим, клієнти, ублюдки, агенти фашизму, бандити, душогуби, заключонніє. Арештантів називали не за прізвиськом, а на літеру, якою воно починалося: на Че (Чумак), що характеризує працівників злочинної організації, вказує на ту велику кількість в'язнів, які перебували в камері, слідчі не могли запам'ятати прізвиська (або просто ігнорували, щоб «не переважувати свою пам'ять»). Арештантів називали *хрещениками*, що походить від *хрестити*, тобто допитувати з побиттям. Найбільший цинізм викликає вислів *дірка від бублика* та лексема *пшик* на позначення арештантів, життя яких для системи нічого не значило. В'язнів називали звірами, а їхні камери – *звіринцем*. Процедура роздачі їжі отримала назву *«кормлення звірей»*. Вагон, у якому перевозили в'язнів, називали телячим *«на сорок человек ілі восемь лошадей»*, тобто люди прирівнювались до скоту, їх вважали худобою, бидлом, шматком ганчірки. Над в'язнями знущалися, їх мордували, змушували зізнаватися в тому, чого вони не скоювали.

У в'язниці були спеціально натреновані кати, які «вибивали» дізнання в арештантів: *стрілок, молотобойці, футболісти*. В основу називання покладено спосіб побиття в'язнів: *футболісти* – били ногами, *молотобойці* використовували для тортур залізні знаряддя.

В'язниця названа *костоправнею, м'ясохладобойнею, брехалівкою, хмарочосом, курортом, храмом, «державним чистилищем», «цитаделлю (храмом) пролетарського правосуддя», вогненною піччю, фабрикою-кухнею, республікою людішек, богоспасаємою установою*. Кожна із назв розкриває функції цієї установи. В'язниця для політв'язнів стала домом, оскільки більшість арештантів не вірила в те, що з цього пекла можна коли-небудь вибратися. тому йти додому – означає йти до камери. Арештанти, які постійно перебували в одній камері, називалися господарями.

Частини тюрми мають також специфічні найменування: кімнати для допитів названо келіями, трійниками, лабораторіями, содомом. Ці назви виникли залежно від кількості арештантів на допитах або від призначення (лабораторія – установа, де проводять досліди, у творі це кімната для допитів; содом – місце розпусти: після допитів ці кімнати перетворювалися на місце оргій слідчих із працівницями в'язниці). Карцер названо мавзолеєм. Місцями особливих тортур був конвеєр (малий і великий).

На позначення окремих частин в'язниці, зокрема камери, вжито такі лексеми: *звіринець, кам'яні мішки, дім, собачник, мишоловка, одиночна камера*. Атрибутами тюремної камери був *вовчок* – отвір у дверях, у який наглядач спостерігав за арештантами, та *кормушка* – отвір, через який подавали їжу в'язням; *млинове решето* – вікно у в'язниці; *тертушкою* названо вікно в «чорному вороні» – машині, яка перевозила в'язнів і яка стала символом «ежовської епохи», «енкаведівської системи», її названо чорною халабудою на колесах, тюрмою на колесах та аббревіатурою ЦЕРАБКООП – напис на будці машини, який був утаємнений для загалу (люди навіть не здогадувалися про вміст цієї автівки). Шафу, де утримували в'язнів, названо *шаховкою*.

Тюремна камера мала свою форму управління: тюремна еліта, арештантська аристократія, старостат, камерне правительство. Була в камері своя ієрархія: камерний пролетаріат-середняки-аристократія та землеустрій – спосіб перемірювання межі між арештантами під час спання, а сама міра мотузкою місця для спання мала назву межа, тобто камера представляла собою модель звичайного села, у якому садиби між сусідами розділені межею. Був у камері і телеграф – засіб зв'язку між ув'язненими за допомогою умовних постукувань по стіні та телеграфіст – в'язень, який був зв'язківцем.

Особливою жорстокістю позначені способи й засоби вибиття показів, тортури, яких застосовували слідчі й наглядачі до арештантів, на їх позначення автор використовує такі слова та вислови: карусель – биття в'язнів по колу кількома наглядачами; женити на шимпанзе, робити шимпанзе – спосіб побиття до крові; робити біфштекс – жорстоке побиття до синців з кров'ю; сидіти на гарматі – спосіб покарання на снаряді, куди садили в'язнів, як запорожців на палю. Наглядачі та слідчі виконували ще одну дію щодо утримуваних – повертали до життя, що означало «змінити карцер на інші тортури», які відбувалися нагорі. Допити, названі у творі розговорами до або...або, до ну...ну, до але...але засвідчують усі пекельні кола найвитонченіших катувань, до яких вдавалися тюремники, адже допити часто переривалися у зв'язку із втратою свідомості в'язня, його фізичною знемогою «давати покази».

Страшними й безпощадними були знаряддя і засоби для тортур: лінійка, мармурове прес-пап'є, залізна палка, ріжечок стільця, гармата тощо. Інквізиторські засоби знущань призвели до появи лексеми стадія нукання – так званий іспит на допиті, коли в'язень вже не міг говорити, а весь час нукав (казав»ну»).

Нелюдські умови життя в камері підтверджують лексеми на позначення природних положень людини під час сну, перебування в цих місцях: сидіти в'язні мали «по формі», «по формі» мали бути і їхні ноги чи руки, тобто вислів руки по формі – означає руки повинні бути закладені за спину; арештанти мали правильно сидіти – поставити ноги коліном до коліна й покласти на них руки. Особливим способом спання було плинове в замок та кут за кут, а ходили в'язні в затилок, черідкою та камерою.

Отже, у романі широко представлена лексика, яку використовують арештанти тюрем НКВД, одна з груп якої відома в колах злочинців, убивць, інших категорій в'язнів, інша група лексики представлена умовною говіркою політв'язнів, значення якої розкрито в контексті. Автор показує силу духу в'язнів, їхню перевагу над слідчими, наглядачами, які уособлюють всю жорстоку систему НКВД, що знищила багато людських доль, у тому числі й знівечені душі своїх співробітників, у яких страх і приреченість приховані за жорстокістю та цинізмом.

Маринич Наталія
Науковий керівник – доц. Борисова Н.В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

ОПОЗИЦІЯ КОНЦЕПТІВ «GOOD» І «EVIL» У ТВОРІ Р. ДАЛА «CHARLIE AND CHOCOLATE FACTORY»

Лінгвоконцепт є одним із засобів дослідження мовної картини світу. У лінгвістиці він завжди пов'язаний із значенням слова. Нові концепти з'являються у зв'язку з їх появою в масовій свідомості, тобто в соціумі. У концепті відбито те, як суспільство сприймає цю дійсність. Культурна сторона концепту є основою його розуміння і складовою мовної картини світу. Сукупність концептів – виражена лексичними одиницями картина світу.

GOOD і EVIL – універсальні концепти. Зокрема вони широко представлені в дитячій літературі, яка виховує позитивні якості у дитини. Всі головних персонажів – магічних і не магічних – можна розділити на прихильників добра і зла.

Жанровий зміст оповіді полягає у засудженні негативного ставлення до будь-якої істоти та відстоювання права кожної особистості на власне щастя. Головний герой твору Віллі Вонка від початку портретується казковим героєм, якому належить випробувати дітлахів, що втілюють певні людські вади. Сюжет повісті, як і загалом у Р. Дала, не складний і, на перший погляд, навіть простакуватий. Власник шоколадної фабрики Віллі Вонка після багатьох років самотницького життя влаштовує екскурсію своєю фабрикою. Щасливі п'ять квитків отримують діти, що змальовані автором носіями певних негативних рис: Август Глуп (англ. *Austus Gloop*) – жадібний і ненажерливий хлопчик, «їжа – його улюблене заняття»; Верука Солт (англ. *Veruka Solt*) – розбалувана дівчинка із сім'ї власників фабрики з переробки горіхів, звикла, щоб усі її примхи виконувались; Віолетта Борігард (англ. *Violet Beauregarde*) – дівчинка, що постійно жує жуйку, її світовий рекорд – жування однієї гумки протягом трьох місяців; Майк Тіві (англ. *Mike Teavee*) – хлопчик, що зранку до ночі дивиться телевізор, обожає гангстерські бойовики; Чарлі Бакет – бідний хлопчина, єдиним подарунком на День народження якого стає щороку плитка шоколаду. Саме Чарлі Бакет стає головним героєм даного твору.

Р. Дал зображує дітей носіями смертних гріхів, тобто зла (evil): жадібний Август Глуп (ненажерливість), балувана Верука Солт (жадібність), любителька жуйки Віолетта (гордині), телефанат Майк Тіві (ледарства), Чарлі Бакет (бідність). Іноді здається, що портретуються діти гіперболізовано, а Чарлі стає позитивним героєм завдяки смиренності та відсутності поганих якостей, оскільки безліч розваг йому не по кишені.

Проте у повісті існує чіткий розподіл героїв, я і у фольклорних зразках, на позитивних і негативних, що визначає сюжетні схеми твору. Всі герої твору піддаються випробуванням на шоколадній фабриці, і лише Чарлі з гідністю долає всі перепони, хоча кому як не йому, завжди голодному хлопчині, хотілося

поласувати смаколиками. Дійсність із «підтекстом» характерна для творчості Роальда Дала і створюється завдяки значними за обсягом описами шоколадної фабрики, через які передається внутрішній стан персонажа чи автора. Особливо значущою при тлумаченні тексту стає ейдологічна складова, оскільки саме через неї автор досить часто «кодує» дійсність.

Для художнього простору твору характерна наявність бінарної опозиції «добро – зло».

У повісті «Чарлі й шоколадна фабрика» часопростір є соціально-побутовим, однак дана побутовість має фантастичні риси та виводить читача до основного в сюжетному коді – до випробування персонажів на шоколадній фабриці. Вигравши омріяний квиток на фабрику, опинившись у царстві шоколаду, маленький герой та його дідусь демонструють усі чесноти, які виділяють їх серед інших гостей Віллі Вонки. Один за одним дітлахи, запрошені королем шоколаду, не проходять випробування і вибувають із гри. Випробування для героїв стають свого роду ініціацією, яку вони проходять через свої гріхи. Августус Глуп *«ніби оглух і не чув нічого, крім поклику свого велетенського шлунка. Він простягся долі на весь зріст, витяг шию і пособачому сьорбав з річки шоколад»* (Дал 2019, 111), потім впав у шоколадну річку і потрапив у трубу. Віолетта Борегард без дозволу господаря фабрики спробувала експериментальний варіант жуйки й перетворилася на велетенську чорницю: *«Її тіло роздималося й змінювало форму з такою швидкістю, що вже за хвилину перетворилося на величезну круглу темно-синю кулю – власне, на велетенську ягоду чорниці, – а від самої Віолети Борегард лишилося тільки по парі крихітних ніжок та ручок, що стирчали з величезної круглої ягоди, та ще малесенька голівка нагорі»* (Дал 2019, 145). Верука Солт забажала мати у домашньому звіринці дресировану білочку із «Горіхового цеху» шоколадної фабрики. Однак білки, які перевіряли горіхи на гнилість, визначили, що у голові Веруки пусто і викинули її сміттєпровід. Майк Тіві теж був некерованою дитиною, яка звикла чинити як заманеться. *«Хлопець летів мов навіжений, а добігши до величезної телекамери, відразу підскочив до рубильника, порозкидавши навсібіч умпа-лумпів»* (Дал 2019, 203). Він захотів перевірити на собі телепортацію телевізійного шоколаду, що призвело до фізичного спотворення.

Кожен із дітлахів чинив так, як звук у звичайному житті, що було на шоколадній фабриці Віллі Вонки не припустимим. Шоколадний магнат своєрідно виховує героїв, вчить їх не піддаватися негативному впливу середовища. Герої, як не дивно, не губляться у чарівному світі шоколадної фабрики, однак потрапляють у певні просторові лакуни, що стають пасками для героїв. Чарлі ж не спокусився жодним із див, хоча й виріс у бідній родині, яка часто не доїдала. Він та його вчинки і є представником «добра» (good). Маленький герой переборює себе і стає переможцем, що отримує омріяну винагороду.

Господар шоколадної фабрики уважно стежив за гостями, адже основною метою організованої ним екскурсії на фабрику було знайдення спадкоємця: чесної, розумної і доброї людини, яка б гідно управляла гігантською фабрикою.

Віллі Вонка зрозумів, що саме Чарлі Бакет саме той, хто йому потрібен. Кінець повісті нагадує фінал творів усної народної творчості, коли головний герой, наділений чеснотами, пройшовши безліч випробувань, отримує бажане. Чарлі Бакет як справжній казковий герой у фіналі отримує винагороду – царство шоколаду – фабрику Віллі Вонки.

Отже, домінантними в оповіді стають бінарні мотиви добра і зла, що є традиційними для фольклорних джерел. Зло представляють дорослі, які не вміють цінувати і любити дитину та намагаються виховувати її за своїми, часом несправедливими та жорстокими, законами. Діти у Дала завжди праві й завжди перемагають. Засуджуються автором і сучасні соціальні прояви: любов до грошей, зароблених будь-яким шляхом, бездумні розваги, відсутність сімейних цінностей. Досить часто негативні прояви доволі гіперболізовані. Образна система творів даного сегменту вибудована за принципом бінарної опозиції: чіткий поділ на позитивних і негативних персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михед, Т. В., Кузьменко, В.І., Гарачковська, О.О., Кузьменко, М.В. (2010). Роалд Дал. *Історія зарубіжної літератури ХХ ст.* К.: ВЦ «Академія».
2. Роальд, Дал (2019). *Чарлі і шоколадна фабрика.* Київ: А-Ба-Ба-Га-Ла-Ма-Га.
3. Dahl, Roald. (2016). *Charlie and the Chocolate Factory.* London: Puffin.

Маринич Тетяна
Науковий керівник – доц. Борисова Н.В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

СПЕЦИФІКА ІДІОДИСКУРСУ Л. КЕРРОЛЛА (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ-КАЗКИ «ALICE IN WONDERLAND»)

Концептуальний вимір ідіостилю Л. Керролла слід тлумачити у термінах англійського романтичного нонсенсу, який можна інтерпретувати і як самодостатню мовну гру, що здійснює ться заради самої гри і не має предметної інтерпретації, і як мовну гру, що покликана зробити іронію романтизму інструментом осмислення найскладніших філософських проблем, як-от проблема суперечності між раціональністю і вірою, яка не має однозначного вирішення.

І. Прямими фольклорними запозиченнями з:

1) пісенної народної творчості (як наприклад, народні пісні про Шалама-Балама, Лева та Єдинорога, Крутя і Вертя з «Аліси у Задзеркаллі»; старовинний вірш, на якому побудовано суд над Валетом в «Алісі в Країні Чудес»);

2) прислів'їв та приказок (прислів'я *Mad as a March hare* / Казиться, як березневий заєць було записано ще у збірці 1327 року; приказка *Green like a Cheshire cat* / Усміхатися як Чеширський Кіт вживалася англійцями ще за часів

Середньовіччя; прислів'я *A cat may look at a king*/ Котові й король не указ можна знайти у збірці 1546 року).

II. Опосередкованими запозиченнями з народної творчості (образи Л. Керролла, за виключенням Аліси і деяких другорядних персонажів, нав'язані лімериками Едварда Ліра (1812–1888) (Корнієнко 2007).

III. Літературними запозиченнями, насамперед, із творів Вільяма Шекспіра, Чарльза Діккенса, Джорджа Макдональда, Нормана Маклеода, Вільяма Роскоу та інших менш відомих і не завжди успішних письменників, а також пародіюванням попередніх текстів.

Серед літературних запозичень виділяють:

1) приховані цитати: зокрема, у розмові Аліси з Комахою у розділі про задзеркальних комах простежується певна схожість з діалогом Глендаура та Хотспера з «Генріха IV»; улюблена фраза Королеви з «Країни Чудес» *Off with his head!* є прямою цитатою з «Ричарда III»; подібним чином, у «Полюванні на Снарка» міститься низка цитат, як наприклад цитата з промови адмірала Нельсона перед Трафальгарською битвою *For England expects /* Бо жде Англія.

2) алюзії: питання *But do cats eat bats, I wonder?!* Чи їдять коти кротів?, можливо, нав'язано рядками з «Золотої нитки» Нормана Маклеода.

3) пародії: (американські дослідники інколи називають їх бурлесками, травестіями); знавці творчості Л. Керролла налічують у казках про Алісу 14 пародій: «*How doth the little crocodile*», «*Father William*», «*Speak roughly to your little boy*», «*Twinkle, twinkle, little star*», «*Will you walk a little faster?*», «*Ta the voice of the Lobster*», «*Beautiful Soup, so rich and green*», «*The Walrus and the Carpenter*», «*The aged, aged man*» та ін. До пародій відносять і вірш «*Jabberwocky*», хоча таке трактування й не є загально прийнятим. Як зазначає М. Гарднер, переважно вірші й пісні, які використав Л. Керролл, повністю забуті; у ліпшому випадку пам'ятають їх назви, і то тільки тому, що Л. Керролл обрав їх для пародії (Корнієнко 2007).

Нонсенсна складова ідіостилю Л. Керролла втілюється різними видами нонсенсу: стилістичний нонсенс (обігрування назв шкільних предметів, як то *Laughing and Greif :: Latin and Greek*); лексичний нонсенс на основі полісемії (обігрування двозначності дієслова *to beat* (відбивати ритм / лупцювати тощо), омонімії (обігрування несумісності значень ідентичних за звучанням омонімів *tale* (розповідь) та *tail* (хвіст) у довгій розповіді Миші), параномазії (*not* (заперечна частка) і «*knot*» («вузлик») у тій же розповіді).

Композиційні прийоми у повісті-казці так чи інакше будуються на поєднуванні слідування стереотипним нормам побудови фольклорної казки і, водночас, відхилення від цих норм: «Структура казки у Керролла ... теж стає об'єктом гри у нонсенс: вона послідовно «витримується» і «порушується», «створюється» й «заперечується»» (Корнієнко 2007).

Отже, ідіостиль Л. Керролла вимагає слідувати нормі, яка задається правилами гри, із відхиленням від норми і тих же правил гри, несумісності, яка доводиться до абсурду, що, власне, і становить природу феномена мовної гри Л. Керролла.

ЛІТЕРАТУРА

1. Керролл, Л. (2017). *Аліса в Країні Див*; пер. з англ. В. Панченко. Київ: «Юнісофт».
2. Корнієнко, В. (2007). Від перекладача: Чи здолають перекладачі Керролів Еверест? *Л. Керролл. Алісині пригоди у Дивокраї. Аліса у Задзеркаллі*. Тернопіль: Богдан, 3–16.
3. Carroll, L. (1994). *Alice's Adventures in Wonderland*. London: Penguin Books Ltd.

Пенькова Алла
Науковий керівник – доц. Шахновська І.І.
(Національний авіаційний університет)

ВІДТВОРЕННЯ ОКАЗІОНАЛІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДАХ АНГЛОМОВНОЇ НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мова, як відомо, відображає наші уявлення про світ, а зміни, що відбуваються в ньому, тягнуть за собою трансформації в мові. У мовленні (письмовому та усному) постійно виникають нові слова, які, задовольнивши разову потребу в них, зникають або ж, відповідаючи потребам широкого спілкування, закріплюються в мові, втрачаючи властивість новизни і незвичайності. Як вірно підмітила О. Г. Ревзіна, «у okazіоналізмів є якась особлива функція, особливе призначення, поки що нерозкрите лінгвістикою» (Ревзіна 1996, 307). Породження okazіональних слів автором тексту безпосередньо пов'язано з тією картиною світу, реальною чи уявною, яку він намагається описати. Саме тому необхідність в okazіональних одиницях стає особливо гострою при написанні творів науково-фантастичного жанру. Тут однією з основних функцій okazіоналізмів стає креативна функція, тобто створення ірреального світу. Автори фантастичних творів часто описують простір ідеальним, ніде не існуючим, а отже, письменник стикається з імі'ям квазіреалій, що імітують фантастичні реалії вигаданого світу, в процесі номінацій яких важко обійтися без okazіоналізмів.

М. Т. Рильський одним із перших указує на лексичну okazіональність як проблему художнього перекладу, однак у її вирішенні він далекий від однозначності. З одного боку, класик зауважує, що стосовно «неологізмів, які часом створюються *ad hoc* і не увійшли до загальної мови ... навряд чи потрібно обов'язково створювати подібні слова та вирази в перекладі» (Рильський 1975, 71). З іншого боку, «занадто банальні» вимовлені слова не підходять для таких випадків» (Рильський 1975, 71). Це призводить до очевидного висновку, що кожен перекладач повинен обрати свою або власну стратегію поводження з нестандартними мовними матеріалами.

Питання диференціації інновацій та стратегій їх перекладу детально проаналізовано в посібнику «Введение в переводоведение (общие и

лексические вопросы)» відомого перекладача В. С. Виноградова. Його позиція щодо класифікації інновацій близька до обговорюваної вище думки, оскільки, на думку вченого, нові слова, що з'являються у мовленні, «з часом можуть або входити в систему мови (неологізми), або залишатися надбанням особистості мовлення (оказіоналізми)» (Виноградов 2001, 50). Далі дослідник зазначає, що функціональне навантаження інноваційних нововведень визначається їх контекстуальним характером та конотативним значенням: «Вони завжди виразні, створені конкретним автором, породжені цілями виразу та контекстом, з яким вони не пов'язані і поза репродукцією. Навіть у звичайному мовленні їх основна функція не номінативна, як у простих неологізмах, а характерна» (Виноградов 2001, 123).

Наступним кроком є висвітлення особливостей перекладу оказіоналізму. Тут В. С. Виноградов із сумом зазначає, що «уважне поводження з інаціональністю не є правилом перекладу. Дуже часто перекладачі просто не помічають оказіоналізмів, вважаючи їх невідомими загальними або регіонально вживаними словами, і перекладають як загальну лексику. І навіть усвідомлюючи оказіоналізми, багато перекладачів не наважуються займатися словотворчістю і вдаються до більш-менш успішних описових еквівалентів » (Виноградов 2001, 124).

Перекладач не пропонує готових рецептів перекладу, зазначивши, що в кожному конкретному випадку перекладачеві необхідно враховувати не тільки власну позицію щодо принципів відтворення інновацій, але й враховувати різні системні / регуляторні відносини між вихідною та цільовою мовою та культурою. Ось чому стратегія іншомовного відтворення оказіоналізмів, захищених авторським правом, сформульована найбільш узагальнено: «Значення оказіоналізму полягає не лише у значенні компонентів такого слова, тобто воно не тільки визначається за змістом внутрішньої форми оказіоналізму; можна сказати, що значення індивідуально-авторських неологізмів формується їх внутрішньою формою та контекстом. Двоїста природа значення оказіонального слова дозволяє перекладачеві калькувати авторські неологізми («калькувати» В. С. Виноградов розуміє як відтворювати форму вихідної одиниці) та створювати свої оказіоналізми, узгоджуючись з вимогами контексту» (Виноградов 2001, 127).

Ми проаналізували оказіоналізми в англomовних творах науково-фантастичного жанру «1984» та виділили способи їх відтворення, що найчастіше використовувалися перекладачами. Наведемо деякі приклади:

- калькування

Thoughtcrime, thoughtcriminal (2) – думкозлочин, думко злодій(Орвелл 2013, 74) – Оказіоналізми перекладені калькуванням. Цей лексичний оказіоналізм створений за допомогою додавання двох основ "thought" (думка, мислення) і "crime" (злочин), і відноситься до першого ступеня, так як є стандартним оказіоналізмом, утвореним в повній відповідності з нормами словотворення.

- транскодування

Ingsoc (2) – okazіоналізм, утворений при злитті двох основ слів English Socialism, на українську мову перекладений як «Інгсоц» (5) і відноситься до лексичного авторського неологізму.

- змішаний спосіб

An atomic vector plotter (1) – назва інопланетного пристрою. При перекладі перекладач використав транслітерацію і калькування: атомний векторний плоттер (3).

- створення перекладацького okazіоналізму

Ноору(1) – іменник, який пояснюється Дугласом Адамсом, як "really together guy". Перекладач намагався створити слово, найбільш близьке до оригінального okazіоналізму: хіпель (3).

У таблиці відображено способи відтворення okazіоналізмів, що найчастіше використовували перекладачі В. Данмер при перекладі роману-антиутопії «1984» Джорджа Орвелла та О. Антомонов при перекладі роману Дугласа Адамса «Путівник по Галактиці для космотуристів»:

	Калькування	Транскодування	Створення перекладацького okazіоналізму	Змішаний спосіб
«1984»	69%	3%	25%	3%
«Путівник по Галактиці для космотуристів»	60%	3%	15%	22%

Таким чином, переклад авторських неологізмів пов'язаний з використанням різного роду трансформацій та перекладацьких прийомів. Їх значення впливає сукупно з контексту, і їх переклад вимагає від перекладача певних творчих зусиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. Adams D. (1981). *The Hitch-Hiker's Guide to the Galaxy: Pan Books*.
2. Orwell G. 1984. Retrieved from <https://www.planetebook.com/ebooks/1984.pdf>.
3. Адамс Д. (1990). Путівник по галактиці для космотуристів: Всесвіт.
4. Виноградов В. С. (2001). Введение в переводоведение (Общие и лексические вопросы): Издательство института общего среднего образования.
5. Орвелл Д. (2013). 1984. Київ: Hurtom.com.
6. Ревзина О.Г. (1996). Поэтика окказионального слова: *Язык как творчество: сб. науч. тр. к 70-летию В.П. Григорьева* (с. 303–308). Москва.
7. Рильський М. (1975). Мистецтво перекладу. Київ: Радянський письменник.

Рудюк Олена
Науковий керівник – доц. Борисова Н. В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

**ОКАЗІОНАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ У ФЕНТЕЗІЙНИХ ТВОРАХ
(НА МАТЕРІАЛІ «TALES FROM THE PERILOUS REALM»
ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА)**

Дж. Р. Р. Толкін у своїх творах використовував дуже власно створені нові слова, тобто okazіоналізми. Як пише О. О. Селіванова: «Оказіоналізми (від лат. *occasionalis* – випадковий) – мовні одиниці, які відносяться до складу стилістичних неологізмів, створені в ідіостилі певних авторів текстів і не набули поширення. Оказіоналізми (О.) увиразнюють індивідуально-авторське мовлення, надають йому експресивності, емотивної забарвленості, образності, іноді служать способом створення концепту художнього твору. О. нерідко створюються за нетрадиційними словотвірними зразками і з порушенням мовних норм, що згодом може привести до розширення способів словотвору та словотвірних типів у літературній мові, хоч це відбувається зрідка. Деякі О. входять до літературної мови й залишаються єдиними позначеннями відповідних понять» (Селіванова 2010, 510).

У «*Tales from the Perilous Realm*» зустрічаємо okazіоналізми, що стосуються тварин, комах, гномів, велетнів тощо: *sea-goblins; sea-horses; sand-sorcerers; mer-folk; the moonbeams* (Місяцепромени) (Толкін, 78); *the big white dragon-moths* (бабкомолі); *sword-flies* (мечомухи), *and glassbeetles, pale unicornets* (комахи-єдиногогу), *spiders, the shadowbats* (сутінкові кажани); *the white moon-gnomes* (*moonims, for short*) (місячних гномів (скорочено – міномів) (Толкін, 112); *I've seen hobbit-folk; the orks* (Tolkien, 300).

Автор не залишає осторонь рослинний світ, зокрема: *The flowers – the whitebells, the fairbells and the silverbells, the tinklebells and the ringaroses; the rhymeroyals and the pennywhistles, the tintrumpets and the creamhorns* (a very pale cream), *and many others with untranslatable names – made tunes all day long. And the feather-grasses and the ferns – fairyfiddlestrings, polyphonies, and brasstongues, and the cracken in the woods – and all the reeds by the milk-white ponds, they kept up the music, softly, even in the night. In fact there was always a faint thin music going on* (Tolkien, 80).

Також гарно це передано у перекладі: Квіти: білодзвоники, яснодзвоники, срібнодзвоники, брязкодзвоники та дзвениружі; вішоокраси та центосвисти, дрібносурми, жовторіжки (блідо блідо жовті) та багато інших, із назвами, які годі перекласти, – з ранку до ночі творили мелодії. А ще росли перотрави та папороті: ясноскрипкоструни, поліфонії, мідноязики та лісові тріщики, й очерети біля молочно білих ставків, – і всі вони м'яко виводили якусь музику, навіть уночі. Щиро кажучи, там завжди лунала ледве чутна музика (Толкін, 21).

Назв таких квітів не знайти у реальності, проте сказанням вони надають чарівності й магичності.

Не залишено осторонь і згадку про місячних гномів, зокрема: *They visited the valley of the white moon-gnomes (moonums, for short) that ride about on rabbits, and make pancakes out of snowflakes, and grow little golden appletrees no bigger than buttercups in their neat orchards* (Tolkien, 112).

У перекладі згадані назви калькуються або транслітеруються. Проте лише протранслітерувавши їх був би втрачений гумористичний зміст, який вклав туди автор. Тому перекладачі шукали українські відповідники або створювали українсько-толкінські okazionalizmi, що допомагало не носіям мови читати фентезійні твори без «втрат».

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова, О. О. (2010). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля.
2. Толкін, Д. Р. Р. *Сказання з Небезпечного королівства* from <http://www.rulit.me/books/skazannya-z-nebezpechnogo-korolivstva-get-199523.html>.
3. Tolkien, J.R.R. *Tales from the Perilous Realm* from <http://1.droppdf.com/files/ww8AQ/tales-from-the-perilous-realm-roverandom-j-r-r-tolkien>.

*Сердюк Наталія
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)»*

ПОРІВНЯЛЬНО-ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ВИРАЖЕННЯ ЗАПЕРЕЧЕННЯ В РОМАНІ ДЖ. К. РОУЛІНГ «HARRY POTTER AND THE HALF-BLOOD PRINCE» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ

Заперечення є важливою мовною категорією, яка може бути виражена на всіх рівнях англійської мови та передаватися за допомогою різних засобів – заперечних слів, заперечних префіксів, заперечних форм дієслова (що не є властивим українській мові), а може й не мати окремого вираження, будучи компонентом значення слова (*to refuse = not to accept*).

У творі Дж. К. Роулінг «Harry Potter and the Half-Blood Prince» (Rowling 2005) було виявлено 272 речення, в яких заперечення було виражено імпліцитно. Порівняння речень оригіналу та українського перекладу, виконаного В. Морозовим, більш детально можна простежити у прикладах:

... *when Uncle Vernon failed to effect an introduction* (Rowling 2005, 46). – ... *коли дядько Вернон так і не спромігся його відрекомендувати* (Ролінг, 2005).

He failed to hear the prophecy (Rowling 2005, 34). – *Йому не вдалося почути пророцтво* (Ролінг, 2005)..

Crabbe and Goyle had evidently failed to achieve the required O.W.L. grade, ... (Rowling 2005, 182). – *Креб і Гойл, зрозуміло, не змогли отримати позитивних СОВ,...* (Ролінг, 2005).

Звернемо увагу на те, що В.Морозов при перекладі твору використав широкий ряд еквівалентів (слово *fail* має більше 12 еквівалентів), які є доцільними під час трансформації з однієї мови на іншу.

Нагадаємо, що заперечення у художньому творі, та в сучасній англійській мові взагалі, можуть утворюватися на лексичному рівні за допомогою слів із заперечним значенням, наприклад, словом *refuse*:

Hermione refused to sit in the common room while Ron was there, ... (Rowling 2005, 218). – *Герміона відмовлялася перебувати у вітальні одночасно з Роном, ...*(Ролінг, 2005).

At one point, he had refused to say a certain name aloud ... (Rowling 2005, 218). – *У певну мить він не захотів називати вголос одне ім'я ...* (Ролінг, 2005).

Застосування антонімічного перекладу часто зустрічається у творі, як от:

"I hate not talking to Hagrid," said Hermione, looking upset (Rowling 2005, 218). – *На серці так паскудно через те, що ми не розмовляємо з Гетридом, – засмутилася Герміона* (Ролінг, 2005).

Вважаємо переклад цього речення не надто вдалим, бо такий варіант перекладу призвів до змістовних втрат. В.Морозов переклав слово *hate*, яке має імпліковане негативне значення, словосполученням, у складі якого є вульгаризм «*на серці так паскудно*», при цьому жодне тлумачення слова *hate* не має такого чи подібного значення.

Зазначимо, що при перекладі лексичних заперечень досить важко відтворити їх зміст та форму в однаковому обсязі відповідником на тому ж самому рівні, за виключенням таких слів як *refuse, fail* тощо, заперечне значення яких співпадає в англійській та українській мовах в межах одного лексичного рівня.

Перейдемо до граматичного рівня англійської мови, засобами вираження англійських заперечень якого є: заперечні займенники та прислівники, заперечні сполучники, заперечні частки. Докладніше на основі порівнянь заперечень оригіналу та перекладу про кожний з них:

1. Заперечні займенники та прислівники:

... Bellatrix said nothing, ... (Rowling 2005, 24). – *... Белатриса не мовила нічого, ...* (Ролінг, 2005)..

Вище бачимо відмінності: в англійському тексті заперечення представлено займенником *nothing*, а в українському – двома запереченнями *не мовила нічого*, що можна пояснити тим, що англійська та українська мови відносяться до різних граматичних груп.

Антонімічний переклад також зустрічається на граматичному рівні твору:

..., Harry found nothing else to say (Rowling 2005, 235). – *..., Гаррі промовчав* (Ролінг, 2005).

Тобто відбулася нейтралізація заперечення, але зміст речення не змінився. Це було зроблено з метою полегшення сприйняття речення, адже на

осмислення виразу, який містить подвійне заперечення потрібно більше часу, ніж на висловлювання, яке сказане позитивно. Але в такому випадку втрачається емоційність висловлювання оригінала.

Якщо прослідкуємо відтворення англійського заперечного прислівника українською мовою, то можна зустріти цікаві приклади, не лише структури з одним чи двома запереченнями, а й більше. Наприклад:

Well, you never know ... (Rowling 2005, 151). – Ніколи нічого не відомо... (Ролінг, 2005).

Так, речення англійської мови з одним запереченням відповідає реченню української мови з множинним потрійним запереченням. Але не зважаючи на це змістовне навантаження речення не змінилося.

2. Заперечні сполучники: *neither...nor, neither, nor*:

..., neither Ron nor Hermione seemed quite as curious about Malfoy's activities as he was (Rowling 2005, 129). – ... ні Рон, ні Герміона не думали про Мелфоя стільки, як він (Ролінг, 2005).

Заперечний зміст конструкції *neither...nor* є збереженим, з використанням прямого значення цієї конструкції українською мовою («ні...ні»), але з додаванням ще одного заперечення *не*. З граматичної точки зору все правильно.

Знайдено випадки, коли заперечення відтворені трансформацією *neither...nor* в українські префікси *без* або *не*, які мають заперечне значення:

...they were neither fair nor true (Rowling 2005, 218). – ... були вони несправедливі й безпідставні (Ролінг, 2005).

3. Заперечна частка *not*:

You mustn't start off like that, ... (Rowling 2005, 218). – Не починай з цього... (Ролінг, 2005).

Звернемо увагу, що заперечна частка *not* була відтворена українською мовою за допомогою заперечної частки *не*, яка передала вірно зміст та зберігла заперечення, передавши його на тому ж мовному рівні, що й в оригіналі.

Визначимо, що граматичний рівень є одним з найлегших мовних рівнів в плані перекладу українською мовою, оскільки існують граматичні відповідники українською мовою.

Порівняльно-зіставний аналіз вираження заперечень в оригіналі та його перекладі українською мовою, показав, що найпоширенішим граматичним засобом є заперечна частка *not*, яка при відтворенні українською мовою відповідає заперечній частці *не*. Було виявлено 1087 речень з заперечною часткою в оригіналі, з яких В. Морозов відтворив 83 %. Частотність вживання лексичних засобів наступна: *fail* – 30 %, *refuse* – 23 %, *hate* – 22 %, *dislike* – 8 %, *forbid* – 7 %, *deny* – 6 %, *absent* – 4 %. На основі аналізу наукової літератури та порівняльно-зіставного аналізу вираження англійських заперечень на матеріалі твору Дж. Роулінг «Harry Potter and the Half-Blood Prince» та їх відтворення у перекладі українською мовою, дійшли висновків: що засоби вираження заперечень бувають різних видів та мають специфічні особливості на будь-якому мовному рівні, основним граматичним засобом є заперечна частка *not*, найбільш вживаними лексичними засобами є слова *to refuse, to fail*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ролінг, Дж. К. (2005) *Гаррі Поттер і напівкровний принц* [пер. з англ. В. Морозов]. Київ: А БА БА ГА ЛА МА ГА, 576. <http://book-online.com.ua/read.php?book=911>
2. Rowling, J. K. (2005) *Harry Potter and the Half-Blood Prince*. NY: Arthur A. Levine Books, Scholastic Inc., 653.

Сога Людмила
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ ЯК ОДНОГО З ЕЛЕМЕНТІВ МОВНОЇ СТРУКТУРИ

На тему функціональних стилів англійської мови написана велика кількість праць визначних вчених, науковців, філологів, перекладачів та інших відомих діячів.

Зокрема, академік В.В. Виноградов у своїй книзі «Поэтика и её отношение к лингвистике и теории литературы» писав: «Будь-яке мовне явище може набути характер поетичного у певних творчо-функціональних умовах... Разом з тим поетичні засоби утворюють спеціальну систему, але опираються на системні відношення мови нехудожніх сфер» (Арнольд 1990).

У книзі І.Р. Гальперіна «Очерки по стилистике английского языка» газетному стилю присвячений великий розділ частини про мовні стилі.

М.Д. Кузнец та Ю.М. Скребньов, автори «Стилистика английского языка», вважають, що об'єднувати специфічні риси мови газети у поняття газетний стиль неправомірно, так як при цьому ознаки функціонального стилю підміняються ознаками жанру.

Цілий ряд вчених зайнятий отриманням статистичних даних, які оцінюють вірогідність кожного елементу мовної структури в плані його функціонування у різних функціональних стилях. Серед них: Євтушенко Л.І., Єфімов А.І., Задорнова В.Я., Мороховський А.Н., Разінкіна Н.М., Скребньов Ю.М., а також іноземні вчені, зокрема Ronald L., William J., Shiela T. та багато інших.

З огляду на те, що родові риси художнього мовлення проявляються у найбільш сконцентрованому вигляді в поезії, ми розглянемо особливості художнього стилю в порівнюваних мовах на прикладі поетичного мовлення. Оскільки провідною функцією поетичного мовлення є функція естетична, воно підпорядковується зовсім іншим законам, ніж будь-який з розглянутих нами функціональних стилів. Деякі філологи схиляються до думки, що поетичне (ширше: художнє) мовлення являє собою не стільки один з функціональних стилів, скільки окремий тип мови, який за своїми характеристиками знаходиться ближче до мови музики, архітектури, живопису, театру, кінематографу, ніж до стилів практичного (нехудожнього) мовлення.

Якщо порівняти арсенал виражальних засобів художнього стилю і деяких жанрів публіцистики, то виявляється, що тут є багато спільного, проте вони відрізняються своїми завданнями, сферою застосування, обсягом використовуваних слів та конструкцій. Так, наприклад, введення в мову художнього твору суспільно-політичної лексики і фразеології, вимагає від письменника добре розвиненого чуття художньої міри, знання найтонших нюансів, що виникають у слові від зміни контексту. Відомо, що невмотивоване переміщення мовних засобів з одного стилю в інший - функціонально далекий – сприймається як різкий дисонанс або як засіб комізму. В образній, емоційно насиченій мові, поезії не тільки таке переміщення, а навіть поодинокі стилістичні вади у використанні лексики знижують, а то й зовсім зводять нанівець художню вартість твору (Пелевина 1980, 16).

Сучасна англо-американська та українська поезія не має якихось спеціальних мовних ресурсів, котрі були б ознакою лише поетичного стилю, але в обох мовах існує група слів – поетизми – які в минулому відігравали роль своєрідного маркера поетичного мовлення. До цього специфічного вокабуляру в англійській традиції належать не тільки власне поетизми, але й архаїзми, архаїчні форми слів: *aflame (in flames)*; *plenteous (plentiful)*; *bemoan (moan for)*; *afire (on fire)*; *realm (kingdom)*; *glebe (earth, field)*; *morn (morning)*; *strand (lake, river, sea)*; *accursed (hateful)*; *ire (anger)*; *to joy (to rejoice)*; *foe (enemy)*; *the waves (sea)*; *affright (alarm)*; *to delve (to dig)*; *e'en (even)*; *e'er (ever)*; *betwixt (between)*; *vale (valley)*; *dolour (grief, sorrow)*.

До складу української поетичної лексики також входять як власне поетизми, так і архаїзми, старослов'янізми: легкокрилий, живодайний, осяйний, возсіяти, десниця, злато, рать, перст, чоло, страж, врата, ректи, літа, град, глас. В окрему групу виділяють поетичні словосполучення піднесеного тону, які мають здебільшого античне, біблійне або фольклорне походження: метати перуни, терновий вінок, святая святих, еолова арфа, випити гірку чашу, чаша терпіння, світ широкий, земний світ, червона калина, калинова пісня сивий голуб.

Сучасний етап розвитку як англо-американської, так і української поезії характеризується відсутністю єдиних стилістичних канонів. Сьогодні в поетичному мовленні широко використовуються побутово-розмовні слова, науково-технічні терміни, діалектизми, просторіччя. Особливе місце відводиться розмовній стихії в американській поезії, де досить часто трапляється лексика зниженого тону, сленгізми, вульгаризми і навіть слова-табу.

Специфічною рисою української поезії є її вірність фольклорним традиціям, використання яких стало наскрізним явищем в поетичних творах сучасних українських авторів. Це виражається у частому зверненні до символічних формул народної творчості. Властивим для української поезії є послуговування фольклоризмами, які нерідко здобувають образне розгортання, поновлення, розширюючи своє значення у сучасній поезії. До типових стилістичних засобів української поезії слід віднести й притаманні мові

традиційного фольклору прикладкові епітети та сталі редуплікації (Дубенко 2005, 146-148).

Специфіка художніх творів полягає в різко виявленій індивідуальності, неповторності мови кожного письменника, в єдності комунікативних та естетичних функцій тексту, в широкому використанні елементів різного стилістичного забарвлення, в естетичній значимості будь-якої лінгвістичної одиниці. Але вдаючись до тих чи інших лексико-фразеологічних і морфолого-синтаксичних засобів загально народної мови, вживаючи говіркові, просторічно-жаргонні елементи, автор мусить завжди орієнтуватись на літературну норму. Це закон художньо-словесного мистецтва, порушення якого веде до мовного натуралізму.

Таким чином, у художньому стилі мовні засоби служать специфічній меті – побудові художнього образу, яка здійснюється через поєднання усіх елементів функціональних стилів мови. Відмінні риси художнього стилю залежать від його спеціального призначення і тієї комбінації мовних функцій, яка домінує в процесі комунікацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. (1990). *Стилистика современного английского языка. Учебное пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностр. яз. ».* – 3-е изд. М.: Просвещение.
2. Пелевина Н.Ф. (1980). *Стилистический анализ художественного текста.* Л.: Прогресс.
3. Дубенко О.Ю. (2005). *Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів.* Вінниця: Нова книга.

Стрижко Ілона
Науковий керівник – проф. Гладуш Н.Ф.
(Київський університет імені Бориса Грінченка)

TO THE QUESTION OF POLYSEMY AND TRANSLATION OF IT TERMS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

Learning the ways of translation of IT vocabulary is an up-to-date and promising area of modern linguistics, and today, the problem of translating English computer terms into Ukrainian is an urgent one. It is required for translation of technical documentation, literature, and software interface, because IT texts are rich in terminology that carries the key information.

The research topicality of the ways and problems of terms translation is determined by wide interaction of different countries and increasingly expanding interest in the field of technology.

The translation of programming texts is a rather complicated field of creative activity, whereas advanced computerization processes dictate the need for adequate

translation of relevant texts from one language to another. Inaccuracies and errors in the use and translation of terms can cause misunderstandings between professionals, as well as it can adversely affect the technological process, the implementation of various projects and the development of companies. Due to this, the question of terms polysemy has become the subject of research of many linguists, taking into consideration the fact that most English words are ambiguous and have various interpretations. Words can have different meanings in different contexts, especially when we are working with technical terms.

According to the Merriam-Webster Dictionary, a term is a word or expression that has a precise meaning in some uses or is peculiar to a science, art, profession, or subject (Merriam-Webster Dictionary). Computer terms come into the Ukrainian language in different ways: through borrowing, translation, transcribing and even preserving the Latin inscription. As noted by T. R. Kyiak, originally computer terminology was hardly fully borrowed from English (Кияк 2008, 35).

That is why translating texts in the IT field is difficult, especially if the word has several meanings. Choosing the correct term meaning depends on the skill of the translator, because different meanings of the same word can be used at the same time (Карабан 2002, 11). Due to this, technical translation is being considered as a type of specialized translation, which involves the translation of documents produced by technical writers (owner's manuals, user guides, etc.), or more specifically, texts which relate to technological subject areas or texts which deal with the practical application of scientific and technological information (Byrne 2006, 3).

During research, several IT dictionaries, namely Computer Science Glossary and C++ Glossary have been taken into consideration and gave us the illustrative material to support the statements given. Technical texts are usually written in a formal logical style, which means accurate transmission of information without emotionally colored words, expressions and grammatical constructions usage. Such texts are distinguished by the saturation of highly specialized terms, for example: *whitespace* – пробіл, *token* – токен, *literal* – літерал, *scope* – область бачення.

Even though, technical terms give the most accurate, concentrated definition of scientific or technical concepts and the main demand to terms is its unambiguity, some terms, within the scope of lexical system of the language, demonstrate the same properties as the other words, i.e. polysemy is typical for them. For example, the term «valve» in machine building means – «клапан», but in radio – «електронна лампа», in hydraulics – «затвор». Polysemy is the capacity for a sign (such as a word, phrase, or symbol) to have multiple meanings (that is, multiple semes or sememes and thus multiple senses), usually related by contiguity of meaning within a semantic field (Kató Lomb 2016, 18).

Nevertheless, according to the examined dictionaries, the terms in IT sphere always have a unique translation. Terms can belong to different functions, however, their meaning doesn't change, for example: the term «*identifier (ID)*» – ідентифікатор – means identifier, sign – names assigned to variables, constants, data structures, classes, procedures, functions, methods, other program objects and in the same time it is the logical name of the device; or the term «*function*» – функція, meaning a special kind of routines that perform some calculation and differ in that

they return to the call point and it also means the result assigned to a function name or a function, for example, of a program and/or device.

Finally, it may be concluded that polysemy is not widespread in IT terms translation but terms in technical texts, particularly in the programming sphere, carry the main semantic loading, taking the main place among other words, therefore, it is necessary to translate them correctly, while this is important for understanding the sense of the translated text.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан, В. І. (2002). *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця: Нова книга.

2. Кияк, Т. (2008). Функції та переклад термінів у фахових текстах. *Проблеми української термінології* (с. 35). Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка».

3. Термінологічний словник мови програмування C++. Отримано 20 лютого 2020 з <http://lingvo.onu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/C++-Glossary.pdf>.

4. Byrne, Jody (2006). *Technical Translation: Usability Strategies for Translating Technical Documentation*. Dordrecht: Springer.

5. Kató Lomb (2016). *With Languages in Mind: Musings of a Polyglot*. TESL-EJ Publications.

6. Computer Science Glossary. Retrieved February 20, 2020, from <http://www.programmer.dp.ua/download/tlumachniy-slovnik-z-informatiki.pdf>.

7. Merriam-Webster Dictionary. Retrieved February, 20, 2020, from <https://www.merriam-webster.com/>.

Сухоніна Ксенія

Науковий керівник – доц. Бережна М.В.

(Криворізький державний педагогічний університет)

МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖА ЯК СПОСІБ СТВОРЕННЯ ЙОГО ОБРАЗУ (НА МАТЕРІАЛІ Х/Ф MURDER ON THE ORIENT EXPRESS)

Створення мовленнєвого портрета привертає увагу лінгвістів вже не один десяток років. Мовленнєву характеристику сприймаємо як поєднання стилістичних елементів будь-якого рівня, характерних для мови окремого персонажа, включаючи використання як високої, так і зниженої лексики (Бережна 2017, 11).

Метою нашої роботи є визначення засобів створення мовленнєвої характеристики Еркюля Пуаро в англomовному художньому фільмі *Murder on the Orient Express* та особливості їх відтворення в українському перекладі.

Проведене дослідження показало, що у мовленні Е. Пуаро найбільш продуктивними одиницями виступають варваризми, елементи лексичного та

синтаксичного рівня для реалізації категорії аргументації та алогізми. Варваризми – це слова або елементи слова, звороти або синтаксичні конструкції, які запозичені, але не вкорінені в мові-реципієнті, а тому сприймаються, як порушення мовних норм (Волков 2012). Головний герой Еркюль Пуаро – детектив, що живе і працює у Великобританії, але походить з Бельгії, країни, де говорять голландською, французькою та німецькою. Говорить він чистою англійською мовою, але використовує вкраплення французької мови, що говорить про його іноземне походження, виокремлює його серед інших персонажів, використовується для протиставлення. Як зазначає сам персонаж, він використовує багато варваризмів і переходить на ламану англійську, щоб приспати пильність підозрюваних, змусити їх сприймати детектива не серйозно, а як людину, що не здатна навіть вивчити мову країни, в якій живе.

Розглянемо варваризм у контексті: *There will be no fingerprints. The killer was disposing of the murder weapon. C'est là. // Відбитків не буде. Злочинець позбавлявся знаряддя убивства. C'est là. Остання фраза репліки є французьким варваризмом і дослівно перекладається «Ось так / Це так».* Як бачимо, вона не має смислового навантаження. У перекладі її збережено в оригінальному вигляді.

Аргументацією називається повне або часткове обґрунтування якогонебудь твердження з використанням інших тверджень (Титов 2005, 192). Категорія аргументативності реалізується через використання лексичних та синтаксичних одиниць, які роблять висловлювання чітким, логічним, розкривають причинно-наслідкові зв'язки. Оскільки головний герой – детектив за професією, то йому притаманний нестандартний тип мислення. Яскравим прикладом цього є наступна ситуація: Пуаро та Мері Дебенгем сидять поруч один з одним, чекаючи на відправлення порома до Стамбула, та розмовляють. Пуаро запитує, чи повертається Мері з Багдада, звертаючи увагу на її квиток. Роблячи припущення, він запитує в неї наступне: *I might also ask you if you enjoyed your time there... as a governess? The chalk on your sleeve and the geography primer. A governess or a cartographer. I made my gamble. // Хочу також спитати, вам подобається працювати гувернанткою? Крейда на рукаві та посібник з географії.* Гувернантка або картограф. Я обрав перше. У перекладі категорію аргументації збережено через використання нульової трансформації. Глядачі оригіналу та перекладу отримують ідентичну інформацію. Переклад вважаємо вдалим.

Інша одиниця, яка формує портрет персонажа, – алогізм. Згідно з тлумачним словником української мови, алогізм – це літературний прийом, який полягає в навмисному порушенні логічного зв'язку з метою створення комізму, іронії й т. ін.. Алогізми доволі яскраво характеризують персонажа як людину з нестандартною логікою, схильну до іронії та сарказму. Розглянемо на прикладі: *Hercule Poirot. I do not slay the lions. Mademoiselle. // Еркюль Пуаро. Зазвичай, я не нищу левів. Мадемуазель.* У наведених прикладах відбувається розмова між Пуаро та Мері. Вона говорить, що їй знайомі вуса Еркюля по газетах та називає його детективом Геркулесом Пуаро, але він її виправляє.

В англійській мові використовується ім'я Hercules, яке за своєю формою схоже з іменем нашого головного персонажа Hercule. Очевидно, Мері знає ім'я грецького героя, який є головним героєм багатьох літературних творів. Ім'я англійського варіанту Hercule – це французький варіант імені Hercules. Коли детектив виправляє Мері, він, як і всі французи, підкреслює значущість французької мови та культури. Власне алогізм полягає у використанні фрази I do not slay the lions - «Я не нищу левів». З точки зору логіки звичайної людини різниця між героєм античності та бельгійським детективом очевидна, і полягає не лише у тому, що Пуаро не вбиває хижих тварин. Проте цією фразою детектив демонструє свої гарні знання історії та літератури, високий рівень обізнаності та самоіронію. У перекладі алогізм збережено через дослівний переклад. Оскільки пригоди Геркулеса є частиною світової культури, глядачі перекладу мають такі ж фонові знання про античну літературу і культуру, як і глядачі оригіналу. Тому переклад в цьому випадку вважаємо вдалим.

У роботі були розглянуті такі одиниці мовлення, як варваризми, засоби створення аргументації та алогізми. Вони використовуються з метою створення образу головного персонажа. Варваризми служать, щоб показати походження головного героя, створити про нього хибне уявлення або продемонструвати освіченість. В українському перекладі варваризми переважно зберігаються, попри те, що фонові знання французької мови в англомовних та україномовних глядачів – різні. Втім, такий переклад зберігає загальне враження від персонажа, а варваризми або є зрозумілими з контексту, або не мають смислового навантаження. Категорія аргументації розкриває нестандартний тип мислення Е. Пуаро і переважно відтворюється у перекладі дослівно. Використання алогізмів є засобом створення комічного ефекту. Навіть коли почуття гумору глядача не таке, як у детектива, він (глядач) розуміє, що Пуаро жартує і сприймає його як звичайну людину, яка має свої особливості та можливо навіть вади. Такий персонаж близький і зрозумілий кожному, внаслідок чого про нього формується позитивне враження. Алогізми часто відтворюються у перекладі дослівно. В цілому український переклад вдало передає мовленнєвий портрет Е. Пуаро у досліджуваному матеріалі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бережна, М.В. (2017). Відтворення мовленнєвої характеристики персонажів (на матеріалі англомовних художніх текстів та їх перекладів українською мовою). *Science and Education a New Dimension. Philology*. (p. 11-15). *Budapest*.
2. Волков, А.В. (2012). Лексикон загального та порівняльного мовознавства. Варваризми або ентранжизми. *Літературне місто (онлайн-газета)*. – 2012, 18 жовтня.
3. Логіка: підручник для студентів (2005). В. Д. Титов, С. Д. Цапін, О. П. Невельська-Гордєєва та ін.; за заг. ред. проф. В. Д. Титова. Харків: Право.
4. Murder on the Orient Express. Вбивство у «Східному Експресі». Retrieved September 09, 2019, from <https://english-films.com/>.

Філоненко Богдан
Науковий керівник – доц. Христич Н.С.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ В. МИТРОФАНОВА (на прикладі оповідання «Пригоди Тома Соєра»)

Володимир Іванович Митрофанов – відомий український перекладач творів класичної літератури, основна діяльність якого припала на другу половину минулого століття. Він поклав початок появі якісних українських перекладів, і хоча після цього з'явилося чимало вартих уваги праць перекладачів, його власні переклади залишилися актуальними і на сьогоднішній день.

Головним героєм оповідання «Пригоди Тома Соєра» є хлопчик-бешкетник Том Соєр, якого виховує тітка. Герой належить до категорії «*difficult children*» – «важкі діти»: йому хочеться гуляти, не хочеться вчитися і розвиватися. Тому очевидно, що мова його безграмотна. У романі Марк Твен показує це усілякими письмовими помилками: опущення букв та складів, неправильна будова речень, неправильний правопис, граматики тощо.

У перекладі В. Митрофанова ця «неграмотність» все ж таки зберігається. У нього все просто, лаконічно, і читається на «одному диханні». Такі словосполучення, іменники, прикметники як: *справжня дивовижа, новісінький, жевжик, виряджене диво, задирати перед ним носа, аж з душі вернуло* допомагають нам поринути у дитячий світ, де смієшся мимоволі там, де сам Твен, думаємо, хотів би, щоб сміялися його читачі.

Проаналізуємо зустріч Тома і Гекльберрі.

Tom: 'Hallo, Huckleberry!'

Huckleberry: 'Hallo yourself, and see how you like it.'

Гра слів, якою наповнений роман, додає такого гумору у перекладі В. Митрофанова:

Здоров, Гекльберрі! Здоров, коли здоровий!

Перекладач вдало справився із задачею, зберігши витончений гумор.

Наступний приклад:

Tom: 'Well, what of it? They'll all lie. Leastways all but the nigger, I don't know him. But I never see a nigger that wouldn't lie. Shucks! Now you tell me how Bob Tanner done it, Huck.'

Знову у мовленні Тома зустрічається велика кількість помилок: майбутній час замість Present Simple, теперішній час замість Perfect, використання третьої форми неправильного дієслова *to do* замість другої. Багато чого, що неможливо відтворити в українській мові, але потрібно показати, що мовлення Тома емоційне, і В. Митрофанову вдалося це зробити:

То й що? Всі вони брехуни. Всі, хіба що крім негра. Його я не знаю, але ще зроду не бачив негра, який би не брехав. Дурниці! А ти, Геку, скажи мені, як Боб Теннер робив це.

У наступному прикладі перекладач вдається до стилістичної трансформації.

Tom: No, sir, you can bet he didn't; becuz he's the wartiest boy in this town; and he wouldn't have a wart on him if he'd knowed how to work spunk-water. I've took off thousands of warts off of my hands that way, Huck. I play with frogs so much that I've always got considerable many warts. Some time I take 'em off with a bean.'

Huckleberry: 'Yes, bean's good. I've done that.'

Лексична помилка *becuz* = *because*. Не можна також сказати *the wartiest*. Граматична помилка зустрічається і тут: *knowed*. *Considerable many, some time* – оригінал рясніє різними помилками. Так само і мовлення Гекльберрі – *bean's good*. Друге речення, через свій доконаний вид, перфектний час несе в собі зовсім іншу інформацію, якщо буде перекладено дослівно. Але, ми розуміємо, що це стиль твору, такими героїв створював геній тонкого гумору, і ці тонкощі обов'язково хочеться побачити у перекладах.

Ха, певно, що не так, бо ж у нього тих бородавок як ні в кого в місті; а коли б він знав, як зводити їх гнилою водою, то жодної досі не мав би. Я сам, Геку, звів так тисячі бородавок. У мене їх завжди повно на руках бо я часто граюся з жабами. А ще я зводжу їх бобом. Еге ж, бобом добре. Я й сам зводив.

При перекладі В. Митрофанов застосував прийом опущення, заміни, перестановки слів місцями, конкретизацію тощо. Але головне передано: дитячий максималізм.

У перекладах нам траплялися рідковживані слова, які характерні для стилю Марка Твена: *шибеник, скельце, розбишака, паничу, цеберка, вибити бубну, урвати трель, жевжик, виряджене диво, споночіло* тощо.

Таким чином, ми доходимо висновку, що перекладач В. Митрофанов не вдавався до буквального перекладу, він не шукав способу перекласти літеру за літерою, він шукав спосіб віднайти потрібне дотепне, жартівливе, розмовне слово, яке б найкраще могло відобразити і помилку, і жарт, і образ, і стиль. Перекладач передавав розмовний стиль, вводячи у мовлення героїв розмовні форми, велику кількість часток, стилістично-занижену лексику, що дало змогу читачеві у повній мірі відчувати неперевершений стиль Марка Твена. Для розуміння суті смішного в таких оповіданнях від читачів вимагається наявність здорового глузду та уміння розмежовувати реальний та вигаданий «дитячий» світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Twain, M. (2011). *The Adventures of Tom Sawyer*. London, Harper Press : 272.
2. Твен, М. (1990). Пригоди Тома Соєра. Пригоди Гекльберрі Фінна. [пер. з англ. В. Митрофанов]. К. : Веселка, 1990. 496.

Фурман Анна
Науковий керівник – доц. Шемуда М.Г.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

СТРУКТУРА ТА ТЕМАТИКА АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНАХ ДЖ. К. РОУЛІНГ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА

Динамічні процеси у лексичній системі англійської мови зумовлюють появу чисельних лексичних інновацій та словотвірних змін. Вивчення авторських неологізмів – одне з актуальних питань сучасної лінгвістики, адже мова є живою та динамічною системою, що постійно змінюється та розвивається, а мова художньої літератури – багатим джерелом для вивчення цих змін.

Дослідженням проблем неології присвячено багато праць, а саме: І. П. Андрусак, І. Г. Дегтяр, М. О. Жулінської, В. І. Заботкіної, Ю. А. Зацного, О. А. Стишова та ін. Індивідуально-авторські неологізми є також предметом дослідження Р. А. Кисельової. Вивченню творчості Дж. К. Роулінг присвячено праці О. В. Винарчик, Дзивиш Марцин, О. С. Солодова, І. В. Шпак тощо.

У науковій літературі використовують різні терміни для позначення лексичних одиниць, які є результатом процесу індивідуально-авторської мовотворчості. За О. О. Селівановою, неологізм – це слово чи сполука, використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття або в новому значенні й усвідомлюються як такі носіями мови. Неологізми належать до пасивного словникового складу мови, але з часом засвоюються нею й переходять до загальноживаної лексики, утративши свій статус неологізма.

Виявлено, що найпродуктивнішим способом творення авторських неологізмів у романах Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера "*Harry Potter and the Philosopher's Stone*", "*Harry Potter and the Chamber of Secrets*", "*Harry Potter and the Prisoner of Azkaban*", "*Harry Potter and the Goblet of Fire*", "*Harry Potter and the Order of the Phoenix*", "*Harry Potter and the Half-Blood Prince*", "*Harry Potter and the Deathly Hallows*". є словоскладання, оскільки в основі словоскладання стоїть принцип мовної економії. Цей словотвірний процес включає декілька способів творення складних слів, серед яких у процесі аналізу даних романів нами виявлені такі, які утворені за моделями «іменник + іменник» (*deathday party, butterbeer, Potterwatch, Erumpent, sugarquills*); «прикметник + іменник» (*Grimmauld Place, Elder Wand, Bluebottle*); «дієслово + іменник/займенник» (*shrivelfig, Remembrall*), а також неокласичний та редуплікативний спосіб творення авторських неологізмів. Нами також виявлені авторські неологізми утворені із словосполучень, що складаються з дієприкметника чи герундія і пишуться через дефіс.

"Well, this Halloween will be my five hundredth deathday," said Nearly Headless Nick, drawing himself up and looking dignified (Rowling 1997, 43).

Naturally, with the Elder Wand as his weapon, he could not fail to win the duel that followed (Rowling 1998, 331).

Виявлено, що романи про Гаррі Поттера також містять запозичення з французької, латинської та древньоєврейської мови. Особливо багато латинських слів Дж. К. Роулінг використовує в закляттях: назва заклять – англійська, а магічна формула – слова, які його викликають, – узяті з латині. Більшість запозичених слів автором перекладаються методом транскрипції або транслітерації або взагалі не перекладаються.

Lumos, ' Dumbledore said, lighting his wand and holding it up' (Rowling 2010, 129).

Sonorus, and his magically magnified voice echoed into the stands' (Rowling 1998, 427).

У процесі аналізу словотвірних особливостей авторських неологізмів романів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера виявлено, що афіксація є також продуктивним способом творення нових слів, що включає: а) суфіксацію – утворення нового слова за допомогою суфіксів: V + er/or = N *Dementor, Put-outer, leg-locker (curse), snatcher, Seeker*; N + ic/ish = Adj *Hermioneish*.

It's very hard to catch because it's so fast and difficult to see. It's the Seeker's job to catch it' (Rowling 1997, 612).

У процесі створення інновацій задіяний механізм опозиції, який на мовному рівні представлений у вживанні префіксів та суфіксів, що мають заперечну та негативну семантику. Нами виявлені авторські неологізми-телескопізми, а також утворені шляхом аббревіації. Такі типи словотвору як аналогія та конверсія є рідковживаними в аналізованих романах.

Проаналізувавши тематичне спрямування авторських неологізмів у романах Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера, можна стверджувати, що авторські неологізми вживаються для позначень побутових реалій: магічні предмети *The Mirror of Erised, Time-turner, Horcruxes, Remembrall, Floo powder, Pensieve, Portkey*; їжа та напої (*Polyjuice potion, Butterbeer, Nosebleed Nougat, Puking Pastilles, Fainting Fancies*); грошові одиниці (*Galleon, Knuts, Sickle*); види навчальних дисциплін у Гогвортсі (*Transfiguration, Defence Against the Dark Arts, Potion, History of Magic, Care of Magical Creatures, Herbology, Arithmancy, Muggle Studies*); екзамени (*OWLs, N.E.W.T.*); спортивні ігри (*Quidditch, Snitch*) тощо. Авторськими неологізмами є також слова, які позначають етнографічні й міфологічні реалії: етнічні і соціальні спільноти та їх представників (*Animagi, Muggle, Squib*); божества, казкові істоти (*Dementors*). До авторських неологізмів у романах Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера також належить лексика, що називає реалії світу і природи: тварини (*Erumpent, Acromantula*); рослини (*Devil's Snare, Whomping Willow, Alihotsy, Hyena tree, Wiggentree*).

Авторські неологізми вживаються у романах Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера для позначення лексики, що називає ономастичні реалії – це антропоніми: студенти (*Hermione Granger, Ronald Bilius Weasley, Neville Longbottom, Draco Malfoy, Gregory Goyle*), викладачі (*Severus Snape, Alastor "Mad-Eye" Moody, Rubeus Hagrid, Sybill Trelawney*), а також топоніми: закляття

(Avada Kedavra, Cruciatius, Alohomora, Ridikulus, Expecto Patronum, Expelliarmus, Stupefy etc).

Перспективи подальших досліджень простежуються у лексико-семантичному та стилістичному аналізі оказіоналізмів творів письменниці, як в окремо взятих творах, так і у здійсненні комплексного аналізу авторських неологізмів Дж. К. Роулінг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винарчик, О. В. (2009). «Магічна» термінологія «Гаррі Поттера» у творчості Джоан Кетлін Роулінг. *Актуальні проблеми сучасної термінології*, 9, 156–159.
2. Селіванова О. О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Довкілля.
3. Rowling J. K. (1997). *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury.
4. Rowling J. K. (1998). *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London: Bloomsbury.
5. Rowling J. K. (2010). *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. London: Bloomsbury.

*Христич Ніна
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

ПЕРЕКЛАД НАЗВ ФРАНЦУЗЬКИХ КОМЕДІЙ АНГЛІЙСЬКОЮ ТА УКРАЇНСЬКОЮ МОВАМИ

З розвитком кіноіндустрії комедійний жанр є одним із найпопулярніших в кіно і на телебаченні. Особливою популярністю користуються французькі комедії – смішні, прості, з неперевершеною грою таких талановитих коміків як Луї де Фюнес, П'єр Рішар, Жерар Депард'є, Жан Рено, Софі Марсо та ін.

Кінопереклад існує паралельно з виникнення кінематографу, проте український кінопереклад започаткований у 2007 році рішенням Конституційного Суду України про обов'язковість дублювання, озвучення чи субтитрування державною мовою іноземних фільмів перед розповсюдженням в Україні. До цього часу в Україні практично не було кіноперекладу: фільми здебільшого озвучувалися російською мовою.

Переклад кінострічок починається із назви. У назві відображається режисерський задум. Протягом кінозйомок назва фільму може змінюватися. Існує навіть таке поняття «робоча назва фільму». Незважаючи на стислість назви фільму, вони мають повний спектр прагматичної інформації: експресивність, емотивність, оцінність, образність та інтенсивність. В одній лише назві можуть виявлятися різні відтінки прагматичного характеру. Іншими словами, прагматичний зміст назви фільму створюється сукупністю

лінгвістичних, психологічних, стилістичних, функціональних, паралінгвістичних та інших значень. Перекладач повинен прогнозувати сприйняття вищеперахованих функцій назви фільму реальним адресатом. Проте, при перекладі назв фільмів беруть участь не лише професійні перекладачі, а й рекламодавці та прокатники, які намагаються всіма способами залучити глядачів до перегляду кінокомедій. Більш того, особливістю перекладу назв кінокомедій є не лише просте відтворення назви, а й збереження засобів створення гумористичного ефекту.

Візьмемо для прикладу французьку комедію «*La chèvre*», що у буквальному перекладі означає «кізонька». Лексема «*chèvre*» має додаткові значення – «*приманка*», «*ловля на живця*». Назву першої (французької) версії (1981) було перекладено англійською мовою «*The Goat*», а українською – «*Невдахи*». Американський рімейк на французьку комедію (1991) було перейменовано на «*Pure Luck*», а в українському прокаті фільм зберіг свою первинну назву – «*Невдахи*». У першому франко-англійському перекладі перекладач застосував спосіб знаходження лексичного еквівалента, у другому – скористався способом семантичної заміни, суть якого полягає у прогнозуванні щасливого завершення комічної історії, що виражається лексемою «*luck*». У франко-українському перекладі був також використаний спосіб семантичної заміни, але він спрямований на передачу сюжету фільму: дівчина-невдаха виходить із складних умов за допомогою собі подібного чоловіка-невдахи. Ми вважаємо дослівний переклад українською – «коза» – занадто ризикованим, адже зооморфізм «коза» має як позитивне, так і негативне значення, і тому буквальний переклад назви «Коза» / «Козли» був би непривабливим з естетичної точки зору.

За О. Селівановою, зооморфізм: – «...семіотичний принцип метафоризації, згідно з яким найменування тварин, їхніх частин тіла, ознак та дій за аналогією використовуються на позначення інших предметних сфер, зокрема, людини, явищ природи, штучного світу, рослин, духовного коду культури тощо (Селіванова 2010, 189). У різних мовах і культурах тваринний світ стереотипізовано й відображено в пареміях і фраземах, метафоричних знаках текстів різних типів, як наприклад, «*render chèvre*» (фр.) – «*выводити із рівноваги*»; «*to have pets and goats*» (англ.) – «*мати улюбленців та козлів-відбувайлів*».

Ми спробуємо узагальнити основні способи перекладу назв французьких комедій англійською та українською мовами. Для дослідження обрано 200 таких назв.

Звичайно, найпростіші способи перекладу – це транслітерація (передається графічна форма слова вихідної мови) та транскрипція (передається звукова форма слова вихідної мови). Шляхом транслітерації передається назва фільму «*Fantômas*» (фр.) – «*Fantomas*» (англ.) – «*Фантомас*» (укр.); «*Coco*» (укр.) – «*Coco*» (англ.) – «*Коко*» (укр.). Показовим прикладом транскрипції є серія комедій, заголовки яких починається зі слова «*gendarme*»: «*Le Gendarme se marie*» (фр.) – «*The Gendarme gets married*» (англ.) – «*Жандарм одружується*» (укр.); «*Le Gendarme à New York*» (фр.) – «*The Gendarme in New*

York» (англ.) – «Жандарм у Нью Йорку» (укр.); «*Le Gendarme et les Extraterrestres*» (фр.) – «*The Gendarme and the extraterrestrials*» (англ.) – «Жандарм та інопланетяни» (укр.); «*Le Gendarme et les Gendarmettes*» (фр.) – «*The Gendarme and the Gendermettes*» (англ.) – «Жандарм і жандарметки» (укр.). При перекладі цих назв використано послівний переклад.

У назві «*Le Gendarme en balade*» (фр.) – «*The Gendarme to stroll*» (англ.) – «Жандарм на відпочинку» (укр.) використано спосіб семантичної заміни. У назві «*Le Gendarme de Saint-Tropez*» при перекладі англійською мовою використано спосіб генералізації: «gendarme» узагальнено як «*troops*» (англ.) – «*The Troops of St. Tropez*», а українською мовою в усіх назвах дотримано способу транскрипції: «gendarme» – «жандарм».

Транслітерація та транскрипція найчастіше застосовуються на рівні слова при передачі назв фільмів, які містять інтернаціоналізми, власні назви, географічні назви тощо. Наприклад, «*La boum*» (фр.) – «*Boum sur Paris*» (англ.) – «Бум» (укр.). У англійському перекладі застосовано спосіб розширення («... sur Paris»), таким чином вказуючи на місце подій, але не перекладено англійською мовою, адже правопис «*Paris*» однаковий для французької та англійської мов, хоча вимова різна. Прийменник «sur» зберігся у багатьох англійських словах, таких як «*survive*», «*surface*», тому для англійських глядачів таке явище не становить лексичних труднощів.

У іншій назві «*Chouchou*» (фр.) – «*Chouchou*» (англ.) – «Шу-шу» (укр.) застосовано транскрипційний спосіб перекладу. Для французької і англійської аудиторії зрозуміло, що «*chouchou*» означає «*petit favori poulette*» (фр.), «*darling*» (англ.). Для українського глядача семантика «Шу-шу» незрозуміла, але звучить привабливо і загадково, асоціюючись з якимось секретом, порівняймо, з «*шшш...*» («тихо»).

На наш погляд, спосіб калькування – це теж найлегший шлях до збереження семантичної еквівалентності. Напр.: «*8 femmes*» (фр.) – «*8 Women*» (англ.) – «8 жінок» (укр.); «*L'art d'aimer*» (фр.) – «*The art of Love*» (англ.) – «Мистецтво кохати» (укр.).

У більшості випадків назву фільму перекладачі відтворюють за допомогою функціональної заміни. Так французька комедія «*Le Sens de la fête*» в англійському прокаті йшла під назвою «*C'est la Vie!*», тобто ніякого перекладу англійською не відбулося, а взято за назву прецедентне широковідоме висловлювання – «*Таке життя*». Для української аудиторії ця комедія відома під назвою «*1+1=весілля*».

У наступному прикладі кінокомедію «*À Bras Ouverts*» англійською мовою перекладено способом калькування – «*With open arms*», проте українською мовою – «Божевільні сусіди», що є яскравим прикладом функціональної заміни.

Креативність перекладача спостерігається при перекладі кінокомедії «*Telle mère, telle fille*». Для назви було взято приказку, яка в буквальному значенні звучить як «Яка мати, така й донька»; наближений еквівалент: «Який батько – такий син, яка хата – такий тин». Англійський варіант – «*Baby Bumps*», український – «Доньки-матері». У обох мовах використано спосіб функціональної заміни.

Функціональне звуження спостерігається у перекладі українською мовою назви «*Les Compères*» – «*Tamusi*» (а не «Куми»), тоді як англійською спостерігається повна семантична еквівалентність – «*ComDads*».

Інша французька назва «*Boudu*» так і залишилася в англійському прокаті як «*Boudu*», тоді як в українському прокаті ця комедія відома як «*Везе, як утопленикові*». Оскільки лексема «*Boudu*» незрозуміла українському глядачеві, перекладач вдався до експлікаційного способу. Таким чином, з назви стає зрозуміло, що у комедії йдеться ще про одного «*невдаху*».

Наближений переклад ми зафіксували у назві «*Le Père Noël est une ordure*» (фр.) – «*Santa Claus is a stinker*» (англ.) – «*Діда Мороза не треба*» (укр.). Суть цього способу полягає в тому, що замість реалії «*Le Père Noël*» перекладач використовує реалію мови, яка має власну національну специфіку, але в той же час має багато спільного з реалією вихідної мови: «*Santa Claus*» (англ.), «*Дід Мороз*» (укр.). Сподіваємося, що у наступних показах ця комедія буде перекладена у відповідності з новими реаліями життя – «*Святого Миколая не треба*».

Розглянувши 200 назв французьких кінокомедій та їхній переклад англійською та українською мовами, було встановлено, що найчастіше перекладачі вдаються до функціональної та семантичної заміни, зберігаючи при цьому прагматичну спрямованість вихідної назви кінокомедії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова, О. О. (2010.). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / [енциклопедія]*. Полтава : Довкілля-К, 844 с.
2. French comedy films. Retrieved January 30, 2020, from https://en.wikipedia.org/wiki/French_comedy_films

Хрін Ірина
(ДВНЗ «*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*»)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Підготовка перекладачів у сучасному світі вимагає розширення різноманітності напрямів, з якими студенти ознайомлюються у процесі вивчення основ перекладу, вдосконалення різноманітних вправ та методів для підвищення рівня підготовки майбутніх перекладачів та у процесі перекладу.

Переклад є одним із інструментів спілкування. Перекладом називають зміщення текстового матеріалу однієї мови до еквіваленту іншої мови. Хоча усний переклад можна назвати процесом зміщення певного тексту, оскільки це багатоцільовий процес, що представляється різній аудиторії.

В. Карабан виокремлює десять основних рекомендацій щодо аспектів перекладу:

1) переклад повинен здійснюватись лише на основі слів, затверджених державними стандартами;

2) варто враховувати галузеві особливості, які належать певному слову;

3) використовувати власний еквівалент під час перекладу можна лише тоді, коли його немає у словниках, при цьому слід використовувати довідкову літературу, або ж проконсультуватися у спеціаліста, якщо йдеться про науково-технічну, професійну галузі; принаймні, його можна перекласти описовим шляхом;

4) кожен термін повинен мати конкретне значення, синоніми у тексті перекладу є небажаними та недопустимими;

5) якщо після перекладу в тексті оригіналу було знайдено помилку, пов'язану з написанням слова, перекладач зобов'язаний дати правильний переклад у виносці, попередньо вказавши на помилку;

6) чужі для мови перекладу лексичні одиниці повинні залишатися в перекладі й записуватися в дужках;

7) усі латинські вирази залишаються такими, як і були, і не перекладаються;

8) перекладач не може за власним бажанням скорочувати слова;

9) номенклатури залишаються в оригіналі;

10) усі одиниці фізичних величин, спеціальні знаки мають відповідати технічним стандартам (Черноватий 2007).

Переклад не є простим процесом і вимагає дуже багато зусиль від перекладача-професіонала. До основних характерних технік, які використовує перекладач, можна віднести пряму передачу, калькування, прямий переклад і непрямий переклад. Але дані техніки не можна назвати креативними.

До креативних технік перекладу можна віднести додавання слова, перефразування, скорочення, адаптацію, доповнення, заміщення, вилучення і трансформацію перестановки.

Фінансова, економічна література поєднує в собі термінологію фінансів, менеджменту, маркетингу, обліку, банківської справи та інше. Економічна література є інформаційною, тому переклад має бути чітким та логічним. Значний вплив на переклад економічних текстів має поєднання логіки і мовознавства, вдале поєднання філологічного і комунікативного типів для того, щоб зберегти автентичність економічної лексики. Існує велика кількість економічних термінів, з якими виникає проблема. У процесі передачі перекладу, потрібно чітко передати їх стійку структуру. Щодо лексичного плану, то потрібно застосовувати спеціальні економічні терміни (market – ринок, біржа; capital – капітал, грошові кошти).

Важливу роль при перекладі відіграють терміни, що мають свої еквіваленти в рідній мові. Еквівалент – стала лексична відповідність, яка повністю співпадає із значенням іншомовного слова-терміна. Однак, ці еквіваленти неоднозначні і в залежності від сфери знань, у якій вони вживаються, мають різні значення та дефініції.

У процесі перекладу економічних термінів варто застосовувати такі прийоми як конкретизація, генералізація, компресія, описовий переклад, підбір

українського еквіваленту, транскрипція (транслітерація), транскодування. Транскодування – це політерна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу. Описовий спосіб застосовується при перекладі тих економічних понять і реалій, які вже давно відомі в постіндустріальних суспільствах, але тільки зараз починають з'являтися в українському соціумі. Конкретизація – процес, при якому одиниця більш широкого конкретно логічного змісту передається в мові перекладу одиницею конкретного змісту. Компресія – це більш компактне викладення думок завдяки опущенню зайвих елементів та позамовного контексту (2).

Безперечно, переклад термінів, не лише економічних, є складним і відповідальним процесом, від якого залежить логічність та точність передачі інформації. Адже попри розширення міжнародних культурних й економічних зв'язків у світі, використання сучасних засобів комунікації та взаємозбагачення різних мов і культур, перекладач повинен рахуватися з тим, що кожна мова – унікальна і розвивається самостійно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Черноватий Л. М., В. І. Карабан, І. О. Пенькова, І. П. Ярошук (2007). *Переклад англomовної економічної літератури. Економіка США. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти*. Вінниця: нова книга. 416 с.
2. Особливості перекладу економічних текстів, *from <https://cutt.ly/trjih1c>*.

Цанук Ганна
Науковий керівник – доц. Шемуда М.Г.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ТОПОНІМИ В РОМАНАХ В. ВУЛЬФ «MRS DALLOWAY» ТА «ORLANDO»

У сучасній лінгвістиці спостерігається значний інтерес до проблем ономастики, тобто до вивчення власних назв, а саме – топонімічних одиниць, що зумовлено, зокрема, розвитком антропоцентричної парадигми мовознавчої науки. Дослідження топоніміки певної країни дає уявлення про багату історію народів та культур, що існували, і нерозривно пов'язане із дослідженням історії мови взагалі. Вживання топонімів у романах відбувається переважно для позначення реальних об'єктів, оскільки автори за допомогою їх описують географічне середовище. Якщо це назви широковідомих об'єктів, вони викликають у читача певні асоціації, завдяки чому можливе їх використання в ролі означень та характеристик. «Топоназви створюють реальний фон для розвитку сюжету, композиції, локалізують місце дії, допомагають окреслити контури художнього простору, зображеного в творі» (Музя 2002, 96).

Проблемами топонімії займалися такі лінгвісти, як В. Д. Беленька, Д. І. Єрмолович, О. Ю. Карпенко, В. В. Лучик, Є. М. Музя, Е. М. Мурзаєв, Н. В. Подольська, та ін. Найдетальніша класифікація топонімів була розроблена О. В. Суперанською. Великий вклад у вивчення англійських топонімів внесли лінгвісти К. Cameron, Е. Ekwall, С. Matthews, А. D. Mills, Р. Reaney, А. Н. Smith, Е. Watts, тощо.

В. Вулф належить до письменників, наділених топографічним мисленням. Площі, парки, вулиці, будинки Лондона мали для неї велике значення, з ними пов'язане її народження, дитинство, зрілий вік, зрештою, особисте життя. Це був простір, який надихав її на творчість. Виявлено, що в романі В. Вулф «Mrs Dalloway» портрети є дуже скупими, авторка здебільшого зображує пейзажі з використанням різних типів топонімів. Роман В. Вулф «Mrs Dalloway» – це один день з життя світської леді Клариси Делловей, у якому яскравими образами стають описи вулиці, парки, будинки Лондона, і в кожному епізоді роману можна віднайти елементи власне англійськості, чи то міського пейзажу, чи то домашнього побуту. Тобто автором вживаються різні типи ойконімів: годоніми *Arlington Street, Oxford Street, Leadenhall Street* та різні урбаноніми *Picadilly, St. James's Park, Embassy, Mulberry's shop, Buckingham Palace, Regent's Park Tube Station etc.* Усі слова-маркери, до яких належить гідронім *the Thames*, урбанонім *Big Ben*) складають єдиний пазл образу Лондона і є невід'ємними елементами лондонського пейзажу, звичним для кожного лондонця, як сонце і хмари, дощ і вітер: Біг Бен і Темза супроводжує усі дії персонажів, слугує фоном їхніх переживань.

Лондон поєднує людей у своєму постійному русі: герої слідкують за авто, що везе втаємничену важливу особу, або літаком, який вимальовує над містом літери. Авторка розмірковує про Букінгемський палац як символ влади, до якого вона ставиться досить іронічно. Біг Бен є невід'ємним від лондонського пейзажу, звичним для кожного лондонця, як сонце і хмари, дощ і вітер. Біг Бен супроводжує усі дії персонажів, слугує фоном їхніх переживань. Лондон В. Вулф відкритий в історичному і психологічному часі. Він набуває міфопоетичних ознак і є своєрідним символом англійської культури.

... aeroplane rushed out of the clouds again, the sound boring into the ears of all people in the Mall, in the Green Park, in Piccadilly, in Regent Street, in Regent's Park, and the bar of smoke curved behind (...) it wrote one letter after another (Woolf 2005, 140).

Історії та долі всіх персонажів роману «Mrs Dalloway» пов'язані з Лондоном. Місто та райони, де вони мешкають, визначають їх соціальний статус. Разом з тим, тема Лондона невід'ємна від теми внутрішнього життя людини, душа і Лондон є центральними темами та мотивами роману. Лондонський текст суб'єктивний, мінливий, залежить від настрою і, навіть, статі персонажа, погоди, доби і пори року. Усе це робить образ міста динамічним і повним.

Таким чином сукупність усіх характеристик Лондона в романі В. Вулф «Mrs Dalloway» створює метафоричний хронотоп твору, оскільки будь-яке місто, тим більше столиця, – лабіринт культурних й історичних знаків.

Здійснивши аналіз топонімів у романі В. Вулф «Orlando», можна зробити висновок про вживання авторкою багатьох різновидів топонімів: астіонім Лондон, гідронім Темза. Лондон постає як жива істота, яка живе своїм життям, змінюється, ніби проходячи через різні вікові періоди. У зображенні Лондона В. Вулф відрізняє конкретність бачення кожної деталі, кожної зміни. Основним фоном любовних побачень стають засніжені пустельні береги Темзи. Стрімко розвиваються почуття головних героїв на тлі пейзажів: зали палацу, міські вулиці, крамниці, собори у описі яких вживаються топоніми. У романі В. Вулф «Orlando» – це декілька століть і відкритість життя змінам як природним, так і культурним, а головним образом-символом виступає дім-місто, що символізує цілісність та неперервність людського буття. Авторка створює місткі образи дому, саду, міста, подає безліч побутових деталей. І всі вони, існуючи у внутрішній рефлексії персонажів письменниці, витворюють потужну культурологічну характеристику міста та країни тієї чи іншої доби.

Carriages, carts, and omnibuses seemed to her eyes, so long used to the look of a plain sheet of foolscap, alarmingly at loggerheads; and to her ears, attuned to a pen scratching, the uproar of the street sounded violently and hideously cacophonous. Every inch of the pavement was crowded (Woolf 1997, 37).

Різноманіття емоцій героя роману В. Вулф «Orlando» позначається на його сприйнятті навколишньої і звичної для нього дійсності, де важливими є освітлювані будівлі (архітектурні шедеври). Тут автором вживаються такі топоніми як: астіоніми *London, Charing*, урбаноніми *St Paul's, Temple Bar, Tower buildings, Abbey* тощо. Усі топоніми в романі В. Вулф «Orlando», існуючи у внутрішній рефлексії персонажів письменниці, витворюють потужну культурологічну характеристику міста та країни тієї чи іншої доби. Кожна деталь відтвореного нею побуту, пейзажу узагальнено характеризує цілу епоху.

Порівнюючи два романи В. Вулф, можна стверджувати, що в обох романах наявна велика кількість топонімів/ойконімів: астіонімів, годонімів, урбанонімів, адже лінгвокультурна специфіка топонімів дає змогу краще сприймати тогочасну дійсність, розуміти персонажа, його вчинки, почуття. Щодо астіонімів, то основним в обох романах є зображення Лондона. Лондонський текст суб'єктивний, мінливий, залежить від настрою і, навіть, статі персонажа, погоди, доби і пори року. Невід'ємними елементами лондонського пейзажу є описи в обох романах вулиць, парків, станцій, кафе, соборів тощо, тобто автор використовує різні типи урбанонімів (назви внутрішньоміських об'єктів). Також автором вживається в обох романах велика кількість годонімів, тобто назви вулиць, адже адреса становить єдине ціле з описом зовнішності персонажа, мовленнєвою характеристикою та іншими елементами авторської портретизації. У обох романах В. Вулф

майже не виявлено омонімів (назв гірських масивів, що можна пояснити географічними особливостями місцевості).

Отже, невід'ємною частиною творчості В. Вулф є вживання в її романах топонімів. Усі ці види топонімів пронизані культурноісторичним змістом, оскільки в них відображається історія народу, своєрідність культури та побуту, що допомагає автору яскравіше зобразити дійсність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Музя, Е. М. (2002). Принципы классифицирования топонимов. *Вісник Запорізького державного університету*, 2002, 95–98.
2. Woolf V. (2005). *Mrs Dalloway*. London: Wordsworth Editions.
3. Woolf V. (1997). *Orlando: A Biography*. United Kingdom: Hogarth Press.

Tsepeniuk Tetiana
(*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*)

TRANSLATING MEDICAL EPONYMS

Nowadays much attention is paid to medical translation as a specific type of scientific translation which is the most complex and the most in demand. One of the specific features of medical discourse is the use of terms, translation of which into another language may cause some difficulties. A special place in the system of medical terms is occupied by eponyms. They are widely used in medical language and have undeniable significance in medical discourse. According to Peter Newmark an eponym is “any word that is identical with or derived from a proper name which gives it a related sense (Newmark 1981, 198).” Usually they involve honoring a famous physician scientist who played a major role in the identification of the disease/symptom/syndrome. However, they may also derive from other names, namely names of celebrity patients - *Lou Gehrig disease*, fictitious characters - *Othello's syndrome*, or geographical places - *Lyme disease* (Karwacka 2015, 275). Eponyms are frequently used in doctor-doctor and doctor-patient communication as it is easier to remember a disease by its eponym than by the more scientific description.

Eponyms include:

- anatomical parts of the body - *Fallopian tube/Фалопієва труба, Eustachian tube/Євстахієва труба*;
- medical disorders - *Hodgkin's lymphoma/лімфома Годжкіна*;
- syndromes - *Down's syndrom/синдром Дауна*;
- medical techniques - *Dotter procedure/метод Доттера*;
- anatomical discoveries – *Henderson-Paterson bodies/тільця Гендерсона-Патерсона*;
- medical laws - *Einthoven's law/правило Ейнтховена, Behring's law/закон Берінга*;

- medical devices - *Cammann's stethoscope/стетоскоп Камманна, Adson's automatic dilatator/автоматичний розширювач Адсона* etc.

As for their structure, English medical eponyms can be categorised into the following groups: simple - *Fallopian tube/Фалопієва труба*, compound - *Addison-Biermer anemia/анемія Аددісона–Бірмена, Wolff-Parkinson-White syndrome/синдром Вольфа-Паркінсона-Вайта*, those having a proper name in a possessive case - *Parkinson's disease/хвороба Паркінсона* etc.

As we can see, eponyms are translated from English into Ukrainian by calque, with helps can avoid a wrong use of a particular term or mistranslate it. However, these terms can be very tricky and confusing for translators. Wioleta Karwacka distinguishes the following difficulties in translating medical eponyms (Karwacka 2015):

1) the correspondence between eponymous terms and their equivalents does not necessarily mean that both source and target terms will be eponymous ;

2) concepts may be referred to with eponymous terms which also have non-eponymous equivalents, sometimes a concept will be referred to with such doublets in one language, and only eponymous or only non-eponymous terms in other languages: *Carrel's method – Carrel's treatment, Carvallo's sign – Carvallo's symptom, Fidler's myocarditis – acquired isolated myocarditis, Mitchell's disease – erythromelalgia.*

Moreover, translation students also have to be aware of eradication of eponyms related to physicians who have committed crimes against humanity and have been involved in unethical actions. This is mainly the case of eponyms related to Nazi crimes rooted in the names of individuals involved in World War II crimes - *Reiter's syndrome – reactive arthritis, Spatz-Stiefler reaction – paralysis agitans reaction; Spatz-Lindenberg disease – cerebral thromboangitis obliterans* (Năznea 2019). Eponyms may be different in different languages and cultures, so it is important for a translator to know which eponym, or synonym the target language prefers. Thus, the task of a translator is to give an accurate and clear interpretation of eponymous terms to prevent mistakes in translation.

REFERENCES

Karwacka, W. (2015). Medical Translation. In: Ł. Bogucki, S. Goźdz-Roszkowski, P. Stalmaszczyk (eds.) *Ways to Translation*. (pp. 271–298). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Năznea, A. (2019). Exploring eponyms in a corpus of medical articles. Origins and meanings. *Revista Română de Medicină de Laborator*, 27, 4.

Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon Press Ltd.

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ «КОХАННЯ» У ПЕРЕКЛАДАХ ЛЮБОВНИХ РОМАНІВ

Концепт «КОХАННЯ» є досить цікавим об'єктом лінгвістичного і перекладознавчого дослідження вже тому, що культура кохання в європейському лінгвокультурному ареалі є передусім культурою вербальною, тісно пов'язаною із словесним вираженням (Ружмон 2000, 17). Зважаючи на багатоаспектність феномену емоцій і, відповідно, інформативну насиченість знання про нього, що акумулюється та структурується концептом, вербалізований емоційний концепт «КОХАННЯ» можна визначити як складний динамічний структурно-смісловий конструкт людської свідомості, специфіка якого обумовлюється єдністю етнокультурного, соціокультурного та індивідуального досвіду мовця про певну емоцію (Галич 2005, 3).

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей вираження концепту «LOVE» в англійській мові та специфіка відтворення його у перекладах любовних романів.

Об'єкт дослідження – тексти оригіналів та українських перекладів любовних романів Джорджо Моєс.

Предмет дослідження – лінгво-стилістичні особливості вираження концепту «LOVE» в англійській мові та специфіка їх відтворення в українських перекладах.

Емоційний концепт «КОХАННЯ» може бути представленим у мові готовими лексемами та фразеологізмами, вільними словосполученнями, структурними та позиційними схемами речень (синтаксичні концепти), текстами та сукупностями текстів. Проте, найчастіше концепт як ментальне утворення вищого ступеня абстрактності пов'язаний саме зі словом (Вежбицкая 2001, 99-100), тому прототипом і засобом вербалізації концепту є його ім'я, тобто номінативна одиниця, що вирізняється своєю частотністю, синтаксичною поліфункціональністю та полісемантичністю. Іменем аналізованого концепту вважаємо лексему love.

Варто зазначити, що концепт «КОХАННЯ», вербалізований в англійській мові лексемою love, визначається семантичною недиференційованістю. З одного боку, лексема love виконує функцію номінації багатьох складних почуттів: *The concept of love is muddled to English-speaking people because we have only one word to describe an array of complex feelings* (BNC).

З іншого, носії мови відчують певну недостатність мовної оболонки концепту «КОХАННЯ» для того, щоб передати всі відтінки цього почуття, а також щоб описати його вплив на історію, мистецтво, людство загалом: *Love*

– *what a small word we use for an idea so immense and powerful that it has altered the flow of history, calmed mythical monsters, produced some of the most beautiful works of art,(...) - how can the spaciousness of love be conveyed in the narrow confines of one syllable* (BNC).

Оскільки концепти є втіленням культури, то порівняльний аналіз концептосфер різних етносів дозволяє побачити особливості національно-специфічної свідомості людини, зафіксувати відбиті на вербальному рівні подібності та відмінності мисленнєвої діяльності народу, специфіку його ментального світу, національного характеру (Кононенко 2004, 57).

Концепт «КОХАННЯ» включає в себе як наївні/буденні, так і наукові уявлення про відповідне почуття та є складним ментальним утворенням в єдності його понятійного, ціннісного та образного компонентів. Понятійний компонент концепту «КОХАННЯ» розкривається у визначеннях кохання, що існують в англомовних наукових концепціях та теоріях, які утворюють фрагмент наукової картини світу. Центральне положення в філософській картині світу, об'єктивованій в англійській мові, посідає концепт егалітарного кохання до всіх, *agape*, та його англійські відповідники *absolute love*, *ultimate love*, *supreme love*. Концепт "кохання" в англомовних роботах з психології представлений розмаїтою типологією почуття кохання між чоловіком та жінкою, головними в якій є *passion*, *intimacy*, *commitment*. Концепт "кохання" в наївній мовній свідомості є комплексом буденних уявлень про кохання та має ключові ознаки недиференційованості, подвійності, дуальності, цінності, багатоаспектності відповідного почуття, що відображується у стійких атрибутах лексеми *love*, пареміях та мовних кліше (Огаркова 2003, 63).

Ціннісний аспект концепту "кохання" в сучасній англійській мові проявляється в існуванні культурно-детермінованої аксіологічної шкали різних за природою, основними ознаками та оцінкою почуттів (*real love*, *infatuation*, *possessive love*). Образний компонент концепту "кохання" в сучасній англійській мові об'єктивується низкою когнітивних метафор. Ці метафори розподіляються на три основні групи: онтологічні (метафори, пов'язані з вмістищами та субстанціями), структурні (метафори, пов'язані з людською діяльністю, з фізіологічними станами людини, з природними явищами, з живими істотами) та просторові (метафори, які концептуалізують кохання як рух по вертикалі, рух по горизонталі, рух вбік та просторово-темпоральна метафора початку руху).

В українській мові англійський концепт «LOVE» виражено двома концептами – «КОХАННЯ» і « ЛЮБОВ». Оскільки ми аналізуємо відтворення англійського концепту на прикладі перекладу любовних романів, то еквівалентним відповідником є саме український концепт «КОХАННЯ», який символізує романтичні почуття між двома закоханими, що і є основою розвитку сюжету романів Джорджо Моес.

Як результат дослідження на основі аналізу перекладів романів Джорджо Моес, можна зробити висновок, що у текстах перекладів романів українською мовою образність мовлення персонажів зберігається. Задля

успішного відтворення усіх елементів сюжету застосовано різноманітні перекладацькі трансформації, зокрема граматичні трансформації, описовий переклад, еквівалентний переклад.

У цьому аспекті цікава є перспектива вивчення питання ролі індивідуального авторського стилю перекладача у відтворенні концепту «КОХАННЯ», сформованого світобаченням автора оригіналу, його життєвим досвідом та іншими факторами, що сприятиме подальшому з'ясуванню специфіки індивідуально-авторської категоризації світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вежбицкая А. (2001). *Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики*. Москва: Языки славянской культуры.
2. Галич О. (2005). *Теорія літератури*. Київ: Либідь.
3. Кононенко В. І. (2004). *Концепти українського дискурсу*. Івано-Франківськ: Плай.
4. Мойєс, Джоджо. (2017). *Після тебе: роман* / пер. з англ. Т. Івченко. Харків: Клуб сімейного дозвілля.
5. Мойєс, Джоджо (2017). *До зустрічі з тобою: роман* / пер. з англ. Н. Хаєцької. Харків: Клуб сімейного дозвілля.
6. Мойєс, Джоджо. (2018). *Та сама я: роман* / пер. з англ. В. Бондар. Харків: Клуб сімейного дозвілля.
7. Огаркова Г.А. (2003.) Мовні засоби вираження концепту «кохання» як культурно-специфічного феномену. *Вісник Київського національного університету ім. Т.Шевченка. Сер. Іноземна філологія*. (34 – 36), 62 – 65.
8. Ружмон Дені де (200). *Любов і західна культура* / пер. з франц. Ярина Тарасюк. Львів: Літопис.
9. BNC (British National Corpus). Retrieved November 11, 2019 from <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>

Шабінський Микола
(Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди)

МОРФОЛОГІЯ РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧОГО ХАРАКТЕРУ

Рекламний текст широко використовує виразні мовні засоби, активно формує мовну картину світу, впливає на стереотипи сучасного суспільства та обумовлює поведінку особистості. Цим пояснюється неослабний інтерес вітчизняних та зарубіжних вчених до кола проблем, пов'язаних з вивченням реклами і її мови (Х. Кафтанджиєв, В.Л. Музикант, О.Є. Анісімова, А.А. Дударєва, Дж.Н. Ліч, А. Кромптон та інші).

Рекламний дискурс завжди був об'єктом прискіпливої уваги з боку як теоретиків-лінгвістів, так і практиків-перекладачів, оскільки він є

надзвичайно актуальним у сучасному суспільстві і, безумовно, має свої особливості. Такі науковці як А. Годдард, Р. Голдман, Г. Кук, М.М. Кохтев, І.Л. Віконтьєв та Л.С. Школьнік присвятили свої дослідження мові рекламного тексту. Стилiстичні характеристики рекламного тексту вивчалися у працях В.Ю. Апресян, Н.Д. Арутюнова та інші. Спроба розгляду специфіки рекламного дискурсу в прагматичному і лінгвістичному аспекті прослідковується в статтях Т.М. Лівшиц, мовленнєвий вплив і маніпулювання в рекламі - Ю.К. Пірогова, структура рекламного тексту - Л.Г. Феценко. Вітчизняні та іноземні вчені постійно намагаються дослідити дискурс реклами та визначитися з його найхарактернішими рисами. Зокрема Г. Кук намагається виявити значимість парамови в контексті рекламного дискурсу. Н.Д. Арутюнова вивчає застосування стилістичних засобів у текстах реклами, а також намагається визначити їх значення з точки зору прагматики. О.О. Залевська досліджує рекламну лінгвістику як об'єкт психологічної науки. Вербальні та невербальні форми проявів рекламних текстів та їх вплив на реципієнтів, а також стратегії їх поєднання описані у Л.Л. Геращенко.

Особливостям перекладу рекламного тексту присвячено праці таких дослідників як У.К. Кирмач, М.М. Литвинова, А.О. Малишенко, Є.В. Медведєва (Медведєва 2006), К.О. Новікова, Guidère M., Ch. Karpe Fokam (Karpe Fokam 2012), Tatilon С.

Аналіз морфологічних характеристик рекламного тексту має брати до уваги особливості семантики, а саме - його чітку конкретизацію та лаконічність. Подана в рекламі інформація обов'язково має бути простою, логічною та переконливою. Кожне нове речення повинне нести щось нове, пропонувати важливу для споживача інформацію, інакше текст пройде непоміченим. Згадані вище семантичні особливості мають значною мірою враховувати прагматичний потенціал окремих частин мови, які використовуються в рекламному тексті (Кирмач 2011, 161).

Проаналізуємо, в першу чергу, прагматичний аспект співвідношення вживаності іменника та дієслова в текстах рекламного характеру, тому що саме за ними закріпився найбільший потенціал впливу на потенціального покупця. Як іменники, так і дієслова активно вживаються в більшості вивчених рекламних текстів, до того ж вони достатньо часто використовуються разом (Ксензенко 2003, 336).

Щодо самого факту пріоритетного вжитку в тексті реклами тих чи інших частин мови, то він серед фахівців залишається дискусійним (Adam 2003, 25). Деякі лінгвісти вважають, що здатність легко читатися (і відповідно, сприйматися) тексту прямо залежить від кількості використаних дієслів. Таке твердження пояснюється, можливо, особливими характеристиками дієслова на морфологічному, синтаксичному та на лексичному рівнях.

Згідно ж з іншою точкою зору, порівняно з іншими частинами мови, для рекламного дискурсу властива підвищена доля вжитку іменників. Таке твердження теж має право на існування, так як рекламний дискурс дійсно

містить велику кількість найменувань предметів та явищ. Доречно припустити, що відсоткове співвідношення між вжитими іменниками та дієсловами певною мірою залежить від структурних моделей та жанрових варіантів реклами.

Обов'язковим елементом багатьох рекламних текстів є прикметник. Саме завдяки прикметнику реклама набуває максимальної яскравості, епітети сприяють утворенню переконливих образів. Специфіка рекламного тексту передбачає використання, в більшості випадків, описових прикметників, які надають об'єкту наглядних характеристик. Копірайтери не рекомендують зловживати оціночними та абстрактними прикметниками і прислівниками, тому що перші з них можуть сприйматися як результат аналізу з боку інших, тоді як другі навряд чи спроможні викликати прямі асоціації з товаром, який рекламується, тож, як наслідок, знижає очікуваний ефект тексту.

Найефективнішим для цілей реклами представляються різні сполучення прикметників та іменників, пов'язаних з почуттями: зором, слухом, смаком та інше (Медведева 2003, 25).

Щоб продемонструвати найпривабливіші сторони свого товару, виробники рекламного тексту часто вдаються до використання найвищого ступеню порівняння прикметників та прислівників.

Аналіз морфологічних особливостей рекламного тексту не може оминати своєю увагою ще одну іменну частину мови – займенник.

При усій своїй векторній спрямованості від виробника рекламного тексту до споживача, рекламу першій намагається представити як різновид довірливого діалогу між друзями. Використання в тексті великої кількості особових та присвійних займенників надає цьому діалогу більшої довірливості, закликає читача до більш гострого сприйняття інформації. За допомогою особових займенників «ви», «вам», «про вас» рекламист імітує процес безпосереднього спілкування з співбесідником. Особливо це спрацьовує, коли до покупця «довірливо» звертаються від першої особи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кирмач У.К. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів / У.К. Кирмач, М.М. Літвінова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2011. № 9(220). 159-163.

2. Ксензенко О.А. Прагматические особенности рекламных текстов / О. А. Ксензенко // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования: уч. пос. Москва : Изд-во МГУ, 2003. 334-353.

3. Малишенко А. О. Переклад слоганів в англomовному рекламному дискурсі / А. О. Малишенко // Вісник ХНУ. 2011. № 793. 188-192.

4. Медведева Е.В. Реклама как переводческая проблема // Вестник Московского университета. Лингвистика и межкультурная коммуникация. 2003. № 4. 23–42.

5. Adam J.-M. Linguistique textuelle: des genres de discours aux textes / J.-M. Adam. Paris: Nathan, 1999. 208.

6. Guidère, Mathieu (2008) : Traduire la publicité ou Comment argumenter ses choix de traduction. Paris : Traduire, 22-46.

7. Kappe Fokam, Christelle (2012) The translation of advertisements: issues of semiotics, symbolism and persuasion [Електронний ресурс] / Kappe Fokam Christelle. Retrieved February 23, 2020, from <http://wiredspace.wits.ac.za/handle/10539/12095>

8. Tatilon, Claude (1990) : Le texte publicitaire : traduction ou adaptation - Meta. 35(1), 243-250.

*Швець Олександр
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ НЕВЛАСНЕ ПРЯМОЇ МОВИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

Невласне пряма мова поєднує в собі формальні характеристики прямої і непрямой мови, а, значить, їй властива подвійність і в плані змісту. Всі дослідники визнають цю двояку природу, але розуміють її по-різному.

О.Д. Пономарів зазначає, що невласне прямою мовою називається такий спосіб передачі чужої мови, який поєднує особливості прямої та непрямой мови. Це своєрідний проміжний тип, характерний лише для художнього та деяких жанрів газетно-публіцистичного стилю, зі своїми власними структурними особливостями. Мова персонажа передається у вигляді авторської мови, однак стилістично наближається до прямої мови, зберігаючи певною мірою й лексичні, синтаксичні особливості, інтонацію та емоційне забарвлення (Пономарів 2008, 453).

Невласне пряма мова широко представлена в творах художньої літератури. Завдяки тому, що в невласне прямій мові відбивається манера мовлення літературного персонажа, емоційне забарвлення, характерне для прямої мови, але передається вона не від імені персонажа, а від імені автора, розповідача, що зливає його мову зі своєю, створюється двоплановість висловлення: передається внутрішня мова персонажа, його думки, настрої, але виступає за нього автор, об'єктивна оцінка подій автором сполучається зі сприйняттям персонажа. Таким чином, невласне пряма мова виступає засобом розкриття внутрішнього світу героїв, дозволяє дати їм психологічну характеристику (Пономарів 2008, 454).

Р. Паскаль для позначення невласне прямої мови використовує кальку «вільна непряма мова» (free indirect speech) з французького терміна, запропонованого Ш. Баллі (style indirect libre). Ефект невласне прямої мови він називає «подвійним голосом» (dual voice), «який за допомогою лексики, структури речень та інтонації плавно зливає два голоси – персонажа і оповідача». Про присутність оповідача в невласне прямій мові свідчить не

тільки стиль викладу, лексика, контекст, довжина і побудова речень, але й імпліцитний коментар автора, найчастіше оцінка або іронія (Pascal 1977, 26).

М. Флудернік розглядає поняття «подвійного голосу» з позицій прагматики, з точки зору сприйняття невласне прямої мови (free indirect discourse) читачем. Читач за замовчуванням вважає, що розповідь ведеться автором твору, але при появі достатньої кількості експресивних «сигналів», що вказують на голос персонажа на задньому плані, починає інтерпретувати дискурс як накладення один на одного планів оповідача і персонажа (Fludernik 1993, 350).

Дж. Брей спробував експериментально довести на матеріалі художніх творів, що формальні сигнали невласне прямої мови самі по собі недостатні, а визначальним є контекст. Виявилось, що один і той же уривок з невласне прямою мовою інтерпретується респондентами по-різному: частина з них вважає, що в ньому звучить голос автора, інші чують голос персонажа, треті відзначають одночасне звучання голосу автора і персонажа, а решта не можуть визначити, хто говорить (Bray 2007, 43-45). Що стосується факторів, що впливають на висновки респондентів про приналежність голосу, то вони беруться читачем не тільки з самого уривку, але і з контексту, наступного після аналізованої невласне прямої мови (Bray 2007, 48).

А. Ребул також показує на прикладах з художніх творів, що прагматична двозначність (pragmatic ambiguity) невласне прямої мови (represented speech) часто дозволяється на підставі подальшого контексту, який може знаходитися на достатній віддаленості від невласне прямої мови (Reboul 2001, 6).

Двоїстість невласне прямої мови можна проілюструвати наступним уривком з оповідання Maugham W.S. «The three fat women of Antibes».

They decided that Lena should have the nourishing food that had been ordered her and they made a solemn resolution not to let it disturb their equanimity. She was certainly a first-rate bridge player and after all it was only for a fortnight. They would do whatever they could to make her stay enjoyable. They kissed one another warmly and separated for the night feeling strangely uplifted (Maugham 1988, 134).

Підкреслений текст з невласне прямою мовою органічно вплітається в авторське оповідання, слідуючи за реченням з непрямую мовою. Його морфолого-синтаксичні характеристики відповідають плану оповідача і цілком можуть бути сприйняті читачем як слова автора. Тільки лексема *after all* і контекст (попередній і наступний) видають у виділеному тексті план персонажів.

Невласне пряма мова може створювати двозначність не тільки планів оповіді (автора і героїв), але і форми мови (зовнішньої чи внутрішньої).

«You'll kill yourself,» said Frank.

«I do not care,» mumbled Beatrice with her mouth full.

«You'll put on pounds and pounds.»

«Go to hell!»

She actually laughed in Frank's face. My God, how good those croissants smelt! (Maugham 1988, 136).

Підкреслене речення з невласне прямою мовою передає захоплення Беатріс запахом круасанів, і уривок не залишає сумнівів в тому, що це – емоції саме героїні, а не автора. Однак неясно, чи було це уявним чи зовнішнім вигуком (на друге може вказувати ремарка автора *She actually laughed*).

Невласне пряма мова відрізняється широкою формальною варіативністю, в кожному конкретному випадку вбираючи в себе певні ознаки прямої і непрямой мови. Це призводить до накладання один на одного планів автора і персонажів, до появи двоголосся, прагматичної двозначності, подвійності. Читачеві може надаватися право самому інтерпретувати не тільки плани оповіді (автора і героїв), але і форми мови персонажів (зовнішня чи внутрішня).

Будь-який спосіб передачі чужої мови використовується автором з певною метою і виконує стилістичну функцію відповідно до його задуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пономарів, О.Д., Різун, В.В., Шевченко, Л.Ю. (2008). *Сучасна українська мова: Підручник*. Київ: Либідь.
2. Bray, J. (2007). The 'dual voice' of free indirect discourse: a reading experiment. *Language and Literature*. 16, 1, 37-52.
3. Fludernik, M. (2014). *The fictions of language and the languages of fiction: The linguistic representation of speech and consciousness*. London: Routledge.
4. Maugham, W. S. (1988). *W. Somerset Maugham sixty-five short stories*. New York: Heinemann/Octopus Books.
5. Pascal, R. (1977). *The dual voice: Free indirect speech and its functioning in the nineteenth-century European novel*. Manchester: Manchester University Press.
6. Reboul, A. (2001). *Represented speech and thought and auctorial irony: ambiguity and metarepresentation in literature*. Retrieved February 25, 2020, from <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00003835/document>

Шитлюк Олена
Науковий керівник – доц. Складенко О.Б.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

УКРАЇНІЗАЦІЯ ДІАЛЕКТИЧНОГО МОВЛЕННЯ ГЕГРІДА У
СЕРІЇ РОМАНІВ «ГАРРІ ПОТТЕР»
(НА ОСНОВІ ПЕРЕКЛАДУ В. МОРОЗОВА)

Переклад як акт міжкультурного та мовного зв'язку – невід'ємна частина життів інтернаціонального покоління людства. Ще А.Д. Швейцер наголошував, що переклад є важливим допоміжний засобом, який забезпечує виконання мовою його функції спілкування, коли люди висловлюють свої думки на різних мовах. (Швейцер 1988,34) Проте кожна із мов, яка потребує перекладу, має унікальні відмінності, що органічно доповнюють її носіїв. Фольклорні, жаргонні та діалектні фігури належать до таких, що складно або неможливо перекласти.

Саме тому ці особливості ускладнюють роботу перекладачів, котрі працюють з літературними творами. Зокрема, перекладач серії романів про «Гаррі Поттера» Джоан Ролінг, Віктор Морозов, наголошує, що художній переклад не можна робити дослівно, адже це негативно вплине на стиль автора та атмосферу сюжету. При цьому додає, що «літературні твори буквалістичний підхід абсолютно вбиває – текст буде штучний, мертвий, несправжній. Перекладений текст, особливо дитячий, мусить читатися абсолютно природно, ніби він написаний українською, а не перекладений».

Справа в тому що, автор Джоан Ролінг, створюючи романи, використовує у творах різноманітні лексеми, яких в українській мові немає.

Тому Віктор Морозов при їх перекладі часто вдається до принципів українізації певних понять, проте «аби не робити з кактуса мальву», він «тримає золоту середину, щоб відчувалося, що це все відбувається в Британії».

Найбільш видозміненим при порівнянні англійського та українського перекладів є мовлення Рубеуса Гегріда. В оригіналі один з головних героїв говорить діалектною мовою регіону Вест Кантрі Великобританії.

Оскільки діалект – це різновид мови, пов'язаний з певною групою мовців і взаємозрозумілий з іншими різновидами, то у Віктора Морозова виникла гостра необхідність знайти гідний оригіналу, наявний на українських теренах, замінник. Саме тому перед нами постає українізований персонаж, такий собі житель Західної України з притаманним цьому регіону діалекту.

Англомовні діалектні фрази та вислови Рубеуса «*What d`yeah think yer doin` here?*» (Rowling 2016, 47) перетворюються в українські діалектні «Дитетко!Що ти тут робиш?» (Ролінг 2016, 47).

Притаманні західному англійському діалекту пропускання фонетичних приголосних помітно у словах Гегріда найбільше. Його слова «don` want» (Rowling 2016, 47) трансфігуруються в українську діалектну фразу «я би не хтів»(Ролінг 2016, 47), а вислів з двох слів «*ruddy Muggles*» (Rowling 2016, 48) стає цікавішим лише тоді, коли його перекласти не дослівно, а враховуючи семантичні особливості роману. З цього утворюється зовсім інший український переклад цієї фрази - «*шляк би трафив тих маглів*» (Ролінг 2016, 48).

Аби підтримувати проукраїнський образ Гегріда, інколи Віктор Морозов вдається до самостійної стилізації тексту без потреби. Класичне англомовне привітання до дня народження «*Dear Harry, Happy Birthday*

!Think you might find this useful for next year. Won't say no more here. Tell you when I see you. Hope the Muggles are treating you right. All the best»(Rowling 2017, 9) в українській мові перетворюється на західноукраїнський діалект : «Дорогий Гаррі, многая літа! Гадаю, ся книжечка тобі си знадобить. Більше ніц не хочу писати. Побалакаємо при зустрічі. Маю надію, що з маглами в тебе всьо файно. Бувай здоров.» (Ролінг 2017, 10).

Таким чином, при перекладі серії однойменних романів враховано діалектну специфіку та культурологічну особливість тексту. Для передачі лексем, які відсутні в українській мові, Віктор Морозов використовує ближчі українському читачеві аналоги, або додає власну стилізацію, при цьому зберігає стиль написання самого автора. Тому на прикладі цієї серії романів про «Гаррі Поттера» Дж. К. Ролінг можна прослідкувати основну і найскладнішу роботу перекладача – найближче та найточніше передати марковані семантичні концепти художнього твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Швейцер А. Д. (1988) *Теория перевода: статус проблемы аспекты*. Москва :Наука.
  2. Ролінг Дж.К. (2016)*Гаррі Поттер і таємна кімната*. Переклад з англійської. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА
  3. Rowling J.K. (2016) *Harry Potter and the Chamber of Secrets*. London: Bloomsbury Publishing.
  4. Ролінг Дж.К. (2017)*Гаррі Поттер і в'язень Азкабану* . Переклад з англійської. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.
  5. Rowling J.K. (2017) *Harry Potter and the Prisoner of Azkaban* . London: Bloomsbury Publishing.
- Інтернет-джерела:
6. Уніан інформаційне агентство. Виправлено 26 вересня 2009 , з <https://www.unian.net/>

Yurieva Nataliia

(Université humanitaire de Kharkov « Académie populaire ukrainienne »)

LES SPÉCIFICITÉS DE LA TRADUCTION DE MATÉRIELS DES TECHNOLOGIES DE POINTE

Actuellement, en raison du rythme rapide de développement des technologies de pointe, en anglais *high-tech*, qui sont devenues partie intégrante de presque toutes les sphères de la vie humaine, on observe des processus dynamiques dans la sphère langagière. « Toutes les langues en fournissent la preuve dans deux grandes classes de mots : les *emprunts* et les *calques* », – écrit Ch.Bally.

Ces deux phénomènes de l'emprunt et du calque ont une signification sociale autant que linguistique ; ils sont des symboles et, pour ainsi dire, les témoins des échanges qui se font de peuple à peuple ; ils sont la marque de

l'influence exercée par les civilisations les unes sur les autres »... (Alexéyève, 2010, 147).

Il est sans discuter que ces derniers temps l'anglais domine dans le monde, et c'est justement lui qui prête plusieurs termes à d'autres langues à tous les niveaux – politique, économie, technique, culture, médias, publicité, show business. Les emprunts linguistiques et les calques sont extrêmement abondants dans la sphère de l'informatique ce qui est bien explicable par l'origine et les conditions du développement des technologies de pointe ; ils entrent dans le français malgré même les mesures protectrices du gouvernement . L'Académie française s'occupe de la standardisation de la langue et introduit régulièrement de nouveaux termes technologiques (par exemple, « frimousse » au lieu de *smiley*, « fouineur » au lieu de *hacker*, « arrosage » au lieu de *spam*, « nuage » au lieu de *cloud* ou encore « mot-dièse » au lieu de *hashtag*). Certains de ces termes sont acceptés en théorie mais les emprunts à l'anglais restent prédominants, ils élargissent souvent leurs aires d'emploi et deviennent internationaux. Les derniers temps, la commission d'enrichissement de la langue française propose des équivalents français des termes anglais qui ont la particularité d'être plus proches de leurs équivalents anglo-américains ce qui devrait donc faciliter leur adoption dans le langage courant, par exemple: *cyberattack* pour « cyberattaque », *cyberdefence* – « cyberdéfense »; *cyberspace* – « cyberspace », *cyberprotection* – « cyberprotection », etc. (Legifrance, 2017).

Pour le traducteur, outre les compétences cognitives supérieures, notamment en science, technologie, ingénierie et mathématiques, les compétences et aptitudes purement humaines gagnent également en importance ; il est nécessaire de travailler en permanence sur le terrain, afin de se maintenir à un niveau de professionnalisme suffisant. Les textes informatiques comprennent les manuels d'utilisation de matériels et logiciels (contenant des termes informatiques et des concepts spécifiques liés à l'utilisation de l'équipement) ; des descriptions techniques ; des publications (souvent avec des exemples de codage ou de lignes de commandes : pour traduire correctement ces publications, le traducteur doit posséder au moins quelques notions de base des langages de programmation ou de la syntaxe de commande) ; des communiqués de presse (se concentrant sur les dernières innovations en informatique dont la traduction exige une haute précision de message du produit qui n'a pas encore été mis sur le marché cible) ; des commentaires comparatifs (matériels et logiciels pour des magazines et des sites Internet dédiés aux technologies de l'innovation) ; etc. La tâche du traducteur-IT est également la localisation de logiciels (SW), en particulier, la traduction de jeux pour PC. (Polyglot, 2020).

Enseigner à traduire des textes scientifiques et techniques dans le domaine des technologies de pointe a ses spécificités et doit se faire sur la base d'une approche d'activité professionnelle en incluant les composantes communicative, spéciale, sociale et personnelle dans le processus de résolution successive des tâches professionnelles;

– lors de l'enseignement de ce type de traduction, l'acquisition des compétences dans le domaine de la spécialité principale est fondamentale à la

formation des compétences professionnelles du traducteur de textes scientifiques et techniques;

– pour une maîtrise réussie du métier de traducteur, la formation doit comprendre les étapes successives suivantes - orientation professionnelle, analyse, synthèse et correction, qui correspondent aux principales étapes du travail du traducteur des textes informatiques. A chaque étape de la formation, certaines tâches professionnelles sont résolues. Pour leur mise en œuvre, l'étudiant a besoin de connaissances et de compétences appropriées. Une telle successivité d'étapes, de tâches professionnelles et de connaissances et compétences pertinentes est un algorithme pour la mise en œuvre des actions professionnelles du traducteur;

– il est indispensable de former les connaissances et les savoir-faire de la compétence professionnelle du traducteur de textes informatiques sur la base d'un discours spécial et de genres de discours spéciaux typiques à cette activité, ce qui permet de comparer et de prendre en compte non seulement les facteurs linguistiques, mais aussi socioculturels, communicatifs et situationnels qui influencent la traduction du texte informatique en langue maternelle;

– le niveau approprié de compréhension et d'interprétation d'un texte informatique étranger en vue de sa traduction ultérieure est atteint au moyen de l'analyse du discours spécial et de la recherche des informations et des références sur le sujet abordé.

RÉFÉRENCES

1. Alexéyève A. (2010). Essai de stylistique contrastive. Vinnytsia, Nova Knyha .

2. Gilloux M. (2017). La commission d'enrichissement de la langue française s'attaque au vocabulaire de la cyberdéfense. Le 19 septembre 2017, en ligne <https://www.developpez.com/actu/161195/La-commission-d-enrichissement-de-la-langue-francaise-s-attaque-au-vocabulaire-de-la-cyberdefense-avec-des-equivalents-francais-pour-les-anglicismes/>.

3. Traductions informatiques. (2020). En ligne <http://www.polyglot.lv/fr/industries/traductions-informatiques>.

СЕКЦІЯ №7. ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ ТА ЕТНОУНІКАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ

*Гапоненко Олександра
Науковий керівник – доц. Сітко А.В.
(Національний авіаційний університет)*

ПОХОДЖЕННЯ ТА ПЕРЕКЛАД ЗАПОЗИЧЕНЬ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Мова є не тільки засобом спілкування, але й засобом впливу на свідомість, та на поведінку людини. Серед багатьох складних питань, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце посідають проблеми перекладу, оскільки процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої, а, навпаки, це складний процес, який містить цілу низку операцій, знання яких перекладачем є запорукою адекватного перекладу (Сітко 2011, 3). Проте, далеко не всі аспекти перекладу як науки є однаково дослідженими.

Англійською мовою володіє близько півтора мільярда осіб, 80% наукових досліджень у світі вперше публікується англійською, вона є рідною для 12 націй, які налічують 350 мільйонів осіб (Велика Британія, США, Канада, Австралія, Гренада, Барбадос, Гвіана, Ямайка, Багами, Тринідад та інші), її словниковий запас налічує півмільйона слів.

В англійській мові є запозичення з приблизно 50 мов світу, що становлять 75% словникового складу мови і включають пласти лексики, запозичені в різні історичні епохи і під впливом різних умов розвитку та існування. Серед них – історичні, географічні, соціальні, економічні, культурні та інші умови. Англійську мову слід класифікувати як мову міжнародного походження або як одну з романських (тому що переважають французькі та латинські слова). Місцевий елемент в англійській мові містить величезну кількість часто повторюваних слів, таких, як артиклі, прийменники, сполучники, допоміжні дієслова, а також слова, що позначають предмети повсякденного життя.

Як зазначає Ю. А. Зацний, «сфера повсякденного життя перетворюється на один із головних постачальників лексико-фразеологічних інновацій у сучасну англійську мову» (Зацний 2007, 1).

Фактичний процес запозичення є складним і включає багато випадків використання. Як правило, деякі носії мови, що запозичують, також знають мову джерела достатньо для того, щоб використовувати відповідне слово. Вони (часто усвідомлено) приймають нове слово, коли говорять мовою запозичення, оскільки воно найбільш точно відповідає ідеї, яку вони намагаються висловити. Наприклад, англійці прийняли слово «garage» з французької, спочатку з вимовою, що наближається до французької вимови, ніж зазвичай. Імовірно, перші мовці, які вживали це слово англійською мовою, знали принаймні деяку частину французької мови і чули слово, яке вживають французькі мовці, у франкомовному контексті.

Ті, хто вперше вживає нове слово, можуть спочатку використовувати його лише з носіями мови-джерела, які знають це слово, але в якийсь момент вони приходять до вживання слова з тими, кому слово раніше не було відомо. Існує багато іноземних слів і фраз, що вживаються в англійській мові, такі як *bon vivant* (французька), *mutatis mutandis* (латинська) та *Fahrvergnuegen* (німецька) (James Nicoll 2002, 5).

Основні групи запозичених слів в англійській мові представлені запозиченнями з латинської, скандинавської та французької мов. Хоча, такі мови як кельтська, грецька, російська, італійська, іспанська, арабська також сприяли розвитку англійської лексики.

Латинські запозичення в англійській мові численні. Вони складають приблизно четверть англійської лексики щодо історичного періоду їх прийняття. Латинські запозичення можна розділити на 3 групи:

1. стародавні запозичення, які сягають I століття до н.е. коли англосаксонські племена ще були на континенті і вступали в контакт з римлянами через торгівлю. Латинськими запозиченнями цього періоду є: *dish, cup, butter, cheese, wine, cherry, plum, hare, spices, pepper, kitchen* та інші.

2. запозичення, які прийшли до Британії у 6-7 століттях, коли було запроваджено християнство: *abbot, alter, angel, bishop, saint, candle, monk, nun, pope, Christ, school* та інші.

3. слова, запозичені під час епохи Відродження у XIV столітті і з тих пір вторгнення класичних термінів ніколи не припинялося, як-от: *senior, major, minor, junior, accept, educate, basis, area, idea, aggravate* та інші. Більшість з них лише частково засвоєні, але латинські запозичення перших двох періодів є повністю асимільованими запозиченнями.

Скандинавські запозичення англійською мовою складають понад 650 слів, які позначають найбільш поширені предмети, властивості та дії, а також належать до основного запасу слів сучасної англійської мови. Датське вторгнення призвело до окупації значної частини країни скандинавськими переселенцями, які розмовляли старо-норвезькою – германською мовою, дуже близькою до староанглійської. Ефектом датського завоювання став внесок багатьох скандинавських слів до англійської лексики, наприклад: *law, husband, fellow, sky, skin, wing, root, skill, anger, finger, gate, to die, to cast, to hit, to take, to call, to want, loose, wrong, low, ill, ugly, rotten, happy, they* та інші. Характерною особливістю скандинавських запозичень є збереження початкових звуків [sk] = sk = sc: *skirt, skill, scatter*; або [g] перед передніми голосними, наприклад: *get, give, forget, anger* та інші (Peter Farb 1974, 7).

Французьких запозичень особливо багато в англійській мові. Вони можуть бути приблизно розділені на старі або нормандські запозичення, і нові або паризькі запозичення. Після норманського завоювання 1066 р. Французька, а точніше північно-французька стала офіційною мовою в Англії. Першими французькими запозиченнями були слова, пов'язані з війною, судом, законом, солдатами, армією, країною, справедливістю, канцелярією, урядом, парламентом та державою. Французьким словам, які продовжували вливатися в англійську аж до 16 століття, майже не було кінця: *chair, table, furniture, dinner,*

supper, soup, jelly, sausage, to fry, to boil, joy, pleasure, delight, comfort, dress, colour, flower, fruit, desire, castle, mention, beauty та інші. У 17 столітті відбулася зміна характеру французьких запозичень. Нові запозичення, головним чином з паризького діалекту, як правило, зберегли свої французькі форми, наприклад: *campaign, garage, ballet, rouge, bucket, matinee, machine*. Крім латинських, скандинавських, французьких запозичень англійська мова містить слова, запозичені майже з кожної мови земної кулі (Маслов 1987, 2).

Кельтські запозичення мають першочергове історичне значення для англійської мови. Коли англосакси прийшли на Британські острови у 5 столітті нашої ери, вони зустрілися з кельтами – корінними мешканцями Британських островів, яких вони відтіснили на північ та захід. Загальна кількість кельтських слів в англійській мові, запозичених прямо чи опосередковано, становить 165 за підрахунками Уолтера Скіта: *banner* (булка домашнього хліба), *bard, glad, clad, cradle, loch/lock* (lake). Кельтські елементи здебільшого зустрічаються в топонімах: *aber* (the mouth of the river) – *Aberdeen*; *avon* (a river) – *Stratford-on-Avon*; *inch* (an island) – *Inchcape* (Маслов 1987, 2).

Грецькі запозичення зазвичай приймалися через латинську та французьку мови. Багато латинських християнських термінів мали грецьке походження, як-от: *abbot, bishop, school, Christ, monk; chair, police, policy, chronicle* прийшли до англійської з грецької через латинську та французьку мови. Пряме запозичення грецьких слів англійською мовою почалося лише в епоху Відродження: література зобов'язана таким термінам – *tragedy, comedy, drama*. Грецькі елементи, афікси та корені широко використовуються в англійській мові для створення нових термінів: *telephone, photography, telegramme* і т.д (Маслов 1987, 2).

Італійські запозичення – це переважно музичні терміни: *allegro, aria, finale, piano, opera, solo, sonata, soprano, trill, violin, macaroni, spaghetti, influenza, umbrella, manifest* тощо.

Іспанський елемент англійською мовою, як італійський, є переважно сучасним, наприклад *cigar, embargo, junta, mosquito* тощо. Через Іспанію до Європи з Америки були введені такі слова: *coco, chilly, chocolate, tomato, potato, tobacco, canoeing, уисса* тощо.

Як стверджується вченими, основними способами перекладу є транслітерація і перекладацька транскрипція. Менш чисельними зафіксовано випадки перекладу за допомогою калькування, вживання еквівалента та експлікації (Сітко 2017, 363). Серед основних труднощів перекладу запозичень спостерігається багатозначність слів чи термінів та вибір адекватного словникового відповідника. Граматичні відмінності зумовлені особливостями граматичної будови мови, нормами мови оригіналу і перекладу і стилістичними особливостями текстів. При перекладі запозичень, зазначається в науковій літературі, основними джерелами типових перекладацьких помилок є некоректне відтворення багатозначних загальноновживаних лексем, аббревіатур, а також, так званих, «хибних друзів перекладача» (Сітко 2017, 363).

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний, Ю. А. (2007). *Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу*. Львів: ПАІС.
2. Маслов, Ю. С. (1987). *Вступ до мовознавства*. Москва: Вища школа.
3. Сітко А.В. (2011). *Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі* (автореф. дис. ...). Одеса, Україна.
4. Сітко, А. В., Кеніч, Л. (2017). Переклад запозичень в англійській науково-технічній літературі. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: X міжнар. наук.-практ. конф., 7-8 квітня 2017 р.:* тези доп. (с. 359-363). К. : НАУ.
5. James Nicoll. (2002). *Linguist*.
6. Peter Farb. (1974). *Word Play: What Happens When People Talk*.
7. Cambridge Dictionary. Retrived February 15, 2020, from <https://dictionary.cambridge.org/>.
8. Major Periods of Borrowing. Retrived February 15, 2020, from <https://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words04/structure/borrowed.html>.
9. The Definition of Borrowing Language. Retrived February 17, 2020, from <https://www.thoughtco.com/>

*Головень Аліна
Науковий керівник – доц. Шабінський М.Є.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

REALIA FRANÇAIS ET LE PROBLEME DE LEUR TRADUCTION

En traductologie contemporaine, le terme « realia » sert à désigner des mots et des expressions qualifiant des éléments spécifiques à une culture. Le terme realia provient de la langue latine de l'ère médiévale (pluriel de « reale », forme neutre de l'adjectif « realis ») et signifiait à l'époque « les choses réelles », ce qui signifie le concret, opposé à l'abstrait (Кирмач 2011, 160).

C'étaient traducteurs bulgares S. Vlahov et S. Florin qui introduisaient la notion « realia » dans le discours linguistique en parlant des ses types principaux : géographiques, ethnographiques, politiques et sociaux (Vlahov et Florin 2004, 26).

Etant une des principales difficultés pour les traducteurs les realia peuvent être transcrits, interprétés littéralement ou expliqués d'une manière détaillée (Зарівчак 1985).

Nous voudrions proposer à l'attention des lecteurs quelques mots français qui n'ont pas d'équivalents adéquats dans les autre langues et donc, suscitent l'attention particulière de la part des traducteurs.

Par exemple, bien à la vogue en France, la notion « lanceur d'alertes » n'existe point en espagnol. Et comme on parle pas mal de lanceur d'alerte en ce moment, forcément ça nous met la puce à l'oreille. Alors que l'expression existe bien en

anglais (« whistleblower »), la langue hispanique semble l'avoir occulté et ne donne aucun équivalent en un mot pour définir ce statut.

La même chose pour le mot « dépaysement » - en anglais, en espagnol et en portugais (et dans pas mal d'autres langues en fait) ce mot reste absent.

Un « pied-à-terre » reste un « pied-à-terre ». Là encore, l'expression est rarement traduite dans d'autres langues en revanche elle est conservée comme telle et garde ainsi sa même signification dans d'autres langues.

Idem pour « Marinière », - cest tellement so French qu'on a bien du mal à la traduire autrement que par « pull rayé ».

« Gouvernabilité » - c'est pas un mot qu'on utilise très souvent non plus mais disons qu'il existe et en espagnol, (on dit « gobernabilidad ») mais seulement depuis les années 90. Avant on n'y avait aucun terme pour désigner le niveau de gouvernance d'un état.

« Affriolant » - la plupart des langues n'ont pas les mots équivalents pour « affriolants » et se contentent d'un simple « sexy » beaucoup moins riche en imagination.

« Ras-le-bol » en espagnol. Une expression bien à l'image de l'esprit french.

« Retrouvailles » - la traduction littérale n'existe pas en espagnol, chez qui on se retrouve mais ce n'est pas pour autant qu'on fait des retrouvailles.

« L'apéro » reste un mot étranger en anglais ni en espagnol. Certes on peut dire happy hour mais c'est quand même pas la même chose que l'apéro. Voilà encore une belle preuve que les Français sont des alcoolos. Leur jargon d'ivresse dépasse l'entendement.

« Crapotter » - parce que le Français fume le regard dans le vide en pensant à la fin du monde, il a inventé ce mot pour qualifier les fumeurs du dimanche qui ne prennent pas leur cancer très au sérieux et qui se contentent de prendre la fumée dans la bouche sans l'inhaler. Ce qui montre qu'en France, la cigarette c'est très répandu et que les Anglo-saxons sont trop healthy gluten-free pour la clope.

« Avoir le mal de quelqu'un » - parce que l'amour ça fait mal, parce que l'amour c'est se faire épiler le cœur sans crème hydratante, le Français invente l'expression « avoir le mal de quelqu'un ». C'est-à-dire que quelqu'un nous manque tellement qu'on a des douleurs de type gastrique. Bah l'Anglais, lui, quand il a mal, c'est simplement parce qu'il a trop mangé de pudding. En même temps, on a pas idée d'avaler ce truc.

« Se défenestrer » - quand il a trop le mal de quelqu'un, le Français peut décider de faire une petite Mike Brant et de se retrouver en crêpe suzette trois étages plus bas. L'Anglais, lui, devra se contenter de dire « sauter par la fenêtre », ce qui, entre-nous, est beaucoup moins classe que « défenestrer ».

« Flâner » - verbe très pratique quand il s'agit de marcher dans Paris en noir et blanc avec la clope au bec, il désigne le plaisir d'errer sans but, juste pour se promener un peu et rêvasser. Les anglophones ont des mots tout proches, mais regardez-les galérer à traduire l'expression alors qu'ils pourraient plutôt passer leur temps à flâner.

« Spleen » - ce lexème est encore plus intéressant parce qu'un grand poète français Baudelaire l'a emprunté à l'Anglais, sauf que chez-eux « spleen » c'est soit

la rate, soit la mauvaise humeur. Donc si vous dites « I have the spleen », on vous prendra soit pour un trafiquant d'organes, soit pour un type très énervé. Or en français, le spleen c'est un mélange d'ennui très profond et de tristesse qui te donne l'impression que le ciel bas et lourd pèse comme un couvercle.

« Yaourt » - nous ne parlons pas ici de ce délicieux dessert à base de lait, mais plutôt de quand tu chantes la chanson étrangère sans comprendre ni distinguer bien ses mots. On pourrait très bien dire « sing in pudding » mais non, l'Anglophone n'a aucune imagination.

LITTERATURE

1. Кирмач У.К. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів / У.К. Кирмач, М.М. Літвінова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2011. № 9(220).

2. Зарівчак Р.П. Статус реалії як перекладознавчого терміна. // Теория и практика перевода. К., 1985.

3. Мороз А.А. Реалія як об'єкт лінгвістичного дослідження. Бердянськ, 1999.

4. Vlahov, S. et Florin, S. "Neperovodimoe v perevode. Realii", dans : "Manuale del Traduttore, éd. Bruno Osimo. 2e éd. Milan : Hoepli, 2004.

Деменчук Олег

(Рівненський державний гуманітарний університет)

ЛЕКСИКА МЕНТАЛЬНИХ РОЗЛАДІВ У ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Обґрунтування когнітивних (у широкому сенсі) стратегій людини передбачає залучення до аналізу тих сегментів словникового складу мови, які покликані розкрити природу універсальних «когнітивних категорій» (Jackendoff 1986), з-поміж яких **лексика ментальних розладів** (terms of mental disturbance) – семантичний клас слів, які позначають ситуацію часткової або повної втрати «ментального контакту» людини з довкіллям або зі своїм внутрішнім світом, пор.: укр. *потьмарення, провали (в пам'яті), забуття, непритомний, дуріти, запаморочуватися, чманіти, тощо*; п. *luki (w pamięci), nieprzytomność, odurzenie, otmam, oszłomienie, zaćmienie, zamroczenie, zaćmić, zamroczyć тощо*; англ. *blackout, derangement, disorder, disturbance, lapse (of memory), oblivion, obscuration, opacity, stupor, suppression, trance, unconsciousness, vertigo, bemused, clouded, crazy, darkened, dizzy, giddy, to daze, to stupefy, to unhinge*; нім. *Bewußtseinsstrübung, Demenz, Gedächtnislücke, Umnachtung*; фр. *absence (de mémoire), éclipse, obnubilation тощо*. Сюди ж належать фразеологізовані номінації на зразок укр. *голова чманіє, туман у голові, затемнювати розум, потьмарилося в голові, тонутти в тумані*; п. *coś zaćmiło komuś umysł, tępa głowa, mieć lukę w pamięci*; англ. *be out for the count, in a fog, not know whether one is*

coming or going, out to lunch, pass out; нім. (vom Alkohol) umnebelt sein, jemandem den Verstand trüben, in Ohnmacht fallen (ohnmächtig werden); фр. avoir un trou de mémoire; l'esprit embrumé, obscurcissement de l'intelligence тощо.

Семантика лексики ментальних розладів моделює прототипну ситуацію через набір таких спільних компонентів:

а) стан «ментальні розлади» є результатом функціонального збою в інтелектуальних системах суб'єкта когніції, зумовлених, як правило, чинником фізичних впливів або психоемоційних потрясінь, пор.: укр. *впадати в забуття* «втрачати відчуття навколишньої дійсності, засинаючи або непритомніючи»; п. *zamroczenie* «*utrata poczucia rzeczywistości wywołana silnymi emocjami*»; англ. *daze* «*to prostrate the mental faculties of (a person), as by a blow on the head, a violent shock, weariness, intoxicating drink, etc.*»; нім. *Demenz* «*erworbene, auf organischen Hirnschädigungen beruhende geistige Behinderung*»;

б) стан «ментальні розлади» засвідчує обмеження, пор.: укр. *Син мій Микола Костомаров ще за молодих років од напруженої наукової праці захворів на таку нервову недугу, що довела його до затьмарення розумових здібностей*; п. *Paweł ocknął się z chwilowego zamroczenia, wreszcie zaczął mówić głosem przerywanym, ledwie dosłyszalnym w poświstach zamieci*; англ. *There's not a trace now of the original concussion. But there is still a black-out in the memory*; фр. *obscurcissement* «*perte de l'aptitude à comprendre, de la clairvoyance*», або відхилення, пор.: укр. *туман у голові* «*хтось відчуває легке потьмарення свідомості (через втому, недугу і т. ін.)*»; п. *aberracja* «*odchylenie od normalnego stanu*»: *Aberracja myślowa*; англ. *distracted* «*deranged in mind*», в роботі інтелектуальних систем суб'єкта когніції;

в) стан «ментальні розлади» засвідчує повну, пор.: англ. *blackout* «*a period of total memory loss, as one induced by an accident or prolonged alcoholic drinking*», або часткову, пор.: п. *zaciemnienie* «*częściowa utrata zdolności myślenia, rozumowania, orientacji*», втрату «ментального контакту» суб'єкта когніції з дійсністю;

г) стан «ментальні розлади» виявляє ознаки короткотривалих (тимчасових), пор.: укр. *затьмарення* «перен. тимчасова втрата здатності ясно мислити»; нім. *Ohnmacht* «*vorübergehende Bewusstlosigkeit*»; фр. *trou* «*défaillance momentanée de la mémoire concernant un fait précis à se remémorer*», або довготривалих, пор.: англ. *coma* «*a state of unnatural, heavy, deep and prolonged sleep, with complete unconsciousness and slow, stertorous, often irregular, breathing*», ментальних розладів;

г) ознаками вияву стану «ментальні розлади» є нечіткість сприйняття або спотворена оцінка певного стану справ, пор.: укр. *потьмарюватися* «перен. втрачати чіткість сприйняття; запаморочуватися»; п. *zaciemniać* «*przen. czynić coś niejasnym lub niewyrazistym*»; англ. *clouded* «*fig. of the mind: darkened or obscured (by ignorance, etc.)*».

Концепт ситуації «ментальні розлади» не є однорідним і охоплює смислові зони: (а) каузації стану «ментальні розлади», пор.: укр. *потьмарювати* «перен. позбавляти чіткості сприйняття; запаморочувати»; п. *zamroczyć* «*pozbawić kogo częściowo świadomości częściową utratę świadomości*»; англ.

stupefy «to make stupid or torpid»; фр. *abrutir* «diminuer les qualités intellectuelles»; (б) набуття стану «ментальні розлади», пор.: укр. чманіти «втрачати здатність нормально мислити, міркувати або нормально діяти, рухатися (від чаду, алкоголю, нікотину і т. ін.)»; п. *tumaniec* «stawać się tumanem, tracić zdolność rozumowania, bystrość, orientację, rozsądek; głupiec, tępieć»; англ. *stupefy* «to become stupid or torpid»; (в) вияву стану «ментальні розлади», пор.: укр. провал «стан тимчасової втрати пам'яті, свідомості»; п. *mieć lukę w pamięci* «nic nie pamiętać, nie móc sobie czegoś przypomnieć, skojarzyć»; англ. *lapse* «a 'slip' of the memory or the understanding»; нім. *Gedächtnislücke* «fehlende Erinnerung an einen Vorgang».

Лексика ментальних розладів виявляє ознаки похідності ситуативного типу, що передбачає розширення в аспекті змін характеристик учасників вихідного концепту ситуації. Динаміка розвитку семантичної парадигми названого класу лексики засвідчує регулярний характер таких змін, виявляючи розширення вихідного концепту ситуації до меж як внутрішніх (реалізованих в ієрархії фізичних та психоемоційних систем людини), так і зовнішніх (реалізованих в ієрархії поведінкових, асоціативних, ідентифікаційних, оцінних стратегій людини) ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Jackendoff, R. S. (1986). *Semantics and cognition*. Cambridge: The MIT Press.

Дягілева Жанетта
(Київський національний лінгвістичний університет)

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ АНОМАЛЬНИХ ЯВИЩ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Дихотомія «аномалія – норма» є одним з фундаментальних аспектів, які характеризують сучасний стан соціуму. Мовна фіксація аномальних явищ у суспільстві свідчить про його трансформацію і динамічний розвиток. Механізм утворення мовних одиниць, які позначають аномалії, складний, адже вони відображають не тільки відхилення від норми, але й соціальні, культурні, особистісні оцінки, характерні для певного етапу розвитку суспільства і людини (Дзюба 2011, 46).

Поняття аномалії як категорія логіки було об'єктом дослідження таких вчених, як Апресян Ю. Д., Шмельов О. Д. Концепт «норма» і поле «антинорма» розглянула Арутюнова Н. Д. Концептуальні аномалії описав і класифікував Радбиль Т. Б. Вербалізацію поняття норма і її порушення в англійській мові представлено в роботі Дзюби А. Б., в російській мові – у роботах Єфанової Л. Г. Проте подібні дослідження на матеріалі німецької мови не були досі проведені.

Будь-яка аномалія пов'язана з наявністю певної норми, яка була створена в соціальній або інтелектуальній практиці людей. Термін «норма» використовується на позначення всіх видів і форм порядку, враховуючи і норми

природи, і створені людиною правила та закони. І природа, і суспільство постійно порушують свої правила й нормативи. З онтологічного погляду аномалія – це відхилення від природного порядку речей і являє собою порушення відомих законів фізичного світу (Радбиль 2007, 239).

Дослідження Арутюнової Н. Д. довели, що концептуальне поле ненормативності викликає значний інтерес. До складу його структури входять назви дій та їхні результати. Це поле межує, з однієї сторони, з такими концептами, як нововведення, винахід, а з іншої – з такими, як: рідкісне, випадкове. Опозиція норми і відхилення від неї функціонально близька до опозиції симетрія і асиметрія (Арутюнова 1987, 7).

З метою виявлення національно-культурної специфіки концептуального поля варто розглянути лексичні одиниці конкретної мови. Цікавим видається опис лексико-семантичного поля *Anomalie* в німецькій мові. Розглянемо ядро поля, до якого належить іменник *Anomalie* та спільнокореневий прикметник *anomal*, що позначають відхилення від правил, виняток.

За даними етимологічних словників іменник *Anomalie*, запозичений з латинської мови, спочатку використовувався в граматиці на позначення нерегулярності відмінювання дієслів. Згодом лексема вживалась в загальному значенні «неправильність, вражаючий виняток, дивна нерегулярність, порушення встановленого порядку, своєрідність, збочення, хвороблива схильність, насамперед, по відношенню до поведінки, стану, зовнішнього вигляду людини на противагу нормальному, середньому, звичайному, очікуваному, регулярному, здоровому» (Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch).

Семантичний склад лексеми *Anomalie* розкривається завдяки аналізу її визначень: 1) відхилення від загального; 2) в теорії Т. Куна феномен, який не може бути пояснений теоретичною парадигмою; 3) явище, яке відрізняється від очікуваного (Wörterbuch). З поданих визначень виділяються такі ключові семи: 'відхилення', 'феномен', 'явище'.

Фіксація мовних одиниць, які вказують на відхилення від норми, є свідченням суб'єктивності і конотативності мови, як засобу взаємодії з навколишнім світом. Норма та відхилення від неї являють собою антропоцентричний феномен людської свідомості і орієнтується на специфіку культурного та оціночного сприйняття. Про такий факт в німецькій мові свідчить значний синонімічний ряд, об'єднаний спільною семою 'відхилення' *Anomalie* – *Abart, Spielart, Variante, abweichende Form, Sonderart, Sonderfall, Ausnahme, Variation, Abwandlung, Veränderung, Modifikation, Unterschied* (*Wahrig Synonymwörterbuch*).

Отже, можемо говорити про культурну специфіку вербалізації аномальних явищ у німецькій мові, що, в першу чергу, виявляється на лексико-семантичному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дзюба, А. Б. (2011). Универсальный характер понятия «норма». «*Magister Dixit*» – научно-педагогический журнал Восточной Сибири, 4 (12), 45–49.

2. Радбиль, Т. Б. (2007). Языковые аномалии в художественном тексте. *Русский язык в научном освещении*, 1 (13), 239–265.
3. Арутюнова, Н. Д. (1987). Аномалии и язык (К проблеме языковой «картины мира»). *Вопросы языкознания*, 3, 3–19.
4. Online-Wortschatz-Informationssystem Deutsch from <http://www.owid.de/>.
5. Wörterbuch from <http://wortbedeutung.info/>.
6. Wahrig Synonymwörterbuch from <http://www.wissen.de/>.

*Заболотна Тетяна
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ЕТНОУНІКАЛЬНИМ МАРКЕРОМ В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ

Протягом останніх десятиліть науковці ведуть спроби систематизувати й узагальнити основні етапи розвитку мови як засобу відображення когнітивної діяльності людини. Мова в усі часи залишалася найяскравішою ідентифікуючою характеристикою етносу, культури в широкому етнографічному сенсі – як способу життя носіїв мови, національного характеру, менталітету тощо (Ажнюк 1989, 30). Іноді мову порівнюють зі скарбницею, де зберігається пам'ять народу. У мові неодмінно знаходять своє відображення природні умови, географічне положення, хід історичного розвитку, характер соціального устрою, тенденція суспільної думки, науки, мистецтва, звичаї, традиції і т. і.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики об'єктом особливої уваги науковців виступає дослідження взаємозв'язку мови та культури, аналіз етнокультурних особливостей спілкування представників різних націй. Це зумовлено як постійним розширенням міжкультурного діалогу, так і фактом усвідомлення неможливості пізнання національної мови без урахування історичних та соціокультурних особливостей існування її носіїв. Особливими одиницями, здатними відобразити національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, вважають реалії.

Етнокультурні особливості фразеологізмів привертають увагу сучасних лінгвістів переважно в ономасіологічному аспекті, тобто з позицій того, як у мові відбивається національний менталітет. Як зазначає Н. К. Рябцева, фразеологія становить собою компонент мови, що є «найяскравішим, своєрідним, незвичайним, «індивідуальним», культурно значущим і національно специфічним, здатним концентровано виразити не тільки особливості певної мови, але й її носіїв, їх світовідчуття, розум, менталітет, національний характер та стиль мислення» (Рябцева 2005, 508). Дослідження етноспецифічності лексичних одиниць як мовної і культурної спадщини є винятково важливим. Зацікавленість цією проблемою лінгвістів і їх всебічне вивчення в курсі теорії та практики перекладу є вже традиційною. У різні роки проблема реалій

привертала увагу дослідників і була об'єктом наукових пошуків як українських (Ф. С. Бацевич, Л. Г. Верба, І. О. Голубовська, Р. П. Зорівчак, А. О. Іванов, В. І. Карабан, І. В. Корунець, В. Д. Радчук, О. О. Селіванова,

Переклад відіграє далеко не останню роль у розвитку мов. Це не лише намагання передати певну інформацію засобами іншої мови, а й випробовування можливостей мови перекладу, її здатності передавати думку, висловлену іншою мовою. І якщо у мові перекладу бракує необхідних лексичних одиниць, саме перекладачі першими намагаються створити відповідний лексичний еквівалент у мові перекладу, коли вони натрапляються на лакуни. У процесі перекладу необхідно встановити мовні відповідності між мовою оригіналу та мовою перекладу, передати не лише мовні форми, а також і мовну картину світу. Саме при перекладі відбувається контакт не лише двох мов, а й двох культур. Те, що є очевидним для носія однієї мови, може бути незрозумілим для носія іншої мови. Тож ми хотіли зупинитися саме на відтворенні фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом.

Топоніми, що входять до складу англійських фразеологізмів з автентичним компонентом, як правило, викликають живі асоціації у британців, але не повною мірою зрозумілі для членів інших лінгвокультурних спільнот. Це робить відповідні фразеологічні одиниці дієвим засобом розмежування «своїх» та «чужих». Серед топонімічних індикаторів етнокультурного змісту британських фразеологізмів виокремлюємо, по-перше, назви вулиць, районів, визначних пам'яток та відомих установ Лондона, по-друге, найменування графств, міст та регіонів Великої Британії. Розглянемо переклад підгруп етнокультурно маркованих фразеологічних одиниць докладніше.

Топоніми, пов'язані з Лондоном, у свою чергу, поділяються на назви вулиць, районів, визначних пам'яток та відомих установ Лондона.

Назви вулиць Лондона, де розташовані ті або інші інституції, метонімічно вживаються на позначення самих установ.

Так, наприклад, *Downing Street* (уряд Великої Британії) утворено від назви вулиці, де розташована офіційна резиденція прем'єр-міністра і міністерство закордонних справ.

Фразеологізм *on Carey Street* (у боргах, скрутному матеріальному становищі) містить назву лондонської вулиці, де колись був розташований суд по справам про банкрутство. *Fleet Street* (британська преса) утворено шляхом метонімічного перенесення від назви вулиці у Лондоні, де розташовані редакції відомих газет. *Wardour Street English* (мова з архаїчними формами) містить топонім *Вордрю Стріт*, що є назвою вулиці, де можна було придбати підроблені предмети старовини. *Grub-street hack* (писака) вміщує назву лондонської вулиці, де мешкали бідні письменники. Фразеологізм *Harley Street* (лікарі, медичний світ) завдячує своєму виникненню назві вулиці, де традиційно практикують найвідоміші лікарі; а *Lombard Street* (фінансовий центр Англії) походить від вулиці в лондонському *Сімі*, де розташовані установи банків. *Tooley Street* (група людей, яка вважає себе представниками цілої нації) містить назву вулиці, розташованої недалеко від Тауерського мосту. Етнокультурним маркером *Savile Row* (високоякісна, бездоганна робота)

[Freeman] є топонім *Savile*, що є назвою вулиці в Лондоні, славнозвісної своїми бутиками та старовинними ательє.

Топоніми, пов'язані з Великою Британією, також можуть входити до складу досліджуваних фразеологізмів, викликаючи різноманітні асоціації. Підґрунтям останніх може бути своєрідністю суспільної практики, поширеної у відповідній місцевості, історична подія, яка там відбулася, репутація міста та його мешканців або установа/заклад, що там розташований або був колись розташований.

Отже, у фразеологічних одиницях часто міститься метафоричний елемент, то їх не можна перекладати дослівно. У багатьох випадках вони мають явно виражене національне забарвлення, що призводить до того, що паремії часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк, Б. М. (1989). Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. Київ: *Наукова думка*.
2. Корунець І .В. (2003). *Theory and Practice of Translation*. – Вінниця: Нова книга.
3. Рябцева Н. К. (2005). *Язык и искусственный интеллект*. Москва: Academia,

Зозуля Наталия

(Таврический национальный университет имени В. И. Вернадского)

ЛИНГВОКУЛЬТУРНАЯ СПЕЦИФИКА РУССКОЙ МАТЕРИНСКОЙ ПОЭЗИИ

Произведения детского фольклора играют немаловажную роль на начальном этапе познания ребенком окружающей действительности. Формирование моральных, этических, культурных основ личности ребенка происходит путем формирования с их помощью наивной языковой модели мира, а используемая в них особая система средств и приемов способствует максимально эффективному восприятию и усвоению услышанного.

Поскольку детский фольклор является составной частью национального фольклора, ему свойственны все особенности последнего – традиционализм, устный характер передачи информации, использование живого разговорного языка и т.п. При этом детский фольклор имеет и свою специфику, отличаясь жанровым и стилистическим разнообразием (в соответствии с возрастом ребенка), особой системой образов, своеобразием языка. Именно поэтому он представляет собой уникальный материал для лингвистического исследования.

Научные труды В. Я. Проппа, Е. М. Мелетинского, Г. М. Акимова, В. П. Аникина стали основой для формирования различных подходов к изучению фольклорных текстов. Продолжателями их идей стали К. А. Богданова, С. Ю. Неклюдова, С. Е. Никитина, М. Ю. Новицкая, М. В. Осорина, И. В. Тубалова, Т.

В. Цивьян, М. П. Чередникова, Ю. А. Эмери др. Детский фольклор был объектом внимания А. С. Архиповой, В. А. Василенко, Г. С. Виноградова, Ф. С. Капицы, Т. М. Колядич, Л. Э. Левиной, Л. А. Месеняшиной и др.

М. Н. Мельников выделяет такие группы произведений детского фольклора: поэзия пестования (пестушки, потешки, прибаутки, колыбельные и др.); детский игровой фольклор (считалки, жеребьёвки, игровые приговорки и припевки и др.), фольклор словестных игр (сечки, молчанки, голосянки, скороговорки, нелепицы и др.), детский календарный фольклор (заклички, приговорки и др.) (Мельников, 1987).

Формирование языковой личности ребенка начинается с овладения лексико-грамматическим строем языка. Особая роль в этом отводится жанрам поэзии пестования, или материнской поэзии – пестушкам, потешкам, прибауткам и колыбельным песням. Каждый из них имеет четко выраженные особенности, соответствует определенному возрасту ребенка и реализует конкретные задачи народной педагогики. Пестушки вводятся на первом году жизни ребенка и сопровождаются физическими упражнениями, необходимыми для здоровья и развития ребенка. Потешки представляют собой игры взрослых с детьми с участием всех частей тела, они применяются на втором и третьем годах жизни ребенка. Завершают процесс подготовки ребенка к вступлению во взрослую жизнь прибаутки, которые вводятся на 3–4 годах жизни и применяются до 6–7-летнего возраста, когда ребенок уже достаточно хорошо владеет разговорной речью, чтобы понимать и быть понятым. Колыбельные песни сопровождают ребенка с первых дней жизни и до конца колыбельного периода (до 7 лет).

Пестушки представляют собой вербальное оформление физических упражнений, необходимых ребенку. Главная особенность этого жанра – его мажорность. Пестушки сопровождаются приятными ощущениями от касания материнских рук, что фиксируются в памяти ребенка и формируют положительное отношение к окружающему миру. В текстах отражаются особенности быта семьи, обозначаются знакомые ребенку предметы. Таким образом, пестушки способствуют первичному знакомству с окружающим миром. В них также заложена эмоциональность, активизирующая процесс овладения родным языком.

Потешки сопровождают второй этап формирования языковой личности ребенка, когда ребенок уже овладел минимальным лексико-семантическим запасом и освоил соотносительность языковой формы слова с определенными предметами и действиями окружающего мира. Потешки представляют собой игры взрослых с детьми с участием различных частей тела. Главным назначением жанра является стремление позабавить ребенка, создать радостное настроение и в процессе игры подготовить его к активному познанию окружающего мира. В отличие от пестушек и колыбельных, в потешках закладываются основы нравственного и этического воспитания ребенка. Кроме того, потешки связаны с первыми самостоятельными движениями и играми малыша, направленными на овладение новой информацией. Они тяготеют к

диалогической форме, которая соответствует живой разговорной речи. Для них характерен динамичный сюжет, нравственное поучение.

Прибаутки представляют собой небольшие смешные рассказы. Их задача – поднять ребенка до понимания социальных проблем, сословных и классовых отношений и некоторых философских категорий (жизни и смерти, вечных перевоплощений в природе, перехода одной формы жизни в другую). Они соответствуют следующему периоду умственного и психического развития и ставят своей целью расширение кругозора малыша. Прибаутки способствуют достижению нового, более высокого этапа в освоении языка и в умственном развитии ребенка (игры на уровне слова, понятия, смысла). Характерные для них комические сюжеты, ситуации требуют не только уже сложившихся прочных нормативных представлений о мире, но и восприятия семантической глубины текста, скрытой в характере образной системы и в подтексте. Все, что не соответствует реалиям действительности и принятой в обществе морали, ребенком воспринимается как комическое, подлежащее осмеянию. Прибаутки способствуют развитию воображения и ассоциативного мышления ребенка, при этом особое значение приобретают средства и приемы экспрессивности.

Колыбельные песни – это небольшие по объему тексты, характеризующиеся предельной краткостью и ясностью сюжетных мотивов: чаще один-два, часто переходящих из колыбельной в другую. Такая особенность колыбельных песен вызвана отсутствием волевого начала в психике ребенка, неумением долго концентрировать внимание на чем-то одном. Посредством колыбельных формируется первичный словарный запас ребенка, без которого не возможны ни познание окружающего мира, ни процесс коммуникации, столь необходимый для умственного и психического развития. Колыбельным песням принадлежит важнейшая роль в сохранении национально-культурных традиций, а также в передаче от поколения поколению языкового и культурного богатства народа. Они репрезентируют языковую картину мира, что способствует формированию всех уровней языковой личности ребенка, а также усвоению образцов социального поведения.

Таким образом, жанры материнской поэзии являются первыми произведениями, которые слышит ребенок. Он прислушивается к словам, двигается в такт, хлопает в ладоши, притоптывает. Все это не только забавляет, но и развивает ребенка, формирует его как языковую личность, воспитывает его характер, определяет его поведение. Освоение культурного наследия народа через пестушки, потешки, прибаутки и колыбельные песни способствует формированию основных категорий нравственности, помогает решить главную развивающую и обучающую задачу – подготовить ребенка к вхождению во взрослый мир.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мельников, М. Н. (1987) Русский детский фольклор. Москва: Просвещение.

АНГЛІЙСЬКА ЛЕКСИКА СФЕРИ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ АМЕРИКАНСЬКОЇ КОМЕДІЇ "FREAKY FRIDAY"

Проблема перекладу фахової лексики привертає на сьогодні увагу багатьох дослідників. Зокрема, це питання розглядають у своїх працях Л. Вергун (Вергун 2003), О. Зосімова (Зосімова 2013), Т. Кияк (Кияк 2007), І. Кучман (Кучман 2005), О. Скрипніченко (Скрипніченко 2006) та ін. Учені намагаються віднайти методи та прийоми адекватного перекладу спеціальної лексики різних галузей, адже неточні відповідники термінів стають значним бар'єром у міжмовному спілкуванні. Особливо цікавим у цьому аспекті є відтворення значень фахової лексики в процесі аудіовізуального перекладу.

Мета нашого дослідження – визначити основні способи перекладу англійської освітньої лексики на матеріалі художнього фільму "Freaky Friday." З огляду на сюжет цієї популярної американської комедії, її герої вживають чимало термінів сфери освіти у своєму мовленні. Велика кількість цих лексем є реаліями, що, звісно, викликає труднощі в процесі їхнього перекладу українською мовою.

Наприклад, поширеним видом покарання у школах США є залишення учнів після уроків ("detention – буквально" «ув'язнення»). Діти, які погано поводитися, змушені після занять на певний час залишатися в школі під наглядом (Longman 2007, 427). Оскільки в нашій освітній системі такий вид покарання відсутній, перекласти репліки зі словом detention, яке часто звучить у фільмі «Шалена п'ятниця», досить складно. Здебільшого для цього використано прийом генералізації значення, випущення або адаптації, як-от:

.. *"Why you were in detention twice today? –"* «...Чому сьогодні ти двічі була покарана?» (Генералізація: назву конкретного виду покарання замінено словом із загальним значенням).

"OK, I went to detention..." – «...Так, мене вигнали з уроку...» (Адаптація (наближений переклад): вид покарання замінено на інший, аналогічний, який використовується в Україні та який буде доречний у цьому контексті).

"– Okay, he's just this really amazing guy, Mom. – Where'd you meet him? – Detention, but..." – «–Добре, Джейк – один класний хлопець. – Звідки він? – Я не знаю...» (Прийом випущення тут використано цілком доречно; зрозуміло, що головна героїня бажає приховати від матері місце зустрічі з Джейком, яке тій навряд чи сподобається. Хоча в українській версії фільму відсутній безпосередній переклад іншомовної реалії, ситуацію загалом відтворено цілком адекватно).

Так само до безеквівалентної лексики належить рор quiz – короткий тест, який учитель дає без попередження для того, щоб перевірити знання учнів (Longman 2007, 1270). У досліджуваному аудіотексті лексему перекладено, на перший погляд, не дуже вдало – «загальний тест» (щось на кшталт аналогії до

загального опитування). Водночас, ураховуючи те, що далі у фільмі містер Бейтс докладно пояснює, як буде проходити перевірка знань, обраний у перекладі аналог можна вважати прийнятним: *“Today is a lovely day for a pop quiz... I’m going to ask each one of you one question, and you will be graded according to your answer.”* – «Сьогодні день загального тесту... Я поставлю кожному по питанню, і ви отримаєте оцінку за свою відповідь».

Прийом генералізації застосовано для відтворення реалії honors qualifying exam (qualifying exam – іспит, який потрібно скласти, аби розпочати або продовжити певний курс навчання (Collins n.d.)). Оскільки в Україні немає такого типу екзаменів, у перекладі використано лексему іспити. Прикметно, що це ж слово звучить у відповіді Анни містеру Бейтсу в українській версії фільму, хоча в оригіналі маємо test, оскільки відповідний екзамен проходить у формі письмового тестування:

“– If I were you, I would be thinking less about boys and a little more about your honors qualifying exam. – I’m ready for the test, Mr. Bates.”

«– Я на твоєму місці менше б думав про хлопців і трохи більше про майбутні іспити. – Я готова до іспитів».

Відтворюючи значення цієї лексеми, ужитої далі в розмові Анни з матір’ю, перекладачі застосовують прийом адаптації. Вони замінюють реалію honors qualifying exam на «атестаційну контрольну», вочевидь намагаючись за допомогою аналогу підкреслити важливість іспиту: *“...And you have your honors qualifying exam today. – «...I сьогодні в тебе атестаційна контрольна».*

З метою адаптації реалії, для перекладу слова suspension (тимчасове усунення від уроків як вид покарання (Longman 2007, 1675) в українській версії фільму також використано функціональний аналог – лексему «виключення». На нашу думку, це адекватний варіант перекладу, оскільки відрахування зі школи є зрозумілим для нас поняттям, тоді як тимчасове усунення в нас не застосовують: *“You’re on the verge of suspension.”* – «Ти на межі виключення».

Іноді застосування аналогу може бути не досить вдалим, як у випадку з перекладом лексеми parent-teacher conference. Перекладачі замінили її на звичні для нас «батьківські збори», проте це не дуже логічно, оскільки надалі ми бачимо у фільмі індивідуальну зустріч Тесс (Анни) з учителькою Гаррі: *“Parent-teacher conference! I completely forgot!”* – «Батьківські збори! Я зовсім забула!» Деякі аналоги, використані в перекладі фільму, попри незначні відмінності в семантиці, можна вважати цілком адекватними, як-от: school board – дирекція школи, teachers’ lounge – учительська.

Для відтворення лексеми “cheating” у кінострічці використано прийом конкретизації значення, у результаті застосування якого термін перекладено як «списування». Англійське дієслово “to chea” означає «поводитися нечесно, аби перемогти чи отримати перевагу, особливо під час змагання, гри чи екзамену» (Longman 2007, 251). Оскільки у фільмі йдеться саме про шахраювання під час іспиту, цілком адекватним і логічним є варіант «списування».

Отже, переклад англійської освітньої лексики є складним завданням через наявність досить значної кількості культурно маркованих лексем, які в процесі аудіовізуального перекладу технічно неможливо відтворити, наприклад, за

допомогою експлікації (опису значення). Відтворюючи реалії сфери освіти, перекладачі фільму “Freaky Friday” застосовують різні способи, передусім наблизений переклад (функціональні аналоги) та генералізацію значення. Адекватність відтворення семантики слів-реалій безпосередньо залежить від практичних умінь та знань перекладача, який має зробити все можливе, аби іншомовний термін не зазнав суттєвих змін у своєму значенні та був зрозумілим для цільової аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вергун, Л. І. (2008). Відтворення термінології лексико-семантичної групи «вищі заклади освіти» як проблема фахового перекладу. У: *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць*. (Вип. 13), (с. 68–74). Київ: Логос.

2. Зосімова, О. В. (2013): Особливості перекладу англійської кінотермінології українською мовою. У: *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Філологічні науки»*. (№14 (273)/липень), (част. I), (с. 93–99). Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».

3. Кияк, Т. Р. (2007). Функції та переклад термінів у фахових текстах. У: *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. (№32), (с. 104–108). Житомир: ЖДУ.

4. Кучман, І. М. (2005). Переклад англійських термінів у галузі комп'ютерних технологій. У: *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. (№23), (с. 164–166).

5. Скрипніченко О. С. (2006). Проблеми перекладу спортивних термінів. У: *Вісник Сумського державного університету*. (№11/95), (т. 2), (с. 166–170). Суми: СумДУ.

6. Collins Online Dictionary. Retrieved January 10, 2020, from <https://www.collinsdictionary.com/>.

7. Longman Dictionary of Contemporary English (2007). Harlow: Pearson Longman.

Колесник Олександр
Київський університет імені Бориса Грінченка

«АНАТОМІЯ» МОВНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

У ході моделювання альтернативних реальностей на основі інхоативних складників міфологічного простору використовується універсальний спосіб обробки інформації, а саме, співвіднесення вхідних сигналів з фрагментами попереднього досвіду за траєкторією, окресленою ірраціональним (міфічним) вихідним оператором, та формування ситуативно-релевантних ноематичних смислів як динамічних концептуальних профілів (варіантів) універсальних та етноспецифічних концептів та мовно-знакових конструктів з переосмисленою семантикою.

При цьому логіка міфологічного семіозису (Kolesnyk, 2019) на рівні власне номінації певного денотата (фрагмента реальності) та вербального конструювання усього альтернативного світу є тотожною. Відповідно, ми виділяємо такі базові (відносно послідовні, прогресовно-циклічні) стадії у конструюванні (раціонально-прагматичному або ірраціонально-творчому) альтернативного світу на основі ірраціонального міфу (Рис. 1): 1. "Інволюція" ("кроки" 1-7), що передбачає вербальну матеріалізацію обраних фокальних міфологем і кластерів базових концептів, що окреслюють конфігурацію світу; 2. "Еволюція" ("кроки" 8-12), тобто, вторинна ("точна") обробка сигналів, отриманих у результаті спостереження / осмислення станів речей та їхніх модифікацій у модельованих світах унаслідок розгортання низки наперед заданих сценаріїв. Наслідком "еволюції" є формування нових смислів (ноематичних сенсів) та зміна у змісті й аранжуванні концептуальних структур.

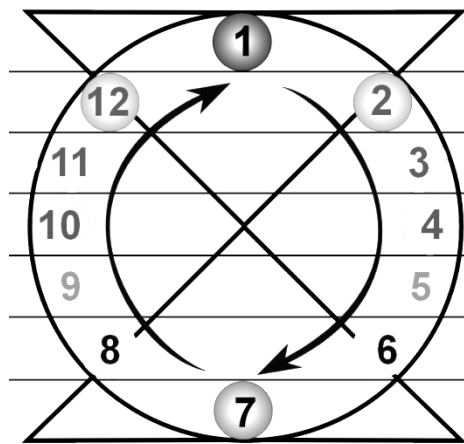

Рис.1. Концептуальна схема міфологічно орієнтованого семіозису

З огляду на "процесуальний ізоморфізм" (насправді, фрактальність) механізмів номінації на рівні мовного знаку і вербального світо-творення на рівні тексту, маємо змогу вести мову про 12 універсальних операційних кроків ("інтерфункцій"):

Таб. 1. Операційні процедури міфологічно орієнтованого семіозису

Процедура ("інтерфункція" як логічна операція)	<i>Номінативний акт</i>	<i>Світо-модельовальний акт</i>
"Планування мотивація" (алюзивне мапування, асоціативний синтез)	Ірраціональний вибір мотиваційної бази знака (алюзивна відсилка до "нано-міфу", закодованого у внутрішній формі вихідної основи) відповідно до прагматичних інтенцій користувача коду	Ірраціональний вибір базового оператора (концепта-міфологеми). "Широкополосне" інтуїтивне сканування можливих (культурно релевантних і потенційно впізнаваних) концептуальних дихотомій, "вбудованих" у попередній досвід і відповідну картину світу як орієнтирів полярних меж поступу

		модельованого світу
"Інвенторизація засобів"	Вибір домінантної семантичної ознаки та набору очікуваних сильних імплікатур	Вибір базових концептів, що потенційно відповідають структурі та природі модельованого світу (у результаті аналізу або інтуїтивного вибору в ході сканування й асоціативного профілювання фрагментів попереднього концептуалізованого досвіду)
Верифікація сумісності	Огляд наявних у синхронічно релевантному варіанті мовної системи наявних морфологічних "код-онів" та прогнозування можливих фонологічних ефектів	Огляд доступних концептів і відомих імен типологічно співвіднесених концептів на предмет їхньої смислової (змістової, логічної) сумісності
"Дизайн" (операції проектування)	Уточнення бажаних морфофонемічних кластерів	Уточнення структури фокусних для картини модельованого світу концептуальних кластерів і контурів базових сценарії
"Комплектація" (операції мапування / зіставлення, висвітлення)	Вибір кореневої морфеми і бажаних семантичних модифікаторів (морфологічного і лексичного рівнів)	Вибір з попередньо визначеної "базис даних" вербалізованих концептів, що найкраще підходять до передбачених для розвитку світу сценаріїв
"Перед-збірковий контроль" (операції аналізу, зіставлення, протиставлення)	Перевірка відповідності вербалізаторів певної семантичної ознаки змісту концепту, та здатності створювати очікуваний фоностилістичний ефект	Перевірка сумісності обраних концептів / концептуальних кластерів і визначених сценаріїв з урахуванням вектору розвитку останніх
"Систематизація комплектації" (аналіз, узагальнення, припущення)	Оцінка можливих комбінацій складників знако-носія задля стилістичних ефектів або досягнення специфічної прагматичної інтенції	Оцінка варіантів позиційного аранжування концептів у структурі сценаріїв (можлива перекомбінація, інверсія тощо)
"Збирання" (операції синтезу, узагальнення)	Використання мовного знаку у межах більшого вербального конструкту	Побудова й вербалізація послідовностей сценаріїв за логікою квесту (встановлення каузативно-наслідкових зв'язків між ієрархічно співвіднесеними концептами і сценаріями та їхня

		експлікація та рівні тексту / дискурсу)
"Регулювання і випробування"	Можливе приписування додаткових семантичних ознак шляхом морфологічної модифікації, забезпечення "цілісної маніфестації" багатомірного концептуального конструкту	Коригування фрагментів конструкту для забезпечення цілісності, зв'язності та релевантності відповідного тексту; підсилення очікуваних стилістичних ефектів на різних рівнях його структури
"Фіналізація"	Свідоме приймання чинного варіанта мовного знаку	Свідоме приймання чинного варіанта текстового / дискурсивного конструкту
"Дистрибуція"	Використання мовного знаку у певній кількості текстових або дискурсивних конструктів	Ринкове поширення створеного конструкту. Включення конструкту до низки текстів / дискурсів (у ігровому, електронному, рекламному та ін. середовищах)
"Аналітично - синтетична обробка" (аналіз, синтез, "проективне профілювання")	Інтроспективний (або експериментальний) аналіз та узагальнення вражень від перлокутивних ефектів, спричинених використанням мовного знаку	Повторна обробка сигналів, генерованих у ході інтерпретації станів речей у альтернативному світі та породжених ноематичних смислів; проектування іншого варіанту світу

ЛІТЕРАТУРА

1. Jackendoff, R. S. (1986). Semantics and cognition. Cambridge: The MIT Press.

ЛИРИКА СЕРГЕЯ ЕСЕНИНА: ОСОБЕННОСТИ ОТОБРАЖЕНИЯ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ СПЕЦИФИКИ ПРИ ПЕРЕВОДЕ НА НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

Художественные произведения, к которым, несомненно, принадлежит и стихотворное творчество, отображая определенный фрагмент реального или придуманного мира, воспроизводят в той или иной степени особенности национальной культуры. Не является в данном случае исключением лирика Сергея Есенина, которая стала **объектом** нашего исследования. Его **предметом** выступают лингвокультурные особенности, возникающие в процессе перевода на немецкий язык. Эмпирическим материалом послужило произведение как „С добрым утром!“/ „Guten Morgen! “.

Помогая строить мосты между разными поэтическими культурами, перевод выступает наиболее важным звеном в процессе их взаимосвязей. Не последнюю роль играет в этом и переводчик. Именно от него зависит то, насколько он сможет сохранить стилистическую структуру исходного текста, привнося при этом свое видение текста, свои фоновые знания и, конечно, свой талант.

Полноценный перевод произведения с одного языка на другой, опираясь на точку зрения Т. Б. Гуртуевой, предполагает интерпретацию и адаптацию исходного текста с учетом различий не только между языками, но и между культурами, репрезентантами которой эти языки выступают (Гуртуева, 11).

В свою очередь М. О. Алексеева придерживается мнения, что „формирование коммуникативного намерения переводчика в качестве интерпретатора и, в определенном смысле, соавтора стихотворного текста, переложенного на другой язык, в высокой степени связано с пониманием текста оригинала“ (Алексеева, 103).

В данной работе мы не будем останавливаться подробно на особенностях основных способов грамматических, лексических или стилистических трансформаций. Основное внимание мы попытаемся уделить лингвокультурной специфике при переводе текста С. Есенина на немецкий язык.

Анализ эмпирического материала позволяет утверждать, что при переводе лирики С. Есенина все образы и трактовки сохраняются, приобретая при этом определенную, отличную от исходного варианта, коннотативную окраску. Так, если в стихотворении „С добрым утром!“ затон, звезды, свет – активны:

Задремали звезды золотые,
Задрожало зеркало затона,
Брежит свет на заводы речные
И румянит сетку небосклона

то в немецком варианте все перечисленные образы более пассивны.
Всему, что с ними происходит, они обязаны не себе, а дневному свету:

Horizont, spann aus die roten Netze,
Goldene Sterne sind im Schlaf versunken,
Dass der frühe Tag die Bucht benetze
Mit dem Licht, das er getrunken.

Анализируя творчество С. Есенина, с нельзя не вспомнить, что образ русской березки имеет исключительное значение в его поэзии. Он воплощает в себе всё самое дорогое для поэта: мир природы, деревенскую жизнь. Березка для автора самым тесным образом связана с темой Родины. Следовательно, обращение к берёзе приобретает в его произведениях особый смысл. Березки у С. Есенина нежные, красивые, женственные, но при этом им присущ активный характер:

Улыбнулись сонные березки,
растрепали шелковые косы.
Шелестят зеленые сережки,
и горят серебряные росы.

При переводе образы березок теряют свою самостоятельность. Они не совершают ни каких действий, они только намереваются их совершить:

Träumend mädchenhafte Birken lächeln,
Würden ihre Flechten gern befreien,
Lüfte ihre Ohrgehänge fächeln,
Die sich Tau für Diamanten leihen.

Интересным, на наш взгляд, является и то, что вариант перевода демонстрирует более ярко выраженный валоративный компонент. Если в русском варианте березки – это просто деревца, то в немецком варианте, они приобретают сказочный характер, к тому же их сережки украшает не просто роса, а бриллианты, которыми эта роса стала.

Следовательно, культурологические особенности текстов С. Есенина в немецкоязычном варианте дублируются уже в видоизмененном качестве. Литературные образы при переводе повторяются, приобретая новые качества: они становятся более сказочными, и, одновременно, менее активными и более зависимыми.

В нашей работе обратились только к одному из произведений С. Есенина. Перспективным, как нам кажется, было бы дальнейшее обращение к существующим переводам лирики С. Есенина и их изучение с точки зрения лингвокультурной специфики.

ЛИТЕРАТУРА

1. Алексеева М.О. (2011). Лингвистические и культуроведческие аспекты перевода. *Вестник Московского университета. Теория перевода*. 1, 102-116.
2. Гарбовский Н.К. (2007). Теория перевода. М.
3. Гуртуева Т.Б. (2009). Методология перевода. *Вестник Московского университета. Теория перевода*. 1, 10-15.
4. *Jessenin S. (1986). Gedichte. Leipzig: Verlag Philipp Reclam.*

ПРАСЛОВ'ЯНСЬКИЙ СУФІКС * *manъ* У СУЧАСНИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

У складі словотвірних одиниць української мови виділяються омонімічні суфіксальні форманти – суфікс *man* праслов'янського походження, суфікс *man* греко-латинського походження, що виділяється у складі запозичених іменників на позначення осіб за родом занять, захоплень (англоман, меломан, графоман), та запозичений з германських мов суфіксоїд *man* зі значенням «чоловік, людина» (гетьман, лоцман, штурман) (Селігей, 184–185; ССЭНЯ, 299–300). У цій публікації розглянемо походження праслов'янського суфікса * *manъ* та семантику й функціонування його континуантів у сучасних слов'янських мовах.

Праслов'янський суфікс * *manъ* виділяють у кількох давніх одиницях, які утворювалися від іменних та дієслівних основ: *lahmanъ (ЭССЯ 14, 17), похідному від *lahъ (ЭССЯ 14, 18); *licъmanъ (ЭССЯ 15, 85) < *likъ (ЭССЯ 15, 106–107), *liciti (ЭССЯ 15, 81–83); *lysmanъ (ЭССЯ 17, 12) < **lysъ(jь)* (ЭССЯ 17, 45–50); *sukmanъ < *suča, *sukati (Sławski SP I, 131) та ін. Суфікс * *man* вважається недостатньо вивченим (ЭССЯ, 15, 85). Його пов'язують відношенням чергування голосних зі слов'янським й індоєвропейським формантом * *men* (ЭССЯ, 14, 17), який утворював *nomina actionis*, що переходили в *nomina acti*, рідше формував *nomina agentis* чоловічого роду; виник він унаслідок приєднання суфікса * *en* до елемента основи * *m* (Sławski SP I, 126). Суфікс також розглядається як поєднання форманта * *m* та суфікса * *anъ*, засвідченого у відіменних і віддієслівних похідних, або як продовжувач суфікса **-my*, * *mene* < * *men* / * *mōn* у складі відприкметникових абстрактних назв (Sławski SP I, 125–126, 131; Vondrák 660–661).

Праслов'янському суфіксові * *manъ* відповідають форманти, які виділяються в словах деяких слов'янських мов і на підставі яких реконструйовано праслов'янські одиниці. Проте в окремих випадках можна припускати ототожнення питомого суфікса із запозиченим з німецької мови суфіксом *mann* «чоловік, людина». Таке змішування спостерігається в семантичній структурі окремих одиниць різних мов: *lahmanъ: укр. -ман (лахман «дрантя, шмаття, руб'я, рам'я»; діал. «обірванець»); укр. діал. мане (лахмане с. р. «старий подертий одяг»); білор. діал. ман (лахман ч. р., ляхманы мн. «ганчір'я, ляхміття»); стпол. *man* (*łachman* «лахміття»); пол. *man* (*łachman* «лахміття, ганчірка») (ЕСУМ 3, 202–203; Грінченко II, 348).

Серед відповідників утворення *licъmanъ з суфіксом * *manъ* є такі одиниці: укр. ман (личман «велика металева прикраса, яку жінки носили на шії; пастух овець; нечепура; неохайна людина; людина, яка когось суворо лає, картає; діал. ляпас») (Грінченко II, 366); рос. ман (діал. личман «невелика ікона, яку носили на шії; металева бляшка для лічби; мн. ордени, медалі; сортувальник овець; старший пастух, що лічить овець при перевірці; людина з

широким круглим обличчям»). Автори ЕСУМ вважають ці одиниці запозиченими з польської мови: стпол., пол. *man, ban, bon* (*liczman, liczban, liczbon* «металева бляшка у формі монети, яку використовують для підрахунку, наприклад, у грі») пов'язане з *liczyć* «лічити, рахувати» (пор. білор. діал. *лічбан* «стара бронзова монета, яку носили на шиї»; слц. діал. *ліцта* у виразі *ані ліцту* «нічого») (ЕСУМ 3, 252). Тут маємо заміну компонента *m / b* в польській та білоруській мовах, що з'явилася, очевидно, під впливом континуантів похідного **лісьба* з суфіксом **ьба* (ЕССЯ 15, 84–85). Твірне дієслово зазнало тривалої лексико-семантичної еволюції, унаслідок чого в праслов'янській мові виникли омонімічні лексеми **лічити I* і **лічити II*; **лікь I* і **лікь II* (ЕССЯ 15, 82–83; 106–107). Значення цих омонімічних одиниць відображаються в семантичній парадигмі похідних утворень.

Від прикметникової основи **lysъ(jь)* «лисий, лиса людина; тварина з залисиною або плямою на лобі» за допомогою суфікса **тапъ* утворено **lysmanъ*; йому відповідають утворення з суфіксами білор. діал. *ман* (*лысман* «лиса людина»); влуж. *ман* (*łysman* «кличка бика»); нлуж. *ман lysman* «віл з залисиною (білою плямою на лобі)» (ЕССЯ 17, 42; 45–50).

До найдавніших утворень з суфіксом **тапъ* Ф. Славський залучає одиницю **durmanъ* зі значенням «блекота, дурман; дурманний засіб; одурманення», яке виводить з **durъ* «одурманення, шал», **durънь* «шалений, дурний» (Sławski SP I, 131; SP V, 105–106). В ЕСУМ маємо дві омонімічні одиниці: *дурман¹* «блекота», яке загальноприйнятого пояснення не має, вважається запозиченням з тюркських мов (ЕСУМ 2, 148) та *дурман²* «одуряючий засіб; діал. *дурна людина*», яке пов'язується з *дурити, дурний*; його форму пояснюють впливом з боку слова *дурман* „блекота”. Беручи до уваги версію авторів словника праслов'янської мови, етимологічні розвідки, викладені в статтях ЕСУМ, потребують доповнення з поясненням можливості суфіксального шляху утворення.

У окремих слов'янських мовах існує ряд слів, утворених за допомогою суфікса *тапъ* від іменникових основ: укр. *кусман* «великий шматок, кавалок»; хорв. чак. *ошман* «людина з великими очима»; *ditman* «юнак» < **dětę* «дитина»; *purman* «індик» < *pruga* «індичка»; *raстан* «качур» < *raca* «качка». Від прикметникових основ походять укр. *глухман* «глуха людина», *сірман* «вовк» < *сірий*; влуж. *bělman* «більмо»; нлуж. *bělman* „тс.” < **bělъ* «білий»; припускається також можливість утворення цих одиниць від **bělmo* «більмо», у такому разі до основи на *m* додається суфікс *an* (Sławski SP I, 131).

До похідних з суф. *тапъ* відносять також сербські й хорватські особові назви, утворені від праслов'янських імен на *mir, mil*: *Grdman* < *Grdomil*; *Radman* < *Radomir, Radomil*; *Vukman* < *Vukomir*. Вплив німецького суф. *mann* на виникнення подібних утворень піддається сумніву й пропонується версія про праслов'янське походження цього форманта (Skok II, 367; Sławski SP I, 131).

Незважаючи на невиразну активність, суфікс *тапъ* присутній у слов'янських мовах усіх груп. Він утворює: 1) назви предметів за їхньою ознакою (укр. *лахман* «дрантя», *кусман*); 3) назви предметів за їхнім призначенням (пол. *liczman* «металева бляшка у формі монети для підрахунку»),

укр. личман «прикраса на шию»); 2) назви осіб за характерною ознакою (укр. лахман «обірванець», глухман, білор. лысман, хорв. оџман); 4) назви осіб за виконуваною дією (укр. личман «старший пастух овець; той, хто лічить овець»); 6) назви тварини за характерною ознакою (укр. сірман «вовк», влуж. lysman «кличка бика»); 7) назву рослини за характерною дією на організм (укр. дурман); 8) особові назви (серб. Vukman). Таким чином, праслов'янський суфікс тапъ демонструє семантичну різноманітність і функціональну придатність, хоча є непродуктивним і в сучасних мовах не поширений.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грінченко – Словарь української мови. Упор. Борис Грінченко. В чотирьох томах. К., 1996–1997.
2. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т. / За ред. О. С. Мельничука. К., 1982–2012. Т. 1–6.
3. Селігей – Селігей П. О. Етимологічний словник запозичених суфіксів і суфіксоїдів в українській мові. К., 2014.
4. ССЭНЯ – Словарь словообразовательных элементов немецкого языка / Под рук. М. Д. Степановой. М., 1979.
5. ЭССЯ – Этимологический словарь славянских языков : Праславян. лексич. фонд / Под ред. О. Н. Трубачева, А. Ф. Журавлева, Ж. Ж. Варбот. М., 1974–2018. Вып. 1–41.
6. Skok – Skok P. Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb, 1971–1974. Knj. 1–4.
7. Sławski SP – Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego / Słownik prasłowiański. Wrocław etc., 1974–1979. Т. 1. S. 43–141; Т. 2. S. 13–60; Т. 3. S. 11–19.
8. SP – Słownik prasłowiański / Pod red. F. Sławskiego. Wrocław etc., 1974–2001. Т. 1–8.
9. Vondrák – Vondrák W. Vergleichende Slavische Grammatik. Band I. Göttingen etc., 1924.

Савчук Ольга
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

СТРАТЕГІЇ ЕКСПОНУВАННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ДОМІНАНТ У ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ПРАКТИКАХ

Низка глобалізаційних процесів мультикультурного та полікомунікативного простору сьогодення зумовлюють попит на якісні перекладацькі практики як стрижневого елементу взаєморозуміння у чисельних соціальних галузях. Цілком природно, що переклад відіграє значну роль у процесі глобалізації існуючого розмаїття ментальних просторів, власне як і мова та культура, доповнюючи одна одну, змушують перекладача відтворювати

семантику мовних одиниць крізь призму різних лінгвокультурних точок зору. При цьому сам переклад постає тим вмінням і винахідливістю, які набувають свого кінцевого втілення в проходженні через процес інтерпретації іншомовної картини світу. Результат подібного вбачають (Király 1995) у здатності розв'язувати проблеми, породжувані різноманітними лінгвальними і позалінгвальними чинниками.

Розмаїття існуючих визначень поняття перекладу зумовлений різноманітністю багатогранних підходів до розуміння цього явища, які охоплюють як 1) загально тематичні сфери, так і сам 2) продукт (власне текст, який було перекладено чи саму діяльність результуючу існування цього продукту), і 3) процес (акт фактичного здійснення перекладу, відомий як перекладання) (Munday 2001, 4–5).

Оскільки переклад виконує роль медіатора, який опосередковує міжкультурну комунікацію, перекладачі повинні бути оснащені відповідними вміннями, необхідними лінгвістичними знаннями, а також знайомі з теоріями та стратегіями здійснення перекладу. Так, згідно досліджень (див. напр., Alves 2009), зосереджених на встановленні відмінностей між професійними та непрофесійними перекладачами, за домінування високого рівня професіоналізму, приймається більше конструктивних рішень і витрачається менше часу на переклад. Непрофесіонали, розглядаючи переклад як лінгвістичне завдання, значною мірою спираються на словники під час перекладу, тоді як професіонали (власне мова йдеться про рівень досвіду, а не фактичний професійний досвід з перекладу) сприймають завдання на вищому рівні, враховують і зв'язність та структуру тексту, і спираються на значно глибші культурні чинники. Незважаючи на використання перекладачами зовнішніх джерел, основна підтримка переважно надходить від внутрішніх, власних стратегій вирішення проблем.

У контексті цього, найбільш примітними, серед інтесифікуючих переклад стратегій, видається очуження, або форенізація (від англ. *foreignization*) під якою розуміється стратегія збереження культурологічної домінанти тексту оригіналу в перекладі [Venuti 1998, 210]. Форенізація передбачає, що текст перекладу не повинен повністю відтворювати оригінал. Навпаки, іноземний характер тексту підкреслюється, у ньому максимально інтенсифікується відтінок чужоземності, завдяки чому збільшується ідеологічна домінанта вихідної культури-адресата. Задля досягнення цієї мети в перекладі можуть бути використані прийоми різнорівневих мовних одиниць, як-от лексична, семантична, синтаксична, граматична чужість. Результатом застосування такої стратегії може бути створення суб'єктивно сприймане відчуття іноземного середовища [Андрієнко 2012, 13], акцентуація культурно-комунікативних відмінностей, екстраполяція чужорідних елементів до ментального простору реципієнта, що забезпечується високим вмістом запозичень, або безперекладними варіантами лексичних одиниць оригіналу. Наприклад, у ситкомі «Альф» (2 сезон, 14 серія), можна спостерігати передачу посесивності за зразком англійської мови: *Listen, I've just learnt a new Madonna's song. // Слухай, я тут розучив нову Мадоннину пісню*. Подібним чином представлено і

переклад фрази *How do you know it was me?*, де більш стандартний український варіант (*Звідки ти мене знаєш?*) заміщено фразою *Як ти мене знаєш?*.

Іншою важливою стратегією є одомашнення, або фаміліаризація (від англ. *domestication* і *familiarization*, відповідно), яка позначає етноцентричне редукування оригінального тексту відповідно до культурних цінностей мови перекладу, тобто є способом репрезентації чужого та незрозумілого тексту в зрозумілих термінах культури у межах якої здійснюється переклад (Venuti 1998, 240–244). У такий спосіб текст перекладу отримує національне лінгвокультурне оздоблення. Заміна елементів оригінального тексту маркерами мови перекладу сприяє зближенню твору з мовною картиною світу реципієнта, забезпечуючи у такий спосіб високий рівень експресії і сприйняття вихідного продукту. Наприклад, у вже зазначеному вище ситкомі «Альф» (2 сезон, 14 серія) можна спостерігати, як це можна бачити у поданому нижче скрипті, попри максимальну наближеність російського варіанту до оригіналу, самотність й експресивність українського.

English	Український	Російський
<p>Alf: He's not coming. Let's eat.</p> <p>Willie: He'll be here, Alf. He'll be here.</p> <p>Alf: Are you kidding me? The kid's probably going up the river as we speak. They'll put him in a solitary; feed him bread and water topped by a delicious piece of chocolate....</p>	<p>Альф: Він не прийде. Давайте з'їмо.</p> <p>Уїллі: Альф, він прийде. Він зараз буде.</p> <p>Альф: Ти в це віриш?! Малий вже мабуть пішов за водою, як то кажуть. Його посадили в одиночку, годують тільки хлібом та водою без найменшого шматочка смачненького шоколадного ...торту</p>	<p>Альф: Да он не придет. Давайте доедим</p> <p>Вилли: Он придет, Альф, придет.</p> <p>Альф: О чем ты говоришь? Этого парня наверняка уже отправили по этапу, как у нас говорят. Его посадят в одиночку, будут кормить хлебом и водой, сдобренными кусочком шоколада....</p>

Примітним є використання фразеологізму «пішов за водою», який, поза сумнівом, і відображає експоновану в епізоді ідею, і разом з тим більш жваво передає комічність ситуації як і загальний настрій серіалу, а також мінімізує можливі негативні конотації через пряму референцію до в'язничного сленгу. Відзначимо також відхилення перекладу *topped by a delicious piece of chocolate* з заміною на *без найменшого шматочка смачненького шоколадного*, завдяки чому, власне функціонуванню прийменника і ступеня порівняння, відтворений фрагмент набуває більшого драматично-комічного відтінку.

Таким чином, завданням перекладача, як посередника, є пошук балансу між двома підходами *familiarization* і *foreignization*. Чим ближчим виявляється відповідність перекладацьких практик цим стратегіям, тим більш релевантним є результат, тим глибшої експресивності набуває текст і, водночас, значно виразніше представлена культурологічна складова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alf. Retrieved February 27, 2020, from <https://www.dailymotion.com/video/x7c0m7v>
2. Альф. Retrieved February 27, 2020, from <https://uaserials.pro/213-alf-sezon-1.html>
3. Альф и тортик. Retrieved February 27, 2020, from <https://www.youtube.com/watch?v=V-0dUGar6m4>
4. Андрієнко, Т. П. (2012). Стратегії відтворення іншомовних елементів у мовленні персонажів художнього твору. *Філологічні трактати*. № 1. Т. 4., 11-16.
5. Alves, F., Campos, T. L. (2009). Translation technology in time: Investigating the impact of translation memory systems and time pressure on types of internal and external support. In: Göpferich S., Jakobsen A. L., Mees, I. M. (Eds.). *Behind the Mind: Methods, Models and Results in Translation Process Research*. (pp. 191–218). Copenhagen: Samfundslitteratur.
6. Kiraly, D. (1995). *Pathways to Translation: Pedagogy and Process*. Ohio: Kent State University Press.
7. Munday, J. (2010). *Introducing translation studies: Theories and applications*. New York: Routledge.
8. Venuti, L. (1998). *Strategies of translation*. London and New York: Routledge.

Слива Татьяна
(Национальный педагогический университет
имени М. П. Драгоманова)

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗНЫХ ЗНАЧЕНИЙ ЛЕКСЕМ

Особенности представления человека об окружающем мире, предметно-логические и ассоциативные связи явлений действительности наиболее ярко и полно отражены в слове. Образность является одним из важнейших структурно-семантических свойств лексемы.

Исследованию образности языковых единиц посвящены труды О. И. Блиновой, Н. Б. Лаврентьевой, Н. А. Лукьяновой, С. М. Мезенина, Г. Н. Складневской, В. К. Харченко, Е. А. Юрьевой и мн. др. Ученые по-разному интерпретируют понятие «языковая образность», чаще всего его определяют как семантическую составляющую лексемы, актуализирующую различные ассоциации, возникающие в связи с тем или иным словом.

Исследование типологии вербальных ассоциаций, а также семантических отношений между словом-стимулом и ассоциатом позволило выделить среди лексико-семантических парадигм ассоциативно-семантическую группу ассоциативная связь элементов которой подтверждается семантической связью (Слива 2010). Объектом нашего исследования выступают члены лексико-

семантической группы названий времен года. А его целью является определение лингвокультурной специфики актуализации образных значений лексем в контексте.

В словарях названия времен года характеризуются по темпоральным признакам 'часть года' и 'следование во времени' (например, весна традиционно определяется как 'время года, наступающее за зимой и сменяющееся летом'). При этом каждое из слов (либо их сочетание) может обозначать год в целом: Через десять весен ты скажешь: есмь!.. /М. Цветаева/, Лето и зиму скрываются от людей разбойники-волки /И. Соколов-Микитов/, Много зим и много весен, скажем проще – много лет, – с волосом, входящем в осень, с волей жесткой как скелет /А. Присманова/.

Кроме того, при совместном использовании всех или нескольких названий сезонов в одном контексте сезонные слова называют не конкретное время года, а неопределенный временной период либо выступают в значении 'всегда', 'постоянно': Прозреешь ты в тот миг невыразимый, спадут с тебя, рассыплются, звеня, стеклом поблескивая дутым, зимы и весны, прожитые без меня /В. Набоков/, О молодость, Где бы я ни был, О юность, Зимой и весной Со мною /И. Уткин/, Пускай она зимой и летом, попав из Азии сюда, всё наполняет мягким светом, дыханьем мира и труда /Я. Смеляков/, Должно быть, и зиму, и лето Там пьют беспробудно вино /К. Симонов/.

Наряду с названием сезона слово весна в русском языке имеет еще одно, номинативно-косвенное, лексикографически закрепленное значение – 'молодость', В этом ЛСВ оно часто реализуется в художественных текстах: Уже не зреть мне светлых дней Весны обманчивой моей /И. Козлов/, Твоя весна Тиха, ясна; Для наслажденья Ты рождена /А. Пушкин/, Ее весна далеко /И. Бунин/, И вечная жизни весна В нем солнцем любви зажжена /Н. Щербина/.

Признак 'период жизни человека' выделяется и в семантической структуре названий других времен года, его актуализация происходит в результате переносного употребления лексем, однако лексикографически данное значение не закреплено: Не жаль мне дней ни радостных, ни знойных, Ни лета зрелого, ни молодой весны... /А. Блок/, Ты прав, мы старимся. Зима недалеко... /А. Фет/, Влачась в бездействии ленивом Навстречу осени своей, Нам с каждым молодым порывом, Что день, встречаться веселей /А. Фет/.

Более того, в слове весна традиционно реализуются эмотивные значения 'пора любви', 'пора надежд', 'пора веселья', 'счастливая пора', 'лучшая пора (года или жизни)': От сна очнулись соловьи. Зима весны их не стубила /Б. Ахмадулина/, Весна неизреченных чувств Цветет на всяком пепелище /Л. Ганский/, И новая весна в моей душе Теперь цветет уже нетленным цветом /С. Соловьев/.

В нашем восприятии осень является периодом увядания, зима – последним, суровым периодом года, вследствие чего у лексемы развилось переносное значение 'глубокая старость', 'смерть' (Плужникова 2002, 25). Такое восприятие позволило перенести соответствующие значения ('увядание', 'глубокая старость', 'конец') на межличностные отношения и социальные явления: Придвигается пасмурно к осени Жизни бестолочь и кутерьма /Г.

Оболдуев/, Искусство от любимого отречься И в осень жизни в ветре холодеть /Е. Кузьмина-Караваева/, Угрюма осень жизни злой /А. Мерзляков/, Мне жаль моей зимы, чей гений знал, где жизнь мою припрятать /Б. Ахмадулина/, Зиму жизни озаряет Отблеск вешний /А. Жемчужников/, Пришла печальна старость года Зима /А. Востоков/.

Вышесказанное свидетельствует о том, что определяющая роль в актуализации ассоциативного (потенциального) значения лексемы принадлежит контексту, то есть формирование образного значения слова обусловлено прежде всего лингвокультурной традицией.

ЛІТЕРАТУРА

1. Плужникова, Т. И. (2002). Типология комплексных единиц словообразования Киев: Изд-во НПУ имени М. П. Драгоманова.
2. Слива, Т. В. (2010). Ассоциативно-семантическая группа как форма парадигматической организации лексики (на материале названий сезонов в русском языке). Киев: Изд-во НПУ имени М.П. Драгоманова.
3. Юрина, Е. А. (2008). Образная лексика русского языка. Томск: ТМЛ-Пресс.

Смольницька Ольга

(Київський літературно-меморіальний музей Максима Рильського)

ПЕРСОНАЛІЯ СВЯТОГО ЯК МАСКУЛІННИЙ СИМВОЛ НА ПРИКЛАДІ ВИБРАНИХ ІРЛАНДСЬКИХ НАРОДНИХ БАЛАД (НА МАТЕРІАЛІ ОРИГІНАЛІВ І ВЛАСНИХ ПОЕТИЧНИХ ПЕРЕКЛАДІВ): ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС

Сакральна постать в архаїчних текстах є одним із цікавих феноменів лінгвокультурології, оскільки може виступати архетипом, символом, образом, тотемом тощо – залежно від контексту. У цьому плані цікава ірландистика, що розвивається в українському перекладознавстві – у тому числі практично (як переклад балад, мотивований і подібністю історії обох країн, і ритмомелодичною традицією обох народів, тощо). Народні ірландські балади вже поставали предметом українських досліджень (Смольницька 2017, 387–393), але великий корпус неперекладених текстів, насичених лінгвокультурними реаліями, і експліцитна символіка вимагають детального вивчення. З огляду на це, для перекладознавчого аналізу обрано дві протилежні у гендерному аспекті (ставлення маскулінного персонажа до фемінінного) балади про знаменитих святих покровителів Ірландії. Матеріалом аналізу є оригінали (відповідно, англійський – варіант Irish English – та ірландсько-гельський) і власні поетичні переклади з неопублікованого архіву (2016); переклад із гельської напівсліпий, загалом наявна спроба відтворити еквілінеарність і еквіритмічність. Робота виконана у межах діяльності Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського (КЛІМММР)

– заходів із ірландистики (щорічний День Святого Патрика, перекладацькі зустрічі тощо).

1) **Балада «The Glendalough Saint».** Тезаурусний аналіз. Мова тексту англійська, подекуди вжито лексеми Irish English – переважно фонетичні модифікації: ould (літ. old), be Jaysus (літ. by Jesus; у перекладі твору – «О Христе»). З огляду на це у перекладі вжито діалектизми: пестрюга, струг – форель (trout), яку ловив відлюдник. Ця балада досі популярна, співається гуртом «The Dubliners». Святий як персоналія: історичний коментар. Головний герой – знаменитий ірландський святий Кевін Глендалохський (народжений Cóemgen – Кемен, ірл. Caoimhín, лат. Coemgenus, англ. Kevin, 498–618), засновник першого абатства у Глендалу (графство Віклов; назване містечко відоме й тим, що саме там данські вікінги збудували свій знаменитий драккар – «морського коня з Глендалу», Navhingsten fra Glendalough). Ім'я святого означає «народжений справедливим». Єпископ, сім років жив відлюдником у льодовиковій долині Глендалох (Glendalough – «долина двох озер») у графстві Віклов (Wicklow). Товариством мав тільки звірів і птахів (у цьому випередивши святого Франциска Ассізького, як і багатьох інших святих), спав у печері на камінні та прожив 120 років. Сьогодні до місцевої пам'ятки – печери «Кевінове ліжко» (St. Kevin's Bed) – важко дістатися; але це туристичне місце і один із символів Ірландії, отже, є лінгвокультурним маркером. 540 р. Кевін започаткував у Глендалу (Глендалоху) монастир, до смерті був його настоятелем. Покровитель Дубліна. День пам'яті святого Кевіна у Римсько-Католицькій і Православній Церкві – 3 червня (дата смерті). Традиційно в іконографії змальовується старим із тонзурою і довгою бородою, у веретищі. Святий Кевін – герой ірландських казок і балад, із ним пов'язано багато легенд. Відтак, аналізована балада має легендарний сюжет (відсутній у житті самого святого).

Сюжет. Сама фабула нагадує життя святих: до відлюдника приходять блудниця (або диявол в її подобі) спокушати. Реакція святого – традиційна. Як за життями: ««О, геть з мого шляху! – їй мовив святий, – / Втерять благочестя не хочу, / І звичай у мене занадто тонкий, / Минатиму плем'я жіноче» (тут і далі поетичний переклад мій, 2016). Проте в ірландській баладі акцент робиться на ірраціональності героїв (узагалі передбачену жанром): юна Кетлін (Кітті) обирає старого Кевіна (у тексті не пояснюється її мотивація, але, мабуть, це стимул спокусити відомого цнотюю аскета), прагне жити у нього в хаті та вести господарство – описане у баладі миття посуду (глиняного чи фаянсового – stockery) означає демонстрацію такого бажання: «О, Кітті простує до дому його, / Заходить святий по стежині – / І бачить, що діва – у домі його / Та мис старезне начиння». Отже, у баладі простежується натяк на шлюб, а святий відомий своїм целібатом, тобто ні зв'язок, ні вінчання для нього не припустимі. Святий сприймає Кетлін як ворога, але у баладі не згадуються моральні якості дівчини – тобто чи є ця героїня блудницею. Варто зазначити ономастичний аспект, адже ім'я дівчини походить від «Катерина», що означає «непорочна», а ім'я Катерина у різних варіаціях (Кетті, Кітті, Кетлін, Кать, Кетрін, тощо) – досі одне з найпопулярніших в ірландських жінок. Можливо, у баладі є й відгомін

житій – намагання жінки чи біса у жіночій подобі спокусити святого. У баладному текст важливе і зіткнення віку – юності й старості. Кінцівка досить дивна: святий топить Кітті у ставку. Але аскет має просто боротися зі спокусою, але не чинити смертного гріха – убивства, інакше втратить святість. Отже, побожність, благочестя (piety), за що переймався герой, усе ж таки втрачено. Можливо, у потопленні юної Кетлін відгомін язичницького жертвопринесення (з огляду на давній характер багатьох ірландських пісень), коли офірували найкращу молодь. Гендерологічний аспект виявляє протистояння обох статей: чоловік топить жінку, Танатос перемагає пропонуваній йому Ерос. В юнгіанському аспекті Анімус (святий) сприймає Аніму як непророблену (звідси юність героїні та надмірна сексуальність Кетлін – але у рецепції святого). Несподіваний коментар оповідача (виконавця балади), не надто притаманний епічному жанру, проте наявний у часто емоційних ірландських баладах, дослівно перекладається так: «І я хочу, щоб поліція зловила його!» («And I wish that the Garda had caught him!») (The Glendalough Saint)). Garda («Гарда Шихана») – ірландська поліція. Ця вставка досить сучасна. Таким чином, улюблена постать святого Кевіна тут набуває зовсім іншого, не такого привабливого, змісту. Можливо, тут архаїчність ірландського мислення, адже в неадаптованому фольклорі персонажі взагалі поводяться нелогічно та чинять, поряд з добрими справами, злочини (звідси гіпертрофована жорстокість у народних казках), тобто із самого початку про мораль тут не йдеться. У тексті помітне співчуття оповідача до юної Кетлін. Також варто зазначити про особливу архаїчну емоційність ірландських балад. Підсумовуючи, можна сказати, що балада побудована на контамінації сакральних ознак маскулінного святого і давнього язичницького божества.

2) **Балада «Colm Cille na feile».** Колюм Кілле (Кольм Кілле, або святий Колюмба(н), Colm Cille, VI ст.) – знаменитий ірландський святий, чернець, місіонер, який навернув на християнство піктів і Альбу (Шотландію). Його поезію переклала Олена О'Лір (О'Лір 2006, 79, 138; Розсипане намисто 2012). У моєму перекладі балади збережено зміст і епіфори. Римування в ірландській поезії дуже складне. Твір перекладено парними римами, тому що на слух оригінальні рими звучать так. Версифікація балади струнка: шість строф по вісім рядків, але строфи III та IV співаються двічі, тому насправді частин чотири. За сюжетом, у героя викрали кохану (спосіб неясний і нагадує чарівні казки), але юнаку після реальних пошуків являється вві сні покровитель, святий Колюм, і підказує, де знайти жінку; персонаж її знаходить сплячу (алегорія смерті) й пробуджує поцілунком – тобто фінал щасливий. Одразу в тексті постають дві площини – реальне і нереальне, що в ірландському мисленні часто перетинається. Лінгвокультурні концепти: фауна і пейзаж суто ірландські: «Неначе яструб вихопив [кохану героя. – О. С.], поніс, / Чи з Говту хитрий лис, / Кулик лихий у вишині, / Бекас чи кури водяні. // Малайн, Куйл Ломра – / Блукаю по Слайв Габра я». Тезаурусний аналіз. Слово féile (яке є і в шотландсько-гельській) означає «християнське свято», «святковий день», сьогодні – і «фестиваль», але ще й «гостинність», «прихильність», «щедрість». Тому в перекладі обрано останній варіант. Гоут (Говт) – Howth, ірл. Binn gdair –

передмістя в Ірландії, графство Фінгал, провінція Ленстер. Психоаналітичний аспект: компаративний аналіз. Мотив віщого сну дуже важливий у кельтській культурі. Святий виступає помічником. Цікаво, що герой мусить пробудити сплячу кохану, яка чекає на нього (мотив Сплячої Красуні) – отже, має розвинути власну Аніму.

Таким чином, дві обрані для аналізу ірландські народні балади об'єднані образом святого, проте він постає антитетичним. Змалювання нелогічної з точки зору християнства поведінки святого Кевіна з Глендалу пояснюється контамінацією язичницьких мотивів, а також тим, що реальний історичний прототип часто виступає протилежним у фольклорній інтерпретації. Натомість ідеальним постає образ святого Колюма Кіллі, проте й така інтерпретація пов'язана із фольклором – через мотив віщого сну і взагалі функцію чарівного помічника (як у казках). В обох текстах постає і проблема взаємин Анімуса і Аніми. Якщо у першій баладі Анімус позбавляється Аніми, то у другій баладі – архетипна тріада: смертний Анімус (безіменний герой, юнак) шукає свою Аніму (дівчину), і у цьому йому допомагає святий як сакральна постать чи навіть першопредок ірландців. Відповідно, за юнгіанським аналізом, святий Колюм Кіллі постає у ролі Мудрого Старця (Puer Senex), тоді як у першій баладі показано ригідність віку святого – але закони, за якими живе святий Кевін (у баладі, а не у реальній історії), для цієї персоналії логічні. Дослідження виявило ірландське національне забарвлення не лише сюжетних ліній, а й образів самих святих – отже, балади мають лінгвокультурне значення. Також ці тексти – приклад народного католицизму (двовір'я, народного християнства, релігійного дуалізму).

Перспективними виявилися такі методи аналізу, як тезаурусний, компаративний, архетипний (юнгіанський), гендерологічний. Помічено подібність баладного сюжету і архетипного казкового (про Сплячу Красуню). Бінарні опозиції: Ерос/Танатос, юність/старість, маскуліне/фемініне, реальне/нереальне, сакральне/профанне. Християнські концепти: святість, побожність, милосердя.

ЛІТЕРАТУРА

1. О'Лір, О. (2006). *Прочанські пісні : Поезії і переклади*. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
2. Розсипане намисто : з ірландської середньовічної лірики (2012) / вступ. сл. і пер. з давньо- й середньоірландської Олени О'Лір. *Березіль*, 7/8, 76–84.
3. Смольницька О. (2017). Відтворення архетипної основи при українському поетичному перекладі вибраних англо- і гельськомовних ірландських народних балад (на прикладі автоперекладів). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, Кропивницький, 154, 387–393.
4. Clann Lir – Colm Cille na feile. Retrieved by July, 10, 2016, from <http://www.qwertylyrics.com/i/u94m20A2ZHe7/clann-lir-colm-cille-na-feile>
5. The Glendalough Saint – The Dubliners. Retrieved by 5 November, 2016, from <https://www.lyrics.com/lyric/5348094/The+Glendalough+Saint>

© Переклад балад Ольги Смольницької, 2016

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДЖ. СЕЛІНДЖЕРА «THE CATCHER IN THE RYE»

Відмінності в структурах мови оригіналу й мови перекладу змушують перекладача використати різні перекладацькі трансформації, щоб вірно відтворити зміст іншомовного тексту з повною або частковою зміною структури речень оригіналу. Різноманітні міжмовні перетворення за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу з метою досягнення адекватності перекладу всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов, називаються перекладацькими трансформаціями (Корунець 2001, 123). Залежно від характеру одиниць мови оригіналу, які розглядаються як початкові операції, перекладацькі трансформації поділяються на стилістичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні, семантичні та граматичні. Існують різні точки зору щодо видів трансформацій, але основними видами трансформацій визначають граматичні та лексичні. У процесі перекладацької діяльності трансформації найчастіше бувають змішаного типу.

Проблеми перекладацьких трансформацій розглядали в своїх роботах Л. С. Бархударов, Є. В. Бреус, В. М. Комісарів, Л. К. Латишев, Я. І. Рецкер, А. В. Федоров, А. Д. Швейцер та ін. Різні аспекти проблеми використання граматичних трансформацій з метою досягнення адекватності перекладу висвітлювали М. О. Кур'янова, Т. Р. Левицька, І. С. Орлова, С. Б. Фокін, З. Р. Хайрутдинов та інші.

Використання граматичних трансформацій зумовлене суб'єктивними й об'єктивними причинами. Причина, що зумовлює граматичні трансформації полягає в тому, що кожна мова має свою власну, своєрідну структуру, і перекладач має це враховувати. Але, окрім об'єктивних причин використання граматичних трансформацій, існують також і суб'єктивні. До суб'єктивних причин відносяться: нестача часу в умовах усного перекладу, власний стиль перекладача, чи є перекладач носієм мови оригіналу чи мови, на яку здійснюється переклад і т.п.

Граматичні трансформації досліджувалися нами на прикладі перекладу роману Дж. Селінджера «The Catcher in the Rye», зробленого О. Логвиненко, де було виявлено низку перекладацьких трансформацій (перестановки, заміни, додавання і опущення). У тексті перекладу найбільш часто зустрічаються такі види граматичних трансформацій, як перестановка, зокрема слів, та заміни, особливо форм слів, членів речення та типів синтаксичного зв'язку тощо.

Наприклад, заміни підмета-особового займенника на власні імена чи навпаки: ... but you felt sort of sorry for her (Salinger 1998, 130). Але мені чомусь стало її шкода (Селінджер 1999, 137).

заміни активного стану на пасивний: ... just before I got pretty run-down and had to come out here and take it easy (Salinger 1998, 4). ... *ще до того, як я*

мало не врізав дуба і мене притарабанили сюди, щоб я трохи оклигав (Селінджер 1999, 10).

заміна числа (множини на однину) в українському перекладі: *It sounds terrible to say it, but I can even get to hate somebody, just looking at them, if they have cheap suitcases with them* (Salinger 1998, 38). Страшно навіть сказати, але в мене аж ненависть прокидається до людини коли в неї дешевенькі валізи (Селінджер 1999, 44).

У ході аналізу художнього тексту оригіналу нами були виявлені наступні різновиди граматичних трансформацій замін: заміна типу речення, заміни активного стану на пасивний чи навпаки, заміни способу дієслова, заміни частин мови, заміна типу присудка, заміни підмета-особового займенника на власні імена чи навпаки, заміна числа, заміна стверджувальної форми на заперечну, заміна часової форми й заміна типу синтаксичного зв'язку.

У незначній кількості були виявлені також перестановки словосполучень, заміни частин мови та двоскладних синтаксичних конструкцій неповними, додавання другорядних членів речення та пропуски. Перестановки слів у тексті перекладу, в першу чергу, зумовлені синтаксичними особливостями мови перекладу. При перекладі художнього роману Дж. Селінджера «*The Catcher in the Rye*» найпоширенішим було явище перестановки головного й підрядного речення.

After I put my bags in one of those strong boxes at the station, ... (Salinger 1998, 130). *На вокзалі я зоставив саквояжі в камері схову і зайшов у буфет поснідати* (Селінджер 1999, 146).

У англійській мові підрядне речення передує головному, а в українському перекладі – навпаки. Є й протилежні випадки.

I asked her if she was out collecting money for charity and all (Salinger 1998, 30). *Ви, мабуть, питаю, збираєте на добродійні заходи тощо* (Селінджер 1999, 43).

У процесі зіставлення тексту оригіналу та тексту перекладу українською було виявлено такі типи додавання як додавання головних та другорядних членів речення.

He said that the boy that had created the disturbance in chapel wasn't fit to go to Pency (Salinger 1998, 43). *Він зазначив, що учень, що його порушив лад у час служби, недостойний перебувати у стінах школи* (Селінджер 1999, 56).

У тексті перекладу виявлено також незначну кількість опущень, семантично надлишкових елементів у складі синтаксичних конструкцій, випущення яких, на нашу думку, вмотивоване мовностилістичними нормами української мови. Серед граматичних трансформацій опущення, найчастіше зустрічалось опущення головних членів речення.

So what I did, I told the driver to take me to Grand Central Station (Salinger 1998, 203). *Отож я сказав таксистові їхати на Центральний вокзал* (Селінджер 1999, 217).

She had a pretty nice smile when she looked at you (Salinger 1998, 98). *Звела на мене очі й так мило всміхається* (Селінджер 1999, 107).

ЛІТЕРАТУРА

1. Засекіна А. В. (2001). Когнітивні та комунікативні аспекти перекладу художнього тексту. *Науковий вісник*, 22, 9–12.
2. Корунець І. В. (2001). *Теорія і практика перекладу (аспектний переклад)*. Вінниця: Нова Книга.
3. Селінджер Дж. (1999). *Над прірвою у житті*. Київ: Наука.
4. Salinger J. D. (1998). *The catcher in the rhy*. Kyiv: Nauka.

Школяренко Віра
(Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка)

УНІВЕРСАЛЬНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО СКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ VIII-XVII СТОЛІТЬ

Застосування нових підходів до з'ясування національно-культурних особливостей фразеологізмів здійснюється під антропологічним кутом зору, зокрема в межах лінгвокультурології. Попри те, що в останні десятиліття з'явилося чимало праць лінгвокультурологічного характеру (Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, Н. Burger, D. Dobrovolskij, E. Piirainen, F. Thielert та ін.), проблема діахронічного дослідження фразеологічного складу з позиції лінгвокультурологічного аспекту ще досить широко не висвітлена. Лінгвокультурологічна орієнтація у вивченні фразеологізмів спрямована, головним чином, на історико-реконструктивний план виявлення культурних аспектів у формуванні фразеологічної системи (Dobrovolskij, Piirainen 2009, 125).

Актуальними залишаються певні теоретичні й практичні проблеми в цій сфері: недостатня розробленість діахронічного аспекту лінгвокультурологічних досліджень; недостатньо повне дослідження фразеологізмів давньоверхньонімецького (двн.), середньовісньонімецького (свн.) і ранньоновісньонімецького (рнвн.) періодів і опрацювання текстового матеріалу; відсутність спеціальних робіт, присвячених розвитку фразеологічних одиниць (ФО) давніх періодів формування німецької мови в діахронії; відсутність спеціальних праць з історичного аналізу національних фразеологічних картин світу для встановлення динаміки лінгвокультурологічної сфери в діахронії, а також недостатня теоретична розробленість проблематики екстралінгвального фрагмента дійсності щодо тенденцій мовного розвитку.

У рамках лінгвокультурологічного підходу національно-культурна своєрідність фразеологізмів убачається в тому, що вони містять у собі комплекс найвісних уявлень носіїв мови про той чи інший еталон, стереотип, концепт національної культури. Аналіз фразеологізму, що вказує на певне поняття духовної культури, виявляє національно-культурну конотацію аналізованого поняття, а аналіз сукупності подібних фразеологізмів дає повну картину концепту, що розглядається у фразеологічній картині світу. Національну

фразеологічну картину світу розуміємо як виражене фразеологізмами певної мови світовідчуття і світорозуміння етносу, вербалізовану інтерпретацію мовним соціумом навколишнього світу і себе самого в цьому світі.

Очевидним є те, що для подібного дослідження недостатньо методу компонентного аналізу, типового для лінгвокраєзнавчого підходу. Щоб виявити лінгвокультурологічні конотації понять духовної культури, необхідний не просто більш глибокий рівень вивчення фразеологізму, а й інший методологічний підхід, інше розуміння фразеології (Burger 2012, 2).

На повнокровний розвиток етнічної культури впливає багато чинників: історичний шлях народу, соціальні, економічні, природні умови та ін. При цьому національна культура повинна розглядатися як цілісна система, що включає і фольклорно-етнографічні прошарки, і внесок у неї різних верств населення протягом тривалого історичного розвитку, і вплив культури інших народів. У цьому зв'язку цікавими є, на нашу думку, аспекти дослідження міжкультурної комунікації, розроблені Ф.С. Бацевичем, тому що вони охоплюють не тільки різноманіття засобів мовного коду, а й комплекс проблем, пов'язаних з етнічними, соціальними, культурними, психологічними чинниками, тобто виявом усіх сторін фізичного й духовного життя етносу (Бацевич 2004, 253).

З огляду на це виникає потреба необхідності встановлення на їхньому підґрунті чинників, що вплинули на процес формування фразеологічного складу німецької мови VIII-XVII століть. Доцільним виявився підхід до кожного етапу розвитку мови як до процесу, невіддільного від історії цього періоду і водночас як такого, що не збігається з кожним із цих періодів, тобто виправданим стала необхідність дотримання принципу збереження семантичної наступності в історії фразеотворення, а не мірвання однієї епохи міркою інших (Thielert 2016, 23).

Для певного періоду мовного розвитку визначено свій набір національно-культурних показників, релевантних для виникнення фразеологізмів. Вони допомагають окреслити тенденції й напрямки в зміні світовідчуття й світосприймання людини певної історичної епохи і, як наслідок, – властивих їй цінностей і образів. Подібна систематизація досліджуваних ФО здійснюється із залученням широкого екстралінгвального контексту для виявлення так званого «культурного» компонента значення (Верещагин, Костомаров 2005, 6). Адекватність у системному дослідженні досягається лише за умови визначення як універсальних чинників, спільних для формування фразеологічного складу дvn., свн. і рнvn. періодів, так і специфічних, які залежать від рис конкретної мови, а також особливих умов її історичного існування.

Оскільки у роботі ми маємо справу з фразеологічною системою дvn., свн. і рнvn. періодів, саме цей підхід дозволяє дістати необхідну інформацію з історичного мовного матеріалу, тлумачити тексти історично віддалених епох і відкривати нові способи систематизації мовних одиниць у їхній історичній динаміці. Найважливішими аспектами й одночасно об'єктами дослідження фразеологічного складу німецької мови VIII-XVII століть є: 1) аспекти, пов'язані з культурною традицією: особливості світогляду, звичаї, обряди,

побут, вірування, духовне життя, наука, мистецтво; 2) аспекти, пов'язані з соціальними чинниками: різновиди суспільного устрою, соціальні норми, цінності, соціально значущі риси особистості, професійна діяльність, орієнтація людини в часі й просторі; 3) аспекти, пов'язані з етнопсихологією: результати оволодіння людиною психічним світом, емоційні стани, риси характеру і т. ін.; 4) аспекти, пов'язані зі специфікою тезаурусної організації культурно-мовної спільноти: система традиційних образів, порівнянь, символічне вживання певних денотатів; 5) аспекти, які визначаються специфікою мови певної культурно-мовної спільноти: система стереотипів; система символів, еталонів; етикетні форми.

Розглянуті вище аспекти дослідження фразеологічної системи є базовими в процесі визначення національно-культурної своєрідності фразеологізмів двн., свн. і рнвн. періодів: 1) виявлення екстралінгвальних чинників, відбитих у безеквівалентних фразеологізмах; 2) визначення стереотипів, символів, властивих для певного етапу розвитку ФО; 3) дослідження національно-культурних конотацій ключових слів і концептів культури, закладених у фразеологізмах; 4) з'ясування особливостей національного членування мовної картини світу й особливостей функціонування національного менталітету як лінгвокреативного мислення. Застосування цього підходу може дати повну картину національно-культурних особливостей фразеологічної системи німецької мови VIII-XVII століть.

Проведений аналіз дозволив визначити національно-культурні чинники, які є універсальними у дослідженні становлення фразеологічного складу німецької мови VIII-XVII століть. Вони актуальні для кожного з досліджуваних періодів. До них належать: міфологія, релігія, соціальна орієнтованість, професійна діяльність, психічний стан, художня література, система стереотипів і символів, пов'язана з компонентами-соматизмами, позначеннями тварин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики*. Київ: Видавничий центр «Академія».
2. Верещагин, Е. М., Костомаров, В. Г. (2005). *Язык и культура*. Москва: Индрик.
3. Burger, H. (2012). Alte und neue Fragen, alte und neue Methoden der historischen Phraseologie. In: Filatkina, N., Kleine-Engel, A., Dräger, M. & Burger, H. (Eds.). *Aspekte der historischen Phraseologie und Phraseographie* (pp. 1–20). Heidelberg: Winter.
4. Dobrovo l'skij, D., Piirainen, E. (2009). *Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive und kulturelle Aspekte*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
5. Thielert, F. (2016). *Paarformeln in mittelalterlichen Stadtrechtstexten*. New York: Peter Lang.

СЕКЦІЯ №8. ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ ЯК ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

*Жданюк Ірина
Науковий керівник – доц. Скляренко О. Б.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)*

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ «КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ЛАКУН» В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ НОВИНАХ

Мова конкретної нації, насамперед, відображає її культуру, історію, традиції, спосіб життя. Професор Пітер Ньюмарк у своїх працях зазначав, що культура – це «спосіб життя та його прояви, властиві спільноті, яка використовує певну мову як її виразний засіб» (Newmark 1988, 137). Оскільки мова і культура тісно пов'язані між собою і так як мова є такою важливою у спілкуванні, то переклад є важливим елементом спілкування, обмін культурами та знаннями (Darwish 2010, 23). Можна стверджувати, що переклад – це культурологічний процес та інформаційний обмін. Інтернет-платформи новин: CNN, BBC, Euro news послужили матеріалом дослідження.

Перекладачам дуже важливо вивчати мовні та культурні особливості країн учасників при перекладі суспільно-політичних новин. Велике значення надає численна кількість суспільно-політичних видань, до складу яких входять різні суспільні та політичні події, що відбуваються по всьому світу: новини та статті про міжнародні, громадські та урядові організації, політичні партії, війни, світовий процес глобалізації, міграційні кризи, ядерні озброєння, національні питання, економічні кризи тощо. Сьогодні у перекладачів є всі інструменти для того, аби зробити переклад максимально точним та професійним. Машинні перекладачі, словники, підручники значно допомагають перекладачам подолати деякі проблеми перекладу. Проте досить тяжко знайти відповідний еквівалент для перекладу скорочень, атрибутивних фраз, стилістичних виразних засобів, соціальних і політичних термінів, сленгізмів, неологізмів та евфемізмів. В епоху інформатизації та глобалізації нові слова з'являються дуже швидко, тому просто неможливо включити усі неологізми до словників, тому висококваліфікований перекладач повинен цікавитися інноваціями та новітніми технологіями аби мати змогу зробити якісний переклад.

Щороку з'являються нові слова; деякі стають постійною частиною мови, водночас інші назавжди зникають з мови, якщо вони більше не є потрібними, або замінюються еквівалентами. Ці слова іноді з'являються на короткий час для опису культурного, соціального або політичного явища, а потім зникають, коли обговорення даної теми зупиняється.

Сучасна лінгвістика потребує вивчення статусу текстів, виступів з точки зору перекладу та інтерпретації. Міжкультурні прогалини визначаються як процес розкриття поняття чи значення слова, що належить до невідомої

культури реципієнта; а компенсація – це введення сенсу в цільовий текст. Конкретні елементи культури можна розглядати як бар'єри та перешкоди в контактах між двома різними культурами.

За Федоровим, термін «лакуна» відповідає терміну «прогалина» в сучасній міжнародній лінгвістиці (Федоров 2002, 84).

При перекладі суспільно-політичних новин було виділено два найбільш поширених типи лакун:

- Міжкультурні лакуни – це фрагменти мов, які є «дивними», незрозумілими для комуніканта, розглядаючи іншу культуру на початковому етапі культурного шоку через призму та з точки зору етноцентризму. До таких прогалин можна віднести невідповідність звичаїв, ритуалів, які перекладаються та дотримуються в кожній культурі по-різному, наприклад, традиції святкування Нового року чи Різдва тощо.

- Міжмовні лакуни – фрагменти мови, які не існують в іншій мові, але цим фрагментам можна знайти відповідний переклад чи пояснення іншою мовою. Наприклад: *parliament member* – депутат, *secretary* – міністр, *public relations* – зв'язки з громадськістю тощо.

З урахуванням типів лакун були розглянуті наступні підходи до їх перекладу, а саме:

1. Транслітерація. Цей прийом полягає у створенні слів, які відтворюються за допомогою транслітерації іноземного слова рідною мовою (Федоров 2002, 192), наприклад: *migrant* – мігрант, *online* – онлайн, *football* – футбол, *halloween* – хеловін тощо.

2. Калька або калькування – вид мовного запозичення, утворення нового фразеологізму, слова або нового значення слова через буквальний переклад відповідного іншомовного елемента (Електронне джерело). У таких випадках значення запозичується з іноземної мови, але воно виражається рідними лексичними одиницями (Федоров 2002, 208). Наприклад: *black Friday* – чорна п'ятниця тощо.

3. Описовий підхід – передбачає використання опису, який розкриває значення нееквівалентної одиниці використовуючи розгорнуту фразу (Федоров 2002, 197), наприклад: *landslide* – перемога на виборах з великою перевагою, *jungle population* – буженці, які живуть в джунглях, *moribund negotiations* – перемовини на межі зриву, *boondoggle* – даремна трата коштів, *honeymoon period* – початковий період перебування на посаді президента після перемоги на виборах тощо.

4. Узагальнення – це використання еквіваленту з більш загальним значенням (Федоров 2002, 204). Наприклад: *dissolution* – розпуск парламенту, *diplomatic get-togethers*, *rounds* – дипломатичні прийоми.

5. Конкретизація – це вибір більш конкретного слова при перекладі, яке дає більше детальний опис ідеї, ніж слово у вихідному тексті (Федоров 2002, 209). Наприклад: *At the by-election victory went to the Labour candidate* – на додаткових виборах перемогу отримали лейбористи (перемогу отримав кандидат лейборської партії), *blue-collar worker* – робітник, *by-election* – допоміжні вибори (в парламент), *pro-life is a right to live* – право на життя.

Щоб досягти якісного перекладу суспільно-політичних новин, перекладач повинен мати можливість визначити лакуну і метод перекладу, який забезпечує еквівалентність у випадку, якщо певне слово не існує в іншій мові.

Найважливішу роль у перекладі відіграє «довідкова інформація» і чим більш обширна інформація, тим більш відповідним є переклад. Соціально-політичний переклад передбачає врахування та аналіз особливостей країни та, звичайно, високий лексичний рівень, оскільки словниковий запас соціально-політичної сфери найбільш піддається семантичним змінам.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федоров, А. В. (2002). *Основы общей теории перевода*. Москва: Учебное пособие.
2. Darwish, A. (2010). *A Journalist Guide To Live Direct And Unbiased News Translation*. Melbourne.
3. Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Hertfordshire.
4. Euronews. Retrieved from <http://www.euronews.com/news/international/>
5. Wikipedia. Retrieved from [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%B0_\(%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0B](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%B0_(%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0B)

*Павлюк Олена
(Запорізький національний університет)*

ФРАЗЕОЛОГІЧНЕ ПРЕДСТАВЛЕННЯ КОНЦЕПТІВ *PLEUR* ТА ПЛАЧ У ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ (ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)

Фразеологія відбиває досвід, традиції та звичаї народу, особливості його побуту і культури, його спостереження над навколишнім світом тощо. Концепт реалізується на різних рівнях, у тому числі і на фразеологічному. У фразеологічному вираженні концепти *pleur* та *плач* мають спільні риси і певні розходження. Досягнення повноцінного словникового перекладу фразеологізму залежить від співвідношення між одиницями мови оригіналу та мови перекладу: ФО може мати в мові перекладу точний відповідник (еквівалент), що не залежить від контексту, може бути передана в мові перекладу тим чи іншим аналогом, зазвичай з деякими порушеннями повноцінного перекладу, або може передаватися в мові перекладу іншими нефразеологічними засобами (Влахов, Флорин 1980, 183-193]. Фраземи на позначення плачу, по-різному перекладаються з французької на українську мову. Іноді використовують фразеологічний переклад із його різновидами.

Повний еквівалент: фраземи *pleurer (verser) des larmes de sang, pleurer en larmes de sang* – *плакати кривавими сльозами* вказують на вищу міру мучення; ФО *pleurer des larmes amères* – *плакати гіркими сльозами* в обох мовах передають уявлення про високий ступінь страждань. Має свій еквівалент

фразема (*venir*) *pleurer dans le gilet de qn* – плакатися в жилетку. Слід зауважити, що наявність ідентичних французьким фразем, що репрезентують **плач**, в українській мові досить обмежена. Еквівалентами перекладаються ФО, що належать до інтернаціонального культурного фонду. Так, вираз *larmes de crocodile* – крокодилові сльози, в обох мовах позначає нещирі сльози, крокодил став символом лицемірних сліз: за стародавніми повір'ями, поїдаючи свою жертву, він її оплакував. Спільністю походження з одного джерела *Nihil lacrima citius arescit* пов'язані паремії *Rien ne sèche plus vite qu'une larme*. – Ніщо не висихає швидше від сліз, у них зафіксовано, що сльози нічого не варті, що вони висихають, не залишаючи жодного сліду.

Фразеологічний аналог, так іменуються відносні еквіваленти з повною або частковою заміною образного компоненту у мові перекладу. Слід відзначити, що пошук аналога є найскладнішим, еквівалент є один, а при перекладі аналогом перекладач має зробити точний вибір, щоб передати і смислове значення і конотації. Так, мають кілька аналогів прислів'я *tel rit aujourd'hui, qui pleurera demain*; *tel rit le matin, qui le soir pleurera*; *tel qui rit vendredi, dimanche pleurera* ≈ рано пташечка заспівала, коли б кішка не піймала; не кажи гон, поки не перескочиш; жартуй глечуку, поки не луснув.

Мають свої аналоги ФО *pleurer dans le giron de qn* – плакатися у жилетку, *giron, m* – частина тіла від попереку до колін (у людини, яка сидить); *pleurer comme une fontaine* ≈ лити сльози струмком, ревіти у три струмки, заливатися горючими сльозами; *pleurer facilement* ≈ мати очі на мокрому місці. Фразема *mêler ses larmes aux larmes (à celles) de qn* – розділити (з кимось) горе має буквально значення « змішати свої сльози із чийось сльозинами ». Нерідко, навіть у випадку часткового еквіваленту в мові перекладу, паремії перекладаються методом калькування, тобто, щоб передати образну основу, прислів'я відтворюється дослівно: *Aujourd'hui en fleurs, demain en pleurs*; *Aujourd'hui en pleurs, demain en fleurs*. – Сьогодні у квітах, завтра у сльозах.

Поряд із фразеологічним спостерігається нефразеологічний переклад. Найбільш поширений серед розглянутих прикладів його лексичний різновид. Лексичний переклад використовується часом для передачі дієслівних фразем, що мають переважно метафоричну основу. В основі багатьох дієслівних фразеологізмів покладено соматизм *un œil (les yeux)* : *ne pleurer que d'un œil* ≈ не довго горювати; око є парним органом, тому « плакати лише одним оком » означає « швидко втішитися, заспокоїтися ». ФО *n'avoir plus que ses (les) yeux pour pleurer* ≈ все втратити, розоритися, залишитись ні з чим (досл.: мати лише очі, щоб плакати) або *ne laisser à qn que les yeux pour pleurer* ≈ обібрати, розорити когось (досл.: залишити комусь лише очі, щоб плакати); *pleurer sans oignons, pleurer sans avoir épluché d'oignons* – часто плакати, мати причини для сліз (досл.: плакати без цибулі). У фраземах *pleurer sur son sort* – жалітися на свою долю; *pleurer misère* – жалітися, плакатися, прибіднюватися; *pleurer sur son passé* – оплакувати своє минуле; *pleurer ses fautes* – розкаюватися у своїх помилках дієслово *pleurer* має значення « жалітися, плакатися, оплакувати ». ФО *pleurer le pain qu'on mange* – « бути жадібним » містить дієслово *pleurer* у значенні « жалкувати », кажучи *il pleure le pain qu'il mange*, розуміють, що він

жалкує хліба навіть для самого себе. Отже, нефразеологічний переклад застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти і аналоги.

Попри універсальний характер людського мислення, засвоєння довколишньої реальності проводиться спеціальним способом, властивим для певної людської спільноти, що, безумовно, віддзеркалюється на фраземіці тієї чи іншої мови (Алефиренко 2008, 177). У стійких порівняннях, як і в метафорах, виступають французькі національні образи, тому при їх передачі використовується переважно лексичний переклад: фразеологізми *Le bureau des pleurs est fermé* або *Le guichet des pleurs est fermé* – Досить жалітися, бюро сліз зачинено; ФО *faire pleurer (dans) les chaumières* – зворушити (до сліз) (звичайно стосується видань преси, що звертаються до своїх читачів), *une chaumière* – халупа, халупчина; просторічна фразема *faire pleurer Margot* – розчулити когось іронічно характеризує грубий спосіб зворушити до сліз. Персонажі творів французьких письменників, також передають національно-культурні риси концепту, так, у Жана, як представника народу, сміх та плач межують і чергуються. Французи про нього кажуть: *C'est Jean qui pleure et Jean qui rit* – у нього сміх і сльози поряд; він часом сміється, часом плаче. Цей зворот сходить до твору Вольтера, в якому автор відзначає непостійність, мінливість людської натури, здатної страждати від ранкової хандри і святкувати щось увечері.

У фразеології найбільш повно та різноманітно віддзеркалюється культурно-національна картина світу, що відбиває об'єктивну дійсність у сьогоденні та історичному минулому. У французькій і українській мовах концепти *pleur* та *плач* репрезентуються фразеологічними одиницями, що мають неоднакову структуру, різні відтінки значення, образність, експресію. Усталені сполучення не тільки узагальнюють досвід людини, але й дають людським вчинкам оцінку, позитивну чи негативну. Навіть фраземи, що співпадають за своїм значенням у обох мовах, можуть розрізнятися структурою, образністю, експресією, оцінністю тощо. Все це викликає певні труднощі перекладу усталених сполучень. Таким чином, переклад українською мовою французьких фразем, що представляють концепт *pleur*, має певні особливості. Фразеологічний переклад вживається в мові перекладу дуже обмежено. Зрідка використовується фразеологічний аналог. Найбільш поширеним є лексичний переклад, але він природно веде до певних втрат образності, іронічної експресії тощо. При перекладі деяких порівнянь зберігається експресія фразем французької мови, але втрачаються культурно-національні особливості. Найчастіше у мові перекладу зберігається фразеологічне значення, стилістична забарвленість, оцінність. Описовий переклад, калькування серед розглянутих прикладів зустрічається рідко. До закономірних втрат належать образність та культурно-національні особливості компонентів фразем, наприклад, *le bureau des pleurs*, *le guichet des pleurs*, *le giron*, *les chaumières*, *Jean*, *Margot* тощо. Щодо фразеологізмів зі спільними компонентами-інтернаціоналізмами (античними, біблійними, історичними тощо), їх структура і значення, як правило, співпадають.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко, Н.Ф. (2008). *Фразеология в свете современных лингвистических парадигм*. Москва: Эллис.
2. Влахов, С., Флорин, С. (1980). *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения.
3. Білоноженко, В.М. (уклад.) та ін. (1993). *Фразеологічний словник української мови*. Київ: Наукова думка.
4. *Французско-русский фразеологический словарь* (1963). Рецкер Я.И. (Ed.). Москва: Гос. изд-во иностранных и национальных словарей.

СЕКЦІЯ №9. ЛІНГВОДИДАТИЧНІ ПИТАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ І ПЕРЕКЛАДУ

*Бочарова Ірина
(Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана)*

ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО В ГЛОБАЛЬНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

Міжкультурна комунікація між представниками різних культур і народів вимагає спеціальних знань та вмінь, спрямованих на дослідження культурних відмінностей та схожостей/подібностей для ефективного адаптування до навколишнього світу в умовах глобалізації. Отже, міжкультурна комунікація почала розглядатися не лише як напрямок наукових досліджень, а й як навчальна дисципліна (Приходько 2011; Ізотова 2008; Журавльова 2010; Первіль 2005). Тож, виникає необхідність створення нової моделі освіти, заснованій на глобальному баченні світу, на нових підходах до освіти майбутнього.

Одним з основних завдань у цьому процесі є визначення принципів *навчання* та *навчення*. Під «навчанням» ми розуміємо проходження курсу наук, здобуття знань та освіти (БТС 1998, 689), під «навченням» – здобування навичок, умінь робити, розуміти, відчувати тощо (БТС 1998, 606).

Важливо розуміти, що формування інтегративних комунікативних умінь (Басінгалієва 2019, 23), орієнтування в ситуації спілкування, використання моделей мовної поведінки, здатність взаємодіяти з іншими, адекватна інтерпретація отриманої інформації та правильне її передавання або використання, урахування національних цінностей, норм та уявлень є важливою складовою навчальних програм освіти майбутнього.

Ще одним завданням є надання теоретичного обґрунтування глобального підходу до освіти, а саме: розробка філософських основ глобальної освіти, принципів організації навчального плану і програм з дисциплін та міждисциплінарних блоків, визначення специфіки викладання відповідно до метаконцептів («зміна», «взаємозв'язок», «взаємодія», «конфлікт», «взаємозалежність» тощо).

Нові підходи створюють «нові/старі» проблеми, а саме: необхідність розроблення альтернативних способів оцінки рівня підготовленості студентів та педагогічних технологій, орієнтованих на особистість. Ураховано має бути різноманітність індивідуальних реакцій на методи навчання та переваги різних способів засвоєння матеріалу.

Деякі студенти навчаються ефективніше, коли займаються наодинці, іншим необхідний постійний супровід (керівництво). Окремі надають перевагу самостійному опрацюванню матеріалу, а інші – роботі в команді. Є студенти, для яких більш ефективним є візуальне сприйняття, ніж інформація, що сприймається на слух. До окремої групи можна віднести тих, кому необхідні готові правила стосовно практичних проблем, інші, навпаки, засвоюють

матеріал краще, маючи можливість сформулювати їх або зробити висновки самостійно. Таким чином, вони навчаються разом, але вчать по-різному. Педагоги наполягають на індивідуальному підході до навчання, зазначаючи, що, коли студентів навчають способами, які відповідають їхнім «learning styles», успішність зростає.

Оволодіння іноземною мовою в глобальній освіті – це засвоєння не лише лінгвістичної системи, а й іншої культурної картини світу, формування полікультурного мислення, яке передбачає виявлення толерантності суб'єктів спілкування та інтерпретацію міжкультурних відмінностей як одну з особливостей процесу глобалізації. З огляду на це розробка та створення курсів, що відповідають новим вимогам до освіти майбутнього, є актуальною.

Метою таких курсів має бути формування міжкультурної компетенції – здатності розуміти та інтерпретувати особливості чужої та власної культур у їхніх різних виявах задля забезпечення ефективності комунікації та адекватної поведінки в контексті міжкультурної взаємодії.

Спираючись на вищезазначене, можна запропонувати такі етапи уроку іноземної мови:

- 1) презентація ключової лексики в міжкультурному аспекті;
- 2) побудування гіпотез про характерні особливості вербальної та невербальної поведінки, властивої тому чи іншому культурному середовищу;
- 3) міжкультурні узагальнення, тобто формулювання за можливості об'єктивних суджень про різні культурні явища;
- 4) осмислення схожості та розбіжностей в культурах на основі опрацювання інформації, отриманої під час заняття (читання або сприйняття на слух тощо);
- 5) підведення підсумків, обговорення з акцентом на досягнутих результатах.

Такий підхід сприятиме більш ефективному адаптуванню учнів, які вивчають іноземну мову, до навколишнього світу в умовах глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Приходько, А. И. (2011). Межкультурная коммуникация в условиях глобализации: *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*. (с. 163–166). Владикавказ: Изд-во Северо-Осетинского государственного университета имени К. Л. Хетагурова.

2. Изотова, Л. А. (2008). Межкультурная коммуникация в контексте образовательного процесса: *Вестник Полесского государственного университета. Серия общественных и гуманитарных наук*. (с. 84–89). Пинск: Изд-во Полесского государственного университета.

3. Журавлева, А. А. (2010). Методика развития креативной межкультурной коммуникации студента вуза в процессе обучения иностранному языку: *Вестник Южно-Уральского государственного гуманитарно-педагогического ун-та. Педагогика и психология*. 2010. № 8. 69–78

4. Первиль, Т. Г (2005). *Межкультурная коммуникация как фактор модернизации образовательной деятельности*. Ростов-на-Дону.

5. Большой толковый словарь русского языка. (1998). / Сост. И гл. ред. С.А Кузнецов. СПб.: «Норинт».

6. Басингалиева, И. В. (2019). Развитие межкультурной коммуникативной компетенции студентов вуза как способности взаимодействовать с носителями другой культуры в курсе инновационной дисциплины: *Лінгвістична підготовка студентів нефілологічних спеціальностей закладів вищої освіти у контексті Болонського процесу та Загальноєвропейських рекомендацій з вивчення викладання та оцінювання мов.* (с. 20–23) Одеса: ФОП Бондаренко М. О.

Доброштан Тетяна
(Київський національний лінгвістичний університет)

ОСОБЛИВОСТІ ОСВОЄННЯ ТА ПЕРЕКЛАДУ БЕЗЕКВІВАЛЕНТНИХ МОВНИХ ОДИНИЦЬ: НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ МОВНОЇ СИСТЕМИ

Освоєння і семантизація лексичних одиниць з культурним компонентом належить до важливих та відкритих питань лінгвокраїнознавства, лінгводидактики та перекладу. Головним постулатом сучасної методики викладання російської мови як іноземної є вивчення мови у тісному зв'язку з культурою. Саме тому особливу увагу приділено слову, адже воно є основним елементом, що відображає культуру, і водночас основною одиницею, яку засвоює іноземець в процесі вивчення мови. Якщо ж говорити про переклад, то перед перекладачем постає непросте завдання: відтворити увесь національний колорит та культурне забарвлення тексту/ твору/ уривку, який він перекладає, та наблизити останній до читача. І в першому і в другому випадку складності виникають під час освоєння безеквівалентних слів, у лексичних поняттях яких закладено специфічний культурний компонент. Безеквівалентні слова називають предмети/ явища/ реалії тощо, які відсутні в іншій культурі. До безеквівалентних дослідники Є.М.Верещагін та В.Г.Костомаров відносять 1) слова радянської епохи і так званого нового побуту, наприклад, *колхоз, совхоз, пятилетка, зарплата, субботник, Восьмое марта* тощо; 2) назви предметів та явищ традиційного побуту (їжі, напоїв, одягу, взуття, ігр, свят, народних інструментів, побутових реалій), наприклад, *борщ, блины, кисель, квас, сарафан, валенки, салочки, лапта, Масленица, гусли, балалайка, изба, сени* тощо; 3) історизми, наприклад, *аршин, верста, волость, уезд, вотчина, холоп* тощо; 4) слова з фольклору та фольклорні формули, наприклад, *баба-яга, Кощей, жар-птица, в тридцатом царстве, в тридесятом государстве* тощо; 5) безеквівалентні фразеологізми, наприклад, *древо жизни, кладезь премудрости, прописать ижицу* тощо; 6) запозичення із мов народів колишнього СРСР (українізми, тюркізми, монголізми), наприклад, *парубок, гетман, базар, халат,*

инжир, шашлык, аул, мечеть та ін. (Верещагин, Костомаров 1976). Дослідник Л.С.Бархударов класифікував безеквівалентні слова наступним чином: власні назви, географічні найменування, назви організацій, газет тощо, реалії та випадкові лакуни (Бархударов 1975). Наведені класифікації так чи інакше доповнюють та пояснюють одна одну та формують у іноземних студентів уявлення про масив лексики російської мови з культурним компонентом.

Найкращим методом семантизації слів з культурним компонентом в іноземній аудиторії під час вивчення російської мови є лінгвокраїнознавчий коментар/ опис/ пояснення. Він являє собою словосполучення, фразу (системний коментар окремого слова) або текст (комплексний та художньо-образний коментарі), написаний викладачем-методистом, який допомагає сформулювати у іноземних студентів найбільш повне уявлення про одиницю з культурним компонентом. Доречно супроводжувати такі коментарі наочними демонстраціями (ілюстраціями та відео фрагментами), як, наприклад, у лінгвокраїнознавчих словниках нового типу (Прохоров 2008). Прикладом можуть слугувати словникові статті «Баба-яга», «Гусли», що знаходяться у згаданому вище словнику (Прохоров 2008, 34-35, 142).

Переклад безеквівалентних лексем здійснюється за допомогою наступних способів перекладу: 1) транскрипція/ транслітерація, 2) калькування, 3) описовий / роз'яснювальний переклад, 4) приблизний переклад за допомогою аналога (Федоров 1980; Хамидова 2013, 11-14; Комиссаров 1990). Транскрипція/ транслітерація дозволяють передати лише фонетичну/ графічну оболонку слова, але не дають уявлення про лексичне значення слова та культурну і національно-специфічну інформацію, закладену у ньому. Калькування підходить для перекладу складних слів і сталих виразів та являє собою по суті створення нових слів, авторських оказіоналізмів. Однак заміна частин складних слів та компонентів фразем їх прямими відповідниками зазвичай не розкриває значення безеквівалентних одиниць. Описовий переклад являє собою детальний опис, роз'яснення іншомовного поняття засобами рідної мови, і тому є найбільш вдалим. У приблизному перекладі вживають слова, що позначають близьке, але не тотожне поняття. Такий тип перекладу застосовують для перекладу реалій. Так, наприклад, перекладач використовує реалію, що характеризується національною специфікою у мові перекладу і водночас має багато спільного з іншомовною реалією.

У разі, якщо усі наведені методи не дають очікуваного результату, перекладач іншомовного тексту вимушений вилучити/ пропустити слово або фразу. Там, де перекладач безсилий, виникають пусті місця – лакуни. Якщо ж йдеться про роботу в іноземній аудиторії в процесі вивчення російської мови, викладач може семантизувати навіть такі складні мовні одиниці за допомогою ілюстрацій та спеціально відібраних відео фрагментів. Таким чином, у лінгводидактиці проблему лакун можна подолати.

Жоден з існуючих способів перекладу безеквівалентної лексики недосконалий, тому що не дає повного уявлення про понятійне та культурне наповнення іншомовного слова. Крім того, під час перекладу безеквівалентне слово втрачає значну частину культурної інформації, яку воно містить у собі.

Саме тому практикують комплексний підхід до проблеми перекладу таких одиниць. Наприклад, поєднують калькування та описовий переклад, транслітерацію та описовий переклад тощо.

Не дивлячись на складність та проблемність вивчення безеквівалентних слів в іноземній аудиторії, звернення до цих культурних одиниць залишається одним з найцікавіших та найактуальніших питань сучасної науки, методики викладання російської як іноземної та перекладознавства. Семантизація слів з культурним компонентом у процесі вивчення іноземцями російської мови зазвичай позитивно сприймається. Студенти-іноземці зацікавлено вивчають та запам'ятовують такі слова, шукають еквіваленти (пояснення) у рідних мовах, намагаються уживати їх під час спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бархударов, Л. С. (1975). *Язык и перевод (вопросы общей и частной теории перевода)*. Москва: Международные отношения.
2. Верещагин, Е. М., Костомаров, В. Г. (1976). *Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного*. Москва: Русский язык.
3. Комиссаров, В. Н. (1990). *Теория перевода*. Москва: Высшая школа.
4. Прохоров, Ю. Е. (2008). Россия. Большой лингвострановедческий словарь. Москва: АСТ-ПРЕСС КНИГА.
5. Федоров, А. В. (1980). *Основы теории перевода (лингвистические проблемы)*. Москва: Высшая школа.
6. Хамидова, Т. М. (2013). *Безэквивалентная лексика и фразеология русского языка и способы их передачи в таджикском языке*. (Автореф. дис. канд. филол. наук). Душанбе.

Наталя Іваницька
(Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ)

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ПИСЕМНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Формування іншомовної компетентності, у тому числі й професійно-орієнтованої, охоплює такі види іншомовленнєвої діяльності, як читання, говоріння, аудіювання та письмо. Відповідно іншомовленнєву компетентність формує органічне поєднання різноаспектних навичок та умінь, які спрямовано в площину як усного, так і писемного мовлення. Однак тоді як навчання усної комунікації посіло належне місце в організації викладання іноземної мови, писемне мовлення як творчий, продуктивний вид мовленнєвої діяльності тривалий час розглядали допоміжним засобом оволодіння іноземномовними навичками. Це спричинилося до того, що письму не приділяли належної уваги ні в змістовому компоненті навчання іноземної мови, ні в самій методиці викладання цього предмету. Основним аргументом, що висували не на користь

писемної комунікації, був вужчий порівняно з усним мовленням ступінь поширення писемного мовлення в побутових ситуаціях, а отже й нижчий ступінь необхідності оволодіння іншомовленнєвими писемними навичками. Уважалося, що справжніх письмових ситуацій на іноземній мові не так багато, а тому доцільно обмежити формування комунікативної компетенції в цій галузі групою потенційно важливих навичок писемного спілкування.

Крім об'єктивних факторів, які спричинили зниження уваги до формування іншомовних писемних навичок, існує й низка суб'єктивних. Зокрема, студенти, для яких співпраця з викладачем на аудиторних заняттях є обмеженою, відчують, що виконання письмових завдань в аудиторії є марною тратою часу, оскільки в більшості з них домінує бажання оволодіти передусім усним мовленням, і тому вектор їхньої мотивованої діяльності мимоволі спрямовано саме у сферу усного спілкування (Іваницька, 2015).

Не можна залишити поза увагою і той факт, що письмові роботи як результат іншомовленнєвої писемної діяльності вимагають чимало часу для їхньої перевірки, що створює для викладача додаткові сумніви щодо доцільності заглиблення у сферу писемного мовлення й висуває нові аргументи на користь пріоритетності усної комунікації.

Проте останнім часом у методичній науці помітна тенденція до відродження писемного мовлення, зумовлена новими дослідженнями в галузі лінгвістики, лінгвокраїнознавства, психолінгвістики, а також суттєвими змінами в суспільстві та появою нових засобів масової комунікації. Розширення комп'ютерних мереж, використання електронної пошти висуває потребу в оволодінні писемним мовленням як одним із найактуальніших засобів спілкування людства. Відповідно необхідність писемної компетентності не може не знайти відображення в організації навчального процесу з іноземної мови, що вимагає нових та вдосконалення вже існуючих методів та форм навчання цього виду мовленнєвої діяльності. Не менш важливим моментом у цьому зв'язку є також усвідомлення самими викладачами того факту, що писемне мовлення є невід'ємним і важливим складником іншомовленнєвої компетентності сучасних філологів. Зарубіжні методисти на підтвердження цієї думки висувають ряд переконливих аргументів (Андрійко, 2001).

Зокрема відомо, що навчання іноземної мови не завжди відбувається в іншомовному середовищі, що, безсумнівно, ускладнює процес оволодіння мовою. За таких умов писемне мовлення виступає ефективним засобом поглибленого вивчення мови, оскільки акту писемного викладу думок передусім процес їхнього оформлення у внутрішньому мовленні. Усне спілкування оперує подібним мовленнєвим механізмом, проте письмове мовлення завдяки своїй уповільненості забезпечує можливість безпосереднього перебігу внутрішнього мовлення на тій мові, якою пише студент. Працюючи над іншомовним письмовим текстом, студент навчається активно мислити на мові оригіналу й у такий спосіб створює своє власне іншомовне оточення.

Писемне мовлення також є засобом формування іноземної соціокультурної компетенції, яка передбачає знання національної культури народу-носія мови. Зрозуміло, що письмова комунікація відображає певні реалії, звичаї, традиції та

мовленнєвий етикет країни, а отже безпосередньо формує фонові знання студентів (background knowledge), необхідні їм для розвитку відчуття мови.

У сучасній зарубіжній методиці викладання писемного мовлення існують три підходи до організації навчання писемномовних навичок: директивний, текстуальний та процесуальний (Андрійко, 2001). Кожен із цих підходів, володіючи певним арсеналом методичних засобів, форм та прийомів, має свої переваги та недоліки. Так, директивний підхід ґрунтується на цілеспрямованому управлінні писемномовною діяльністю, яке здійснює викладач. За такого навчання викладач координує відбір тематичного матеріалу та забезпечення змістової та мовної презентації письмових робіт. Формування писемномовних навичок і вмінь студентів здійснюється поетапно, починаючи зі звуко-буквенних відповідностей конкретної мови, орфографічних вправ, трансформації лексико-граматичних структур і закінчуючи продуктивними видами письма. За такою методикою навчання писемного мовлення відбувається на основі тексту-зразка, який є засобом для досягнення мети – безпомилкового виконання подібних завдань. Характерно, що такий підхід до навчання писемного мовлення обмежує залучення до писемномовної діяльності студентів із низьким рівнем сформованості інших навичок комунікації.

Текстуальний підхід до навчання іншомовного писемного мовлення передбачає насамперед аналіз логіко-композиційної структури різних за комунікативною метою типів текстів і засобів їхнього творення та формування на цій основі навичок продуктивної писемномовної діяльності. Характерною рисою даного підходу є професійна спрямованість оволодіння навичками письма, які будуть потрібні студентам в їхній майбутній професії. З огляду на це значна роль в організації навчання відведена підбору тестового матеріалу, який повинен містити лексико-граматичні структури професійного характеру. Для прихильників текстуальної методики пріоритетними є колективні форми організації навчального процесу, причому колективну роботу використовують в процесі виконання різних завдань, включаючи і породження власних текстів.

Процесуальний підхід до навчання іншомовного писемного мовлення має на меті сформувати загальні навички продуктивного осмисленого писемного висловлювання. Відповідно до цієї теорії писемне мовлення виступає як багаторівневий процес, що охоплює планування змісту тексту, оформлення цього змісту мовними засобами та контроль написаного. Таке навчання писемного мовлення передбачає наявність продуктивних навчальних ситуацій, метою яких є не репродукування чужих текстів, а створення власних. У зв'язку з цим мовні одиниці як засоби оформлення власних думок вивчають не в системі, а в контексті написаного.

Результати писемного мовлення при процесуальному підході розглядають не як кінцевий продукт діяльності студентів, а як початковий варіант, який потребує подальшого корегування та вдосконалення на рівні самостійного аналізу.

В умовах наших вишів існує можливість використовувати різні підходи до навчання писемного мовлення. Їхній вибір залежить від багатьох чинників, основними з яких є, безперечно, характер професійної підготовки фахівців,

рівень шкільної іншомовленневої підготовки студентів, кількість годин, відведена на вивчення іноземної мови, та цілі, що ставить викладач у навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійко, І.Ф. (2001). Зарубіжні методичні концепції навчання іншомовного писемного мовлення та їх застосування в українських вищих навчальних закладах. *Іноземні мови*, 3, 22-25.
2. Ivanytska, N. Correlation between Translation and Linguistic Studies: Current Approaches. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*: зб. наук. праць, 21, 348-353.

Іваницька Ніна
(Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського)

АВТОЛІНГВОДИДАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Сучасні вимоги до організації освітнього процесу детермінують оновлення принципів управління навчальною діяльністю, переорієнтацію на нові дидактичні напрями, теорії та концепції, використання в педагогічному процесі різноманітних традиційних та інноваційних методів, форм та прийомів оволодіння знаннями. Одним із ефективних напрямків удосконалення освітнього процесу у виші виступає організація самостійної роботи студентів, яка не лише підвищує якість освітньої діяльності, але й розвиває творчі потенції студентів, їхнє прагнення до безперервного набуття нових знань, а також враховує пріоритетність інтересів студентів щодо самовизначення та самореалізації.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань. Життям доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. Невипадково, що вища школа поступово, але неухильно переходить від передавання інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навиків самостійної творчої роботи (Козаков, 1990; Ляшенко, 2004).

Доведено, що самостійна робота студентів є обов'язковою і важливою складовою навчальної та навчально-пізнавальної діяльності й виконує ряд функцій: навчальну, пізнавальну, коригувальну, стимулюючу, виховну, розвиваючу та ін. (Іваницька, 2018). Саме тому набуває актуальності проблема організації автолінгводидактичного навчання у процесі підготовки філологів (Іваницька, 2011). Поступова інтеграція вітчизняної системи освіти до європейської та світової потребує нових підходів у підготовці кваліфікованих фахівців, що базуватиметься на збільшенні організаційного, дидактичного та методичного ресурсу самостійної роботи. Процес реформування та розвитку

системи вищої професійної освіти на сучасному етапі характеризується посиленням акцентів на підвищенні ролі самостійної роботи суб'єктів навчального процесу, що підтверджується основоположними засадами та вимогами Болонського процесу, що, відповідно, потребує детального заглиблення в передумови грамотної й ефективної організації самостійної роботи.

Організація самостійної роботи студентів-філологів має певні особливості. Насамперед, враховуючи важливість практичної підготовки спеціалістів, невід'ємним компонентом якої є володіння мовою, самостійна робота студентів має професійно орієнтований характер, обумовлений комунікативними і пізнавальними потребами фахівця відповідної спеціальності. Відповідно такий підхід визначає зміст, методи та форми контролю самостійної роботи, які дещо відрізняються від тих, що, наприклад, пропонують економічні виші.

Водночас автолінгводидактична діяльність студентів стикається з низкою перешкод. Основна з них – це відсутність у студентів навичок самостійної роботи, невміння планувати свою діяльність. Більшість студентів не знають загальних правил самоорганізації, не володіють основними методами та прийомами планування самостійного навчання, не можуть рефлексивно мислити, вчасно контролювати та адекватно оцінювати свої результати. Крім того, не можна залишити поза увагою такий факт, що студенти часто мають недостатньо високий рівень пізнавальної зацікавленості до навчальної дисципліни. Це вимагає від викладача заглиблення в мотиваційну сферу студентів й певної корекції їхньої навчальної мотивації відповідно до мети та завдань курсу. Не менш важливу роль в організації самостійної роботи відіграє також неоднорідність першокурсників як за загальним рівнем їхньої теоретичної підготовки, так й мовленнєвої діяльності.

Необхідно звернути увагу на те, що в організації самостійної роботи студентів особливо важливим є правильне визначення обсягу і структури змісту навчального матеріалу, що виноситься на самостійне опрацювання. Обсяг самостійної роботи не повинен бути переобтяжливим. Перевантаження студентів створює умови для формального, поверхневого виконання поставлених завдань, послаблює їхнє прагнення до пізнавальної діяльності. Тому в процесі організації самостійної роботи дуже важливою є плідна співпраця деканату, кафедр, викладачів та кураторів груп, які повинні координувати свої дії щодо розподілу бюджету позааудиторного часу студентів, визначення обсягу самостійної роботи та термінів її виконання.

Усе вище зазначене дає підстави твердити, що викладач постійно повинен адаптуватися до умов навчання конкретної групи студентів, враховувати індивідуальні психологічні особливості кожного члена групи, використовувати найбільш ефективні для даної ситуації форми організації та контролю виконання програми самостійної роботи.

Такий індивідуально орієнтований підхід до організації самостійної роботи студентів передбачає створення системи диференційованих навчальних завдань, які є основною структурною ознакою індивідуальної роботи студентів.

Використання завдань із різними рівнями складності дає змогу створити ситуацію успіху як для менш підготовлених студентів, так і для студентів із високим рівнем володіння іноземною мовою, що, в свою чергу, формує позитивне емоційне ставлення до навчальної дисципліни. Для цього студентам із нижчим рівнем знань необхідно дібрати такі завдання, які вони в даний момент спроможні виконати, не відчуваючи особливих перешкод при опрацюванні матеріалу. Більш підготовленим студентам бажано забезпечити можливість отримати задоволення від подолання певних труднощів при розв'язанні завдань підвищеної складності.

Важливу роль у підвищенні ефективності самостійного навчання, особливо першокурсників, відіграє контроль, який має на меті, по-перше, вдосконалення педагогічного контролю за результатами самостійної роботи, по-друге, розвиток самоконтролю студентів у процесі виконання поставлених завдань. Частоту та глибину контролю за продуктивністю самостійної роботи визначають типологічні особливості студентів. Ефективною формою контролю є комплексна діагностика знань студентів, гнучка природа якої дає змогу адекватно оцінити рівень мовної підготовки кожного студента, стимулювати наполегливість та систематичність роботи з навчальним матеріалом, заохотити до здорової конкуренції щодо навчання, виявити та розвинути творчі здібності.

Отже, самостійна робота студентів-філологів повинна бути організована на основі індивідуально орієнтованого підходу до навчання. Це забезпечить вияв індивідуальних особливостей та творчих здібностей студентів, сприятиме створенню типологічних груп та допоможе контролювати пізнавальний процес, враховуючи оптимальні умови його перебігу. Важливими напрямками в організації самостійної роботи з боку викладача є розробка системи пізнавальних завдань із різним рівнем складності, формування позитивного емоційного ставлення до навчальної дисципліни, регулювання частоти і глибини контролю за продуктивністю самостійної роботи залежно від індивідуальних особливостей студентів та складу типологічних груп.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козаков, В.А. (1990). *Самостійна робота студентів як дидактична проблема*. К. : НМК ВО.
2. Ляшенко, О. (2004). Стратегія якості як основа освітньої політики країн світу. *Моніторинг якості освіти : світові досягнення та українські перспективи*. (с.9-14). К. : К.І.С.
3. Ivanytska, N.B., Ivanytska, N.L. (2018). Ukrainian and English verbs: bilateral contrastive cross-linguistic perspective. *Advanced Education*, 9, 213-218.
4. Іваницька, Н.Б. (2011). Міжмовна специфіка вияву генералізації семантики в англійських та українських дієслоназвах *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*. 17, 275-283.

Левенок Інна
Науковий керівник – проф. Семенов О.М.
(Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Українські заклади вищої освіти приділяють значну увагу якісному навчанню іноземних студентів, прагнуть створити умови для набуття досвіду міжкультурної та національної взаємодії, реалізації обміну знань, формування мовної компетентності у процесі підготовки до професійної діяльності. Медична освіта є найбільш затребуваною серед іноземців, оскільки існує вагомий соціальний запит на підготовку висококваліфікованих лікарів. Формування мовної компетентності іноземних громадян, як майбутніх конкурентоспроможних працівників медичної сфери, які здатні до розв'язання комунікативних завдань у сфері професійної діяльності, є одним з пріоритетних напрямів роботи українських і зарубіжних медичних закладів.

Розглянемо детальніше термін «міжкультурна комунікація». Термін уживається американськими науковцями Л. Самовар і Р. Портер в книзі «Комунікація між культурами» (*«Communication between Cultures»*) (1972). Термін передбачає «обмін знаннями, ідеями, думками, концептами та емоціями між людьми з різних культур» (Samovar L., Porter R. 1994, 211). Очевидно, що «міжкультурна комунікація – це такий вид комунікації, в якому відправник і одержувач належать до різних культур» (Samovar L., Porter R. 1994, 211).

Імплементацию міжкультурного підходу в закладах вищої освіти розглядаємо через міжкультурну комунікацію іноземних студентів. Цей термін З. Бакум, Т. Костюк визначають як процес комунікативної взаємодії між представниками різних національностей, що супроводжується обміном лінгвосоціокультурною інформацією, результатом якого є моральне, ціннісне, знаннєве взаємозбагачення кожного з учасників спілкування. Міжкультурну компетентність іноземних студентів характеризують як «здатність орієнтуватися в різних видах культур, системах цінностей, реалізовувати знання в межах діалогу культур, пристосовуватися до умов іншої культури, спільної діяльності з представниками інших культур, оцінювати комунікативну ситуацію та співвідносити комунікативні наміри з передбачуваним вибором стратегій, які застосовуються в ситуаціях міжкультурних контактів» (Костюк, Бакум 2017, 156-162).

У контексті викладання української мови іноземним студентам медичних спеціальностей міжкультурна комунікація виступає джерелом обміну професійними знаннями, лінгвокультурними та етико-професійними особливостями лікарської справи представниками різних культур у процесі вивчення української мови у закладах вищої освіти України.

Міжкультурна комунікація передбачає врахування і етнопсихологічних особливостей кожного з учасників.

К. Баутін-Фостер (С. Boutin-Foster), Дж. Фостер (J. Foster), Л. Конопасек (L. Konopasek) зазначають, що майбутні лікарі повинні опановувати не просто основи загальної культури, а професійну культуру медицини, що є основою для медичної освіти. Вивчаючи звичаї, мови, вірування, системи, які є загальними для всіх лікарів, майбутні фахівці ознайомлюються з культурою медицини і зосереджують власну увагу на культурній компетенції лікаря. Особливо важливими такі знання є для середовища з різними соціальними та культурними традиціями. Дослідники пропонують студентам засвоювати професійну культуру медицини за допомогою вивчення фільмів, рольових ігор, письмових розповідей (Boutin-Foster 2008, 106-111).

Одним із завдань мовної освіти є створення умов для набуття іноземними студентами досвіду міжкультурного спілкування. Кожний іноземний громадянин, що прибуває до українського ЗВО, є представником певної країни зі специфічною ментальністю, психологічним станом, особливим сприйняттям світу й іншого соціокультурного середовища. Це необхідно враховувати для успішного керування освітнім процесом студентів-іноземців. Постає питання полікультурного виховання студентів-іноземців, що передбачає вивчення української мови, літератури й історії, ознайомлення з культурою та звичаями українського народу тощо. Знання мови сприяє формуванню вмінь читання першоджерел, спілкування з українцями та іноземцями, позаяк українська мова для іноземних студентів є посередником у міжкультурній взаємодії.

Згідно з положеннями концепції мовної підготовки іноземців навчання полягає в «забезпеченні їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування: науковій (для отримання конкурентоспроможної підготовки за обраним фахом), суспільно-політичній і соціально-культурній (для належної адаптації та повноцінного орієнтування в новому середовищі, особистісного культурного розвитку), побутовій (для задоволення потреб повсякденного життя), а також для виховання гармонійної особистості, що здатна до міжкультурного діалогу» (Ушакова, Дубинський, Тростинська 2001, 136-146).

Отже, міжкультурна комунікація є складником формування українськомовної професійної компетентності іноземних студентів медичних спеціальностей закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Samovar L, Porter R. (1994) *Intercultural Communication: a Reader*. Belmont, Calif.: Wadsworth, 7thed.
2. Костюк С. С., Бакум З. П. (2017) Підходи до формування компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія Педагогічні науки*. Вип. 2. 156–162.
3. Boutin-Foster C., etc. (2008) Viewpoint: Physician, Know Thyself: The Professional Culture of Medicine as a Framework for Teaching Cultural Competence. *Academic Medicine*, 2008, V. 83, issue 1, 106-111.

4. Ушакова Н.І., Дубинський А.В., Тростинська О.М. (2001) Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. *Викладання мов у вищих навчальних закладах на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Вип. 19, 136-146.

*Личук Світлана
(Івано-Франківський національний медичний університет)*

ВПЛИВ ПРОВІДНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ГОВОРІННІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Говоріння є продуктивним видом мовленнєвої діяльності, передача усних повідомлень будь-яких видів від мовця до слухача. Провідними факторами, що впливають на формування мовленнєвої компетенції у говорінні іноземних громадян (зокрема українською як іноземною), які навчаються у вишах України, є:

- фактор мовленнєвих навичок;
- фактор сфер усного спілкування;
- фактор умінь;
- фактор форми мовлення (монологічне та діалогічне мовлення);
- фактор підготовленості чи неготовленості мовлення.

Основним фактором здібності говорити іноземною мовою, що вивчається, є наявність усномовленнєвих лексичних, граматичних, фонологічних навичок, що входять до мовного компонента комунікативної компетенції. Вони набувають повноцінних якостей, коли функціонують у спілкуванні, в мовній практиці, і доки її немає, неможливо розраховувати на формування будь-яких навичок такого типу.

Люди завжди спілкуються в якійсь одній зі сфер усного спілкування. Серед них основні: особиста, професійна, публічна та освітня сфери. Кожна із цих сфер має свої мовні засоби, соціокультурні особливості, норми комунікативної поведінки, предметний зміст мовлення. Особливо це стосується іноземців, які поміняли не тільки місце проживання, а й потрапили в інше середовище зі своєю історією, культурою, традиціями. Навчаючи студентів іноземної мови, треба навчити їх спілкуватися хоча б в трьох сферах, оскільки в майбутньому освітня та професійна сфера значною мірою будуть збігатися.

Фактор умінь стосується всіх складових іншомовної комунікативної компетенції. Вміння говорити абсолютно залежить від сформованості мовленнєвих навичок, що входять до складу мовної компетенції (вміння соціально прийнятно запитувати і відповідати на запитання тощо). Студенти повинні вміти висловити свою думку, незважаючи на мовні труднощі (граматичні, нестачу відомих іншомовних слів, лексичні тощо). А це залежить від навичок у тренувальних вправах.

Важливим фактором форми мовлення є діалогічне та монологічне мовлення. Люди спілкуються у двох основних формах мовлення – в діалозі або монологі. Діалог – це різноспрямована форма мовлення з однаковими інформаційними потенціалами мовця та слухача. Діалогічне мовлення – це постійний обмін інформацією між співрозмовниками, кожен з яких виступає і мовцем, і слухачем. У діалозі особливо виражені ситуативність і зворотний зв'язок. Монолог – односпрямована форма мовлення. У ньому потенціал мовця вищий, ніж потенціал слухача. Для монологічного мовлення характерне передавання інформації від людини до людини, а не обмін інформацією. Тут навпаки ситуативний і зворотний зв'язок слабший. Обидві форми мовлення потребують різних систем вправ. Крім того, існує полілог (краще сприймається студентами) і діалог з елементами монологу (як варіанти діалогічного та монологічного мовлення). Ці варіанти поширені особливо в професійному спілкуванні (на практичних заняттях клінічних дисциплін, під час практики).

Відношення між підготовленим і непідготовленим мовленням насправді складні. Підготовленість може бути за часом, за темою, за змістом, за характером мовленнєвих дій. Непідготовленість або спонтанність – автоматизованість дій. Не може бути повністю підготовлене чи зовсім непідготовлене мовлення. У реальному спілкуванні людина може готуватися до розмови, прогножуючи її зміст, вивчити деякі вислови, але неможливо повністю спрогнозувати всі висловлювання співрозмовника, тому неможливо повністю підготувати бесіду за формою та змістом. Тільки непідготовлене або частково підготовлене діалогічне мовлення є метою навчання іноземців. Підготовлені заздалегідь діалоги не розвивають реальних умінь. Це тільки запам'ятовування готових фраз, які мають обмежене значення у справжньому спілкуванні. Виконання вправ та заучування і відтворювання діалогів на занятті є неприйнятними (особливо одного і того ж завдання цілою групою). Така робота не має ніякого комунікативного навантаження і не сприяє розвитку навичок та вмінь мовленнєвого спілкування. Таким чином, непідготовлене мовлення розвиває основні, базові навички та вміння говоріння, оскільки воно є найбільш природним.

Отже, дотримання поетапного та чіткого алгоритму професійної підготовки студентів-іноземців у говорінні забезпечить стійкий інтерес у студентів до вивчення іноземної мови, до розвитку мовленнєвої компетенції у говорінні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Субота, Л. А. (2011). Обучение иностранных студентов научному дискурсу. Русская филология. *Вестник Харьковского национального педагогического университета имени Г.С. Сковороды: сб. науч. трудов.* (с. 116–119). Харьков. № 1–2 (44).

2. Субота, Л. А. (2007). Професійно-мовна компетенція у контексті навчання науковому стилю мови іноземних студентів. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. *Міжпредметні зв'язки: наукові*

дослідження, досвід, пошуки: зб. наук. праць. (с. 255–261). Харків: Константа. Вип. 11.

3. Субота, Л. А. (2019). *Система формування комунікативної компетентності іноземних студентів фармацевтичних спеціальностей у процесі навчання української і російської мови*. Дис. на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова, російська мова)». Херсон.

4. Тарнопольський, О. Б. (2006). *Методика навчання іномовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти*. К.: Фірма «ІНКОС».

Марченко Наталія
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

ÜBUNGSSYSTEM FÜR DIE BILDUNG DER GRAMMATISCHEN KOMPETENZ IM DAF-UNTERRICHT

Das erfolgreiche Erlernen einer Fremdsprache ist nur auf der Grundlage eines wissenschaftlich fundierten Übungssystems möglich, das sowohl die Organisation des Lernprozesses als auch die Organisation des Lehrprozesses ermöglicht und der Hauptweg ist, um das Erreichen der Lernziele sicherzustellen und die Effektivität des Lernens zu steigern. Die erfolgreiche Umsetzung der Anforderungen des Programms zur Bildung grammatikalischer Kompetenzen beim Lesen und Hören hängt nicht nur von der richtigen Auswahl des Schulungsmaterials ab, sondern auch von den korrekt abgeschlossenen und ausgewählten Arten von Übungen, der Reihenfolge ihrer Ausführung, der Anzahl, dem Umfang und dem Ort.

Da die deutsche Sprache als zweite Fremdsprache unterrichtet wird, verfügen die Schüler bereits über beträchtliche Erfahrung im Erlernen ihrer Mutter- und erster Fremdsprache. Wir können sowohl zweisprachige Übungen als auch dreisprachige Übungen anbieten, bei denen sowohl Muttersprache als auch erste Fremdsprache (FS1) verwendet werden. Bringen Sie den Schülern dazu bei, wie man Analogien zu FS1 findet. Zu diesem Zweck werden zweisprachige Texte angeboten und die Aufgabe für Finden, Markieren und Vergleichen der entsprechenden grammatikalischen Struktur gegeben.

Wenn man beispielsweise die Bedeutung der englischen Modalverben kennt, kann man die entsprechenden deutschen Verben leicht verstehen, indem man den Text vorher liest und die entsprechenden Formen im Vergleich ausschreibt. Solche Übungen können vorbereitend für die eingehende Untersuchung des Materials im Unterricht sein. Mit diesen Übungen schlagen wir vor, Arbeit an grammatikalischen Strukturen zu beginnen, da diese das Vorwissen aktivieren und die Motivation für die weitere Arbeit der Schüler an grammatikalischem Material geben. Wir bieten ein Beispiel für eine Reihe von Übungen, bei denen der englische Text das Verständnis des deutschen Textes unterstützt, sowie eine Übung mit selbst erstellten Übungen.

1. Lesen Sie zuerst den englischen Dialog und unterstreichen Sie in diesem Text alle Modalverben. Dann lesen Sie den deutschen Text und suchen Sie dort Modalverben.

- Guten Tag.	- Good afternoon!
- Guten Tag. Bitte, Sie wünschen?	- Good afternoon! What can I do for you?
- Entschuldigung, ich möchte mich zur Mittelstufenprüfung anmelden.	- I'm sorry, I'd like to apply myself for the intermediate level exam.
- Oh, tut mir Leid; das geht nicht mehr, der Anmeldetermin ist vorbei. Das war letzte Woche. Ich darf jetzt keine Anmeldungen mehr annehmen.	-Oh, I'm sorry, it is impossible, the registration time is over. It happened last week. I must not accept any applications.
- Ja, aber ich will im Herbst studieren. Und dafür brauche ich das Zeugnis unbedingt.	- Yes, but I want to study in autumn. That's why I need the certificate under any circumstances.
- Ich habe Ihnen schon gesagt, der Anmeldetermin ist vorbei.	- But I have already told you, the application time is over.
- Vielleicht können Sie mal eine Ausnahme machen?	- Maybe you can make an exception.
- Was soll ich jetzt bloß machen?	- So, what can I do now?
- Ja, das kann ich Ihnen auch nicht sagen.	- Ye, I can't tell you the answer.
- Nein, das geht nicht, das darf ich nicht.	- No, I may not. That is not possible.
- Aber dann muss ich ja noch ein ganzes Semester warten?	- But then I will have to wait the whole term?
- Ja, da kann ich Ihnen auch nicht helfen.	- Je, I also can't help you with this.
- Soll ich morgen noch einmal wiederkommen? Ich kann ja morgen noch einmal fragen.	- Shall I come once more next morning? I'll be able to come again tomorrow and ask.
- Das bringt aber nichts. Aber Sie dürfen sich gern ab nächsten Monat für die nächste Prüfung anmelden. Soll ich Ihnen das Formular schon mal mitgeben?	- That won't help. But you can apply for the exam next month. Shall I give you a registration form?
- Danke, nein. Ich komme dann noch einmal wieder. Auf Wiedersehen.	- No, thanks. I'll come again then. Good bye.

2 Schreiben sie alle englischen und deutschen Modalverben mit Personalpronomen aus und tragen Sie diese in die Tabelle ein.

Englisch						
Deutsch		ich				
Ukrainisch			я			
Infinitivform	möchten		можу			

3. Vergleichen Sie:

- wo gibt es Ähnlichkeiten und Unterschiede im Gebrauch?

- wo gibt es Ähnlichkeiten und Unterschiede im Konjugation?

4. Diskutieren Sie: Hat Ihnen der Vergleich geholfen, deutsche Modalverben zu verstehen?

Die Effektivität von Hörübungen hängt von der Wiederholung einzelner Techniken ab, was für die Anfangsphase sehr wichtig ist. Die Effektivität von Hörübungen hängt von der Wiederholung einzelner Techniken ab, was für die Anfangsphase sehr wichtig ist. Visuelle Unterstützung ist nicht nur ein Kontrollelement, sondern auch ein Mittel zur Individualisierung des Lernens (Гальскова 2004, 181).

Eine dieser Arten von Übungen ist das visuelle Diktat, das auf die rezeptive Verarbeitung von grammatikalischem Material abzielt. Der Zweck der Übung besteht darin, die Verwendung von Ortspräpositionen, die beim Sprechen und Schreiben gebildet werden, zu automatisieren. Hier ist ein Beispiel: Hören Sie bitte einen kleinen Text und malen Sie auf einem Blatt Papier, was Sie hören.

In der Mitte ist ein Fenster. Unter dem Fenster steht ein Tisch. Links vom Tisch steht ein Stuhl. Auf dem Stuhl steht eine Flasche. Die Flasche ist voll. Rechts vom Tisch steht ein Mensch. In der Mitte steht ein Tisch. Auf dem Tisch steht ein Mensch. Unter dem Tisch steht eine Flasche. Links vom Tisch steht ein Stuhl, und rechts vom Tisch steht ein Stuhl.

Man diktiert langsam, damit die Schüler Objekte zeichnen können (Dahlhaus 2013, 92).

Sehr wichtig sind auch Nach-Text-Übungen. Ihr Zweck besteht darin, das Verständnis des Textes durch verschiedene Übungen und Testaufgaben zu prüfen. Ein weiterer spezifischer Zweck unserer Studie besteht darin, zu überprüfen, wie die grammatische Kompetenz in der Sprach- und Lesekompetenz gebildet wird, und im Falle eines ungenauen oder falschen Verständnisses des Textes, grammatikalische Faktoren negativer Ergebnisse zu identifizieren.

LITERATUR

1. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. (2004). *Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учебное пособие для студентов лингвистических университетов и факультетов иностранных языков высших педагогических учебных заведений*. М.: «Академия».

2. Dahlhaus B. (2013). *Fertigkeit Hören / Fernstudienangebot*. Berlin, München: Langenscheidt.

Ольховська Алла
(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна)

НОВІ ТЕНДЕНЦІ В СФЕРІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ВПЛИВ НА ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

На сучасному етапі розвитку ринку перекладацьких послуг перекладачеві не достатньо просто вільно володіти іноземною мовою на вміти перекладати. Аби залишатися конкурентоспроможним майбутньому перекладачеві необхідно опанувати цілий спектр навичок й умінь, пов'язаних з володінням сучасними перекладацькими інформаційно-комунікаційними технологіями, оскільки виконувати переклад без їх використання насамперед неефективно. Однак, ключова риса технологічного складника фахової компетентності перекладача це – динамічність: технології дуже швидко розвиваються, постійно оновлюються, потім так само стрімко застарівають та поступаються місцем новим. Усе це надає стимулу для постійного самовдосконалення майбутнього перекладача, а також висуває нові педагогічні завдання в сфері методики викладання перекладу: виникає нагальна потреба не лише в розробці методики навчання інформаційно-комунікаційних технологій, а й в постійному її оновленні з урахуванням останніх тенденцій ринку перекладацьких послуг. Розгляньмо такі тенденції на 2020 рік, акцентуючи увагу на змінах, які доцільно зробити у фаховій підготовці майбутніх перекладачів.

1. Машинний переклад (МП). Прогнозується, що до 2022 року обсяг світового ринку МП сягне позначки у 980 мільярдів доларів США (5 Trends of 2020 in the Translation Industry) – солідна цифра з якою не можливо не рахуватися, а тому попит на послуги з постредагування стрімко зростатиме. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність розробки курсу з систем МП та постредагування, який дозволив би студентам оволодіти знаннями з історії розвитку МП та класифікації систем МП, опанувати схему виробничого процесу із застосуванням систем МП та навички й вміння постредагування відповідно до рівнів, викладених у Керівництві з постредагування машинного перекладу TAUS (MT Post-editing Guidelines 2010).

2. Субтитрування. За даними Cisco – американської транснаціональної компанії з розробки та продажу обладнання для телекомунікаційних підприємств – до 2021 року 80% від усього трафіку припадатиме саме на відео (5 Trends of 2020 in the Translation Industry), що викликає все більшу потребу у послугах перекладу та субтитрування. Процес субтитрування вимагає від перекладача володіння низкою специфічних навичок й умінь, як то: вміння працювати з відеофайлами різних форматів, транскрибування аудіо, забезпечення розбірливості субтитрів, налаштування часового коду тощо, а

також технологій: володіння інструментами субтитрування (SubTitly, Studio Subtitling app та інші).

3. Інтернаціоналізація та локалізація. Зростання використання Інтернету по всьому світу та постійний розвиток технологій спричиняють появу все більшої кількості програмного забезпечення та веб-сайтів, які потребують адаптації, у тому числі й перекладу. Близькі на перший погляд поняття тим не менш відрізняються. Інтернаціоналізація, яку часто позначають i18n (цифри позначають кількість літер, що було випущено), можна визначити як стратегію розвитку контенту продукту, програми або послуги, що дозволяє забезпечити його легку локалізацію для певної цільової аудиторії (Beatty 2011). Відповідно, локалізація (l10n) це – адаптація контенту продукту, програми або послуги під мовні, культурні та інші вимоги цільових аудиторій певних місцевих цільових ринків – локалів (Beatty 2011). Для того щоб впоратися з такими комплексними та складними завданнями, як інтернаціоналізація та локалізація, ринок перекладацьких послуг пропонує низку спеціального софту, яким мають володіти майбутні перекладачі: SDL Passolo, Alchemy Catalyst, MULTILIZER, LocalizeDirect та інші (для локалізації), Gettext тощо (для інтернаціоналізації).

Таким чином, зважаючи на специфічність та складність завдань з постредагування машинного перекладу, субтитрування, інтернаціоналізації та локалізації, очевидною є необхідність модернізації навчання студентів. Ефективна його організація передбачає (Teaching Language Technology in the Classroom):

- надання студентам спеціалізованого програмного забезпечення: у багатьох випадках ключові гравці ринку перекладацьких технологій готові надати для навчання безкоштовні версії своїх програм або зробити суттєві знижки для академічних установ;

- розробка методики навчання: з цією метою може знадобитися підвищення кваліфікації викладача, доцільно запрошувати на майстер-класи представників перекладацьких компаній та активно співпрацювати з компаніями-розробниками перекладацького софту;

- формування та розвиток просунутих навичок й умінь: випускники перекладацьких відділень можуть стати не лише перекладачами, а й обіймати низку інших посад у структурі компаній з надання мовних послуг, а тому доцільно формувати цілий спектр навичок й умінь, пов'язаних з управлінням проектами, забезпеченням якості тощо.

Перспективу наших подальших розвідок вбачаємо в детальному опрацюванні кожного з напрямків роботи сучасного фахівця у галузі перекладу з метою побудови відповідних методик навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. 5 Trends of 2020 in the Translation Industry. Retrieved February 5, 2020, from <https://resources.elitetranslations.asia/2019/08/02/5-trends-of-2020-in-the-translation-industry/>.

2. Beatty J. I18n vs l10n – what's the diff? (2011). Retrieved February 8, 2020, from <https://blog.mozilla.org/l10n/2011/12/14/i18n-vs-l10n-whats-the-diff/>.

3. MT Post-editing Guidelines. Retrieved February 7, 2020, from <https://www.taus.net/academy/best-practices/postedit-best-practices/machine-translation-post-editing-guidelines>.

4. Teaching Language Technology in the Classroom. Retrieved February 8, 2020, from <https://www.gala-global.org/teaching-language-technology-classroom>.

Танана Світлана
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЄВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ З ПЕРЕКЛАДУ

Вступ. Сучасні тенденції розвитку мовної освіти у контексті інтеграції України в європейський освітній простір передбачають оновлення цілей і змісту викладання іноземних мов у закладах вищої освіти. Ці зміни обумовлюють пріоритетність професійної підготовки педагогів мовних спеціальностей, вимагають перегляду їхнього традиційного статусу. Реформування системи професійної підготовки майбутніх перекладачів неможливо уявити без таких явищ, як інтеграція, Болонський процес, модернізація, які виступають зовнішнім чинником сучасних освітніх змін. Ставши повноправним учасником Болонського процесу, Україна, скоординувала з ним пріоритети розвитку вищої освіти і здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських орієнтирів. Більш конкретно про дані зміни зазначається в Програмі дій щодо реалізації положень Болонської декларації у системі вищої освіти і науки У передбачається фундаментальна фахова, психологічна та практична підготовка майбутніх перекладачів.

Основною проблемою підготовки кваліфікованих перекладачів, здатних максимально ефективно задовольнити конкретні сегменти ринку праці, є необхідність поєднання ними знань іноземної мови зі знаннями специфіки галузі їхньої професійної діяльності. Для забезпечення кожним перекладачем високоякісного та відповідального виконання тих вимог, які висуває практика міжкультурної комунікації, в навчальному процесі підготовки такого фахівця необхідно ретельно відібрати та врахувати спеціальні знання, навички та професійні уміння, у той самий час звернувши увагу на творчий характер перекладацької діяльності.

Найбільш типовим шляхом опанування даної професії є наступний перехід: від знань – до умінь, від умінь – до навичок. З точки зору методики важливо також, щоб уміння, сформовані у студентів на основі теоретичних знань, створювали той міст, який дозволяє ліквідувати типовий для вузівської підготовки перекладачів розрив між теоретичним та практичним курсом, тобто, вільно орієнтуватися у різних сферах професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У системі університетської освіти України та зарубіжних країн провідне місце відводиться професійно-

мовленнєвій підготовці фахівців перекладу. Проблемам означеної підготовки присвячуються теоретичні та практичні розробки вітчизняних та зарубіжних учених (Н. Бабич, Е. Бібікова, О. Бігич, А. Богуш, Н. Гарбовський, Д. Джайл, О. Ковязіна, В. Комісаров, Н. Костиця, Т. Кучай, М. Лісовий, Ю. Найда, С. Ніколаєва, Л. Мацько, Г. Мірам, І. Пахненко, А. Пім, О. Семенов, Л. Черноватий та ін.

Мета – вивчення основних аспектів проблеми професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів.

Методи: *теоретичні* аналіз (наукової та навчально-методичної літератури) для порівняння та зіставлення різних підходів до обраної проблеми, визначення її теоретичних основ, визначення понятійно-категоріального апарату; *емпіричні* (вивчення отриманої інформації через зіставлення матеріалів дослідження).

Результати дослідження. Важливе значення для ефективності навчання має обсяг навчального матеріалу, що повинен максимально наближатися до реальних завдань професійного перекладача; при цьому, вважаємо, навчальний матеріал має поновлюватись кожні два роки. Важливим завданням у процесі формування перекладацької компетенції є також набуття навичок швидкого та якісного оформлення перекладацьких завдань, тобто навичок комп'ютерного набору, вмінь застосовувати сучасне програмне забезпечення та здійснювати пошук необхідної інформації в мережі Інтернет. Необхідною вимогою значної кількості навчальних програм має бути досвід проживання, навчання або перекладацької практики у країні, мова якої вивчається, оскільки організація практики є одним з необхідних елементів професійного становлення майбутнього перекладача (Поршнева 2002).

Отже, основним аспектом підготовки багатoproфільних перекладачів є не тільки забезпечення комплексом знань, умінь та навичок (професійної компетенції) фахівця, а також необхідність додаткового вивчення специфіки перекладацької діяльності у тій чи іншій галузі. Американським науковцем Б. Рубрехтом були розроблені 10 концепцій, які повною мірою відображають характер навчальної діяльності та професії перекладача: студенти не стають професійними перекладачами у стінах навчального закладу; перекладач має виховувати у собі силу волі; знання іноземної мови є необхідним, але недостатнім для перекладацької діяльності; переклад є частиною, а не результатом процесу вивчення мови; кінцева мета студентів-перекладачів – досягти розуміння людьми їх перекладу; не всі практичні завдання є цікавими для студентів; усі запропоновані викладачем справи мають відповідати поставленій ним меті; перекладацька майстерність вимагає більшого, ніж розуміння значення окремих слів; завершений переклад ніколи не буває завершеним остаточно; переклад, передусім, потребує дисципліни (Rubrecht Brian 2005).

Підводячи підсумок необхідно зазначити, що професійні перекладачі мають бути добре обізнані зі структурою та стилістичними особливостями вихідної та цільової мов; важливим компонентом освітньо-професійної програми має стати дослідження літератури країни, мова якої вивчається. Так,

наприклад, порівнюючи особливості перекладу художньої і технічної літератури, основне завдання перекладача художнього тексту – висвітлення літературних образів, тоді як технічний перекладач має передавати факти. Саме тому перекладач технічної літератури повинен знати предмет перекладу і володіти властивим цьому жанру стилем (Ребрій 2012).

До спеціальної складової частини перекладацької компетенції можна додати знання предмета висловлювання та володіння термінологічними одиницями, які мають фахову спрямованість тексту. Перекладачеві доцільно знати термінологічні одиниці у двох мовних поняттях. Сучасний перекладач-спеціаліст повинен постійно вдосконалювати предметну галузь знань та водночас набувати практичних навичок з оволодіння двомовними термінологічними одиницями.

Висновки. Отже, зміст курсу перекладу повинен бути направлений як на оволодіння необхідними професійними знаннями, так і на розвиток перекладацьких умінь і навичок. При цьому вміння та навички перекладу і складають кінцеву мету курсу перекладу, тому що вони забезпечують практичну професійну діяльність перекладача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ребрій, О. В. (2012). Сучасні концепції творчості у перекладі. *Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна*. Харків.
2. Поршнева, Е. Р. (2002). Базовая лингвистическая подготовка переводчика. Нижний Новгород: Изд-во ННГУ им. Н.И. Лобачевского.
3. Селіванова, О. І. (2004). Вимоги до професійного володіння мовами та проблеми мовленнєвої підготовки перекладача. *Науковий журнал «Вісник Сум. держ. ун-ту*. Серія: Філологічні науки, 4 (63), 161-162.
4. Шупта, О. В. (2005). *Формування готовності до професійної творчої діяльності майбутніх перекладачів*: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Шупта Оксана Володимирівна. Тернопіль.
5. Gile, D. (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. John Benjamins Publishing Company.
6. Rubrecht Brian, G. (2005). Knowing Before Learning: Ten concepts students should understand prior to enrolling in a university translation or interpretation class. Retrieved from <http://translationjournal.net/journal//32edu.htm>

*Тихонова Ілона
(Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»)*

ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ В ГОВОРІННІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Говоріння забезпечує усне спілкування іноземною мовою в діалогічній формі і монологічній. Діалогічна мова є первинною формою спілкування, у

порівнянні з монологічною, і характеризується ситуативністю; контекстуальністю, реактивністю, простотою синтаксичної побудови і еліптичністю, спонтанністю та емоційністю. Говоріння, особливо в монологічній формі, представляє велику трудність для студентів, як рідною, так і іноземною мовою. Воно пов'язане з вибором того, що сказати і як сказати (Ніколаєва 2002). Формування цього складного вміння, особливо підготовленого монологічного висловлювання, має протікати за допомогою опор, які, можуть бути пов'язані як зі змістом, так і з формою викладу. Акт говоріння завжди має певну мету, мотив, в основі якого лежить потреба (Бойченко 1970). Навчання говорінню – є зазвичай однією з головних цілей навчання іноземної мови майбутніх кадрів морської галузі.

Перед викладачем стоять три завдання: а) навчити комбінаційно-непідготовленою мови; б) навчити мови, непідготовленою у часі (експромтне); в) навчити мови, непідготовленою зовнішнім спонуканням (спонтанність, ініціативність). Здатність непідготовленою використовувати мовний матеріал в нових ситуаціях сама собою не з'являється; якість динамічності потрібно розвивати спеціально (Биркун 1998).

Для здійснення говоріння необхідні певні умови: наявність мовної ситуації, яка потенційно є стимулом до говоріння; наявність знань про обсяг мовлення (про компоненти ситуації), що «живить» думка мовця, визначає те, що він говорить; ставлення до об'єкта мовлення, яке залежить від минулого досвіду суб'єкта, системи його поглядів, почуттів, тобто від свідомості людини (Биркун 1998).

Система вправ, спрямованих на формування іншомовної професійно орієнтованої компетенції в говорінні у курсантів, повинна відображати етапи оволодіння мовленням: процес починається із засвоєння мовного матеріалу, потім проходить стадію закріплення, операцій з ним (оволодіння первинними навичками і вміннями) і завершується опануванням мовленнєвих дій і діяльності в цілому (розвиток і вдосконалення мовленнєвих умінь). У системі вправ відображаються три етапи засвоєння матеріалу: осмислення матеріалу і формування мовленнєвих навичок, їх удосконалення, розвиток мовленнєвих умінь, що відповідає таким видам мовлення: імітативному (репродуктивному), мовленню-відповіді або реактивному (реакції на зовнішній стимул), ініціативному або спонтанному. Ефективна система вправ не може базуватися на одному виді вправ, а є послідовною серією вправ, різних за структурою, способами виконання та установками. Вона відображає ті вміння, які потрібно сформувані у тих, хто навчається (Бойченко 1970).

Саме тому викладач повинен активізувати діяльність кожного курсанта в процесі навчання, створити ситуації для їхньої творчої активності. Інтенсифікації процесу соціалізації курсантів сприяє принцип планомірного використання елементів інтенсивної методики, де курсантам пропонують змодельовати ситуації при прийнятті лоцману на борту судна, при прийнятті бункерного палива на борт, спілкування по УКВ або спілкування з портовою владою у іншомовній країні та використання прийомів одночасної взаємодії курсантів: у парах, малих групах, командах. Запровадження вищезазначених

прийомів запускає механізм уяви, робить навчальний процес живим, цікавим для курсантів. В цій системі встановлюється демократичний стиль спілкування курсантів та педагога, створюється емоційно сприятливий фон і забезпечується оптимальна щільність занять. Підготовка до потенційного спілкування вимагає дотримання принципу цілеспрямованого формування вимовної культури говоріння як однієї з важливих передумов свідомого використання мовленнєвої прагматики та успішного оволодіння видами мовленнєвої діяльності (Ніколаєва 2002).

У навчанні варто керуватися принципами комунікативності, вмотивованості, професійної спрямованості мовленнєвих дій курсантів, продуктивності ситуативної спрямованості вправ, а також необхідно керувати мовленнєвими діями тих, хто навчається, використовувати опори (Бойченко 1970). Формування навичок та вмінь говоріння є процесом поетапного оволодіння компонентами структури професійно-комунікативної поведінки: оволодіння спочатку професійно-комунікативними операціями, потім їхнім поєднанням у дії і, нарешті, поєднанням вербальних дій з іншими вербальними або невербальними діями у цілісній професійно-комунікативній поведінці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биркун, Л. В. (1998). Комунікативні методи та матеріали для викладання. *Oxford University Press*, 406-407.
2. Ніколаєва, С. Ю. (2002). *Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах*. Київ: Ленвіт.
3. Дьячкова, Я. О. (2016). Навчання професійно спрямованого англomовного говоріння майбутніх фахівців. *Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія*, 5, 96-97.
4. Бойченко, В. В. (1970). Шляхи поліпшення викладання. *Мовознавство*, 3 (276), 51-70.

Федюк Дарина
Науковий керівник – доц. Борисова Н.В.
(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»)

ФРАЗОВІ ДІЄСЛОВА У СИСТЕМІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Фразові дієслова англійської мови – це ідіоматичні вирази, що об'єднують дієслова, прийменники, і утворюють таким чином нові дієслова, значення яких не завжди можна зрозуміти зразу, подивившись на основне дієслово. Останнім часом фразові англійські дієслова широко використовуються як в усному мовленні, так і на письмі. Прийменник у складі фразового дієслова визначає або змінює дієслово до якого належить.

Фразові дієслова є особливим типом дієслів, тому у їх вивченні студенти стикаються з певними труднощами, як у розумінні, так і в перекладі на українську мову. Зараз вони проникають у різні функціональні стилі і стають все поширенішими з розповсюдженням англійської мови.

Такі дієслова можуть складатися з одного або двох прийменників, утворюючи таким чином невелику фразу, тому й отримали таку назву. Але фразове дієслово – це все ж дієслово, незважаючи на наявність в його складі прийменника. Наприклад, «*take in*», «*take up*», «*take after*», «*take before*» тощо всі є дієсловами, але абсолютно різними дієсловами з різними значеннями. Тому кожне фразове дієслово слід сприймати і вивчати як окреме дієслово.

Лексико-стилістичний набір фразових дієслів в англійській мові є дуже широким. Фразове дієслово функціонує як поєднання дієслова й прийменника, дієслова і прислівника чи дієслова і прийменника з прислівником, ось чому його часто визначають як багатослівне чи двослівне дієслово. Вони дуже різноманітні як за своєю сполучуваністю, так і за додатковими значеннями, які в них полягають або які вони набувають у тексті і можуть виражати характер дії, перехід з одного стану в інший, спонування до дії та інші значення, але у всіх випадках дія незмінно характеризується значенням, укладеним в самому дієслові. Фразові дієслова мають ряд характерних ознак, які відрізняють їх від простих дієслів, таких як ідіоматичність, висока продуктивність, можливість розташовувати адвербіальний прийменник до і після іменника, що вживається з 36 даним дієсловом, здатність емоційно і образно висловлювати найтонші відтінки думок і почуттів, можливість його заміни простим дієсловом та інші. Важливим є знати, що існує велика кількість класифікацій фразових дієслів, і це залежить від ознак, які відрізняють їх від простих дієслів (Кіржаєва 2010).

Згідно класифікації (Орловська 2017), існує чотири типи фразових дієслів:

1. фразові дієслова з двома постпозитивами: *look forward, face up*;
2. фразові дієслова з одним постпозитивом: перехідні та неподільні. Ці дієслова вимагають додатка, який стоїть після постпозитива, додаток не може розривати фразове дієслово: *counting on you to help me*;
3. фразові дієслова з одним постпозитивом: перехідні та подільні. Ці дієслова вимагають додатка, який може стояти після постпозитива або між дієсловом і часткою (таким чином фразове дієслово є подільним): *brought up this child, brought her up*.
4. фразові дієслова з одним постпозитивом: неперехідні. Ці дієслова вживаються без додатка: *fallen out again, show off*.

Залежно від ступеня семантичної єдності компонентів у складі фразового дієслова можна виділити два основних типи фразових дієслів, а саме: фразові дієслова, що є близькими до вільних сполучень: *to call back, to look for etc.*; фразові дієслова, що відносяться до розряду фразеологічних одиниць: *bring up = educate, give up = stop doing smth. etc.*

Фразове дієслово може бути замінене «звичайним» дієсловом. Це характеризує його як семантичну єдність. Наприклад: *call up – telephone come by – obtain; put off – postpone put up with – tolerate*.

Але цей критерій не є загальним для всіх фразових дієслів, тому що еквівалентом до багатьох фразових дієслів є словосполучення, Наприклад: *break down – stop functioning; make up – apply cosmetics; take off – of a plane – leave the ground.*

Отже, часом фразові дієслова допомагають виразити думки чіткіше та влучніше, ніж звичайні дієслова. Деякі з них частіше вживаються, ніж «звичайні» дієслова, які є їх синонімами. Також вони є необхідними для вільного спілкування та правильного розуміння англійських текстів та потребують певних знань при перекладі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіржаєва, О. С. (2010). Фразові дієслова як феномен англійської мови. Retrieved from <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/17706?locale=uk>
2. Орловська, О. В. (2017). Типологічна класифікація фразових дієслів у сучасній англійській мові. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 12, 180-183.
3. Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (1999). *Grammar of spoken and written English*. Edinburgh: Pearson Education Limited.

Чудійович Тетяна

(Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана)

КОМУНІКАТИВНИЙ ЕФЕКТ ТРАНСКРЕАЦІЇ В АСПЕКТІ МІЖМОВНОЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ ІНТЕРАКЦІЇ

Процеси глобалізації та інтернаціоналізації актуалізують необхідність пошуку ефективніших засобів уникнення комунікативних перешкод під час спілкування із представниками інших культур.

Як результат, перед перекладачем виникає важливе завдання: не просто виявити та уникнути очевидних перешкод культурної адаптації тексту, але й адекватно перекласти саму концепцію, а не просто окремі слова.

Основними інструментами при такій міжкультурній взаємодії будуть виступати мова та транскреація.

Очевидно, що мова тісно і нерозривно пов'язана із культурою, оскільки мова є одним із складових культури, а точніше цілісним соціокультурним феноменом. Таким чином це спричиняє необхідність локалізації тексту.

Загальновідомо, що найважчими для перекладу будуть культурний контекст та лексика, які існують лише в межах однієї концептосфери мови оригіналу (Branchadell and West 2005, 194). В такому випадку необхідно зрозуміти спосіб мислення мовця та мету повідомлення тексту оригіналу.

Таким чином, ключовим завданням транскреації буде унікальне охоплення всіх функціональних та прагматичних аспектів тексту оригіналу, проникнення в спосіб мислення іншого народу та відтворення їх реципієнтам, що належать до іншої культури (Spinzi 2018, 6).

Особливо важливе значення під час перекладу тексту будь-якого дискурсу має соціокультурний аспект безеквівалентної лексики, який відображає культурні та мовні особливості носіїв мови перекладу. Врахування даного аспекту передбачає не тільки відтворення інформативно та емоційно наповненого повідомлення, але й його адаптацію до культури реципієнта, забезпечення його зрозумілості та доступності образів (Branchadell and West 2005, 194).

У перекладацькій літературі ми часто можемо зустріти словосполучення «переклад безеквівалентної лексики», але ми можемо зробити висновок, що слово «переклад» у цьому випадку є досить недоречним, оскільки найвлучнішим буде використати термін «транскреція».

Поняття «транскреція» було запропоноване індійським перекладачем та письменником П. Лалом у 1972 році (Branchadell and West 2005, 194). Хоча, П. Лал не ввів точного визначення даного терміну, у своїх працях присвячених концепції транскреції, він наголошує, що транскреція полягає у передачі духу тексту мовою перекладу. Для цього перекладач має створити еквівалентні рівні мови та образів, синтаксичні наголоси та звукові шаблони (Branchadell and West 2005, 194).

Сьогодні ж, поняття «транскреція» в розуміється, як креативна адаптація маркетингового, комерційного або рекламного продукту за допомогою мови перекладу (Tipton and Desilla 2019)

Очевидним є той факт, що стратегія транскреції є на крок попереду звичайного перекладу, оскільки зосереджена на створенні нового змістового наповнення повідомлення, вимагаючи від перекладача цілком іншого типу мислення, ніж при звичайному перекладі.

Якщо коротко зупинитися на різниці між перекладом та транскрецією, то такі слова як «точний», «еквівалентний» зазвичай описують якість власне перекладу, в той час як слова «творчий», «оригінальний», «сміливий» будуть притаманні саме транскреції.

Для використання техніки транскреції недостатньо просто володіти іноземною мовою, транскреатор повинен досконально знати інші культури, вміти розшифрувати особливі культурні знаки та коди. Тому, транскреатор виступає також і спеціалістом в області міжкультурної комунікації, оскільки його основна роль полягає в тому, щоб адаптувати усі культурні реалії мови оригіналу для носія іншої культури.

Погляд на транскрецію як на діяльність, що забезпечує міжмовну і міжкультурну комунікацію, дозволяє виділити три важливих компоненти, на які перекладач-транскреатор має звернути увагу:

- Соціально-культурний компонент (інтелектуально-культурний рівень розвитку країни);
- Релігійний компонент (загальноприйняті релігійні норми та мораль);
- Політично-правовий компонент (політичний та правовий устрій країни) (Guidère 2000).

У процесі транскреації перекладач бере концепцію з мови оригіналу та повністю відтворює цю концепцію у мові реципієнта. При цьому повідомлення має резонувати із аудиторією: культурні реалії із тексту оригіналу мають відповідати культурним кодам та реаліям реципієнта.

Можливості використання транскреації є досить широкими з точки зору її властивості уникати комунікативних перешкод, які виникають внаслідок міжкультурних відмінностей.

На сьогоднішній день, транскреація є ефективною стратегією перекладу фільмів, серіалів, рекламних слоганів, художньої літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Branchadell, A., & West L. M. (eds.) (2005). *Less Translated Languages*. John Benjamins Publishing.
2. Guidère, M. (2000). *Aspects of translation*. Babel.
3. Spinzi, C. (2018). *Translation or Transcreation? Discourses, Texts and Visuals*. Cambridge Scholars Publishing.
4. Tipton, R., & Desilla, S. (2019). *The Routledge Handbook of Translation and Pragmatics*. London and New York: Routledge.

Швець Тетяна

(ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»)

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧА

Сучасний стан інформаційно-технічного розвитку суспільства відзначений тенденцією до постійного обміну інформацією, ділової переписки між представниками зарубіжних підприємств, налагодження професійних контактів фахівців різних країн. Зазначене зумовлене зростанням інтенсивності інтегративних і глобалізаційних процесів у всіх сферах людської діяльності.

Виходячи з цього, одним із факторів, здатних забезпечити успішність та ефективність професійної діяльності спеціаліста будь-якої галузі, є його вміння успішно діяти в сучасному інформаційному середовищі, отримувати, обробляти і передавати важливу у професійному плані інформацію.

Особливого значення набуває обмін технічною інформацією, що пов'язане з прагненням ознайомитися з досягненнями представників інших націй у науково-технічній сфері та використати ці надбання у процесі розвитку економіки своєї держави.

Як бачимо, підсилення економічної інтеграції країн Європи і всього світу все більше потребує здійснення перекладів науково-технічних текстів, оскільки не кожен фахівець технічної галузі у достатній мірі володіє іноземними мовами. Висловлене вище обґрунтовує актуальність підготовки майбутніх перекладачів до роботи з текстами такого змісту, тобто формування у них навичок перекладу науково-технічних текстів.

На думку Б.М. Клімзо, майстерність технічного перекладу ґрунтується на відмінному відчутті рідної мови, досить глибоких знаннях іноземної мови (граматики, лексики, ідіоматики), знайомстві з теорією перекладу та вмінні користуватися перекладацькими прийомами, а також володінні фоновими технічними знаннями (здобутими у період навчання у вищому навчальному закладі, на виробництві або шляхом самоосвіти). Окрім зазначеного, перекладач повинен мати уявлення про мовні особливості жанру, до якого належить текст, що підлягає перекладу, а також вмінні вирішувати перекладацькі завдання нелінгвістичного (немовного) характеру.

Проте науковець вважає, що лише викладеного вище недостатньо для того, щоб стати професійним технічним перекладачем. На його переконання, технічний перекладач повинен володіти певним характером, серед особливостей якого здатність до логічного мислення, допитливість, спостережливість, прагнення до знань і самокритичність, а також можливість працювати з переважаннями, а, отже, фізична витривалість технічного перекладача (Клімзо 2006, 15).

До перекладу текстів науково-технічної літератури висуваються наступні вимоги:

- еквівалентність;
- адекватність;
- інформативність;
- логічність;
- чіткість викладу.

Еквівалентність технічного перекладу розуміють як збереження відносної рівності змістовної, смислової, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації, що міститься у текстах оригіналу і перекладу. Тобто, еквівалентність передбачає рівність між вихідним і кінцевим текстами, за умови успішного перекладу.

Адекватність означає відповідність перекладу як процесу певним комунікативним умовам.

Інформативність перекладеного тексту забезпечується правильним підбором лексичних одиниць, що сприймаються однозначно.

Логічність викладу науково-технічних текстів, перш за все, пов'язана з синтаксичними особливостями наукового стилю, тобто доказовістю, аргументованістю викладу матеріалу, що підлягає перекладу.

Чіткість перекладу забезпечується ретельністю підбору лексичних одиниць. У ході перекладу науково-технічних текстів слід використовувати ті лексичні одиниці, використання яких уможливить однозначну передачу необхідної наукової інформації, закладеної у вихідному тексті.

Труднощі перекладу науково-технічних текстів пов'язані також із необхідністю володіння основними поняттями загальної теорії тексту, особливо такими як зв'язність. Усвідомлення важливості зв'язності у процесі перекладу науково-технічних текстів дозволить уникнути багатьох перекладацьких невдач, пов'язаних із бажанням змінити структуру параграфа, речення, дроблення тексту оригіналу тощо.

У процесі формування навичок перекладу науково-технічних текстів об'єктом пильної уваги повинна бути різного роду науково-технічна документація, робота з якою не лише необхідна, а й обов'язкова у подальшій професійній діяльності, оскільки саме у процесі цього виду роботи студенти оволодівають науковим стилем викладу матеріалу, термінологією, певними клішованими виразами не лише іноземної, а й рідної мови.

Вироблення навичок перекладу науково-технічних текстів доцільно розпочинати з перекладу тих текстів, мова яких характеризується наявністю значної кількості термінів, скорочень, складних граматичних конструкцій. Необхідно звернути увагу студентів на те, що основними стилістичними і граматичними особливостями науково-технічних текстів є стислість і чіткість викладу матеріалу, використання науково-технічної термінології, що потребує розуміння контексту, а також знання граматичних правил, особливостей письмового викладу матеріалу іноземною мовою, що вивчається.

У процесі формування навичок перекладу науково-технічних текстів необхідно навчити студентів відходити від дослівного перекладу, тобто, здійснюючи переклад, вдаватися до граматичних трансформацій, адекватно передавати засобами рідної мови зміст окремих лексичних одиниць, словосполучень і фразеологізмів іншомовного тексту, оформлюючи їх відповідниками рідної мови.

Зазначеного можна досягти завдяки розвитку умінь і навичок використання при перекладі словників, як основних довідкових матеріалів, розвитку мовної здогадки й інтуїції, уміння визначати за контекстом і передавати засобами рідної мови зміст незнайомих лексичних одиниць.

Із цією метою потрібно підібрати тексти науково-технічного характеру, зміст яких пов'язаний із вже вивченим або тим лексичним і граматичним матеріалом, що вивчається. Підбір науково-технічних текстів відбувається з опорою на такі критерії: відображення текстом стилю науково-технічної літератури; наявність значної кількості незнайомих термінів; невеликий обсяг тексту та його не адаптованість.

Відпрацювання необхідних навичок та вмінь перекладу відбувається у процесі виконання спеціальних вправ, до яких входять як вправи на формування перекладацьких умінь, так і вправи на виконання завдань із практичного виконання перекладу науково-технічних текстів певного обсягу за визначений час. Укладання системи вправ повинне базуватися на принципах:

- поступового зростання труднощів;
- відповідності завдань етапу навчання та рівню знань студентів.

Таким чином, формування навичок перекладу науково-технічних текстів студентів перекладацьких відділень орієнтоване на подолання міжмовних труднощів лексико-граматичного і стилістичного плану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Климзо, Б.Н. (2006). Ремесло технического переводчика. Об английском языке, переводе и переводчиках научно-технической литературы. Москва : Р. Валент.

**ЗБІРНИК ТЕЗ
ІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ
«МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО:
ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

16 березня 2020 року

(Переяслав, Україна)

Комп'ютерна верстка і дизайн –
Н.В. Швець, О.В. Швець, Н.В. Борисова, Т.В. Заболотна

Упорядковано на кафедрі іноземної філології, перекладу та
методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди», 2020